

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Zala Plevnik

**Pogled mladih na vlogo družine pri soočanju z
medvrstniškim nasiljem**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2026

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Zala Plevnik

**Pogled mladih na vlogo družine pri soočanju z
medvrstniškim nasiljem**

Diplomsko delo

Mentorica: doc. dr. Vera Grebenc
Somentorica: as. Gaja Černe

Ljubljana, 2026

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici, doc. dr. Veri Grebenc, in somentorici, as. Gaji Černe, za njuno neprecenljivo pripravljenost, predanost, ažurnost, vse strokovne nasvete, predvsem pa človeškost med procesom pisanja diplomskega dela.

Prav tako gre velika zasluga vsem sogovornicam in sogovornikom, ki ste me spustili v svoja doživljanja. Neverjetni ste. Brez vas tega dela ne bi bilo.

Na tej poti bi se rada iz srca zahvalila svoji podporni družini. Mami in ati, hvaležna sem za vse, kar sta naredila zame, tudi ko ni bilo najlažje. Babi in dedi, hvala, da ostajata moja zaupnika in motivatorja na študijski poti. Zaradi vas sem danes tukaj, kjer sem.

Srčna hvala mojemu fantu Krisu – za vso ljubezen, potrpljenje in bližino. Hvaležna sem, da si moja varna baza.

Hvala družini Kamenšak-Reisman, da so me vzeli za svojo.

Globoka hvala moji dragi Lauri za najino prijateljstvo od študijskih klopi naprej in vsem ostalim prijateljem, kolegicam, kolegom ter tutorski ekipi na fakulteti za vso podporo in skupne trenutke.

Obenem gre zahvala Agnes Kojc za skrben lektorski pregled diplomskega dela.

Hvala tudi ekipi Kraljev iz Maribora za zaupanje in vse pridobljeno znanje ter izkušnje v praksi.

Navsezadnje ostajam hvaležna sama sebi za vso radovednost in vložen trud.

Za vse tiste, ki s(m)o razvili odpornost, a s(m)o danes zmagovalci.
Za tiste, ki živijo v kontekstih z obremenjujočimi izkušnjami in s svojo ranjenostjo ranijo
druge, ker (še) ne zmorejo drugače, (še) ne vedo, zakaj in kako.

Za družine vseh oblik.

Za strokovne delavce in institucije, ki imajo ključno vlogo pri vključenosti v sodelovalni
proces podpore in reševanje same problematike.

Za vsakogar izmed nas, da ne gledamo stran, se odzovemo in soustvarimo podporni kontekst
za vsakogar, brez krivde, sramu in patologije.

Največje darilo, ki ga lahko dam drugemu, je,
da ga vidim, slišim in se ga dotaknem s svojim srcem.
(Virginia Satir)

Pogled mladih na vlogo družine pri soočanju z medvrstniškim nasiljem

Povzetek diplomskega dela

V svojem diplomskem delu sem raziskovala doživljanja mladih z izkušnjo medvrstniškega nasilja. Osredotočila sem se na to, kako so doživljali vlogo svoje družine v procesu soočanja z medvrstniškim nasiljem in kaj bi potrebovali v procesu podpore, odzivanja, okrevanja ter vključenosti družine v proces podpore in pomoči. V teoretičnem delu sem sprva opredelila pojav medvrstniškega nasilja in poleg različnih oblik ter vlog postavila ločnico med konfliktom in nasiljem. Nadaljevala sem s takojšnjo in procesno intervencijo, ki sta sestavni del *Protokola*, po katerem morajo ravnati institucije ob zaznavi medvrstniškega nasilja. Zatem sem se osredotočila na družino, pri čemer sem opisala psihodinamske procese, pomen družinske komunikacije in sistemsko-ekološki pogled na človeka. Predstavila sem obdobje mladostništva in opisala specifične družinskega življenja med odraščanjem. Teoretski uvod sem sklenila z opisom k mladostniku in družini usmerjene socialnodelovne prakse na področju medvrstniškega nasilja. V empiričnem delu sem predstavila ugotovitve kvalitativne raziskave, ki temeljijo na intervjujih z vzorcem osmih mladih oseb; petih ženskih sogovornic in treh moških sogovornikov. Vprašanja so bila vezana na izkušnjo medvrstniškega nasilja, družinsko dinamiko, družinske odnose med soočanjem, na ukrepanje, sodelovanje družine v procesu podpore, doživljanje podpore zunanjih institucij in vlogo družine v procesu okrevanja. Ob tem sem spoznala, kako pomembna sta varno družinsko okolje in podporna socialna mreža za mlade z izkušnjo medvrstniškega nasilja. Družina je lahko sicer osrednji varovalni dejavnik, a se pojavlja tudi v čustveno odsotni vlogi, kar dodatno povečuje stisko mladih. Ugotovila sem, da med intervjuvanci prevladujejo izkušnje, kjer so socialne delavke in delavci nastopili v birokratski drži, obenem pa ugotovitve raziskave prav tako opozarjajo na pomanjkljivo, necelovito in pasivno delovanje institucij ter na potrebo po dolgoročni in celostni podpori, ki v procesu soočanja z medvrstniškim nasiljem zajema tako mladostnika kot družino. Za prakso socialnega dela je ključno, da se v prihodnje usmeri v celostno podporo mladostniku in družini v kontekstu medvrstniškega nasilja; tako v sistemu šolstva kot socialnega varstva s poudarkom na širši socialni mreži. Rezultati pričujoče raziskave tako prispevajo k strokovnemu razumevanju področja, obenem pa ponujajo uporabne informacije tudi strokovnim delavcem in delavkam, ki delujejo na področju dela z mladostniki ter družinami.

Ključne besede: nasilje, mladostništvo, družinska dinamika, sistemsko-ekološka teorija, okrevanje, socialno delo z družino

Youth Perspectives on the Role of the Family in Coping with Peer Violence

Graduation Thesis Abstract

In my bachelor's thesis, I explored the lived experiences of young people who had experienced peer violence. I focused on how they perceived the role of their family in the process of coping with peer violence and on what they needed in terms of support, response, recovery, and family involvement in the process of psychosocial support and assistance.

In the theoretical part, I first defined the phenomenon of peer violence and, alongside outlining its various forms and roles, established a clear distinction between conflict and violence. I then continued with immediate and ongoing intervention, which are integral parts of the Protocol that institutions must follow when peer violence is identified. Afterwards, I focused on the family, describing psychodynamic processes, the importance of family communication, and the systemic-ecological perspective on the individual. I presented the adolescent period and described the specific characteristics of family life during this stage. I concluded the theoretical introduction with a description of social work practice in the field of peer violence that is oriented toward adolescents and their families.

In the empirical part, I presented the findings of a qualitative study based on interviews with a sample of eight young people: five female and three male participants. The questions concerned experiences of peer violence, family dynamics, family relationships during the coping process, actions taken, family involvement in the support process, experiences of support from external institutions, and the role of the family in the recovery process. In doing so, I came to understand how important a safe family environment and a supportive social network are for young people who have experienced peer violence. Although the family can be a central protective factor, it can also be emotionally absent, which further increases the distress of young people.

I found that the interviewees' accounts were dominated by experiences in which social workers adopted a bureaucratic stance. At the same time, the findings of the study also point to inadequate, incomplete, and passive institutional responses, as well as to the need for long-term and comprehensive psychosocial support that includes both the young person and the family in the process of coping with peer violence. It is therefore crucial for social work practice to focus on comprehensive support for adolescents and their families in the context of peer violence, both within the education system and the social welfare system, with an emphasis on the wider social network. The results of the present study contribute to the professional understanding of this field and offer useful insights for professionals working with adolescents and families.

Keywords: violence, adolescence, family dynamics, systemic – ecological theory, recovery, social work with families

PREDGOVOR

Tema, povezana s procesom medvrstniškega nasilja, me je že od nekdaj zelo zanimala.

Razlog za to je v lastni izkušnji doživljanja nasilja vrstnikov v osnovni šoli. Takrat smo jaz in moja družina ostali povsem »sami«. Skupaj smo doživeli, kaj pomeni, da strokovni delavci pri delu z ljudmi ravnaajo v držbi birokratov brez osebnega pristopa, a nam je z veliko mero družinske složnosti in pripravljenosti za skupno delo uspelo.

Omenjena izkušnja me vedno znova spomni, da kot bodoča socialna delavka ravnam drugače – da nikoli ne zapadem v držbo tistega, ki ve že vse vnaprej. Za delo z ljudmi potrebujemo posameznike z izkušnjo, saj sta njihova zgodba in resničnost drugačni od naše.

Med študijem socialnega dela in opravljanja strnjene prakse na Centru za socialno delo ter pozneje na osnovni šoli sem znova dobila vpogled v problematiko medvrstniškega nasilja, ki v našem času in prostoru žal postaja vse bolj aktualna in pereča.

To se me je znova dotaknilo, a tokrat v veliki meri zdrave odločnosti, predvsem pa ljubezni, ki me spremlja pri delu z ljudmi.

Namen diplomskega dela je celostno razumeti, kako so mladi doživljali vlogo družine v procesu soočanja z medvrstniškim nasiljem in kaj bi potrebovali – tako z vidika pomoči, odzivanja, okrevanja kot z vidika vključenosti družinskega sistema v proces podpore ter pomoči.

Navdih za diplomsko delo sem črpala iz refleksije lastne izkušnje, pri čemer sem se poskušala čim bolj vživeti v pretekle spomine. V pomoč so mi bili tudi dnevniški zapisi iz tedanjega obdobja. Navdih sem iskala tudi v zgodbah ljudi bodisi iz resničnega življenja bodisi iz popularne kulture – leposlovja in filmov.¹

To diplomsko delo mi predstavlja upanje in osebno motivacijo, da lahko kot študentka, obenem pa tudi kot človek z izkušnjo prispevam k izboljšanju strokovnih praks na področju socialnega dela z družino oziroma z aktiviranjem psihosocialne podpore in pomoči, ki jo mladi ter družine prejmejo ob soočanju z medvrstniškim nasiljem v Sloveniji – tako v sistemu socialnega varstva in šolstva oziroma na področju dela z otroki, mladino ter družinami.

¹Film *Radikal* (2023) govori o življenju mladih v Mehiki, ki se soočajo z revščino, s kriminalom in z nasiljem. V njihove svetove vstopi učitelj, ki se odloči, da ne bo sledil birokratskemu slogu poučevanja, saj verjame v pristop, ki mladim prvič omogoči odprtost in ljubezen.

VSEBINA

1. TEORETSKI UVOD	1
1.1. Medvrstniško nasilje.....	1
1.1.1. Oblike medvrstniškega nasilja	2
1.1.2. Vloge v procesu medvrstniškega nasilja.....	4
1.1.3. Takojšnja in procesna intervencija ob zaznavi medvrstniškega nasilja.....	7
1.2. Družina	8
1.2.1. Psihodinamski procesi in pomen komunikacije v družini	9
1.2.2. Sistemske-ekološki pogled na človeka	10
1.3. Mladostništvo – obdobje adolescence	12
1.3.1. Mlad človek v družini	13
1.4. K mladostniku in družini usmerjena socialnodelovna praksa na področju medvrstniškega nasilja	15
2. FORMULACIJA PROBLEMA	19
2.1. Raziskovalna vprašanja	20
3. METODOLOGIJA	22
3.1. Vrsta raziskave	22
3.2. Merski instrument in metoda zbiranja podatkov	22
3.3. Populacija in vzorčenje	23
3.4. Zbiranje podatkov.....	24
3.5. Obdelava in analiza podatkov	25
4. REZULTATI Z RAZPRAVO.....	26
4.1. Proces odraščanja	26
4.2. SOOČANJE Z MEDVRSTNIŠKIM NASILJEM	29
4.3. Pojmovanje družine	33
4.4. Družinska dinamika na odnosni ravni	35
4.5. Varovalke	39
4.6. Razumevanje in ocena vključenosti družine v proces podpore in pomoči.....	42
4.7. Doživljanje podpore in pomoči strokovnih delavcev v zunanjih institucijah oziroma strokovnih službah ter vloga družine pri tem	44
4.8. Proces okrevanja.....	48
4.9. Mladi kot strokovnjaki na podlagi lastne izkušnje in njihove želje za naprej.....	51
4.10. Kritično ovrednotena metodologija.....	53
5. KLJUČNE UGOTOVITVE.....	54
6. SKLEPI.....	59
7. PREDLOGI	62
8. UPORABLJENA LITERATURA.....	65
9. PRILOGE	75

9.1. Grafično vabilo k sodelovanju v raziskavo	75
9.2. Vodilo za intervju.....	76
9.3. Transkripti pogovorov s sogovorniki	77
9.4. Primer odprtega kodiranja	114
9.5. Osno kodiranje	121

KAZALO TABEL

Tabela 1.1: Razlikovanje konflikta in medvrstniškega nasilja (Pečjak, Pirc in Košir, 2021)	2
--	---

KAZALO SLIK

Slika 1.1: Sistemske-ekološki pogled (Broffenbrenner, 2009)	11
Slika 5.1: Družinska dinamika na odnosni ravni	54
Slika 5.2: Proces okrevanja	55
Slika 5.3: Soočanje z medvrstniškim nasiljem v povezavi s strokovnimi delavci v institucijah in vlogo družine pri tem.....	57

1. TEORETSKI UVOD

1.1. Medvrstniško nasilje

V strokovni literaturi lahko zasledimo mnogo raznolikih opredelitev medvrstniškega nasilja, saj vsak avtor definira pojav povsem individualno. Definicije se tako razlikujejo zaradi širših vidikov v družbi in kulturi. Veliko je odvisno tudi od poklicnega ozadja piscev in časovnega ter geografskega konteksta.

Olweus (1995, str. 11–12) je kot eden prvih raziskovalcev tega področja pojav nasilja med vrstniki pojmoval izrazito »patološko«. Razumel ga je z vidika medicinskega modela, saj je pisal o t. i. »trpinčenju in vedenju, povezanim z agresijo« med mladino v Skandinaviji.

Zanimivo je razumevanje avtorja Sullivana (2011), ki opozarja, da je *bullying* oziroma medvrstniško nasilje prepoznano kot vse večji problem današnje družbe. Pojav medvrstniškega nasilja opredeljuje kot zavestno, hoteno in ponavljajoče se dejanje, ki sloni na manipulaciji ter izključevanju in ga izvaja ena ali več oseb proti posamezniku ali skupini ljudi. Med drugim poudarja naslednje elemente nasilja med vrstniki:

- gre za ponavljajoč proces, ki se pojavlja občasno ali kontinuirano;
- osebe, ki izvajajo nasilje, imajo več moči od ustraževanih;
- pogosto je prikrito in nevidno zaradi nesorazmerja moči ter avtoritete;
- tisti, ki izvajajo nasilje, pogosto nosijo občutek strahu pred pomembnimi drugimi;
- nasilje lahko ustvarja občutek grožnje tudi pri opazovalcih;
- lahko je vnaprej načrtovano, sistematično oziroma priložnostno, toda ko se začne, se običajno nadaljuje.

Po drugi strani sodobni avtorji, Košir idr. (2024), medvrstniško nasilje opredeljujejo kot namerno uporabo telesnega, besednega, odnosnega, spolnega ali spletnega nasilja nad vrstnikom. Poleg tega izpostavljajo, da se nasilje odvija v ponavljajočem se in kontinuiranem smislu. Dodajajo, da je treba razlikovati med medvrstniškim nasiljem in konfliktom, saj pri nasilju obstaja izrazito neravnovesje moči med tistim, ki ga izvaja, in tistim, ki ga doživlja. Opozarjajo na prevlado v moči – bodisi odnosni bodisi telesni. Posameznik, ki doživlja nasilje, se tako znajde v položaju, ko nadaljnji poteki dogodkov niso odvisni od njegovega odziva, saj ne glede na to, kaj naredi, ne ustavi nasilja.

Medvrstniško nasilje oziroma *bullying* se torej pojavi, ko vrstniki namerno, denimo z besedami ali dejanji, prizadenejo sovrstnika oziroma skupino vrstnikov – telesno, socialno, psihološko oziroma po spletu. Tovrstno vedenje večkrat ponavljajo, saj običajno želijo, da se oseba oziroma skupina, ki doživlja nasilje, počuti ponižano, nemočno in povsem podrejeno. Ravnanja, ki jih razumemo z vidika dinamike nasilja, se lahko pojavijo kjer koli in kadar koli – bodisi doma, v šoli, delovnem okolju, na spletu ipd. (Stopbullying.gov, 2024).

Pretrajljivi so tudi statistični podatki iz globalne baze UNICEF-a, posodobljeni junija 2025. Javno dostopni podatki namreč kažejo na hud porast medvrstniškega nasilja, ki ga prepoznavajo kot nehumano, a v sodobni dobi že skorajda normalizirano resničnost za vse večji delež mladih po vsem svetu, starih od 13 do 15 let (UNICEF, 2025).

Danes je za točno opredeljevanje medvrstniškega nasilja bistveno razmejevanje med konfliktom in nasiljem, saj vsak dogodek ne predstavlja vedenja, povezanega z nasiljem.

Tabela 1.1: Razlikovanje konflikta in medvrstniškega nasilja (Pečjak, Pirc in Košir, 2021)

Kaj je konflikt?	Kaj je medvrstniško nasilje?
- Enakomerna porazdelitev moči med udeleženci. - Gre za neprijetne, toda neizogibne dogodke, a so izidi lahko pozitivni in na neki način »nujni« za življenje. - Posredovanje ni nujno, lahko pa so ti dogodki povod za pogovor oziroma socialno učenje in osebno rast pri delu z mladimi. - Mogoče ga je preprečiti oziroma se mu izogniti. - Lahko govorimo o enkratnem pripetljaju. - Odgovornost je na vseh vključenih.	- Posameznik, ki izvaja nasilje, ima več odnosne oziroma fizične moči. - Gre za tvegano in nevarno doživetje. - Učinki so negativni tudi za opazovalce. - Dolžni smo ga prepoznati in ustaviti (posredovanje je ključno). - Namen je ponižati drugo osebo, ji škodovati (nezavedno in zavedno). - Žrtev nima nikakršnega vpliva na dinamiko nasilja. - Je ponavljajoč se proces, lahko pa tudi hud enkratni dogodek. - Odgovornost je na tistem, ki sproža nasilje, in na odraslem, če ne reagira oziroma ne reagira neustrezno.

1.1.1. Oblike medvrstniškega nasilja

Številni avtorji pišejo o t. i. oblikah ali vrstah nasilja med vrstniki, ki se prav tako razlikujejo, saj se je na področju kontekstualizacije nasilja v sodobnem času in prostoru ogromno spremenilo. Pojmovanje nasilja postaja vse širše in vse bolj »inkluzivno« (Lešnik Mugnaioni in Klemenčič, 2014).

Že Olweus (1995, str. 12) je razlikoval med neposrednim – odkritim, vidno očitnim – in posrednim nasiljem, pri katerem gre denimo za socialno izključenost iz skupine vrstnikov; na

primer za osamitev žrtve. Pečjak, Pirc in Košir (2021, str. 13–23) razmejujejo med tradicionalnimi in sodobnimi oblikami nasilja med vrstniki. Poleg spletnega nasilja prištevajo k sodobnim oblikam medvrstniškega nasilja tudi »fazaniranje« kot obred iniciacije sprejema ob prehodu v srednjo šolo. Pravijo, da lahko obred kljub tradiciji vodi v proces z elementi nasilja med vrstniki, saj se starejši dijaki v veliko primerih vse pogosteje izživljajo nad novimi dijaki.

V nadaljevanju natančneje ovrednotim posamezne oblike medvrstniškega nasilja v današnji dobi.

1. Psihično nasilje

Poznamo več različic psihičnega nasilja med mladimi. Ena teh različic obsega verbalno žaljenje, zmerjanje, posmehovanje, podcenjevanje, žaljenje s pomočjo IKT, zmerljivke, povezane s poimenovanjem posameznika, pripombe, sloneče na rasizmu, ogovarjanje, širjenje zlonamernih in lažnih govoric, zaničevanje, grožnje, ščuvanje in tako naprej. Poznamo pa tudi psihično – neverbalno medvrstniško nasilje, ki ga delimo na direktno in indirektno. Direktno nasilje predstavlja zlonamerne kretnje, geste in mimiko obraza, medtem ko indirektno uprizarja ravnanja, kot so denimo manipulacija oziroma uničevanje prijateljstva, socialno izključevanje in izolacija, ignoriranje, tišina kot sredstvo pritiska ter nadzora, dopuščanje ogovarjanja, širjenje anonimnih opazk in tako dalje (Lešnik Mugnaioni idr., 2016).

2. Fizično nasilje

Razumeti moramo, da se katero koli fizično nasilje začne s psihičnim nasiljem, a preraste v telesno takrat, ko se mu pridruži zloraba fizične moči (na primer udarec). Gre za najbolj vidno in očitno obliko nasilja, ki sega od klofut, brcanja, udarjanja z glavo ob trde predmete, davljenja, pretepanja s predmeti, metanja predmetov v žrtev, napadov s hladnim orožjem do lasanja, v najhujših primerih pa lahko pride tudi do umora. Poškodbe žrtve so vidne na telesu denimo kot modrice, zlomljeni deli telesa, telesne poškodbe in podobno (Plaz, 2014).

3. Spolno nasilje

Gre za vsako dejanje, povezano s spolnostjo, storjeno proti volji osebe oziroma ko posameznik zaradi okoliščin ne more soglašati (na primer zaradi starosti, uporabe drog, intelektualne oziroma druge oviranosti). Sem uvrščamo raznolika dejanja, na primer posilstvo, spolni napad, spolno nadlegovanje, spolno zlorabo oziroma spolno prisilo (Miller Jr in Mondschein, 2017).

Bohinec (b.d.) v to kategorijo dodaja še neželene dotike, opolzko govorjenje, siljenje s pornografijo, masturbiranje, omejevanje z uporabo kontracepcije in nezaščiten spolni odnos brez privolitve.

4. Spletno nasilje

Življenje v postmodernejši družbi s sabo prinaša vse več izzivov, povezanih s hitrim tehnološkim razvojem med mladimi. S tem se strinja tudi Peebles, (2014), saj se spletno nasilje oziroma *cyberbullying* pojavlja v raznolikih oblikah, ki se z vse hitrejšim digitalnim razvojem vse bolj množijo. Slednje zajema nadlegovanje (na primer grožnje in žaljenje), širjenje govoric, lažno predstavljanje, razkrivanje skrivnosti ter spletno prevaro (na primer zlorabo zaupanja) ali izključevanje v smislu izločanja posameznika iz digitalne skupnosti. Tovrstna dinamika nasilja med vrstniki se izvaja s pomočjo spleta oziroma informacijsko-komunikacijske tehnologije, denimo po družbenih omrežjih, sporočilih, e-pošti in tako naprej.

5. Materialno oziroma ekonomsko nasilje

Ly, Zhang, Huang in Fu (2023) pišejo o aktualnih izzivih materializma med mladimi; ta se nanaša na skupek vrednot in ciljev, ki se osredotočajo na imetje, podobo in status. V obdobju mladostništva se oblikuje zlasti preko izkušenj, ki vzbujajo negotovost. Mladi so v socialnem kontekstu izpostavljeni vzorcu, ki sloni na materializmu (na primer v družini, vrstniški skupini oziroma na družbenih omrežjih).

Sem spadajo vse oblike ponižanja, nadvlade, nadzorovanja in izkoriščanja žrtve na podlagi materialnih sredstev. Velikokrat gre za odrekanje pravic, povezanih z zaslužkom, saj žrtev lahko hitro postane materialno odvisna od povzročitelja. Dinamika ekonomskega nasilja zaradi tega še bolj oteži samo prekinitev odnosa (DNK, b.d.). V sodobnem času in prostoru raziskovalci namenjajo vse večjo pozornost pastem neokapitalizma in digitalizacije. To naj bi še poglobilo ekonomsko nasilje med mladimi ravno z vidika statusa na podlagi imetja prestižnih modnih znamk. Kot eno vse pogostejših oblik nasilja med mlado populacijo omenjajo izraz *brandbullying* (Sišli in Ülker, 2024).

1.1.2. Vloge v procesu medvrstniškega nasilja

Avtorji, ki preučujejo nasilje, pojav medvrstniškega nasilja razumejo v širšem smislu; strinjajo se, da gre tako rekoč za skupinski proces, v katerem posamezniki zaradi hierarhične strukture odnosov in medsebojnih relacij prevzemajo nadvse raznolike vloge (Schäfer idr., 2018). Danes je znano, da medvrstniško nasilje kot skupinski proces sloni na t. i. normah, ki močno vplivajo

na pozicije moči, odločitve, ravnanja in odzive mladih ob zaznavi nasilja (Shin in Gyeong, 2024).

Tudi Salmivalli (1998) se strinja, da je za celostno razumevanje medvrstniškega nasilja ključno razumevanje t. i. odnosne dinamike, ki se oblikuje v skupini. Govori o t. i. socialnih vlogah v procesu nasilja med vrstniki. Ko mlad človek prevzame oziroma mu je zaradi medsebojnih relacij in samopodobe, ki se pogosto odraža v moči ter vedenju, dodeljena določena vloga, hitro ugotovi, da se je težko izvleči iz nje.

Longitudinalna raziskava v osemdesetih državah, v katero so bili zajeti otroci, pozneje pa mladina Z-kohorte, potrjuje, da medvrstniško nasilje oblikujejo individualni, družinski, vrstniški in šolski dejavniki. Izsledki raziskave pričajo o razločevanju med dejavniki, ki napovedujejo tveganje za pojav medvrstniškega nasilja v življenjskem poteku otrok, pozneje mladostnikov. Raziskovalci ugotavljajo, da dejavniki tveganja v družini (na primer razveza med staršema, nasilje v družini, učne težave, uporaba drog, izostajanje od pouka) povečujejo verjetnost, da mladostnik postane storilec, žrtev oziroma oboje. Dejavniki, kot so denimo družinska povezanost, spodbudna šolska klima in povezanost z vrstniki, pa izkazujejo pomemben varovalni učinek. Študija potrjuje, da so zgodnje intervencije – programi, ki krepijo spodbudno starševstvo, psihosocialne kompetence ter varno šolsko klimo – v otroštvu bistvene za preprečevanje medvrstniškega nasilja v adolescenci (Zych idr., 2020).

V nadaljevanju podrobneje formuliram vloge, v katerih se lahko znajdeti bodisi mladostnik oziroma kdor koli iz njegove socialne mreže.

1. Vloga povzročitelja

Posamezniki, ki ustrahujejo druge, so pogosto vplivnejši in »močnejši« v odnosnem smislu. To se velikokrat navezuje na sredstvo za doseg cilja, pri čemer je želeni cilj status oziroma socialna moč. Vloga povzročitelja se v veliko primerih uporablja kot sredstvo za pridobivanje »popularnosti« v vrstniški skupini mladih. Čeprav skupina ne odobrava vedenja, povezanega z nasiljem, povzročitelje zaradi želje po ugledu in statusu dojema kot vplivne in močne. Po drugi strani je lahko ustrahovanje način, kako se posameznik zaščiti pred tem, da bi bil sam v vlogi žrtve, torej tarča nasilja, a se za tem skrivajo občutki sramu, ponižanja in strahu (Sokowski in Evas, 2019).

Pri razumevanju posameznikov, ki povzročajo nasilje, je ključno celostno razumevanje vloge navezanosti vse od zgodnjega otroštva naprej. Če otrok odrašča v družini z varnim stilom

navezanosti v smislu, da od družinskih članov prejme temeljni občutek lastne vrednosti in čustveno varnost, ne bo hlepel po vplivu ter veljavi v socialni mreži vrstnikov. Ugotovljeno je, da otroci, pozneje mladostniki, ki se znajdejo v vlogi povzročitelja, pogosto niso varno navezani na družinske člane. To se povezuje z njihovim občutkom in čutenjem jeze v telesu, ki je zaradi izzivov v družini ne morejo drugače regulirati oziroma izraziti (Ferčak Folnovič, 2024).

2. Vloga žrtve

Vlogo žrtve oziroma tistega, ki doživlja nasilje vrstnikov, razumemo kot pozicijo posameznika, ki se znajde v podrejenem položaju z vidika dinamike nasilja. Velikokrat se zgodi, da so tarče ravno telesno nižji oziroma manjši posamezniki, ki so manj odločni in bolj negotovi oziroma subtilni v odnosih znotraj socialne mreže vrstnikov. Mnogo žrtev ima lahko izzive pri vključenosti v vrstniške skupine oziroma sklepanju prijateljstev nasploh. Lahko se spopadajo tudi z nižjo samopodobo, kar še poglobi občutke osamljenosti in tesnobe (Shetgiri, 2014).

3. Vloga opazovalca

Posamezniki, ki velikokrat niso aktivno vključeni v proces medvrstniškega nasilja, kljub pasivnemu položaju oziroma neodzivanju odločilno vplivajo na intenzivnost in izid nasilja. Njihov položaj je oblikovan s prepletom fizičnih, psihosocialnih in osebnostnih dejavnikov, saj so njihova ravnanja odvisna od samopodobe, samoučinkovitosti, socialnih veščin ter samoodločanja (Tsang, Hui in Law, 2011). Salmivalli (2014) sicer omenja, da v dinamiki nasilja lahko zasledimo več pozicij, ki jih zavzamejo opazovalci. Poznamo naslednje kategorije:

- spodbujevalca ravnanja in vedenja povzročitelja (angl. reinforcer);
- pomočnika storilca (angl. assistant);
- zunanjega opazovalca (angl. outsider);
- zagovornika tarče nasilja (angl. defender).

Odziv in reagiranje opazovalca sta lahko torej bistvena pri naslavljanju in ustavitvi nasilja med vrstniki, zato je ključen prevzem t. i. altruistične vloge opazovalca, ki ne gleda stran ter se odzove. To lahko stori z naslednjimi dejanji, ki zagovarjajo ničelno toleranco do nasilja med vrstniki: se ne pridruži izključevanju oziroma posmehovanju žrtvi; jasno izrazi nestrinjanje, obenem pa se prepriča, da ni sam ogrožen; poišče odraslega, učitelja, strokovnega delavca v šoli oziroma se izpove šolski svetovalni službi. Pri tem ne gre za t. i. »tožarjenje«, temveč za pomoč in zaščito tarče nasilja (Holjević, b.d.).

1.1.3. Takojšnja in procesna intervencija ob zaznavi medvrstniškega nasilja

Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v javnih in zasebnih vzgojno-izobraževalnih zavodih, ki so ga zasnovali Lešnik Mugnaioni idr. (2016), predpisuje ukrepanje ob zaznavi medvrstniškega nasilja v Sloveniji. Ta določa t. i. takojšnjo intervencijo, pa tudi procesno intervencijo.

Takojšnja intervencija zaposlenega pomeni ukrepanje »tukaj in zdaj«; da se odzove na licu mesta, ne gleda stran in izvede vse, da se nasilje prekine. Obenem poskrbi za zaščito posameznika, ki je žrtev. Če je treba, obvesti nujno medicinsko pomoč in o tem obvesti starše posameznika, ki je žrtev. Bistveno je, da opravi razbremenilen pogovor z otrokom oziroma mladostnikom, ki je doživel nasilje.

Še isti dan, oziroma če to ni mogoče, naslednji dan, o dogodku obvesti ravnatelja, razrednika vseh vpetih otrok oziroma mladostnikov, šolsko svetovalno službo in starše otrok, vpletenih v dinamiko nasilja. Naredi tudi zapis dogodka in ga posreduje svetovalni službi. Z vidika takojšnje intervencije je naloga šolske svetovalne službe, da še isti oziroma naslednji dan oblikuje načrt za preprečitev nadaljevanja nasilja; opravi ločene pogovore tako z žrtvijo kot s povzročitelji ter opazovalci in izdela zapise pogovorov, da se razjasni dinamika nasilja. Ob hujših dogodkih obvesti CSD in policijo. V odsotnosti šolske svetovalne službe oziroma po njenem priporočilu takojšnjo intervencijo v enakem smislu opravita ravnatelj ali pomočnik ravnatelja.

Procesna intervencija naj bi pozneje predstavljala poglobljeno svetovalno delo šolske svetovalne službe z vsemi vpetimi v dinamiko nasilja. Šolska svetovalna služba najpozneje v treh delovnih dneh po zaznavi nasilja skliče interni oziroma razširjeni tim, ki ga tudi koordinira. Člani tima so svetovalni delavci, razrednik oziroma vzgojitelj otroka žrtve in povzročitelja, ravnatelj ter po potrebi še drugi strokovni delavci vzgojno-izobraževalnega zavoda.

Nalogi tima sta izdelava načrta pomoči za žrtev nasilja in povzročitelja ter načrtovanje dela s starši in z oddelkom, v katerega so vpeti žrtev, povzročitelj ter opazovalec. Naloga razširjenega tima je tudi sodelovanje z zunanjimi institucijami – s CSD-jem, policijo in z nevladnimi organizacijami.

Po svetu sicer obstaja mnogo modelov, a so specifični ravno zaradi širšega družbeno-kulturnega konteksta. Model, ki se nanaša na ravnanje ob medvrstniškem nasilju po Butler in Lynn Platt (2008), daje v ospredje povezovanje med šolo in družino.

1.2. Družina

Avtorici Mešl in Čačinovič Vogrinčič (2019, str. 80–84) pišeta o socialnopsihološki definiciji družine kot male skupine z zgodovino, pri kateri gre za interakcijo med dvema ali več posamezniki. Pravita, da družinsko skupino družijo skupni motivi, cilji, norme, pravila, vrednote in sorazmerno trajno oblikovane vloge, ki uravnavajo delitev dela, hierarhijo moči, način komuniciranja ter čustvene odnose. Za družino sta značilni nerazrešljiva konfliktnost odnosov in nerazrešljiva drama ločitve med starši ter otroki. Konstruira se v času in prostoru. Značilnosti družinske strukture so delno razvidne, delno ozaveščene, delno nezavedne.

Poljak Lukek (2017, str. 17–20) družino opredeljuje izrazito sistemsko, pri čemer se opira na sistemsko teorijo. Pravi, da gre za organizirano enoto, v kateri so družinski člani medsebojno povezani, saj vsak sestavni člen vpliva na družinski sistem, vsaka sprememba v sistemu pa vpliva na posameznega člana in družino kot celoto. Družina kot institucija ostaja ne glede na spremembe v družbi, saj izhaja iz naravne potrebe po reprodukciji, a dodaja, da moramo razumeti družino tudi z vidikov navezanosti, pripadnosti in spomina.

Raziskovalka Ganiyeva (2022) prepoznava družino v sociološkem in antropološkem smislu kot t. i. primarno družbeno institucijo, v kateri se odvijata procesa socializacije in vzgoje, a dodaja še t. i. reproduktivno ter ekonomsko funkcijo. Pravi, da širši družbeno-kulturni procesi (na primer oddaljevanje od tradicionalnih vrednot, migracije, urbanizacija, demografski procesi) v sodobnem času vodijo k modernizaciji klasičnih družinskih modelov.

Zaviršek (2020, str. 8–15) je pozorna na t. i. raznovrstnost družinskih oblik v sodobnem času in prostoru. Pravi, da so družine dolgotrajne oziroma začasne ob razhodu, spet druge temeljijo na sklenjeni zakonski zvezi ali pa živijo v zunajzakonski skupnosti z otroki ali brez njih. Nekatere družine temeljijo na bioloških vezeh, druge nimajo skupnih krvnih vezi. Poudarja, da danes ne govorimo o družinah prisile kot nekoč, temveč o družinah izbire, s čimer zagovarja idejo, da vsak človek družino definira tako rekoč po svoji volji, čustvih in izbiri, kar je ključno vodilo v socialnem delu.

S tem se strinja tudi Golombok (2015), ki prav tako poroča o vzponu novih družinskih oblik od 70. let 20. stoletja naprej. Gre namreč za t. i. sodobne družinske oblike, ki bodisi prej niso obstajale bodisi so bile skrite zaradi širših družbeno-kulturnih dejavnikov in trenda »tradicionalne« družine. Mednje uvrščamo mavrične družine; enostarševske družine; družine,

nastale z biomedicinsko pomočjo; družine s posvojenim otrokom, poliamorne družine in tako naprej.

1.2.1. Psihodinamski procesi in pomen komunikacije v družini

Čačinovič Vogrinčič (1992, str. 5–189) kot začetnica socialnega dela z družino piše o t. i. psihodinamskih procesih v družini. Ti za vsako družino predstavljajo edinstveno značilne procese interakcij, ki se jih družinski člani zavedajo, nekateri pa ostajajo globoko skriti v družinski podzavesti. Gre za odnosne dejavnike oziroma dinamiko družine v njeni zgodovini in sedanjosti. Med psihodinamske procese, ki se odvijajo v življenju družine, lahko uvrščamo naslednje dejavnike, ki močno vplivajo na dinamiko in strukturo družine:

- zadovoljevanje in ravnanje s potrebami v družini;
- vloge v družini;
- moč in hierarhijo v družini;
- komunikacijo oziroma komunikacijske vzorce v družini;
- ravnanje s konflikti in pravili;
- ravnanje s čustvi v družini.

Bistvena koncepta v socialnem delu z družino sta t. i. koncept razvidnosti in ozaveščenosti, o katerih pišeta Mešl in Čačinovič Vogrinčič (2019, str. 56–59). Prek njiju lahko družino povabimo v skupno raziskovanje družinske notranjosti, dinamike na odnosni ravni in želenih sprememb, ki jih potrebuje. Pri razvidnosti gre za raziskovanje in poimenovanje družinskih procesov z vidika družinske dinamike. Je tisto, s čimer se lahko soočimo, spoprimemo oziroma prevzamemo odgovornost v delovnem odnosu z družinskimi člani, a le v njim razumljivem jeziku. Gre za edinstveno resničnost družine, ki jo vsakokrat na novo ubesedimo s pomočjo prispodobe sestavljanke. Vsak družinski član namreč predstavlja košček v skupni celoti. Koncept ozaveščenosti na drugi strani predstavlja čas samoizpraševanja in iskanja rešitev, v katerega vstopa družina. Družina na podlagi tistega, kar postaja razvidno v njeni notranjosti, stopa na pot sprememb (stare vzorce, ki družinskim članom ne koristijo, skuša denimo zamenjati z novimi, ki jim bodo pomagali).

Juul (2009, str. 17–22) k dejavnikom, ki oblikujejo dinamiko življenja v družini, prišteva tudi pomen družinskih vrednot. Razume jih kot ključne misli, načela oziroma prepričanja, ki jih družinski člani oblikujejo s pomočjo sobivanja drug z drugim. Vrednote so tisto, kar nam je pomembno (na primer ljubezen, spoštovanje, sprejetost, odgovornost). Ob tem opozarja, da

ljudje velikokrat povsem nezavedno podedujemo vzorce naših staršev, čeprav vemo, da povzročajo obilo trpljenja (na primer tradicionalne vrednote, kot so trdo delo, pokornost, poslušnost, fizično kaznovanje in trpinčenje otrok kot obliki vzgojne metode in podobno).

Če v družini vlada podpora odnosna klima, so starši v primeru, da njihov otrok doživlja medvrstniško nasilje, pogosto lahko prvi zaupniki. Z vidikov odzivanja in reševanja nasilja med vrstniki ima ključno vlogo komunikacija, ki jo opredeljujemo kot sposobnost družinskih članov, da med seboj delijo oziroma izrazijo svoje notranje potrebe, čustva, izzive in želje ter se obenem na podporen način odzivajo na spremembe potreb družinskih članov. Odprta in spodbudna komunikacija daje mladim občutek slišnosti ter varnosti. Je pomemben varovalni dejavnik, ki poveča možnost, da se nasilje prepozna in ustavi. Komunikacija, ki nasprotno temelji na zanemarjanju oziroma avtoritarnem stilu, pa povečuje tveganje, da nasilje ostane skrito oziroma da se mladostnik mnogo prej znajde v vlogi povzročitelja oziroma pasivnega opazovalca (Salma, Febriana in Sofiani Akasari, 2025). To lahko prepoznamo tudi v mladinski književnosti.²

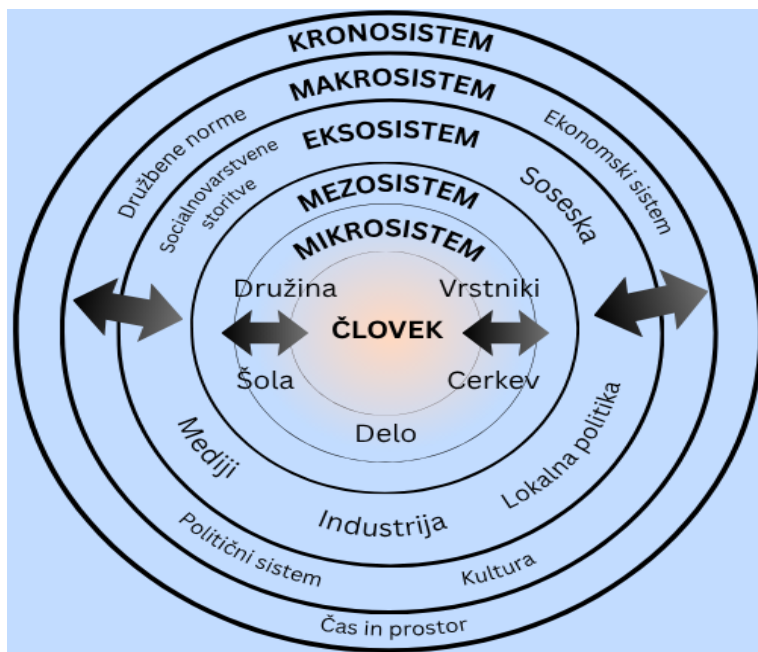
Tudi raziskovalci Mastrotheodoros idr. (2019) so skušali ugotoviti, ali spremembe na odnosni ravni – v delovanju družine – vplivajo na soočanje s številnimi izzivi med mladostniki v obdobju adolescence na podlagi družinske kohezije, fleksibilnosti in komunikacije. V študiji je sodelovalo 480 mladostnikov – srednješolcev ženskega in moškega spola, starih od 14 do 17 let. Mladostniki, zajeti v vzorcu populacije, so izhajali iz različnih socialno-ekonomskih okolij. Rezultati so pokazali, da so mladostniki, izhajajoči iz družin, v katerih vlada varna družinska klima z več odnosne komunikacije in prilagodljivosti, imeli manj težav na področju duševnega zdravja.

1.2.2. Sistemsko-ekološki pogled na človeka

Broffenbrenner (2009, str. 21–33) kot pionir sistemske-ekološke teorije ekologijo človekovega razvoja pojmuje kot skupek več okolijskih sistemov, ki medsebojno vplivajo na človeka in njegove odnose s pomembnimi drugimi. Človekov razvoj teče v zahtevnem sistemu odnosov

² V knjigi *Čudo* (2014) začutimo različne perspektive družinskih članov pri soočanju z medvrstniškim nasiljem, ki ga doživlja deček »Auggie«, obenem pa delo odpira diskurz o spoštljivi komunikaciji in varni navezanosti v družini.

na različnih ravneh; od družinskega, vzgojno-izobraževalnega do širšega kulturno-političnega. Dodaja, da na človeka vplivata tudi čas (obdobje) in geografija (prostor) bivanja.

Slika 1.1: Sistemsko-ekološki pogled (Broffenbrenner, 2009)

Loreman (2011, str. 36) sicer zagovarja idejo o spoštovanju otroštva, obenem pa se osredotoča na sistemsko dožemanje posameznika. Pravi, da ljudje svojo primarno vez vzpostavimo s starši, sorojenci in z drugimi družinskimi člani, ki jih pogosto srečujemo vsakodnevno oziroma skoraj vsak dan. Osredotoča se na posameznikov mikrosistem (družino), a opozarja, da danes obstaja mnogo zunanjih dejavnikov, ki vplivajo in posegajo v odnose z družinskimi člani (na primer vzpon digitalizacije v sodobnem svetu postmoderne).

Po drugi strani Teater (2019, str. 16–23) prav tako razume človeka v sistemsko-ekološkem smislu, a nekoliko drugače. Ta daje v ospredje dialog, odnos, rešitve in jezik. Zaveda se, da ima vsak človek svojo resničnost v povezavi s konkretnim okoljem, kulturo, z družbo, zgodovino, razvojem in s kognicijo.

Sistemsko-ekološki pristop se v socialnem delu nasploh tesno povezuje tudi s porastom medvrstniškega nasilja v šolah, pri katerem gre za posledico viktimizacije, ki jo doživlja žrtev zaradi medsebojnih interakcij z mikro, mezo, ekso, makro in kronosistemom. Ugotovljeno je bilo, da v sodobnem svetu k stopnjevanju medvrstniškega nasilja prispeva pet dejavnikov: izzivi v medosebnih interakcijah na ravni mikrosistema, družbena hierarhija v šoli na ravni

mezosistema, šolska klima na ravni ekosistema, širša šolska politika na ravni makrosistema ter časovna dimenzija, v kateri danes odraščajo mladi, na ravni kronosistema (Sakroni, 2025).

Muršič (2012) se strinja s prepričanjem, da moramo na problematiko porasta medvrstniškega nasilja gledati skozi lečo celostnega življenjskega konteksta, v katerem se človek rodi, odrašča, biva in se uči. Vrača se k upoštevanju tako ožjih kontekstov socializacije kot širših družbeno-kulturnih struktur (na primer politike, časa in prostora), obenem pa opozarja, da se nihče ne rodi »nasilen«, saj ključno funkcijo odigra proces socializacije v obdobju odraščanja. Govori o prisposodbi kroga nasilja na vseh ravneh – mikro-, mezo- in makro- ravni – kamor prišteva tudi institucionalno, simbolno-kulturno in strukturno nasilje.

Tudi Hornby (2015) na podlagi obstoječih raziskovanih ugotovitev predlaga sistemsko-ekološki model za preprečevanje medvrstniškega nasilja v šolah. Ob tem zatrjuje, da za učinkovito reševanje problematike potrebujemo celosten pristop na vseh ravneh okoljskih sistemov v življenjskih svetovih mladih ljudi. Poudarja, da imajo pri tovrstnih holističnih intervencijah ključno vlogo učitelji, strokovni delavci, šola kot institucija, skupnost in širši družbeno-kulturni konteksti (ideološke spremembe ter socialna politika). Vsi ti vidiki bi se za uspešno reševanje problematike nasilja morali stikati predvsem z upoštevanjem kronosistema, saj ima vsaka generacija mladih svoje specifične ravno zaradi časa in prostora odraščanja.

1.3. Mladostništvo – obdobje adolescence

Diem-Wille (2020, str. 2–3) pravi, da izraz *adolescenca* izhaja iz latinske besede *adolescens*, kar pomeni odraščanje oziroma rast proti zrelosti. Adolescent predstavlja mladostnika v obdobju odraščanja. Pojem zajema duševne in čustvene odzive na telesne znake pubertete, vključno z značilnim prehodnim pogledom s sveta otroka v svet biološko zrelega odraslega. Dodaja, da je obdobje mladostništva oziroma adolescence opredeljeno zelo raznoliko, saj je na tem mestu treba upoštevati tudi širše družbene in kulturne dejavnike mladine v specifičnem kontekstu. Danes obdobje adolescence razumemo enako pomembno kot prva tri leta življenja, saj se v obeh razvojnih obdobjih oblikujejo ključni vidiki osebnosti in jaza.

Zupančič (2020, str. 644–662) pojem mladostništva oziroma adolescence razume v razvojnopsihološkem smislu. Piše o naslednji sodobni kronološki delitvi mladostništva:

- obdobje zgodnjega mladostništva (od začetka pubertete do 14. leta);
- obdobje srednjega mladostništva (od 14. do 16. leta);
- obdobje poznega mladostništva (od 16. do 18. leta);

- obdobje prehoda v odraslost (od 18. leta do druge polovice dvajsetih let, največ do 29. leta starosti).

Na drugi strani Svetovna zdravstvena organizacija (2025) obdobje mladostništva ali adolescence definira v nekoliko ožjem kontekstu. Pravi, da gre za edinstveno življenjsko obdobje med otroštvom in odraslostjo (od 10. do 19 leta starosti). Mladostniki se v tem obdobju soočijo s hitro telesno, kognitivno in psihosocialno rastjo, kar vpliva tako na njihove načine čutenja, čustvovanja, razmišljanja in sprejemanje odločitev kot interakcije z njihovim življenjskim svetom. Dodajajo, da mladi v tem obdobju oblikujejo t. i. vedenjske vzorce in življenjske veščine, povezane denimo s prehrano, telesno aktivnostjo, z uporabo substanc, s spolnostjo, prehodom v odraslo dobo ter z življenjem v družbi nasploh.

V socialnem delu človeka dojemamo kot edinstven svet zase oziroma govorimo o ekspertih na podlagi lastne izkušnje, mi pa smo v vlogi spoštljivih in odgovornih zaveznikov. S tem se strinja tudi (Siegel, 2015, str. 162-164), ki piše o bistvu mladostništva. Strinja se, da je obdobje mladostništva polno novih izzivov in sprememb tako za mlade kot za pomembne druge (na primer odrasle v njihovem življenju). Za sožitje med obema generacijama je ključna »odprtost«, saj je bistveno spoštovanje posameznika, v katerega odrašča mladostnik. Spoštovanje, odprtost in sprejemanje mladostnika takšnega, kakršen je, obenem predstavljajo možnost vzpostavljanja varnega odnosa z njim.

Za vidike postmodernega socialnega dela je nedvomno pomembno razumevanje obdobja mladosti v povezavi s sodobnim prehodom v odraslost, o katerem piše Ule (2008, str. 48–75). Pravi, da je mladost čas iskanja, preizkušanja in socialnega ter miselnega razvoja, predvsem pa jo morajo na poti do zrele odrasle dobe preživeti vsi. Nanaša se na navezanost kot čustveno vez med mladim človekom, posamezniki, skupino in skupnostjo ter na njihovo oblikovanje identitete. Hkrati ugotavlja, da se življenjski poteki mladih v drugi polovici dvajsetega stoletja podaljšujejo zaradi t. i. podaljšane mladosti, saj se pozneje osamosvajajo, se dlje časa šolajo in pozneje vstopajo na trg dela. Vse to nakazuje na vse večjo mero negotovosti pri mladih ljudeh v moderni dobi.

1.3.1. Mlad človek v družini

Osnovna razvojna naloga, ki se oblikuje v strukturi družinskega življenja med starši in otroci, je navezanost, ki izraža ključno vlogo pri vstopanju v nove odnose s pomembnimi drugimi tako v mladostništvu kot pozneje v odraslosti (na primer pri sklepanju prijateljskih vezi, partnerskih

zvez, odnosu do otrok v dobi starševstva) in tako dalje. S prepričanjem se strinja tudi Bowlby (1986, str. 177) kot utemeljitelj teorije navezanosti.

Čeprav postajajo šola, vrstniki, skupnost in množični mediji vse pomembnejši v obdobju odraščanja, vloga družine ostaja poglavitna baza v življenju mladega človeka. Starši kot nosilci primarne socializacije prispevajo k telesnemu in psihosocialnemu razvoju mladih, s čimer vplivajo na pomembe vidike njihovega življenjskega sveta, zlasti s pomočjo družinskega doma, odnosnih struktur, vzgojnih stilov in tako naprej. Mladi svoje starše prav tako prepoznavajo kot socialne vzornike tudi z vidika bodočih vrstniških, partnerskih odnosov, starševstva in ravnanja v odnosih ter družbi nasploh. (Hurrelman in Quenzel, str. 66 – 68).

Masten in Shaffer (str. 10–13) opozarjata, da se vloga družine spreminja s postopnim razvojem mladega človeka, saj se razlikujejo tudi oblike starševskega vedenja v določenih razvojnih obdobjih. Družina predstavlja glavni prilagoditveni sistem za razvoj mladega človeka predvsem z vidikov navezanosti ter uravnavanja čustev. Avtorici pišeta o naslednjih funkcijah družine z vidika odnosne dinamike med starši in otroci, pozneje mladostniki:

- Družini v vlogi regulatorja (starši zagotovijo čustveno regulacijo, ko na primer pomirijo jokajočega dojenčka oziroma potolažijo prestrašenega otroka ali opolnomočijo mladostnika na prehodu v odraslost, da se loti nečesa novega).
- Starših v vlogi učiteljev, nosilcev socializacije, zaščitnikov in prenašalcev kulture: (starši znotraj družine na otroke oziroma mladostnike na primer delujejo kot vzor, zgled, model socialnega učenja ter posredovalci družinskih vrednot, naukov, kulturnih tradicij in praks).
- Družini v vlogi ponudnika, posrednika oziroma pospeševalca virov in priložnosti: (starši otrokom zagotavljajo eksistencialne dobrine, denimo zavetje, hrano, dom, oblačila, knjige, dostop do učenja in dejavnosti).

Danes se moramo zavedati, da družine prebivajo v nadvse raznolikih kontekstih, ki so polni izzivov, notranjih in zunanjih stresov; skratka obremenjujočih izkušenj, na katere nimajo vpliva. Mešl in Kodele (2016, str. 43) uporabljata izraz *družine s številnimi izzivi*. Življenje v teh družinah je pogosto odraz težkih življenjskih razmer, ki zamajejo družinsko klimo in dinamiko. Gre za družine, ki se poleg psihosocialnih in zdravstvenih izzivov soočajo s tveganji revščine, brezposelnosti, z nezmožnostjo podpreti otroke pri šolskem delu in podobnim. Mnoge družine prihajajo iz drugega socialno-kulturnega konteksta.

Nasploh imajo družinski člani – zlasti starši oziroma skrbniki – v obdobju odraščanja številne nove možnosti, da spremenijo odnose z mladimi na način, da v družini postane uresničljivo tudi

tisto, kar do sedaj še ni moglo biti. Avtor Juul (2010, str. 20) kot praktik na področju dela z družinami poroča o t. i. sodobnem trendu starševstva, saj so se odnosi med starši in mladimi v preteklih letih korenito spremenili. Starši si želijo z otroki oziroma mladimi vzpostavljati povsem drugačne odnose kot prejšnje generacije. Vedno več staršev si želi oblikovati »prijateljski« odnos, ki temelji na osebni odgovornosti v odnosu do svojih otrok. Prav tako govori o pomenu varne navezanosti, saj mladi v obdobju odraščanja potrebujejo varno bazo – vsaj enega ali dva posameznika, ki zaupata in verjameta, da je v redu takšen, kot je. Žal se starši v odnosu do otrok velikokrat vedejo kot nadzorniki oziroma tisti, ki mladostnika želijo »popraviti« in postaviti v določene okvirje.

Kompan Erzar (2019, str. 114–115) govori o obdobju mladostništva v družini, ki mlademu človeku daje podlago za poznejšo pot v odraslost. Družinsko strukturo sicer razume v tradicionalnem smislu, saj omenja vezi med generacijo starih staršev, staršev in otrok. Dodaja, da morajo meje med generacijami v obdobju mladostništva postati prepustnejše, saj mladostnik v družino prinaša povsem nov mozaik vrednot (na primer ko družini predstavi svojo socialno mrežo in svoje osebne poglede na svet). Stara pravila se morajo ob tovrstnih življenjskih prehodih (na primer ob prehodu iz obdobja šolanja v zaposlitev) v družini spremeniti v smeri aktualnih razmer mladostnikovega procesa odraščanja. Tukaj je ključna ravno odprtost družinskih članov za nove vrednote, saj takšna drža mladim prinaša avtonomijo oziroma osnovo, da se počasi osamosvojijo.

Prehod iz obdobja mladostništva v odraslo dobo življenja v sodobni neoliberalni družbi prinaša vedno več izzivov, prav tako pa je jasno, da se na vseh življenjskih razvojnih obdobjih kopičijo tveganja. Tukaj nas lahko podpre razmišljanje, o katerem govori Masten (2017). Čeprav ga zanima duševno zdravje mladih na prehodu v odraslost, kljub temu poudarja, da je za prehod iz mladostništva v svet odraslosti značilna precejšnja heterogenost sodobne mladine. Vsak človek ima svojo specifično smer razvoja na poti v odraslost, saj na to vplivata tudi ekonomska razvitost v družbi in širši konteksti na ravni edinstvenosti življenjskega sveta. Vsak človek se mora ob prehodih reorganizirati in spopasti z novimi izzivi tudi na odnosni ravni.

1.4. K mladostniku in družini usmerjena socialnodelovna praksa na področju medvrstniškega nasilja

V nadaljevanju uporabljam izraz *socialna delavka*, saj v stroki prevladujejo ženske strokovne delavke. Izraz uporabljam v splošnem smislu za vse strokovne delavce, ne glede na spol.

Poštrak (2015) pojasnjuje, da človek zaradi težnje po »preživetju« na poti odrasčanja razvije t. i. strategije preživetja, ki jih razumemo kot edinstvene vzorce ravnanja, vedenja in komuniciranja. Tovrstne vzorce lahko prepoznamo tudi pri dinamiki medvrstniškega nasilja, ki jih kot socialne delavke nikakor ne smemo spregledati oziroma pomesti pod preprogo, temveč se moramo ob prepoznanem nasilju vedno odzvati in ukrepati. Avtor dodaja, da v socialnem delu izhajamo iz pogovora kot ključnega orodja za delo z ljudmi. Pri delu z mladostniki in družinami na področju medvrstniškega nasilja nas lahko podpre t. i. dogovorni oziroma soustvarjalni pristop delovnega odnosa, saj temelji na dialoški komunikaciji in jeziku socialnega dela. Naloga socialnih delavk v odnosu z mladostniki in družinami, ki se soočajo z medvrstniškim nasiljem, je soustvarjanje prostora za raziskovanje njihovega edinstvenega življenjskega sveta, v katerem kot družina delujejo in bivajo. Ključno je, da rešitve in ukrepe v povezavi z mladostnikovo izkušnjo medvrstniškega nasilja vedno sprejmemo skupaj z mladostnikom, obenem pa izhajamo iz njegovega »jezika«.

Po drugi strani se moramo zavedati, da se družinski člani pogosto znajdejo v hudi stiski, ko izvejo, da njihov otrok oziroma sorojenec doživlja nasilje vrstnikov, zato bi morali socialnodelovni pogovori z mladostnikom in družino temeljiti na poglobljenem delu, potrpežljivosti ter predanosti tako z vidika strokovnih delavcev kot staršev z otroki doma.

Mears (2007) se zaveda, da se žrtve nasilja in zlorab soočajo z valom močnih čustev, ki se tvorijo od notranjih zaznav – tistega, kar občutim v sebi (npr. strah, jeza, zmedenost, izguba, krivda oziroma odgovornost, občutek, da je življenje nepredvidljivo) – do telesnih odzivov (npr. bolečine v prsnem košu oziroma tesnoba, teža v ramenih, glavi). Ob tem je vloga socialne delavke, da podpre starše in aktivira mladostnikovo socialno mrežo, da bodo lahko skupaj premagali ovire in upoštevali njegove potrebe, saj je mladostniku v obdobju odrasčanja ter pozneje v življenju veliko huje, če ne prejme občutka o lastni vrednosti v povezavi z izkušnjo nasilja.

Kot socialne delavke moramo nedvomno aktivirati celoten sistem, v katerem odrasča mladostnik, saj s tem ne podpremo le njega, ko se znajde v vlogi žrtve, temveč aktiviramo odnose podporne mreže s poudarkom na skupnem delu. Okoliščine mladostnikove izkušnje medvrstniškega nasilja predstavljajo specifično obremenjujočo izkušnjo za družino, zato skupno delo vabi k raziskovanju – kako ravnati drug z drugim v smeri okrevanja. Proces podpore in pomoči družini se ne usmerja le k reševanju mladostnikove izkušnje, saj takojšnje in procesno ukrepanje prav tako prispeva k poglobljanju družinskih ter skupnostnih vezi na

odnosni ravni. Vse to celostno koristi mlademu človeku, ki je vključen v dinamiko nasilja – bodisi kot žrtev, povzročitelj oziroma opazovalec. S tem se strinjata tudi avtorja Bouwkamp in Bouwkamp (2014, str. 217), ki utemljujeta, da moramo kot socialni delavci aktivirati sistem družine za celostno prakso. Pišeta o »k družini usmerjenem delu«. Tovrsten pristop:

- spodbuja starševsko potrebo po vključenosti v proces podpore in pomoči;
- krepi vlogo staršev oziroma družine, da prejmejo učinkovite veščine za bolj konstruktivno ukrepanje ob medvrstniškem nasilju;
- podpre celoten sistem družine, da drug drugemu postanejo pomembni oziroma obogatijo medsebojne odnosne vezi zaradi mladostnikove obremenjujoče izkušnje;
- ponuja možnost raziskovanja in reševanja problemov vseh v družini;
- socialni delavki, ki v sodelovalni proces vključi celotno mrežo družine in njene socialne mreže, omogoči jasnejši občutek o dogajanju;
- socialni delavki omogoči, da lahko neposredno vpliva na preoblikovanje psihodinamskih procesov v družini;
- socialni delavki omogoči, da ustvarja prostor za resničnost oziroma slišanje glasu vsakega družinskega člana v družinski sestavljanji – to je moč vsestranske pristranosti);
- družinske člane poleg socialne delavke napravi za pomemben vir pomoči pri okrevanju in reševanju posameznikove stiske.

Lindstrom Johnson idr. (2024) pravijo, da za uspešno ukrepanje, reševanje ter preventivo ob zaznanem vrstniškem nasilju med mladimi potrebujemo prakso, ki bo temeljila na prepoznavanju in razumevanju travme, obenem pa bo spodbujala sodelovalne odnose med socialno delavko v instituciji ter mladostnikom in njegovo družino. Gre za prakso, kjer socialna delavka ne zapade v držo »vedočega«, temveč ostane v drži »radovednega« nebirokrata, ki ima čas in prostor za delo z družino.

V sodobni doktrini socialnega dela moramo kljub sistemskim izzivom bodisi v šolstvu bodisi v socialnem varstvu strokovno držo spoštljivih in odgovornih zaveznikov usmeriti na vse tri ravni socialnega dela: mikro – sodelovalne procese z družino; mezo – socialno delo z mladostniki in družinami v skupnosti; ter makro – kritično vrednotenje oziroma spreminjanje socialne politike in praks pri delu z mladimi ter družino na ravni šolstva in socialnega varstva. Sistem nujno potrebuje postmoderno socialnodelovno perspektivo pri delu z mladostniki in družinami, ki se soočajo z medvrstniškim nasiljem (Devaney idr., 2024). S tem se strinjajo tudi Prates idr. (2025).

Čačinovič Vogrinčič (2020) ugotavlja, da mora prav socialno delo z družino postati poglavitna naloga v institucijah (na primer v šoli in na CSD-jih) v sedanjosti ter prihodnosti. Le tako bosta razumevanje in reševanje medvrstniškega nasilja v Sloveniji postala zares celostna.

2. FORMULACIJA PROBLEMA

Obdobje postmoderne, v katerem živimo, prinaša procese individualizacije, hkrati pa v ospredje postavlja odnose. Kljub vse večjemu porastu medvrstniškega nasilja se pri delu z mladimi pojavlja mnogo relacijskih pojmov, denimo dialog, pogovor, pogajanje, srečanje, soočenje, konflikt (Loreman, 2009, str. 34).

Na podlagi lastnih izkušenj in poglobljenih pogovorov z mentoricami v obdobju opravljanja strnjene prakse na Centru za socialno delo ter osnovni šoli sem bržkone ugotovila, da se medvrstniško nasilje kljub *Protokolu za ravnanje ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*, po katerem naj bi se ravnali slovenske šole in CSD-ji, še vedno izrazito minimalizira oziroma pometa pod preprogo (Lešnik Mugnaioni, idr., 2016).

Čeprav šole ob zaznavi medvrstniškega nasilja izvedejo takojšnjo intervencijo, procesna intervencija v smislu dolgoročnega sodelovanja z mladimi in njihovimi družinami poteka zelo okrnjeno ter nepoglobljeno.

Socialno delo z družino na področju medvrstniškega nasilja tako ostaja izrazito spregledano in ne najde mesta, ki bi ga moralo imeti – med drugim tudi zaradi porasta medvrstniškega nasilja.

V praksi se dogaja, da družine mladih, ki so vpeti v dinamiko medvrstniškega nasilja, ne prejmejo celostne psihosocialne podpore in pomoči, obenem pa koncepti socialnega dela s celotno družino v kontekstu dela z mladimi ne pridejo do izraza ravno zaradi sistemskih preprek.

Tukaj mislim na pomanjkanje časa strokovnih oziroma pedagoških delavcev, prostorsko stisko za delo z družinami, finančne in kadrovske izzive ter razcepljenost med sistemom šolstva in socialnega varstva, zlasti v smislu preobremenjenosti strokovnih delavcev.

Težava je, da družinski sistemi, ki bi morali mladega človeka podpreti pri soočanju z medvrstniškim nasiljem – bodisi v vlogi žrtve bodisi povzročitelja –, pogosto ostajajo povsem sami, brez podporne mreže strokovnih delavcev, zlasti v javnem sistemu šolstva in socialnega varstva. Tudi Loreman (2009, str. 118–119) se strinja, da moramo otrokom, v poznejšem razvojnem obdobju pa mladim, omogočiti prostor, da raziskujejo in se na svojevrstne načine povezujejo s svetom. Ne smemo jih pustiti same. Vloga odraslih je, da mladim ponudimo podporo, medtem ko odraščajo in se aktivno spoznavajo s svetom.

Med pregledom literature sem ugotovila, da na področju socialnega dela ni zaznati raziskav, ki bi v ospredje postavljale perspektivo mladih in njihove edinstvene izkušnje ter razumevanje vloge družine pri soočanju z medvrstniškim nasiljem v sodobnem času in prostoru, tako v Sloveniji kot drugod po svetu.

Kot študentka socialnega dela verjamem, da življenje vsakega mladega človeka oblikujejo odnosi, ki so povsem edinstveni, predvsem pa se izkušnje mladih in njihovih družin razlikujejo zaradi okoliščin, v katerih odraščajo ter bivajo.

Okoliščine, ki so za vsakega človeka povsem edinstvene, se nanašajo na več sistemov okolja, kamor spadajo družina, skupnost, raven socialne politike, obenem pa tudi čas in geografija bivanja. To se navezuje na t. i. sistemsko-ekološko teorijo, ki jo razumem kot izhodišče diplomskega dela (Zupančič, 2020, str. 57–59).

Moja raziskava v sklopu pričujočega diplomskega dela v strokovnem smislu prinaša globlje razumevanje pojavnosti medvrstniškega nasilja med mladimi, ob čemer se primarno osredotočam na doživljanje vloge njihove družine v procesu soočanja in okrevanja pri izkušnji medvrstniškega nasilja, s katero so se spopadali sogovorniki.

Pogledi mladih na njihove individualne resnice soočanja z medvrstniškim nasiljem širijo polje edinstvenih izkušenj in osvetljujejo, kaj bi mladi in njihove družine resnično potrebovali ob pojavu medvrstniškega nasilja ali v sistemu vzgoje in izobraževanja ali socialnega varstva v Sloveniji – z vidikov podpore, odzivanja, okrevanja in vključenosti družine v proces podpore ter pomoči. Nenazadnje se v praksi socialnega dela kaže potreba po bolj celostnem in odnosnem pristopu, ki upošteva prepričanje, da sta vsak človek ter vsaka družina svet zase ravno zaradi raznolikosti okolij, v katerih mlad človek odrašča, se razvija in uči.

2.1. Raziskovalna vprašanja

V tem kontekstu sem si zastavila naslednja raziskovalna vprašanja:

R1: Kakšen pogled imajo mladi na vlogo družine pri soočanju z izkušnjo medvrstniškega nasilja?

R2: Kako mladi doživljajo in opisujejo družinsko dinamiko na odnosni ravni v povezavi z izkušnjo medvrstniškega nasilja?

R3: Kako mladi z izkušnjo medvrstniškega nasilja razumejo, opisujejo in ocenjujejo odzive, ukrepanje, vključenost ter sodelovanje svoje družine v procesu podpore in pomoči?

R4: Kako mladi z izkušnjo medvrstniškega nasilja ocenjujejo in doživljajo podporo strokovnih delavcev v zunanjih institucijah ter vlogo družine pri tem?

R5: Kako mladi opisujejo in doživljajo vlogo družine v procesu njihovega okrevanja po izkušnji medvrstniškega nasilja ter pri vključevanju v nadaljnje oblike psihosocialne podpore in pomoči?

3. METODLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, saj sem zbirala goste, besedne opise. Zbrano izkustveno gradivo sem nato obdelala in analizirala na besedni način, pri čemer nisem uporabljala merskih postopkov, ki dajejo števila (Mesec, 2009, str. 10–11).

Raziskava je empirična, saj sem s pomočjo spraševanja zbirala novo izkustveno gradivo. Obenem je tudi poizvedovalna oziroma eksplorativna, saj je področje medvrstniškega nasilja med mladimi v povezavi z vlogo družine v Sloveniji tako rekoč neraziskano. Hkrati med študijem literature nisem zasledila aktualnih raziskav, ki bi v akademski prostor socialnega dela prinašale celosten vpogled v delo z mladimi in družinami ob pojavu medvrstniškega nasilja v praksi – bodisi na šolah, CSD-jih ali drugih strokovnih službah (Mesec, 2009, str. 10–12).

3.2. Merski instrument in metoda zbiranja podatkov

Merski instrument predstavljajo smernice delno strukturiranega intervjuja.

Tega sem razdelila na šest tematskih sklopov. Vsak sklop vsebuje od tri do šest vprašanj – skupno 22 vprašanj.

Pred vstopom v pogovor o njihovi izkušnji sem bila pozorna na uvodno fazo vzpostavljanja delovnega odnosa in ubeseditev notranjega vremena. V tem kontekstu smo skupaj s sogovorniki sklenili dogovor o sodelovanju, s pomočjo katerega smo dorekli, kaj pričakujejo od mene kot raziskovalke. V uvodni fazi se mi je zdelo bistveno, da podprem njihove želje in vizije; predvsem kaj si želijo od tega pogovora, da bodo začutili, da je bilo vredno priti.

Skupaj smo sklenili soglasje o snemanju in dorekli, kaj pomeni odkloniti sodelovanje v primerih, ko ne bi želeli spregovoriti o določeni temi, ki bi jih morda obremenila.

Metoda zbiranja izkustvenega gradiva, iz katere sem izhajala, je metoda spraševanja.

Pri oblikovanju in pisanju smernic za intervju sem si pomagala s pomočjo dnevniških zapisov iz obdobja, ko sem se soočala z medvrstniškim nasiljem.

V tem obdobju sem se skušala čim bolj vživeti v tedanja doživljanja in občutke s poudarkom na tem, kaj bi mi kot družina potrebovali v tistem obdobju. Pri oblikovanju merskega

instrumenta me je navdihovala refleksija lastne izkušnje. Ker se zavedam, da ima vsak svojo resnico, so mi pomagale tudi zgodbe mladih s sorodno izkušnjo, denimo v pisnih oziroma avdio-vizualnih virih, leposlovju, filmih in resničnih zgodbah ljudi z izkušnjo v moji socialni mreži.

Nenazadnje se mi je zdelo bistveno, da v fazi opravljanja intervjujev izhajam iz zares previdne, sočutne drže radovednosti – da vsem sogovornikom omogočim povsem odprt prostor brez krivde, sramu in patologije ter jim ničesar ne vsiljujem pri vodenju pogovora.

Po koncu intervjuja sem vsakega sogovornika prosila, naj si zaradi spoštovanja etičnih načel v socialnem delu izbere povsem drugačen vzdevek oziroma ime, saj sem želela tako pri prepisu pogovorov kot pozneje pri rezultatih in razpravi izhajati iz drže, da še vedno gre za ljudi z izkušnjo, ki ostajajo subjekti.

Vodilo za intervju je priloženo v prilogi na str. 86.

3.3. Populacija in vzorčenje

Populacijo moje raziskave predstavljajo mladi z osebno izkušnjo medvrstniškega nasilja, stari od 18 do 25 let na območju Republike Slovenije. Čeprav strokovna literatura izbrano populacijo razume nekoliko širše, sem se odločila, da vanjo zajamem le mlade do 25. leta starosti. Pri starejših udeležencih, starih do 29. let, bi lahko prihajalo do povsem drugačnih refleksij, saj bi bile lahko zaradi večje časovne distance njihove izkušnje soočanja z medvrstniškim nasiljem povsem drugače osmišljene.

Pri t. i. vzorčenju gre za izbor določenega števila primerov iz preučevane populacije. Za vzorčenje se odločimo, ko je populacija prevelika, da bi lahko v raziskavo vključili vse primere.

Ker gre v moji raziskavi za populacijo, ki je težko dostopna zaradi občutljive narave teme oziroma morebitnih obremenjujočih izkušenj v družinskem okolju, sem se odločila za namensko vzorčenje, ki sem ga oblikovala s tehniko snežne kepe. Za namenski vzorec sem se odločila, ker sem želela v raziskavo vključiti mlade, ki izpolnjujejo vnaprej določene kriterije (starost in osebno izkušnjo, povezano z doživljanjem nasilja med vrstniki).

Pri oblikovanju vzorca sem se oprla na t. i. metodo snežne kepe kot tehnike vzorčenja. Kot človek z izkušnjo in raziskovalka sem vzpostavila stik z ljudmi, ki predstavljajo ciljno populacijo raziskovanja, obenem pa se je izkazalo, da so mi ti ljudje predstavili tudi druge

posameznike s sorodno izkušnjo (Flaker idr., 2019, str. 113–118). Vzorec sestavlja osem mladih, ki so se soočali z medvrstniškim nasiljem. Pogovore sem opravila s petimi ženskimi sogovornicami in tremi moškimi sogovorniki. Vzorec je neslučajnosten in priročen. Štiri sogovornice so bile med opravljanjem intervjujev stare 23 let, ena sogovornica 24 let, medtem ko so bili ostali trije sogovorniki stari 22, 23 in 25 let.

Tovrsten pristop mi je omogočil izbor tistih mladih, ki so lahko s svojo izkušnjo in refleksijo zares celostno prispevali k razumevanju raziskovalnega problema. Gre torej za namerno odločitev osmih enot, saj nisem želela, da bi bili rezultati nasičeni, temveč sem hotela zares poglobljeno razumeti posamezne izkušnje sogovornikov (Flaker idr., 2019, str. 116–118).

Pridobljeni rezultati prav tako niso posplošljivi na celotno populacijo. To potrjuje prepričanje, da vsaka enota populacije ni imela enake možnosti za sodelovanje v raziskavi (Mesec, 2009, 10–13).

3.4. Zbiranje podatkov

Pred fazo zbiranja podatkov sem v aplikaciji *Canva* oblikovala grafiko, ki sem jo uporabila kot medij obveščanja in vabilo k sodelovanju pri raziskavi. Grafiko sem delila na družbenih omrežjih in s pomočjo poznanstev oziroma znotraj svoje socialne mreže. Nahaja se v prilogi na str. 85.

Prav tako sem se obrnila na mentorico, somentorico in mentorico s prakse, ki se pri svojem delu vsakodnevno srečuje z mladostniki.

Pozneje se je izkazalo, da je bilo veliko mladih, ki spadajo v ciljno populacijo raziskave, pripravljenih odprto spregovoriti o svoji izkušnji ravno v moji socialni mreži.

V obdobju iskanja sogovornikov z izkušnjo sem z ljudmi, ki jih dobro poznam, veliko govorila o raziskavi. Tako sem na srečo hitro prišla v stik s sogovorniki. To potrjuje tudi to, da je vseh osem sogovornikov z izkušnjo prišlo v stik ravno s pomočjo zgoraj omenjene metode snežne kepe (Flaker idr., 2019, str. 118).

Faza zbiranja podatkov je potekala od novembra do decembra 2025.

Opravila sem osem individualnih intervjujev, ki so potekali po dogovoru (v živo oziroma po aplikaciji *Zoom*).

Štiri intervjuje sem po predhodno sklenjenem dogovoru opravila v živo (ob kavi, v tihem in mirnem okolju, ki so ga izbrali sogovorniki), ostale štiri pa s pomočjo platforme *Zoom*, znova na njihovo željo zlasti zaradi časovnih in medkrajevnih izzivov.

Pri zbiranju podatkov sem bila vseskozi pozorna na etiko raziskovanja v socialnem delu (soglasje o snemanju, anonimnost in možnost odklonitve).

Z vsemi osmimi sogovorniki sem se dogovorila, da začnem s snemanjem po sklenjenem delovnem odnosu, torej po uvodni fazi, kjer smo skupaj »prebijali led« in se povsem neobremenjeno »ogrevali«.

Pri štirih intervjujih, ki so se odvijali v živo, sem glede na interes in pripravljenost sogovornikov uporabila kartice »DIXIT«, ki so pomagale pri nekoliko »lažji« ubeseditvi, s čim smo prišli v pogovor in kako smo se počutili pred vstopom v intervju.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Dobljeno gradivo sem nato kvalitativno obdelala in analizirala. Sprva sem glasovne posnetke intervjujev dobesedno prepisala, jih nato uničila, pozneje pa sem jih odprto, osno in odnosno kodirala. V sklopu odprtega kodiranja sem posamične intervjuje označila s črkami in številkami, s čimer sem oblikovala izjave, denimo A1, B1, C2. Izjavam sem nato določila pojme, kategorije in teme. Odprto kodiranje sem za lažjo preglednost, predvsem pa zaradi obširne količine zapisov oblikovala s pomočjo tabele. Po odprtem kodiranju sem nadaljevala z osnim kodiranjem, pri čemer sem naredila t. i. hierarhijo pojmov, kategorij in tem. Tovrsten sistem osnega kodiranja mi je v nadaljevanju pomagal pri lažji interpretaciji rezultatov z razpravo. V prilozi sem poleg intervjujev s sogovorniki priložila še primer odprtega kodiranja in celotno osno kodiranje. Odnosno kodiranje sem prikazala v obliki slikovnih shem, ki sem ji utemeljila v ključnih ugotovitvah.

4. REZULTATI Z RAZPRAVO

Rezultati z razpravo so prikazani na kvalitativno-narativen način, saj ta način omogoča, da pride do izraza zgodba vsakega sogovornika. Vsaka izpoved predstavlja edinstvenost posameznih izkušenj v kontekstu življenjskih svetov mladih kot individualnih resnic.

Kot raziskovalka sem si prizadevala izhajati iz etično občutljive drže radovednosti v odnosu do sogovornikov, kjer bi začutili, da se mi lahko postopoma odpirajo. Vsak intervju smo začeli z uvodnim »ogrevanjem«, kjer smo postopoma prehajali od tem, povezanih z njihovim procesom odraščanja, s soočanjem z medvrstniškim nasiljem, pojmovanjem družine, z vlogo družine in njihovimi odnosi, varovalkami, s pogledom na vključenost družine ter z doživljanjem strokovnih delavcev v procesu podpore in procesu okrevanja.

4.1. Proces odraščanja

Rezultati raziskave kažejo, da je doživljanje odraščanja specifično za vsakega mladega človeka posebej, saj so okoliščine vseh osmih sogovornikov povsem edinstvene in raznolike. Nekateri sogovorniki se odraščanja spominjajo kot stabilnega in čustveno podpornega od družine, drugi pa izpostavljajo pomanjkanje družinske bližine in poudarjajo dožemanje vloge staršev. Ta se izkazuje kot glavni vir vzgoje, takoj za tem pa sorojenci in stari starši kot ključni podporni steber. Pokazalo se je, da sogovorniki proces odraščanja ves čas povezujejo z okoliščinami znotraj družine in morebitnim soočanjem z zdravstvenimi težavami.

Skoraj polovica sogovornikov je proces odraščanja opisala kot povsem običajen, »normalen«. Pripovedovali so, da se otroštva z veseljem spominjajo, saj imajo nanj lepe spomine. Ena izmed sogovornic se svojega odraščanja spominja v slogu tradicije.

»Jaz mislim, da sem čisto normalno odraščal. Ne bi rekel, da je to karkoli vplivalo... Jaz na svoje odraščanje gledam čisto običajno.« (Anže, 25 let)

»Načeloma bi ga opisala kot okej.« (Sanja, 23 let)

»Proces odraščanja je v moji glavi čisto normalen. Veš, tradicionalen.« (Klara, 23 let)

Na drugi strani pa v tem kontekstu sogovornik David govori o pomanjkanju lepih spominov v obdobju odraščanja in nespoštovanju družine.

»Grdo se do mene obnašajo, ne spoštujejo me.« (David, 23 let)

V doživljanjih sogovornice Maje prevladujejo neljubi spomini na soočanje z atopijskim dermatitisom kot hudo kožno boleznijo, ki je celostno vplivala na njen proces odraščanja, tudi v družini.

»Jaz se soočam z boleznijo atopijski dermatitis, ki vidno prizadene dele kože, telesa, predvsem v obliki rdečice, izpuščajev. In pač to tudi konstantno srbi in se najbolj izraža v času odraščanja, predvsem v puberteti, ker so takrat hormoni v porastu in so ta nihanja.« (Maja, 23 let)

Avtorji Siafaka, Zioga, Evrenoglou, Mavridis in Tsbouri (2020) prav tako pišejo o raznolikih psihosocialnih dejavnikih, ki vplivajo na kakovost življenja družin z otrokom z atopijskim dermatitisom. To zajema starševski stres in občutek nadzora staršev zaradi kronične bolezni ter vključenost staršev v proces zdravljenja, kar v takšnih družinah pogosto pomeni večjo mero družinske povezanosti.

Večina sogovornikov ob misli na odraščanje izpostavlja pomen mame kot bistvene vzgojno-čustvene skrbnice v družini, čeprav je vsi ne doživljajo z vidika prejetja materinske ljubezni. Vloga mame je pogosto prepoznana pri skrbi za šolo in učenje. Medtem ko večina sogovornikov v vlogi mame prepozna toplino in čustveno bližino, dva sogovornika govorita o doživljanju reaktivnosti in jeze mame.

»Začela se je pol razburjati, če nisva česa vedla, te se je začela kregati. Z njo sem se nehal pogovarjati kasneje. Negativna oseba je bla.« (David, 23 let)

»Moja mama pa taka stroga. Moja mami je bla taka, da se je zlo hitr razjezila, če sem kej narobe nardila, po navadi je bla prva jezna. Ona je večinoma skrbela za čustveno vzgojo.« (Julija, 24 let)

Tudi rezultati študije v ZDA kažejo, da se povezave med družinsko vključenostjo v izobraževanje otrok razlikujejo glede na odnos med materjo in otrokom. Ugotovljeno je, da materinska toplina v odnosu do otroka pri skrbi za učenje in šolski uspeh pozitivno vpliva tudi na kakovost njunega odnosa (Simpkins idr., 2006).

Na drugi strani se pri polovici sogovornikov ponavlja motiv očetovske odsotnosti in čustvene nedostopnosti v družini. Sogovornik Lev v tem kontekstu omenja odraščanje z očimom.

»Očeta ni bilo nikoli doma, tudi ko je bil, se ni z mano pogovarjal. Jaz to povem kot hec, vem pa, da je to za druge žalostno. Prvi spomin, ko sem očeta vido, on je bil v Nemčiji skos.« (David, 23 let)

»Od očija se ne spomnim toliko zlo.« (Julija, 24 let)

»Večino otroštva sem preživel sam z mamo, očeta ni bilo v sliki, tak da nisem glah mel neke očetovske podobe v življenju, se je pa mama trudila, koliko je vedela pa lahko.« (Lev, 22 let)

»Z očetom nimam toliko bliskega odnosa, ni bil toliko topli. Je en del vplivalo name, k se mi zdi, da smo z ostalimi toliko kompenzirali, da me zdej ne toliko gane.« (Sanja, 23 let)

Številne študije potrjujejo, da otrok, še posebej deček, v procesu odraščanja potrebuje skrbno očetovsko figuro. To poudarja idejo, da očetovska prisotnost krepi otrokovo čustveno blagostanje, hkrati pa lahko vlogo očetovske figure pri otrocih, ki odraščajo brez očeta oziroma je oče nedostopen ali odsoten, prevzamejo drugi družinski člani, kot so sorojenci, socialni očetje, strici, dedki, učitelji in druge moške osebe (Langa, 2014).

Pri dveh sogovornicah se pojavljajo pripovedi o družinskih tradicijah in ritualih, ki jih povezuje z občutkom pripadnosti ter družino kot varno bazo.

»Vsakič, ko pridem v to hišo, je moj najljubši spomin to, ko pač voham hrano po celem hodniku. Odraščaš v tisti hiši in še zdej veš, kaj tvoja stara mama kuha za kosilo. Bi rekla, da smo cela družina ful povezani glede te hrane, ker je ta domača hrana, jo vsi vnuki radi jemo, in še zdej, ko prideš na kosilo, se počutiš, kot da si star sedem let.« (Sanja, 23 let)

»Ampak ful so mi ostale v spominu božične tradicije. Vsako leto gremo v gozd po mah, pol ful okrasimo stanovanje. Poleti skupna morja. Zjutraj smo meli ritual skupni zajtrki, skupne večerje, skupaj začneš dan pa ga tudi nekak končaš.« (Klara, 23 let)

Znano je, da otroci, ki odraščajo v okoljih, kjer primanjkuje bližnjih in ljubečih odnosov s starši ali skrbniki, kažejo več neprilagojenih vzorcev v odnosih. Odnosi, kjer odrasli delujejo kot varna baza, kamor se lahko otrok svobodno vrne, pa spodbujajo razvoj varne navezanosti v družini. To je ključen varovalni dejavnik v procesu odraščanja (Barnett idr., 2022).

4.2. SOOČANJE Z MEDVRSTNIŠKIM NASILJEM

Rezultati raziskave kažejo, da je medvrstniško nasilje s perspektive mladih prisotno že v zgodnjem obdobju osnovne šole in se pozneje celo stopnjuje oziroma pogosto nadaljuje več let tudi izven šolskega konteksta. Najpogosteje se izkazuje v psihično-verbalni obliki, a vsebuje tudi elemente fizičnega nasilja. Medvrstniško nasilje je v veliki meri vezano na zunanji videz in osebne značilnosti. Raziskava prav tako razkriva izzive z nezadostnim ukrepanjem odraslih v institucijah, kar še dodatno poudarja pomen celostnega pristopa pri preprečevanju medvrstniškega nasilja.

Iz doživljanj vseh sogovornikov je razvidno, da izkušnje soočanja z medvrstniškim nasiljem segajo v obdobje osnovne šole. Pri večini sogovornikov prepoznamo, da so se prve izkušnje soočanja z medvrstniškim nasiljem začele že zelo zgodaj od prvega razreda dalje z vmesnimi prekinitvami oziroma stopnjevanjem v višjih razredih. Izkušnje sogovornikov kažejo tudi na minimaliziranje medvrstniškega nasilja.

»Blo je med 3. do 7. razredom, pred tem tudi malo.« (David, 23 let)

»Moja izkušnja se je začela v zadnjem triletnem obdobju osnovne šole, kjer nekako odraščáš, se zavedáš, kaj nasilje je.« (Maja, 23 let)

»Pa mogoče prvi zametki so se začeli v tretjem razredu. Pol pa se mi zdi, da v četrtem razredu je blo mičken bolj.« (Julija, 24 let)

»Dogajalo se je od 4. razreda pa do konca osnovne šole, kaj je to... 5 let.« (Sanja, 23 let)

»Začelo se je v osnovni šoli, vrtec še je bil kolko tolko vredi. Pa je tudi tak blo, ni neke dolgo trajalo.« (Lev, 22 let)

»Tko, jaz bi rekla to medvrstniško nasilje, je blo ful prisotno v prvi pa zadnji triadi osnovne šole, tko od prvega do tretjega pa recimo tam od šestega do devetega, bi pa tko rekla, da se je dogajal v šoli.« (Neva, 23 let)

»Moja izkušnja medvrstniškega nasilja je v bistvu povezana s prvo triado osnovne šole, sem hodla na podružnico, manjšo šolo.« (Klara, 23 let)

»Moja izkušnja medvrstniškega nasilja je bila v osnovni šoli, tam nekje 8. in 7. razred.« (Anže, 25 let)

Tudi avtorja Razpotnik in Dekleva (2015) se strinjata, da je ničelna toleranca do nasilja v institucijah zlasti v današnji dobi težko dosegljiva, saj ga še vedno veliko strokovnih delavcev spregleda, skriva oziroma pometa pod preprogo kljub številnim medijskim škandalom in porastu problematike.

Iz pripovedi vseh sogovornikov lahko prepoznamo, da so se soočali z medvrstniškim nasiljem posredno in neposredno psihično-verbalne narave, pri čemer sogovorniki in sogovornice omenjajo zmerjanje ter zbadanje z žaljivkami, posmehovanje, socialno izključevanje iz vrstniških odnosov oziroma aktivnosti, ignoriranje in javno osramočenje vrstnikov. Dva sogovornika sta v intervjujih izrecno poudarila odsotnost fizičnega medvrstniškega nasilja. Po drugi strani pa je kar polovica sogovornikov poročala o fizičnem nasilju v kontekstu športne vzgoje, igranja nogometa v nogometnem društvu in udarcev, prejetih na šolskem hodniku. Dva sogovornika sta pripovedovala o doživljanju medvrstniškega nasilja enega vrstnika, medtem ko je pri drugih šlo za skupinsko nasilje celotnega razreda. To lahko podkrepimo s prepričanjem, da je medvrstniško nasilje večinoma skupinski proces, saj raziskave v Sloveniji potrjujejo, da so vanj vpeti vsi učenci v razredu. Če učenci nasilje tolerirajo ali ga celo spodbujajo, je izvajalec medvrstniškega nasilja tako rekoč »nagrajen« za povzročanje, zato se kot ključna vloga izkazuje ravno položaj opazovalcev, saj ti v veliki meri določajo, ali se bo nasilje še naprej odvijalo. Razredi, v katerih ni odnosnega in sistematičnega pristopa ter kulture sobivanja, v veliki večini ustvarjajo kontekst za dolgotrajno medvrstniško nasilje (Košir, idr., 2024).

»Ni prišlo do fizičnega nasilja, ampak je prišlo do nekega zbadanja, zafrkavanja, butanja. Enkrat me je sicer porino v omarico. Drugače pa ta moj »nasilnež« je bil eno leto starejši od mene. Ni me, ne spomnim se, da me je kje čakal, ampak ko me je srečal na hodniku, je mel vedno neko tako zbadljivko proti meni.« (Anže, 25 let)

»Prav nasilje je blo pri nogometu. Velikokrat so se nazaj držali, če bi se jaz razburo. Kakih pet jih je blo, ko so se namensko zmenli, da bodo mene pa mojega brata »bili«. Cilj jim je bil žogo v glavo nabiti. Vseh 5 je šlo samo na mene fizično. Ne vem, zakaj. Ko Matrix, ko so snemali na Keanu Reevesa. Spomnim se, da sva se z enim prav »zbila«.« (David, 23 let)

»Pretežno pa je blo psihično pa verbalno. Pa tudi en spomin mam, da so žogo v mene brcali in te druga sta bla v razredi, ko pa sta bla z mano prijatla in se je postavilo v napad, da niso v mene brcali, pa je on dobo žogo v obraz pa ja, sem šel zatem takoj povedat, pač v glavnem je blo tudi nekaj tega.« (Lev, 22 let)

»Večina je bilo psihično, fizično načeloma na srečo nisem bila deležna, psihično pa je bilo predvsem te žaljivke, zbadanje. To se je odražalo v šoli na način, da sem bila v klopi sama ... Veš tisto, ko te izobčijo pri kakih drugih aktivnostih, tak da sem komaj čakala, da je konec pouka in sem šla domov.« (Maja, 23 let)

»To je blo vseskozi neko verbalno zbadanje, nikol ni blo fizičnega nasilja ali pa karkol, takrat niso bla socialna omrežja še ful, pač sam v okviru šole. Je pa blo res s strani celega razreda.« (Julija, 24 let)

»Začelo se je bolj neko psihično nasilje, bi rekla, bolj neko zmerjanje, žaljenje, tudi ne vem te, neko ignoriranje, napeljevanje ostalih k nekemu sovražnemu, take stvari. On je rabo nekoga, da je dal to ven« (Sanja, 23 let)

»Je blo pa psihično medvrstniško nasilje. Bolj je blo tko te take neke subtilne, v igri, pri vključevanju v razred.« (Neva, 23 let)

»Začelo se je z zbadljivkami. Je blo tudi fizično nasilje, da te potisne nekam, ti nabije žogo v glavo pri športni vzgoji.« (Klara, 23 let)

Polovica intervjuvancev je bila tarča medvrstniškega nasilja zaradi zunanjega videza oziroma osebnostnih značilnosti. Ugotovitve sovpadajo z rezultati drugih avtorjev, ki poročajo, da je zunanji videz eden poglavitnih sprožilcev medvrstniškega nasilja med današnjo mladostniško populacijo. Večina mladih je namreč v obdobju odraščanja precej negotova in se sooča z nizkim samospoštovanjem (Lovegrove in Rumsey, 2005).

»Jaz sem bil vedno ful vlki pa močnejši za svojo starost.« (David, 23 let)

»Se mi zdi pol pa se je začelo, mislim, da pretežno s tem, da sem mel dolge lase pa so me zmerjali s punčko.« (Lev, 22 let)

»Tak da moja izkušnja je bla na način, da so se me vsi fantje izogibali, ker sem bla rdeča. Klicali so me »sonce«. V smislu, da se me ne smejo dotaknit, ker se bodo opekli, v glavnem, take kompleksne zadeve so bile ...« (Maja, 23 let)

»Bila sem tudi visoka že takrat, se je povezovalo tudi z mojo težo, kak zgledam, kak zgleda moj nos, da mam dlakave roke, zobe. Da si grda, da si ne vem kaj. Jaz sem bila ful tiha, nisem glih z lahkoto sklepala prijateljstev.« (Klara, 23 let)

V doživljanjih sogovornice Sanje se pojavlja vidik t. i. nadaljevanja medvrstniškega nasilja tudi izven šolskega konteksta na poti iz šole proti domu. To je pozneje preraslo v vandalizem nad hišo njenih starih staršev.

»Ni pomagalo, da sva živela v isti ulici, ker se je stopnjevalo v točno, k je on mene počakal, kadar smo šli domov, za kakšnim vogalom, in me pol še zmerjal celo pot domov. Tukaj bi še poudarila svoje stare starše, ker so bli v isti ulici in so tudi oni doživljali neke oblike nasilja z njegove strani, pač je začel vandalizem izvajati nad njihovo hišo.« (Sanja, 23 let)

Poleg tega še posebej izstopata izkušnji sogovornic Maje in Klare, ki pričata o t. i. vnaprej načrtovanem sabotiranju žrtve.

»Na dan valet sem se ponudila, da bom brala zahvale profesorjem, delavcem šole in sem mela v eni mapi shranjeno in ko sem jaz to mapo prijela, so bili noter zalepljeni žvečilni gumiji.« (Maja, 23 let)

»En dan sem bla ful vesela, ker sem mela novo krilo oblečeno za v šolo, in pogledam proti mojemu stolu in so, veš, ono Uhu lepilo prilepili na stol.« (Klara, 23 let)

Pri vseh sogovornikih se vloga odraslih z vidika ukrepanja pri medvrstniškem nasilju izkazuje kot nadvse neenotna, nedosledna, predvsem pa pogosto prepuščena posamični senzibilnosti in ukrepanju posameznih učiteljev oziroma staršev. Vsi sogovorniki poročajo o sistemsko necelovitem odzivu odraslih, kar jih je vodilo k popolni neodzivnosti in avtoritarni drži. To se kaže predvsem v ravnanju učiteljev, strokovnih delavcev v šolah in trenerja v športnem društvu, ki na razkrito medvrstniško nasilje niso ustrezno reagirali. Intervencije so bile v skoraj polovici primerov izvedene na ravni sodelovanja z razredom, v enem primeru pa je prišlo tudi do medvrstniške mediacije in ukrepanja šolske svetovalne službe.

»Predvsem učiteljica matematike je bla fest pozorna na to. Ona je bla že starejša, takoj je videla, kje se kaj dogaja. Je tudi večkrat razredne ure temu namenila, na temo, kaj je nasilje, ne stori ti nečesa, kaj ne želiš, da se zgodi tebi. Se mi zdi, da se je zaradi tega malo pleglo, a ne za dolgo. Tudi meli smo razredne ure s strani strokovne delavke, ki je mislim, da pedagoginja. Tudi ravno te delavnice, nasilje, da velikokrat ni oseba videt to, kar je navzven.« (Maja, 23 let)

»Učiteljica angleščine izven šole je bila edina odrasla oseba, k je posredovala, in sicer se spomnim specifično, je prišla ona, je vidla, da čakam zunaj, me je vprašala in sem rekla, da me

uni spet zafrkavajo. In pol je šla not in se pogovorila z njimi, mislim, da jim je dala »stern talk«. Ampak ona je bla edina odrasla oseba, k je dala neko podporo. Ostale učiteljice so to ignorirale.« (Julija, 24 let)

»Vmes sva mela več mediacij, ful sem mogla hodit v svetovalno službo zaradi njih.« (Sanja, 23 let)

»Ko pa sem povedala, sem prvo povedala atiju in smo šli do razredničarke, smo se itak posedli dol, smo se posedli v krog naslednji dan vsi v šoli.« (Klara, 23 let)

Prispevek socialnih delavcev na področju medvrstniškega nasilja je še posebej pomemben ravno zaradi izzivov, o katerih so spregovorili sogovorniki. Stroka socialnega dela se mora izkazovati v smeri svetovanja, zagovorništva in partnerstva. Socialni delavci lahko zaradi širokega znanja nudijo individualno in skupinsko psihosocialno svetovanje, krizne intervencije, obenem pa so povezovalni most med življenjskim svetom mladostnika, njegovo družino, socialno mrežo, šolo ter drugimi institucijami. Pomembno je tudi redno sodelovanje z učitelji in drugimi strokovnimi delavci, saj lahko s svojim socialnodelovnim znanjem opolnomočijo strokovni kader (Alhajjaj idr., 2025).

4.3. Pojmovanje družine

Rezultati raziskave kažejo, da sogovorniki družino pojmujejo zelo raznoliko, povsem subjektivno in edinstveno, specifično za svoj življenjski svet. Ugotovitve se skladajo s konceptom družinske fluidnosti, ki izhaja iz prepričanja, da je pojmovanje družine subjektivno za vsakega človeka posebej (Saner idr., 2021). Nekateri sogovorniki so družino prepoznavali na podlagi bioloških in sorodstvenih vezi, medtem ko drugi k temu dodajajo tudi partnerje, prijatelje ali druge zanje pomembne osebe v socialni mreži.

Pri vseh sogovornikih se družina pojavlja kot primarna, tako rekoč temeljna celica. Skoraj vsi sogovorniki so ob vprašanju, kdo zanje predstavlja družino kot družinske člane, navedli mamo, očeta in sorojence. Ena sogovornica k temu dodaja tudi razširjeno družino – strice, tete, sestrične. Sogovornik Lev ob tem govori o vlogi mame in očima brez sorojencev. V tem kontekstu izstopa pojmovanje družine z vidika sogovornice Sanje, ki pripoveduje, da je bolj kot na mamo in očeta navezana na svoje stare starše. Pomembna vloga starih staršev se kaže tudi pri Klari in Anžetu, medtem ko sogovornik David izpostavlja željo po lastni družini in osredotočanje na prihodnost. Medtem ko dva sogovornika govorita o vlogi partnerja kot

družinskega člana, ena sogovornica k pojmovanju družine dodaja svoja hišna ljubljénka – psa in mačko. Razlike so vidne tudi v stopnji čustvene povezanosti z biološko družino – po »krvi«, saj tri sogovornice več družinskih vrednot prepoznavajo v prijateljskih odnosih. Ena izmed sogovornic dodaja, da ji družina predstavlja vir varnosti in sprejemanja.

»Jaz pomislim na prihodnost, ker hočem imeti svojo družino. Preteklosti pa sedanjosti ne mešam tu. Moja punca – za njo bi reko, da je moja družina.« (David, 23 let)

»Tekom mojega odrasčanja sta to še zdaj jaz, moja mama, ata pa moj brat. Dal bi še pod svoje/naše gospodinjstvo babico, ki je bla živa pa je umrla pred, mislim, da tremi, štirimi leti. Njo bi še dal pod družino. Ni pa živela zraven nas v našem gospodinjstvu.« (Anže, 25 let)

»Ni nujno, da je dom, lahko so prijatelji, s katerimi si, čeprav ni krvno sorodstvo. Meni najbolj osebno so to tako... Okej, torej primarna družina (ati, mami, sestra), pol zraven bi rekla tudi ene par prijateljic, ki sem jih zaj v zadnjih dveh letih spoznala.« (Maja, 23 let)

»Mi pa družina tolik pomembna kot so mi prijatelji, tko da neke vrednote družine bolj najdem in cenim v prijateljstvih.« (Julija, 24 let)

»Zdi se mi, da sem mogoče bolj navezana na stare starše kot na starše. Pa ne, ker ne bi živela s starši.« (Sanja, 23 let)

»Ja, zdaj bi jaz mel mamo, očima to tak al tak. Pa bi še zdaj vključo punco pa njen sklop družine.« (Lev, 22 let)

»To so pač moji starši pa sestra. Poleg bi še dala mojega psička pa mojega mačka.« (Neva, 23 let)

»Primarno se mi zdi res neko varnost, zavetje, ful je neko generično vprašanje, ampak je meni ful res, tisto sprejemanje mene take, kot sem.« (Klara, 23 let)

Rezultati raziskave se skladajo tudi s prepričanjem po Saner, Ganongu in Coleman (2021), ki opozarjajo na človekovo samodefinicijo družine v socialnem delu. Pri družinskih vezeh namreč ne gre zgolj za biološke oziroma pravne vezi po krvi, temveč vsak posameznik na svojevrsten način doživlja in opredeljuje, kdo zanj predstavlja družino. Gre za spoštovanje prepričanja o fluidnosti družinskih oblik, saj je družina socialno konstruirana celica. V postmodernem socialnem delu torej izhajamo iz povsem subjektivnih definicij ljudi in jim pri tem ničesar ne vsiljujemo.

4.4. Družinska dinamika na odnosni ravni

Rezultati raziskave kažejo, da mladi družinsko dinamiko na odnosni ravni v povezavi z izkušnjo medvrstniškega nasilja doživljajo večplastno. Polovica sogovornikov je poročala o pristnih in podpornih družinskih odnosih, kar se izkazuje v družinski dinamiki, ki mladim predstavlja varno bazo, čustveno podporo, odprto komunikacijo v primeru soočanja z izzivi ter aktivno odzivanje ob razkritju medvrstniškega nasilja. Pri drugi polovici lahko zaznamo odsotnost oziroma nekoliko »pasivnost« družinske odnosne dinamike v smislu čustvene podpore. Vloga sorojencev in družinske vrednote se kažejo kot ključni varovalni dejavnik oziroma dejavnik tveganja v življenjskih svetovih mladih z izkušnjo medvrstniškega nasilja.

Pri štirih sogovornicah se družina pojavlja kot osrednja varna baza pri soočanju z medvrstniškim nasiljem tako v podporni, zaščitniški kot odzivni vlogi ob razkritju medvrstniškega nasilja. Izkušnje štirih sogovornic kažejo na to, da je družina zaznavala stisko bodisi s povečano mero skrbi zanje bodisi s pripravljenostjo na pogovor o izkušnji in spremstvu v šolo. V teh izkušnjah so družine ob razkritju ukrepale v obliki sodelovanja s šolo in strokovnimi delavci, denimo z učitelji ter s šolsko svetovalno službo. Iz izkušenj sogovornic je razvidno t. i. skupno doživljanje stiske, pri čemer se čustvena obremenjenost zaradi soočanja z medvrstniškim nasiljem prenaša na celoten družinski sistem, vključno s prisotnostjo sorojencev, občasno tudi starih staršev. Sogovornica Maja je izpostavila pomen družinske odprtosti ob razkritju v obliki preživljanja skupnega časa z družino, kar jo je v veliki meri podprlo, čeprav so starši izražali veliko občutkov žalosti, zaskrbljenosti in jeze. Sogovornica Sanja je na drugi strani spregovorila o pomenu odprte komunikacije, ki je bila deležna v družini, da je lažje spregovorila. Neva in Klara pa sta pripovedovali o tolažbi, občutku družinske povezanosti in spremstvu staršev v šolo.

»Vemo, da se mam radi, da si bomo pomagali ne glede na to, kaj se bo dogajalo. Se mi zdi, da čeprav niso vedeli takoj za mojo stisko, smo vseeno imeli te družinske dneve, večere. Samo bili smo. Jedli smo kosilo, gledali smo zvečer kak film, risanko. Ta družinski čas. To je blo res takrat.« (Maja, 24 let)

»Moja mama, ona je psihologinja, ona je pogledala ful bolj tko. Ko so jo povabili v šolsko svetovalno, je vedno sodelovala, iskala termine, pisala, v takih primerih smo ble naučene, da stopimo do odrasle osebe, do učitelja, ki mu zaupamo, do pač šolske svetovalne službe.« (Sanja, 23 let)

»Pri tem sem se na mami bolj zanesla, da je bla ona moja tolažba pa prijateljica pa da mi ona nudi čustveno podporo, tko da mami po moje.« (Neva, 23 let)

»Starša sta me včasih spremljala v šolo, taki koridor temen je bil in sem bruhnila v jok. Počutila sem se, kot da mami držim za kiklico: »Mami, ne it.«. Starša sta bla definitivno zaskrbljena, ati tudi malo jezen nad ukrepanjem, ki ni bilo ravno ukrepanje od učiteljic. Tak se je v zaščitniško vlogo postavio.« (Klara, 23 let)

Podobno prepričanje izpostavljajo tudi Bowers idr. (1992), ko pišejo o pomenu družinske dinamike na odnosni ravni. Strinjajo se, da družine žrtev medvrstniškega nasilja pogosto izkazujejo visoko raven družinske povezanosti, čustvene bližine in odprte komunikacije. Na drugi strani izsledki ameriške študije govorijo o tem, da otroci, ki so odprto spregovorili o soočanju z medvrstniškim nasiljem, večinoma prihajajo iz bolj podpornih družinskih okolij z varno navezanostjo. Starši, ki so bili prepričani, da je njihov otrok žrtev, so v veliki večini spregovorili z otrokom, mu svetovali, naj se postavi zase, vstopili v stik s šolo, učitelji in strokovnimi delavci – otroku so nudili celostno čustveno podporo v obdobju soočanja (Holt idr., 2008).

Pri drugi polovici sogovornikov se družina ne pojavlja kot t. i. varna baza pri soočanju z medvrstniškim nasiljem. Doživljanja kažejo na odsotnost, pomanjkanje oziroma omejeno prisotnost čustveno-podporne družinske dinamike na odnosni ravni v smislu »pasivnih« in neustreznih odzivov družine ob razkritju medvrstniškega nasilja. Pri Davidu, Levu in Juliji je razvidno, da so starši soočanje z nasiljem med vrstniki minimalizirali in ignorirali, kar nakazuje na odsotnost odprte komunikacije ter pomanjkanje aktivnega ukrepanja družine. Julijina izkušnja priča o močnem občutku jeze, krivde in pritiska, ki ga ima še danes v odnosu do mame ter očeta, in o doživljanju čustvenega nasilja z njune strani. Na drugi strani sogovornik David prav tako poroča o odsotnosti emocionalne družinske dinamike na ravni odnosov, obenem pa pripoveduje o fizičnem nasilju, ki ga je doživljal v otroštvu, zaradi česar pravi, da danes ni tako občutljiv. Prav tako številne raziskave potrjujejo obstoj korelacije med nasiljem v družini in viktimizacijo pri vključenosti v medvrstniško nasilje. Mladostniki, ki poročajo o zlorabi v družini, imajo povečano tveganje, da postanejo žrtve ali povzročitelji nasilja med vrstniki (Lucas, Jernbro, Tindberg in Janson, 2016).

Anže, ki sicer izhaja iz družine, kjer vlada podpirna odnosna klima, po drugi strani poroča, da kljub zavzetosti staršev glede tematike medvrstniškega nasilja, lastne izkušnje soočanja ni nikoli razkril – to je bila njegova lastna bitka brez vednosti in ukrepanja družine. Levova

izkušnja pa temelji na odsotnosti očima, ki je skrb zanj prepustil mami, medtem ko je bil mamin odziv ob razkritju usmerjen v umik, minimaliziranje in pomanjkanje čustvene podpore.

»Družinske dinamike – tiste emocionalne – ni bilo takrat. Doma so me »bili«. Ko niso bili zadovoljni, te po glavi vdarijo. Te se pa malo tišje igraš pa te vseeno po glavi vdarijo. Se začnem jokati, oni pa, da se naj neham jokati. Bolj te bije, bolj se jočeš. Normalna reakcija.« (David, 23 let)

»Takrat nisem spregovoril z nobenim – ne z učiteljem, ne z nobenim iz svoje družine. To je bila povsem moja bitka.« (Anže, 25 let)

»Edina stvar k je bla, je blo v 5. razredu in se je mami ful jezila name, da je name pritiskala v tem času.« (Julija, 24 let)

»Jaz pretežno doma sploh nisem govoril, da prihaja do tega, ker sem nekajkrat probo pa ni blo nekih odgovorov ali pa so bili odgovori: »Bodi moški, sam se brani.«, pa take nazaj.« (Lev, 22 let)

Z izkušnjami sogovornikov se skladajo tudi spoznanja raziskave, izvedene na Švedskem, ki je pokazala, da ima večina mladih žrtev medvrstniškega nasilja slabše odnose s starši kot mladi, ki niso v vlogi žrtev. Ne glede na to, ali so slabi odnosi s pomembnimi odraslimi vzrok ali posledica medvrstniškega nasilja, odnosi, ki ne slonijo na družinski podpori, ovirajo preprečevanje medvrstniškega nasilja, obenem pa tudi otežujejo celostno pomoč mladim (Bjereld idr., 2017).

Rezultati pri več kot polovici sogovornikov govorijo o varovalni vlogi sorojencev v doživljanjih. Anže med drugim omenja, da je bil tarča medvrstniškega nasilja skupaj z bratom dvojčkom, medtem ko je bila Sanjina sestra vključena v sodelovanje s šolsko svetovalno službo. Na drugi stani sogovornici Neva in Klara izpostavljata pomen vloge sester, ki so bile vir razbremenitve v trenutkih stiske. Zanimiva je Majina izpoved, ki poroča, da se je vzorec medvrstniškega nasilja ponovil tudi pri mlajši sestri.

»Vsi so se nama smejali, izključevali so naju iz igre, nimam nič od tega. Nehala sva kasneje hoditi, pol pa je prišlo trener po naju v šolo, se nama »opravičo« pa naju proso, naj nazaj prideva.« (David, 23 let)

»Jaz bi rekla, da je bla moja sestra najbolj vpletena v to, ker pač bi rekla, sva dve leti razlike in je nekatere stvari videla, doživela, kaj se dogaja v šoli, videla njihove odzive. Bi rekla, da je

bla ona, kar se tega tiče, najbolj vpletena in je tudi ona zaradi tega kakšnkoli mogla iti v svetovalno službo, iti povedat kakšno stvar.» (Sanja, 23 let)

»K sem bla starejša pa bolj na sestro, k se na njo obrneš pa ti da kak življenjski nasvet, k je starejša, pa več ve o tem pa tko, pa k je ona mela tut to izkušnjo.» (Neva, 23 let)

»Pa potem sestri tudi. Se mi zdi tak veš, sta me peljali v kino.» (Klara, 23 let)

»Pa ta vzorec opažam tudi pri sestri. Mislim, da zdaj definitivno, zdaj ko vemo, kaj se s sestrico v šoli dogaja ...» (Maja, 23 let)

To se ujema z ugotovitvami Howe, Recchia in Kinsley (2023), ki poudarjajo pomen vloge sorojencev v družini. Sorojenci predstavljajo pomemben kontekst za otrokov socialni, kognitivni, moralni in čustveni razvoj ter učenje nasploh. Lahko nudijo podporo ob morebitni odsotnosti staršev oziroma v stresnih družinskih situacijah. Obenem se kakovost odnosov med sorojenci izkazuje skozi zgodnje in srednje otroštvo ter zgodnjo adolescenco, pri čemer nanjo vplivajo družinske okoliščine, število sorojencev, vzgojni stili staršev in temperamenti družinskih članov.

Ko so sogovorniki razmišljali o družinski dinamiki na odnosni ravni, so v veliki meri pripovedovali o pomenu družinskih vrednot. Na eni strani so sogovorniki Anže, Maja in Sanja omenjali vrednote, kot sta iskrenost in ljubezen – da se imajo kot družina radi ne glede na vse – ter spoznanje o odprtosti v družini. Tako Sanja kot Lev sta podelila, da je bil v njunih družinah od nekdaj pomemben učni uspeh, medtem ko je Neva ovrednotila, da je bila njeni družini pomembna prijaznost, pa tudi, da se niso pretepali in so mirno reševali konflikte. Na drugi strani je Klara izpostavila, da jim je bil kot družini vedno pomemben občutek, da je lažje, če spregovoriš z družino zlasti v primeru soočanja z izzivi. David poroča o odsotnosti družinskih vrednot na odnosni ravni.

»Pomembna nam je bla iskrenost – da se ne lažeš, da stojiš za svojimi besedami. Pač iskrenost predvsem, torej, pa poveš direktno, kaj si misliš.» (Anže, 25 let)

»Kot vrednota ljubezen.» (Maja, 23 let)

»Stara mama nas je vzgajala v enem družinskem motu, v katerem je bila vzgojena tudi ona. Ona vedno govori: »Kdor ne mara ptic, petja in cvetja, ne mara niti ljudi.« To je nek moto, v katerem so že njo vzgajali in je tudi ona vzgajala vse v tem načinu. Smo bli v tem smislu precej

odprta družina, mogoče bolj kot kakšna druga. Je bla pa pomembna vrednota vedno znanje, to je še zdej neka taka vrednota.» (Sanja, 23 let)

»Moji mami je bil zelo pomemben vedno uspeh, hotla je, da sem pač povsod prvi v vsem. Tak da je to na nek način pritiskalo na mene.» (Lev, 22 let)

Vsaj mene so doma učil, da si do drugega prijazen, to je neka vrednota, I guess. (Neva, 23 let)

»Potem pa se mi zdi, ko sem dobila občutek, kak fejest lažje je, so bli družina tiste najbolj zaupne osebe, s keremi sem vse delila.» (Klara, 23 let)

»Komunikacije in vrednot ni bilo.» (David, 23 let)

4.5. Varovalke

Sogovorniki ob misli na vlogo družine pri soočanju z medvrstniškim nasiljem poudarjajo pomemben sklop varovalk. Rezultati kažejo, da v polovici primerov prepoznavajo družino kot pglavitni vir moči med izkušnjo soočanja z medvrstniškim nasiljem. Pomembni so tudi zaščitniški vrstniki, prijateljstva, viri moči, kot so umetnost, šport oziroma umik v digitalni svet, ki lahko po drugi strani predstavlja tudi dejavnik tveganja.

Šugman Bohinc (2011) govori o t. i. varovalnih scenarijih, ki zagotavljajo, da se želene spremembe v procesu podpore in pomoči v življenjskem svetu ljudi stabilizirajo od problematičnih vzorcev k vzorcem rešitve. Vsakdo za uspešno soočanje z izzivi potrebuje edinstven sklop »varovalk«, ki predstavljajo vire moči, pri katerih posameznik zmore zdržati v procesu spreminjanja vzorcev.

David v tem kontekstu omenja, da se je oprl na »pobeg« v domišljijjski svet s pomočjo filmov, risank, stripov in knjig, ki so mu bili vir moči za učenje vrednot, sočutja ter socialnih veščin.

»Shanon, japonske risanke za mlade pubece. Namenjeno je za odraščanje pa soočanje s takimi težkimi stvarmi. Te vrednote iz antične Grčije – strpnost, pogum, moč, disciplina. To mi je pomagalo pridobiti te vrednote, ki jih mlad moški potrebuje, ko odrašča. Kasneje sem prešel na druge žanre za starejše moške. Imaš tematike, s katerimi se soočajo moški, ker mi je manjkalo družbenih veščin zaradi domačega okolja. To mi je ful pomagalo pri razumevanju ljubezni.» (David, 23 let)

Anže govori o izgubi prijateljev v osnovni šoli in nasploh o odsotnosti virov moči v obdobju izkušnje medvrstniškega nasilja, zlasti z vidika socialne mreže.

»Na nobenega se nisem takrat oprl. Tak da prav varovalke v tistem času ni blo nobene.« (Anže, 25 let)

Maji je pri predelavi stiske v obdobju soočanja z medvrstniškim nasiljem pomagalo več prostočasnih aktivnosti, denimo glasba, učenje kitare, petje, šport, druženje s sestro, sestričnami, z družinskimi prijatelji in eno od sošolk med malico ter kosilom v šoli. To jo je podprlo pri grajenju samozavesti zlasti v odnosu do fantov in izražanju jeze. K temu prišteva tudi podporen odnos z babico in verouk kot prostor razbremenitve v obliki druženja z vrstniki.

»Zdaj sem se spomnila, takrat sem tudi začela z učenjem kitare. In je blo to tudi fajn zadeva in so bli tudi ful podporni. Recimo božič, tak ko zaj. Recimo »Belo snežinko« smo si peli in je blo v tem smislu povezovanje podpore tudi v drugih stvareh. Ne samo na samozavesti, kak predelat kako težavo« (Maja, 23 let)

Istočasno izsledki drugih raziskav nakazujejo na prepričanje, da lahko umetnost celostno podpre mladostnika, ki se sooča z medvrstniškim nasiljem. Avtorji, kot sta Wulan in Urbayatun (2020), pišejo o pozitivnih učinkih t. i. terapije z umetnostjo, ki prispeva k zmanjšanju tesnobe pri mladostnikih kot žrtvah medvrstniškega nasilja. Dokazano je, da umetnost skozi psihosocialno svetovanje pomaga, da lahko končno izrazijo vsa neprijetna čustva, ki so jih prej zadrževali v sebi.

Na drugi strani se pri Juliji viri moči kažejo v zaščitniški drži podpornega sošolca, ki jo je podprl med dinamiko medvrstniškega nasilja, sicer pa govori o pomenu virtualnega prijateljstva in risanju kot načinoma umika ter razbremenitve v smislu občutka, da ni povsem sama v vsem tem. Dodaja tudi vključitev v svetovalnico in terapevtski proces.

»To je pa tudi to, mi je pa takrat ful pomenlo, da se je na tak način postavilo zame. Jaz sem mela takrat enega prijatelja, pa še to je bil online prijatelj. Takrat ko nisem delala domače naloge, sem risala in sem delala neke svoje stvari, tko da to bi rekla, da mi je bla tista glavna razbremenitev.« (Julija, 24 let)

Sogovornica Sanja izpostavlja kot varovalke celostno vpetost družine, zlasti v obliki spremstva v šolo, pomoči nekaterih učiteljev in zaščiti vrstnikov v razredu.

»Varovalke so ble po mojem, da sem probala postaviti neke poti okoli tega pa pač vrstniška mreža, ki je želela pomagat. Se pravi, se mi je vseeno zdelo, če bi jaz pršla do kakega od svojih

prjatlov, bi kej rekli, nardili, so bli proaktivni, tudi kakšni učitelji, sem vedla, da bo pršla pomoč. Ugotovila sem, na katere ljudi se lahko zanesem.» (Sanja, 23 let)

Z druge perspektive Lev kot vir moči omenja druženje s prijateljem, ki se je prav tako soočal z medvrstniškim nasiljem, danes pa prijateljstvo celo negujeta. Poleg tega pa kot vir umika omenja gledanje *YouTuba* in igranje računalniških igrice.

»Mel sem ja, ker je bil v isti situaciji tak ko jaz, ker so njega tudi isto zbadali, samo njega so zbadali, ker je pač malo močnejši bil postave, in te so oba zbadali. Pol pa gledo Youtube, igral neke igrce, da nisem o tem razmišljal, kaj se v šoli dogaja.« (Lev, 22 let)

V Nevinem doživljanju prepoznamo vir moči v nujenju družinske podpore; zlasti v razbremenilnih pogovorih z mamo in sestro, pa tudi v pomoči učiteljice, vrstniške skupine ter odnosa s fantom.

»Kasnej, ko sem bla starejša, sem se oprla na to mojo prijateljico, pa na mojo »friend groupico« pa smo rekle: »Kak je ta glup, whatever«. Sem se oklepala učiteljic pa tko. Itak smo meli to razredničarko pa je bla taka topla, rada sem jo mela.« (Neva, 23 let)

O pomenu družinske podpore v mladostnikovem življenjskem svetu govori tudi pričujoča metaanaliza, ki poudarja pomen družinskega okolja kot pglavitni varovalni dejavnik, kamor spada predvsem nudenje starševske opore in topline med soočanjem z medvrstniškim nasiljem (Grama idr., 2024).

Klara pravi, da jo je med soočanjem z izkušnjo poleg celostne družinske podpore podprlo naslednje: sošolec kot zaščitnik pri športni vzgoji, treniranje jahanja in borilnih veščin, ustvarjanje iz gline ter naravnih materialov in obuditev branja.

»Bil je en fant, ko je bil v taki zaščitniški vlogi. Trenirala sem jahanje, so mi konji ful pomenili, trenirala sem borilne veščine, tekvando, mami je nekje zasledila, da bo to dvignilo samozavest. Ful sem rada ustvarjala.« (Klara, 23 let)

Mnoge znanstvene študije poročajo o povezavi med telesno aktivnostjo in izpostavljenostjo medvrstniškemu nasilju (Xu idr., 2023). Izkazalo se je, da je vadba borilnih veščin učinkovito orodje za zmanjšanje medvrstniškega nasilja, pri čemer je dokazano, da daljša vključenost na treninge borilnih veščin pri žrtvah zmanjšuje pogostost doživetega nasilja, hkrati pa krepi konstruktivno odzivanje nanj s povečano mero samozavesti. Poleg tega Tedeschi in Jenkins (2019) pišeta o t. i. terapiji z živalmi. Prisotnost živali namreč zmanjšuje tesnobo pri

posameznikov s travmatičnimi izkušnjami in nudi priložnost dotika, kar omogoča uporabo telesnega stika na etično primeren način v procesu podpore ter pomoči.

4.6. Razumevanje in ocena vključenosti družine v proces podpore in pomoči

Rezultati osvetljujejo, da mladi z izkušnjo medvrstniškega nasilja družino prepoznavajo kot ključen, vendar spregledan in premalo vključen vir pomoči. Njihova doživljanja kažejo na popolno odsotnost celostnega sodelovanja med družino in institucijami oziroma strokovnimi službami. To opozarja na nujnost vzpostavljanja sodelovalnih pristopov, ki v ospredje postavljajo mladostnika in njegovo družino.

Izkušnjam vseh sogovornikov je skupno, da njihove družine v obdobju soočanja z medvrstniškim nasiljem niso bile vključene v sodelovalni proces podpore in pomoči – bodisi v šolah, športnih društvih oziroma drugih strokovnih službah. Izražajo tudi, da bi morali strokovni delavci medvrstniško nasilje prepoznavati kot bolj resno, se aktivneje odzivati in bi morali biti pripravljeni na sodelovanje z družino, ki je lahko za mladostnika varovalni dejavnik oziroma dejavnik tveganja.

Podobne ugotovitve opisujejo tudi Van Niejenhuis, Huitsing in Veenstra (2020), ki so v študiji na Norveškem raziskovali, kako šolski kontekst vključuje družino v proces podpore in pomoči pri soočanju z medvrstniškim nasiljem. Starši so poročali o povečani frustraciji, občutku jeze in izključenosti, saj je proces podpore v šoli prav tako ostajal pasiven, omejen ter brez dolgoročnega spremljanja, pri čemer je bila krivda v veliki meri preusmerjena na otroka, ki se je znašel v vlogi žrtve. Prav tako so ugotovili, da družine niso bile prepoznane kot partnerji, temveč so bile pogosto razumljene kot vir patologije, obenem pa je šola ohranjala držo institucionalne avtoritete brez osebnega pristopa.

Skoraj vsi sogovorniki so izrazili, da bi si v obdobju, ko so se soočali z medvrstniškim nasiljem, želeli celostne podpore in pomoči v obliki dolgoročnega ter kontinuiranega dela z institucijami in družino. Julija, Lev in Neva so poudarili potrebo po nujenju podpore družini, še posebej staršem, ki jih bi bilo treba opremiti z znanji čustvene komunikacije – kako naj ravna in opolnomočijo otroka ob razkritem medvrstniškem nasilju. Ob vsem tem bi si sogovorniki želeli intenzivnega sodelovanja s šolo, z društvom in drugimi strokovnimi službami z vidika sistema vzgoje in izobraževanja ter socialnega varstva. Medtem ko Anže govori o delu z družino in posameznikom, Maja omenja pomen vloge razrednika v šoli, ki bi moral z družino vzpostaviti

odprt odnos in družinski sistem sprva dodobra spoznati. Na drugi strani tako Sanja kot Klara osvetlujeta ključno vlogo šolske svetovalne službe pri delu z mladostnikom in družino.

»Jaz mislim, da bi tu mogli delat bolj kot družina – šola. Oziroma družina – posameznik.«
(Anže, 25 let)

»Tak da se mi zdi, da je tu primarna vloga institucije, vloga šole, vrtec, konec koncev tudi kakšni hobiji, torej športna društva. Torej mogla bi biti ničelna toleranca o nasilju, kakršna koli oblika je. Kot tudi da bi družino kontaktiral. Zaj vloga družina, tu pa definitivno v šolah ti mesečni pogovori z razredničarko. Njena naloga bi bla, da vpraša: »Kako pa ste vi kot družina povezani?« (Maja, 23 let)

»Ja, kontinuirano delo z družino, bolj v smislu, kako starše podpret, opremit z nekimi znanji, kako shendlat neko čustveno komunikacijo, ker je pri nas ful ni blo.« (Julija, 24 let)

»Po moje bi, če se to tak dalj časa dogaja, tak kot se je pri meni, bi se moglo starše začeti obveščati o vseh vključenih, tudi ne vem, zakaj se pri nas ni. Če pride do tega mimo nekih učiteljev, te bi starši ziher mogli vedeti pa se mogoče tudi kako organizacijo pokliče, kaki CSD ali pa kaj podobnega.« (Lev, 22 let)

»Sigurno se mi zdi, da bi mogli biti vključeni, pač predvsem se bi moglo delati z izvajalci nasilja pa njihovimi starši.« (Neva, 23 let)

»Zdej, mogle bi bolj vključiti družino v tem smislu. Definitivno bi mogle ob prvem zaznanem primeru vključiti družino, mogoče vsaj, da se pove, da se to dogaja, da se je zapisalo in da se spremlja dalje. Mogoče je to nasilje enkratni dogodek, poveš, da se spremlja dalje, neke kurativne stvari, ki jih naredi šolska svetovalna služba, mela pogovor, kaznovala otroke, da staršem poveš, kako in kaj. Da lahko družina kadarkoli vstopi v dialog, da ni vedno dialog potrata časa, da ima nek produktiven namen. Tudi da vejo, da so institucije pripravljene na dialog.« (Sanja, 23 let)

»Rabili bi neko tretjo osebo, ki bi malo usmerjala vse to, ker si predstavljam, da sta bila moja starša v skrbeh, zmedena, recimo da bi šolska svetovalna služba delala s tabo pa niste sami, nek povezovalni člen. Pa da opravičiš to, recimo pri mojem atiju, da je normalno, da je jezen, da bi to preusmerili. Da so kot družina slišani, da dobijo podporo, sistem pa bi potreboval več tega, nekih aktivnosti, povezovanja izven učnega procesa, v bistvu da si človek kot človek.«
(Klara, 23 let)

Praksa socialnega dela se mora ravno zaradi tovrstnih izzivov nujno obrniti k družini usmerjenemu pristopu. Filozofija k družini usmerjene socialnodelovne prakse spodbuja razumevanje slehernega mladostnika v kontekstu družine kot njegovega edinstvenega okolja, v katerem sobivajo kot celota (Čačinovič Vogrinčič in Mešl, 2019, str. 42–46). Proces podpore mora ves čas potekati v smeri vključevanja mladostnika in družine z osredotočenostjo na njihove želje, potrebe ter vizije (Iversen Shimmel idr., 2003). Odsotnost sodelovalnih odnosov v šoli lahko interpretiramo tudi skozi koncept soustvarjanja z družino s pomočjo delovnega odnosa v šolski skupnosti po Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 153–155). Vlogo socialne delavke v šoli razumeta kot nepogrešljiv element zlasti v procesu podpore in pomoči, pri katerem je treba povezati vse akterje, ki lahko kakor koli prispevajo k želenim izidom. Nujno je, da so družine vključene v sistem šolstva in socialnega varstva, a sodelovanje uspe le, ko družina prejme pozitivne izkušnje sodelovanja ter participacije. V Sloveniji potrebujemo sistem, v katerem upoštevamo tako glas mladih kot potrebe sleherne družine, zlasti ob soočanju z izzivi. Govorimo o sistemu šolstva in socialnega varstva, ki nikogar ne izključuje in v katerem so vsi povabljeni k sodelovanju – tako otroci, mladostniki, starši, socialni delavci, učitelji ter druge strokovne službe.

4.7. Doživljanje podpore in pomoči strokovnih delavcev v zunanjih institucijah oziroma strokovnih službah ter vloga družine pri tem

Rezultati raziskave osvetljujejo, da mladi z izkušnjo medvrstniškega nasilja pomoč in podporo strokovnih delavcev doživljajo kot nadvse pasivni ter ne celoviti. Odzivi strokovnih delavcev v zunanjih institucijah so temeljili na kratkoročnosti, brez vključevanja in upoštevanja družine med procesom pomoči. Ob tem prevladujejo tudi prepričanja o nezaupanju do institucij, zlasti v sistemu šolstva in socialnega varstva.

Pri skoraj vseh sogovornikih se pojavlja vzorec, ki govori o odsotnosti oziroma pomanjkanju zadostne, celovite, predvsem pa odnosne institucionalne podpore strokovnih delavcev v obdobju soočanja z medvrstniškim nasiljem, zlasti v šolah in športnih društvih – tam, kjer se je medvrstniško nasilje aktivno odvijalo. Julija govori o želji, da bi proces podpore in pomoči ostal na ravni šole, Neva pa osvetljuje zakoreninjeno stereotipno razmišljanje o CSD-ju kot instituciji. Prav tako je razvidno, da je bila šolska svetovalna služba aktivno vpeta le v Sanjinem primeru, čeprav do sodelovanja z družino ni prišlo.

»Ni prišlo do nobene pomoči v povezavi te izkušnje medvrstniškega nasilja. Trener nogometa ni tak nič naredo.« (David, 23 let)

»Nismo nikoli sodelovali s CSD-jem in policijo.« (Anže, 25 let)

»Drugače pa s CSD-jem in policijo nismo bili povezani.« (Maja, 23 let)

»Res ni blo neke podpore, intervencije s kere kol strani. Jaz upam, da bi ostalo na ravni šole, da bi se pogovori dogajali s strani šolske svetovalne delavke, da ne bi šli naprej na CSD ali pa na policijo.« (Julija, 24 let)

»Pri nas je takrat veljajo, da je družina zaprta enota in nihče se ne sme vmešavat v njo. Po moje bi s strani kakšnih drugih, kot šola bi se počutila ogroženo po moje, če bi se kakšen CSD vmešal, pa so pol tko, da zdej si pa na radarju od CSD-ja, zdej te pa majo, ne vem, CSD je bil tko demon.« (Neva, 23 let)

»Meni je blo rečeno, da vsak tak dogodek se pove šolski svetovalni. Blo je dogovorjeno, da bi meli sestanek z obojimi starši, ampak so njegovi starši se odločili, da ne morejo pridet, da bodo sporočili, ampak se tega datuma nikoli ni našlo. Nikoli ni šlo dlje od šolske svetovalne službe.« (Sanja, 23 let)

Socialni delavci bi morali biti aktivno vpeti v intervencijo na vseh ravneh, obenem pa ves čas sodelovati z razredi in s celotno šolsko skupnostjo. Kot učinkovita metoda dela pri procesu svetovanja zaradi medvrstniškega nasilja se je izkazal kognitivno-vedenjski pristop, pri katerem socialni delavci žrtvam pomagajo pri spreminjanju kognitivno-vedenjskih vzorcev ter izboljšajo njihovo razumevanje nasilja in sposobnost soočanja z njim (Ali in Ding, 2024).

Mladi poročajo o občutkih strahu, sramu, zapiranju vase, nočnih morah, izzivih s samopodobo, minimaliziranju in opravičevanju nasilja; to so počeli zlasti učitelji v šolah. Čeprav so v nekaterih primerih učitelji reagirali ob zaznavi nasilja, proces pomoči ni bil usmerjen v dolgoročno formalno podporo po *Protokolu ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*, kjer je do takojšnje intervencije prišlo le v primeru ene sogovornice. Do odsotnosti procesne intervencije, kamor spada tudi sodelovanje s CSD-jem in drugimi organizacijami, ki lahko prispevajo k rešitvi, ni prišlo v nobenem primeru. O tem poroča vseh osem sogovornikov (Lešnik Mugnaioni idr., 2016). Prav tako v nobeni izmed izkušenj ni prišlo do sistematičnega sodelovanja s celotnim družinskih sistemom v smislu nudenja dolgoročne in celostne podpore ter pomoči. Tukaj se lahko opremo na socialno-

ekološko teorijo, saj je za uspešno intervencijo ob zaznanem medvrstniškem nasilju nujen sistemski pristop strokovnih delavcev, ki na mladega človeka in njegov življenjski svet gledajo celostno. Gre za upoštevanje vseh okoljskih sistemov, ki vplivajo na življenje mladostnika in njegovo družino. To zajema individualne značilnosti mladostnika in njegovo vpetost v družinske odnose na mikro ravni, socialno mrežo mladostnika, šolsko klimo, tamkajšnje institucionalne prakse na mezo ravni ter nenazadnje tudi širše družbeno-kulturne dejavnike s poudarkom na spreminjanju socialne politike na makro ravni (Bronfenbrenner, 2009).

»Šola, na katero sem hodil, je bla velika. Prava tovarna. Niti si nisem upal it k šolski svetovalni.« (Anže, 25 let)

»Ne glih, v šoli smo najdlje prišli do nekih teh šolskih pedagogov pa svetovalcev, oni so te podobno naredli. Tak so za tisti primer rekli, da naj rešimo to pa smo rešili to, pol pa niso več nič spraševali. Za neko dolgo obdobje se ni nič dogajalo.« (Lev, 22 let)

»Učiteljica je takrat stopla vmes, če si povedal pa to, je ustavla, se je pa šlo za to, da jaz nisem tak povedala tega, da sem bla zaprta glede tega. Če se spomnim kakšne druge izkušnje, kar se tiče šole, se mi zdi, da so bli tko zelo pasivni v smislu vključevanja staršev.« (Neva, 23 let)

»Težko je spregovoriti o tem zaradi sramu. Ni blo nič posebnega, ne bom niti dajala posebne teže podpori, ker ni bila ravno podpora, ampak je blo bolj pogovarjanje. Blo je tak, naj povem kaj se mi je zgodilo, če je blo res tak. « (Klara, 23 let)

Mladi z izkušnjo medvrstniškega nasilja so pristope strokovnih delavcev doživeli zelo raznoliko, toda kljub temu prevladujejo izkušnje, povezane z globokim nezaupanjem do strokovnih delavcev in institucij v okviru sistema nasploh. To se sklada s konceptom hierarhičnega nadziranja in discipline po Foucaultu (2004, str. 160–190), ki piše, da pristopi strokovnih delavcev v birokratsko-neosebni drži delujejo kot dinamika institucionalnega nadzora s poudarkom na avtoriteti in disciplini. Dodaja, da so ljudje v takšnih institucijah videni v polju patologije. David in Anže sta pristope strokovnih delavcev doživela kot izrazito birokratske, neosebne in usmerjene v patologijo.

»Imel sem opravka s socialno službo, dvakrat. Zelo negativno je blo. Tak je blo kot neko birokratsko pisanje za računalnikom.« (David, 23 let)

»Sploh nisem vedo, da šolska svetovalna služba ali pa socialna delavka, da koga od nas pozna. Edin stik sem mel z njo v 9. razredu, ko me je vprašala, kam grem naprej. In sem jim povedal,

jaz mislim it v tisto gimnazijo. Aha, in mi je rekla, to pa vsak lenuh naredi. To je bil edin stavek ko ga je šolska svetovalna služba namenla meni. V tistem času. Nisem niti razmišljal, da bi šel tote stvari njej zaupat. Kaj bom šel neke stvari zaupat eni gospe, ko sploh ne ve, v kerem razredu sem.» (Anže, 25 let)

Ferguson idr. (2022) pišejo o praksi socialnega dela, ki postavlja v ospredje odnos med človekom kot strokovnjakom za svojo izkušnjo in socialnim delavcem. Strinjajo se, da je odnos temeljno socialnodelovno »orodje«, ki ne ustvarja le občutka varnosti, temveč spodbuja psihosocialno spremembo pri mladem človeku in njegovi družini. Sodobne izzive socialnega dela prepoznavajo tudi v pasteh neoliberalne družbe, kjer so velik izziv sistemski pritiski po hitro dosegljivih rezultatih strokovnih delavcev. Poudarjajo, da se mora stroka socialnega dela nujno zavezati k dolgoročnemu sodelovanju v odnosu z mladostniki in družinami, ki se soočajo z medvrstniškim nasiljem.

Na drugi strani je pri Majini izkušnji pomembno vlogo z vidika strokovne pomoči odigral podporen odnos z zdravniki s poudarkom vključitve družine v proces zdravljenja.

»Takrat so zdravniki imeli zelo dober pogovor z mojimi starši, ne samo o zdravljenju, ampak tudi o tem, ker so vedeli, da lahko vpliva tudi na psihično področje. Tak da bolnica, na srečo ni prišlo tak daleč, da bi mogla hodit h kakemu psihologu, psihiatru. Na srečo, ker smo se doma dosti pogovarjali o tem. Kake svetovalnice, ne. « (Maja, 23 let)

Medtem ko je za Julijo vključitev v psihosocialno svetovanje in terapijo predstavljala ključno razbremenilno noto, se je Neva pozneje prav tako vključila v terapevtski proces. Tovrstni pristopi so mladim prvič omogočili, da so lahko spregovorili o stiskah, lastnih izzivih med vrstniki, težavah s pomembnimi drugimi in odnosih v družini.

»V srednji šoli sem hodla najprej v svetovalnico, pol pa še na terapijo. Da sem o tem lahko govorila v svetovalnici, je bil velik korak, jaz sem bla pa tudi zelo socialno anksiozna in preko svetovalnice sem prišla do te točke, da sem ful rada z ljudmi, sam še nisem mela šanse bit z ljudmi, k me sprejemajo takšno, kot sem.» (Julija, 24 let)

To lahko interpretiramo v luči izvedenega pilotnega projekta po Noret idr. (2025), s pomočjo katerega so omogočili psihosocialno pomoč v šolah, utemeljeno na razumevanju travme. Vanj so bili vključeni otroci, ki so se znašli v vlogi žrtev pri soočanju z medvrstniškim nasiljem, ter njihove družine. Projekt je pokazal, da so intervencije v smeri sodelovanja z žrtvami medvrstniškega nasilja in njihovimi družinami tako rekoč nujno potrebne. Ugotovitve

evalvacije kažejo, da je psihosocialna podpora občutno zmanjšala posledice in simptome travme zaradi doživljanja medvrstniškega nasilja. Obenem so tako mladi kot starši izpostavljali pozitivne vidike terapevtskega procesa v šolah, zlasti v smislu prejete podpore in pri razvijanju novih veščin za soočanje ter obvladovanje izkušenj medvrstniškega nasilja. V tem kontekstu se jasno kaže ključna vloga socialnih delavcev v šolah kot svetovalnih delavcev, saj lahko s tovrstnimi pristopi, utemeljenimi na razumevanju travme, prispevajo kot ključni strokovnjaki zgodnjega prepoznavanja stisk, nudenja psihosocialne pomoči in povezovanja med žrtvijo, družino, socialno mrežo, šolo ter širšo strokovno mrežo pomoči, kar zajema tako CSD-je, policijo, nevladne organizacije oziroma druge strokovne mreže. Tovrstna socialnodelovna intervencija predstavlja obetavno obliko celostne podpore tako mladim kot njihovim družinam.

4.8. Proces okrevanja

Rezultati raziskave osvetljujejo, da mladi vlogo družine v procesu okrevanja po izkušnji medvrstniškega nasilja vrednotijo zelo raznoliko, saj je specifična za njihov življenjski kontekst. Pri skoraj polovici sogovornic je bila družina osrednji podporni sistem v procesu okrevanja, pri čemer izražajo, da jih je celostno podprla zlasti pri osebni rasti. Pri ostalih pa je bila vloga družine nekoliko odsotna, kar je nekatere vodilo k iskanju nadaljnjih oblik podpore in pomoči – do vključitve v svetovalnico za mladostnike in terapijo.

Čeprav sogovorniki izkušnjo medvrstniškega nasilja opisujejo kot zelo obremenjujočo in zaznamujočo, vsi retrospektivno prepoznavajo, da jih je proces soočanja z njenimi posledicami spodbudil k večji refleksivnosti, samozavedanju in skrbi za osebno rast. Opisujejo, da so danes čustveno močnejši, bolj samozavestni in refleksivni tako v lastnem življenju kot medosebnih odnosih. Ta izkušnja jim predstavlja eno pomembnejših prelomnic v življenju, ki jih je celostno zaznamovala in »potisnila« v proces nezavednega okrevanja, odpornost ter povečano skrb za osebno rast. Pomembno je poudariti, da teh sprememb ne pripisujejo pozitivnosti same izkušnje nasilja, temveč predvsem procesu okrevanja in poznejšemu osmišljanju doživetega. Podobno ugotavlja tudi raziskava, izvedena v Indoneziji, ki prav tako kaže na izkušnjo posttravmatske osebne rasti in okrevanje pri posameznikih, ki so bili žrtve medvrstniškega nasilja. Znano je, da žrtve medvrstniškega nasilja poleg povečane psihološke odpornosti izoblikujejo bolj pozitiven odnos do sebe, okrepijo samozavest in razvijejo večjo mero empatije ter sočutje do drugih. Dodajajo, da so za uspešen proces okrevanja ključnega pomena psihosocialna opora in

pozitivne odnosne izkušnje v posameznikovi socialni mreži, kamor kot ključni varovalni dejavnik spada ravno družina (Arifin idr., 2023).

Izkušnja v smeri okrevanja zaradi medvrstniškega nasilja je Anžeta, Majo, Julijo, Sanjo in Klaro navdihnila pri izbiri študija, saj so zaradi lastnih izzivov z medvrstniškim nasiljem razvili večjo senzibilnost pri delu z ljudmi. Na drugi strani David poroča o opravljanju prostovoljstva, ki ga še danes podpira pri osebni rasti. Prav tako vseh osem sogovornikov osvetljuje spoznanje, da so predelali izkušnjo. Poročajo o večji odprtosti pri čustvovanju in deljenju izkušenj v odnosih, pri poznavanju samega sebe in lastnih življenjskih vizij. Ti rezultati se skladajo tudi z ugotovitvami študije na Kitajskem, ki pri posameznikih s travmatičnimi izkušnjami potrjuje povečano mero prosocialnega vedenja, denimo v obliki izbire poklica in prostovoljstva. Slednje pomaga pri predelavi same izkušnje, iskanju smisla po travmi in osebni rasti (Xu idr., 2024).

V tem kontekstu izstopa izpoved sogovornice Neve, ob čemer poudarja, da bi jo morala družina kljub vsemu bolj podpreti v smeri okrevanja, samo okrevanje pa razume kot željo po spremembi vzorcev v psihoterapevtskem procesu, a družina na to gleda s patološke perspektive. Lev dodaja, da bi si želel, da bi starša odreagirala drugače, a se zaveda, da sta ravnala po svojih najboljših močeh, medtem ko sogovornici Maja in Klara ob misli na proces osebne rasti v smeri okrevanja pomislita na brezpogojno pomoč družine. Tudi raziskava v indonezijskem kontekstu po Cyndi (2024) je pokazala, da so otroci, ki so jih med soočanjem z medvrstniškim nasiljem podpirali družina, vrstniki in šolsko okolje, hitreje ter uspešneje okrevali. Pri Davidu in Klari se kot ključni del okrevanja kažeta občutek hvaležnosti in pripravljenost odpustiti vsem, ki so povzročali nasilje. S tem se strinjajo avtorji Siddiqi, Nisar, Khan in Khan (2016). Odpuščanje razumejo kot osebno, velikokrat prirojeno vrlino človeka, ki pri posamezniku spodbuja odpornost. Ta mu omogoča, da se znebi občutkov maščevanja in zamer do osebe, ki ga je prizadela, ter svojo naravnost preusmeri v bolj pozitivno smer sprejemanja in iskanja rešitev.

»Jaz sem ful osebno zrastel. Soočam se z odpuščanjem kot kristjan. Kot prostovoljec pri delu z mladimi opažam, da potrebujejo bližino. Punce velikokrat potrebujejo »fizično« prisotnost, da je nekdo samo tam. Fantje so bolj »stoični«. Če jim mama ne da ženske nežnosti ali pa babica, teta, jim lahko to da učiteljica.« (David, 23 let)

»Jaz sem vesel, da sem skozi te stvari šel sam. Da sem sam tudi dobil neko tako izkušnjo, ker mi zdaj tudi ful v službi pomaga. Da res vidim, kak je to. Zdaj, ko sem odrasto, vem, kaj mi paše, vem, kaj hočem v življenju delat.« (Anže, 25 let)

»Zdaj ko pa gledam za nazaj, zakaj mi je pomembna, pa sem tisto: »Damn!«. Kar se tiče moje osebne rasti, kak čustvovat, kak iskat podporo, izrazit zadeve, se mi zdi, da sem tudi za to dosti bolj odprta za stvari. Bolj v sebi skrivaš, bolj tvegaš pa slabše je. Je pa dejstvo, da marsikdo nima take družine, tak da sem fejest hvaležna.« (Maja, 23 let)

»Definitivno en pomemben del mene. Men se zdi tko, zame je ta izkušnja najpomembnejši trenutek mojega življenja, negativno obdobje z vidika tega, kolk me je oblikovalo, bi rekla.« (Julija, 24 let)

»Vse te neljube izkušnje so res dobra podlaga za osebnostno rast, ampak kar se mene tiče, me je to tudi oblikovalo, je blo to od mnogih razlogov, da sem jaz šla na pedagogiko, da me je tolko zanimalo in se še zdaj v tem izobražujem.« (Sanja, 23 let)

»Zdaj je že v redu, zdaj je že tolko let minlo, da sem že sam lahko predelal vse to skozi pa z drugimi, pa sej bi lahko boljše odreagirala, samo sta tudi mela svoje skrbi pa sta se vseeno trudla, da sem mel v redu življenje pa da sta naredla, kaj sta lahko za mene. Nena ju zaj krivim, da nista dovolj naredla, samo zaj smo v redu glede tega.« (Lev, 22 let)

»Pol ko sem že bla polnoletna, sem se vključla v neko plačljivo psihoterapijo in so bli tko: »Ja pa zakva rabiš ti terapevta?« Jaz bi si ful želela, tko za neko osebno rast, zdej grem čez, pač da če dela na temu, da se spremenijo vzorci in podobno.« (Neva, 23 let)

»Nočem glih rečt, da sem hvaležna za to izkušnjo, ker nisem, ampak mogoče hvaležna do te mere, ker je ta izkušnja izoblikovala mene kot osebo, mi tudi pomagala pri tem, da bom pri svojem delu malo lažje razumela, če si bil tudi ti tisti, ki je nekaj takega doživljal. Hvaležna sem, da se znam soočit in malo reflektirat stvari, da me ni več sram oziroma več strah. Pa tudi odpuščanje, da samo prerežeš te izkušnje in odpustiš.« (Klara, 23 let)

Polovica sogovornikov je na koncu intervjuja izrazila, da jim je pogovor odprl nov pogled na same sebe, pa tudi na celotno soočanje z izkušnjo v povezavi z vlogo družine. V tem kontekstu so poleg zaznanih čustev na telesni ravni spregovorili o občutku razbremenitve oziroma »katarze«. Med pogovorom z eno sogovornico je prišlo do t. i. trenutka srečanja, ko so se nama zaradi emocij zarosile oči.

»Nisem pričakovala, da se bom zjokala, to je dejstvo. Drugače pa že tisti občutek, da lahko poveš nekomu, da ni tisti osebi muka to poslušat. Že to je ful dosti, daš ven sebe pa vidiš, da si bil sposoben to predelat.« (Maja, 23 let)

V znanosti pomagajočih poklicev obstaja staroantična ideja, da je »jok« katarzična izkušnja, ki vodi do olajšanja stiske in čustvene razbremenitve napetosti. Mnogi izsledki raziskav pričajo o doživljanju razrešitve stiske oziroma travmatskega dogodka, pri čemer jok sproži novo razumevanje obremenjujočega dogodka, v tem primeru denimo nov pogled na izkušnjo medvrstniškega nasilja v smeri osebne rasti. Izkazalo se je, da pri dosegu katarze igrata pomembno vlogo prejemanje socialne podpore in občutek varnosti med procesom podpore ter pomoči (Bylsma idr., 2008).

4.9. Mladi kot strokovnjaki na podlagi lastne izkušnje in njihove želje za naprej

Rezultati raziskave kažejo, da intervjuvanci kot strokovnjaki na podlagi lastnih izkušenj izražajo številne predloge, opažanja, želje in potrebe, ki se nanašajo na pristope strokovnih delavcev v institucijah ter strokovnih službah na področjih dela z mladimi in družino pri soočanju z medvrstniškim nasiljem. Predvsem si želijo empatičnega in nebirokratskega odziva strokovnjakov.

Vsi sogovorniki so s pomočjo bogate refleksije podelili, da si v povezavi z ravnanjem institucij in strokovnih služb v sistemu šolstva ter socialnega varstva želijo, da socialni delavci bodisi v šolah bodisi na CSD-jih ob zaznavi medvrstniškega nasilja ravna v t. i. nebirokratski, odnosni in empatični drži.

»Potrebovali bi namesto, da je socialni delavec »profesionalen«, da mora ravnati po nekih pooblastilih, bi moral zbrati malo uma, malo srca.« (David, 23 let)

»Pa strokovni delavci morajo res na taki strokovni pristop pridet, da je topel učencem, da otroci to začutijo. Če bi šolska svetovalna služba prišla oziroma če bi jaz v svoji izkušnji to videl, pa sej bi šel k njej.« (Anže, 25 let)

Tudi Flaker (2024, str. 15–21) socialno delo razume v smeri odnosne prakse. Socialno delo ni popravljanje, saj ljudje nismo mehanične naprave. Dodaja, da se socialno delo zaradi sistemskih izzivov v današnji neoliberalni dobi vse bolj umika v birokracijo, svetovanje in izvajanje delavnic. Vse to vodi v še povečan učinek nadzora nad ljudmi in redukcijo resničnih socialnodelovnih metod. Ob tem navaja ključne operacije socialnega dela pri delu z ljudmi: 1. delovni odnos in zavezništvo; 2. krepitev moči; 3. analizo tveganja in zmanjševanje škode; ter 4. raziskovanje življenjskega sveta in omogočanje dostopa do sredstev.

Čačinovič Vogrinčič in Mešl (2019, str. 42–43) konceptualizirata kompleksnost socialnega dela z družino. Pri sodelovanju z družino je bistveno, da socialna delavka spozna družinske člane tudi na ravni njihovih odnosov, ob čemer vzpostavi osebni stik z vsakim družinskim članom. Sodelovanje z družino med drugim usmerja v skupnost – za vsak družinski sistem na povsem edinstven način s spoštovanjem njihove individualne resničnosti. Socialna delavka poleg institucionalne ravni upošteva tudi širše družbeno-kulturne dejavnike.

Mladi kot strokovnjaki na podlagi lastne izkušnje predlagajo povečano preventivno delo, bolj celostne in sodelovalne prakse dela z družinskim sistemom, učitelji, s strokovnimi delavci in z drugimi strokovnimi službami, kjer so videni ter slišani kot ljudje. David ob tem izpostavlja željo po drugače zasnovanih prostorih v šolstvu in socialnem varstvu, saj bi vsem udeleženi omogočalo več možnosti za sodelovanje, ki bi temeljilo na sprostotvi in spodbujanju kakovostnejšega dela na odnosni ravni. Maja opaža, da v šolstvu primanjkuje socialnih delavcev. Anže in Klara govorita o sistemskih izzivih, preobremenjenosti strokovnih delavcev, povečani birokraciji in storilnosti.

»Potrebuješ tudi drugačen prostor, ne pa eno malo pisarno, kjer ti ni fajn. Otroci potrebujejo resne teme, a nas je tega strah.« (David, 23 let)

»V današnjem času se mi zdi, da je vse manj otrok, ki vejo za kakršnokoli obliko nasilja. To sem imela priložnost videt na praksi, ko ti vidiš osebo, ki doživlja nasilje, vidiš, da imamo pri nas podporo, ki ni celovita. V šoli tega zelo manjka, zato tudi mislim, da v šoli primanjkuje socialnih delavcev.« (Maja, 23 let)

»Ko pride enkrat do nasilja, do bullyinga, je pa treba delat na preventivi. Mi smo v čisto zbirokratiziranem sistemu, da čisto razumem. Zato je šolska svetovalna služba še tista, ki prva ravna. Pol je problem, da more po pogovorih šolska svetovalna še 1.000 dokumentov izpolnit, ne. Tu je ta težava.« (Anže, 25 let)

»Ves sistem je naravnan zelo storilnostno, opravilno, kaj vse moreš naret, doseč.« (Klara, 23 let)

Nasploh predlagajo več izkustvenega učenja, prostega časa in dela na prijateljstvih, ob čemer Neva govori o uvedbi obveznega predmeta v šolah, ki bi mlade opolnomočil z vidika socialnih veščin ter čustvene zrelosti.

»Zdej na sistemski ravni, predvsem zdej k je doba teh telefonov, k se prestav še vse na to sfero, privat sfero, mislim, da bi mogli met obvezen predmet, tko k je slovenščina, da bi šlo za neke socialne veščine, kjer bi meli delavnice, kjer se učijo o čustvih, sej veš, to. To jaz res vidim, da se nardi čustveno zrele otroke.« (Neva, 23 let)

Izražajo potrebo po vzpostavitvi celostne podpore in pomoči sistema, ki poleg žrtev upošteva tudi povzročitelje medvrstniškega nasilja ter poudarja sodelovanje med družinskim sistemom, mladostnikom, njegovo socialno mrežo in strokovnimi delavci.

»Moja želja, I guess, bi bla, da strokovni delavci to res znajo prepoznat pa da znajo konkretno posredovat v to. Pri čustvenem nasilju ne bo tega, kot je pri fizičnem, se mi zdi, da bi intervencija mogla bit, da se starše redno vabi na pogovore, da se preko otroka tudi preverja, a so starši še vedno takšni, kot so. Da se res dela na tem, da se dela sprti.« (Julija, 24 let)

»Da mladi vejo, da obstaja 'support system', da vejo, da bodo dobili celostno obravnavo in pomoč, ki si jo zaslužijo. Da se jim tudi to pove in da se jim to tudi omogoči.« (Sanja, 23 let)

4.10. Kritično ovrednotena metodologija

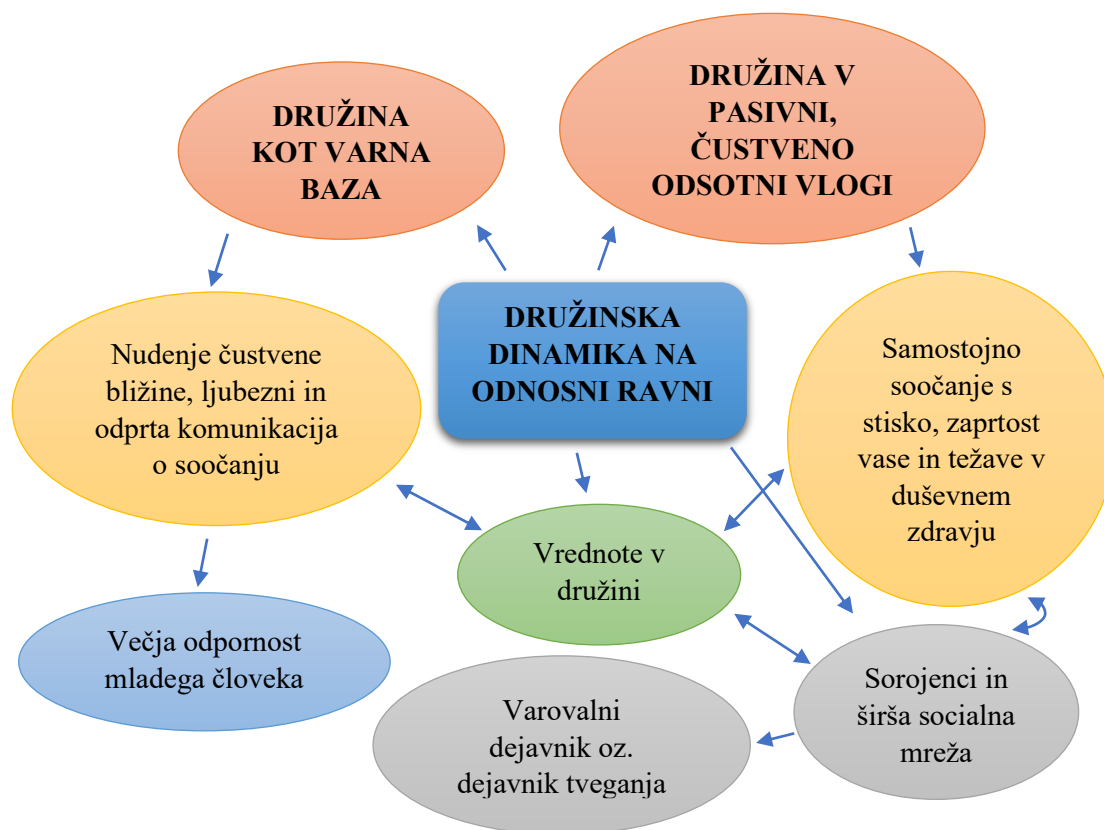
V procesu raziskovanja sem se srečala z določenimi izzivi, saj je za kvalitativno raziskovanje značilna velika mera subjektivnosti. V rezultatih z razpravo sem se zato osredotočila na tiste ugotovitve, ki so se mi v vlogi raziskovalke, predvsem pa študentke socialnega dela zdele najbolj udarne in relevantne, zlasti za prakso socialnega dela.

Priložnost za izboljšavo prepoznavam tudi pri vzorcu udeležencev raziskave. V raziskavo namreč niso bili zajeti mladi z izkušnjami soočanja z medvrstniškim nasiljem, povezanimi s pripadnostjo skupnosti LGBTQ+. Obenem v raziskavi niso sodelovali mladi z izkušnjo medvrstniškega nasilja zaradi kakršne koli oblike oviranosti; denimo senzorne, telesne ali intelektualne.

Kljub temu menim, da mi je dodobra uspelo prikazati večplastnost, predvsem pa edinstvenost perspektiv mladih z izkušnjo medvrstniškega nasilja s poudarkom na vlogi družine v procesu soočanja in okrevanja.

5. KLJUČNE UGOTOVITVE

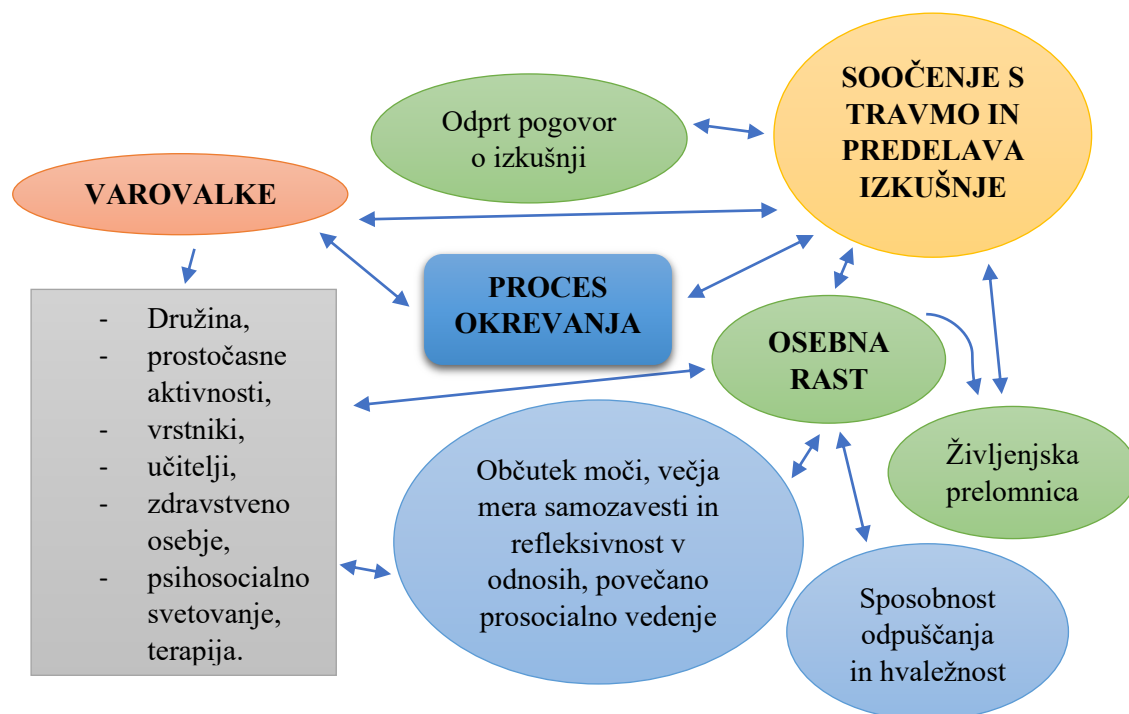
Ključne ugotovitve so v nadaljevanju prikazane s pomočjo razlage posamičnih slikovnih shem, nastalih v fazi odnosnega kodiranja.

Slika 5.1: Družinska dinamika na odnosni ravni

Prva slikovna shema v sklopu odnosnega kodiranja prikazuje družinsko dinamiko na odnosni ravni. Na eni strani se družinski sistem kaže kot ključni varovalni dejavnik, ki mladim predstavlja varno bazo v smislu čustvene bližine, ljubezni in odprte komunikacije med soočanjem z izkušnjo medvrstniškega nasilja. Tovrstna družinska dinamika mladim omogoča večjo psihološko odpornost. Mladi na drugi strani doživljajo družino v pasivni in čustveno povsem odsotni vlogi, pri čemer niso zmogli prejeti potrebnega razumevanja ter čustvene bližine. To jih je vodilo v samostojno soočanje s stisko in zaprtost vase, zaradi česar so nekateri sogovorniki razvili težave v duševnem zdravju. O kakovosti družinske dinamike v povezavi z duševnim zdravjem mladostnikov pišejo tudi Zhang idr. (2024). Njihova raziskava prav tako

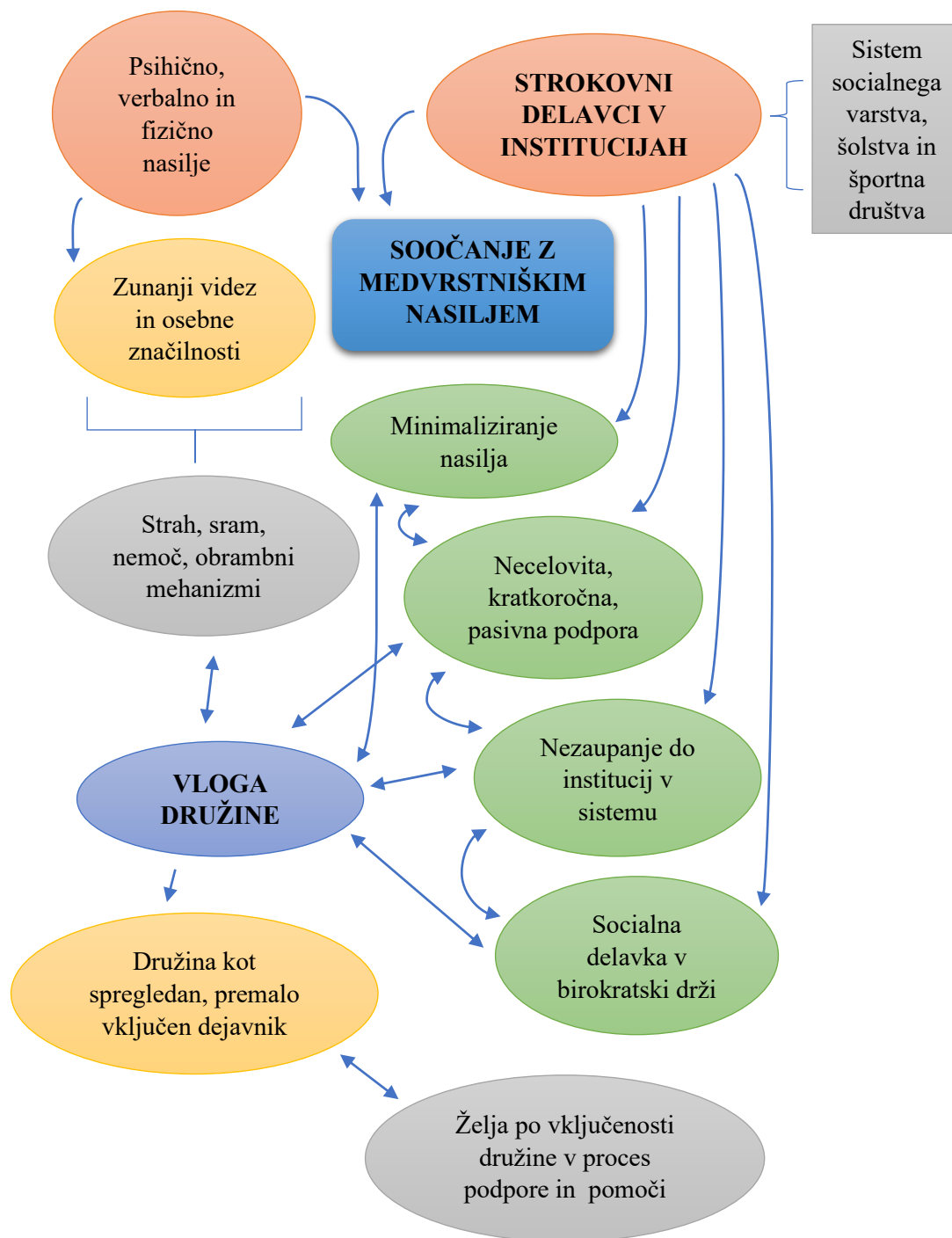
potrjuje, da bolj podporno, kot je odnosno delovanje družine v smislu čustvene odzivnosti in odprte komunikacije, stabilnejše je tudi duševno zdravje mladostnikov. Avtorji se ob tem strinjajo, da podporna odnosna klima v družini mladim z izkušnjo medvrstniškega nasilja omogoča več občutkov toplote, razumevanja in večjo odpornost. Pomemben element pripovedi sogovornikov ostajajo tudi družinske vrednote, ki medsebojno vplivajo na omenjena pola – podporno in pasivno družinsko dinamiko. Vrednote v družini so ideološki kompas, ki narekuje, kaj je pomembno družinskim članom in kako si organizirajo skupno življenje (Edgar-Smith in Wozniak, 2010). Sogovorniki kot varovalni dejavnik in dejavnik tveganja omenjajo tudi sorojence ter širšo socialno mrežo.

Slika 5.2: Proces okrevanja

Druga slikovna shema v sklopu odnosnega kodiranja se nanaša na proces okrevanja po izkušnji medvrstniškega nasilja. Sogovorniki v tem kontekstu prepoznajo ključni sklop varovalk, kamor uvrščajo podpirne sisteme, denimo družino, prostočasne aktivnosti, vrstnike, učitelje, zdravstveno osebje, psihosocialno svetovanje in terapijo. Danes jim odprt pogovor o izkušnji omogoča soočanje s travmo in možnost za predelavo same izkušnje. Ugotovitve raziskave sovpadajo tudi z izsledki raziskave na Kitajskem, saj prav tako poudarjajo, da je za mladostnike, ki so žrtve medvrstniškega nasilja, ključnega pomena celostna podpora, predvsem pa vpetost in

aktivacija socialne mreže. Omenjena raziskava poudarja, da mladostniki z bogato in podporno socialno mrežo v obdobju soočanja z medvrstniškim nasiljem uspešneje okrevajo, zato tudi pozneje v življenju mnogo lažje premagujejo doživete posledice medvrstniškega nasilja (Huang in Chui, 2024). Izkušnja medvrstniškega nasilja poleg tega mnogim sogovornikom predstavlja življenjsko prelomnico, ki jih danes vodi v povečano skrb za osebno rast. Mladi obenem poročajo o občutku povečane moči, samozavesti, refleksivnosti v medosebnih odnosih in prosocialnem vedenju. K temu dodajajo tudi sposobnost odpuščanja in občutek hvaležnosti. S ključnimi ugotovitvami raziskave se skladajo tudi spoznanja, o katerih pišejo Ravelo idr. (2022). Avtorji govorijo o konceptu posttravmatske rasti po izkušnji medvrstniškega nasilja, ki posamezniku predstavlja aktivno spoprijemanje s travmo. Strinjajo se, da izkušnja medvrstniškega nasilja mladega človeka ne zaznamuje le v negativni luči, temveč lahko ob celostni podpori in uspešnih procesih predelave travme prispeva k osebni rasti tudi v poznejših življenjskih obdobjih. Predelana izkušnja medvrstniškega nasilja jim je lahko vir moči tudi ob drugih izzivih v življenju.

Slika 5.3: Soočanje z medvrstniškim nasiljem v povezavi s strokovnimi delavci v institucijah in vlogo družine pri tem

Tretja slikovna shema v sklopu odnosnega kodiranja se navezuje na soočanje z medvrstniškim nasiljem v povezavi z delovanjem strokovnih delavcev v institucijah in vlogo družine pri tem. Izkušnje sogovornikov govorijo o oblikah medvrstniškega nasilja, kot so psihično, verbalno in

fizično nasilje. To se v veliki meri navezuje na zunanji videz in osebne značilnosti žrtev. Soočanje z medvrstniškim nasiljem so pogosto spremljali občutki strahu, sramu, nemoči, nekateri pa so razvili tudi obrambne mehanizme. Tudi izvedena metaanaliza več raziskav potrjuje, da doživljanje medvrstniškega nasilja v veliki meri prispeva k razvoju neprijetnih občutkov, kot so denimo sram, tesnoba, osamljenost in večje tveganje za samomorilne misli (Moore idr., 2017). Strokovni delavci v sistemu šolstva, socialnega varstva in športnih društev so se odzvali z veliko mero minimaliziranja nasilja. Sogovorniki so podporo doživeli kot pasivno, necelovito in kratkoročno. S tem so razvili močno mero nezaupanja do institucij, saj so se socialne delavke pogosto znašle v drži birokratov. V praksi socialnega dela avtorji slednje opredeljujejo kot motiv t. i. institucionalne izdaje. V kontekstu medvrstniškega nasilja ga razumejo na način, ko vzgojno-izobraževalne in socialnovarstvene institucije ne zmorejo nuditi celostne podpore žrtvam ter povzročiteljem. Medvrstniško nasilje pogosto raje opravičujejo in minimalizirajo, s čimer vseskozi ostajajo v izrazito birokratski vlogi (Benedict idr., 2024). Poleg tega se vloga družine v procesu podpore in pomoči kaže kot premalo vključen vir pomoči, čeprav mladi izražajo željo po »k družini usmerjenem pristopu«, o katerem pišeta socialna delavca Bouwkamp (2014, str. 217). Strinjata se, da lahko le tovrsten socialnodelovni pristop, ki aktivira celotno družino, podpre vse družinske člane, da obogatijo medsebojne odnosne vezi, saj izkušnja medvrstniškega nasilja ne predstavlja stiske le za mladostnika, temveč je obremenjujoča izkušnja za celoten družinski sistem.

6. SKLEPI

Na podlagi izvedene raziskave in raziskovalnih vprašanj poudarjam naslednje sklepe oziroma glavna spoznanja:

- Pogledi mladih na vlogo družine med soočanjem z izkušnjo medvrstniškega nasilja se medsebojno razlikujejo, saj vsak mlad človek in družina bivata v edinstvenem socialno-relacijskem kontekstu. Doživljanja vloge družine so tako povsem specifična za vsakega mladega človeka posebej zaradi edinstvenih okoliščin odraščanja v družini.
- Mladi pravijo, da je družinska dinamika na odnosni ravni zanje pomenila enega ključnih kontekstov v povezavi z izkušnjo medvrstniškega nasilja. Stiska oziroma travma, vezani na to izkušnjo, sta se v večini primerov prenašali na celoten družinski sistem, kar se izkazuje v skupnem doživljanju žalosti, jeze, strahu in povečanem občutku nemoči, zlasti pri starših, starih starših ter sorojencih.
- Vloga družine se izkazuje kot pomemben varovalni dejavnik v smislu nudenja čustvene bližine, družinske povezanosti in odprte komunikacije ob soočanju z medvrstniškim nasiljem, po drugi strani pa je lahko tudi dejavnik tveganja, ko čustvena podpora in varnost na odnosni ravni v družini nista zagotovljeni. To lahko za mlade pomeni dodatno obremenjujočo izkušnjo oziroma travmo, ki jih vodi v samostojno soočanje s stisko in tveganje za poglobitev težav v duševnem zdravju.
- V primerih, kjer je bilo prisotno čustveno in fizično nasilje v družini, mladi poročajo o odsotnosti podporne družinske dinamike na odnosni ravni tudi v kontekstu medvrstniškega nasilja.
- Sorojenci ali širša socialna mreža so lahko mlademu človeku pomemben varovalni steber razbremenitve in podpore v obdobju soočanja z medvrstniškim nasiljem.
- Družinske vrednote, kot so ljubezen, iskrenost, prijaznost in odprtost, pomembno prispevajo k razvoju družinske dinamike na odnosni ravni v smislu, ali sta razkritje in govor o soočanju z medvrstniškim nasiljem v družini sploh mogoča ter dovolj varna za mladega človeka.
- Čeprav ugotovitev zaradi majhnega vzorca ni mogoče posploševati, so moški sogovorniki poročali, da so o stiskah, povezanih z medvrstniškim nasiljem, z družino težje spregovorili

oziroma sploh niso spregovorili, medtem ko so ženske sogovornice izrazile, da so svoja občutja med soočanjem z izkušnjo v veliki meri delile z bližnjimi osebami.

- Izkušnje mladih kažejo na pomanjkanje celostnega sodelovanja med družino in strokovnimi delavci v institucijah. Podporo pogosto opisujejo kot necelovito, pasivno, kratkoročno, brez dolgoročnega spremljanja in reševanja problematike medvrstniškega nasilja, kot je sicer predvideno v Protokolu.
- Mladi izpostavljajo željo po celostni podpori vsem udeleženi v procesu soočanja z medvrstniškim nasiljem in potrebo po strokovnjaku, ki bi usmerjal proces pomoči. Obenem govorijo o nujnem nudenju psihosocialne podpore družinam, zlasti staršem in širši socialni mreži.
- Podporo strokovnih delavcev v institucijah mladi pogosto doživljajo kot usmerjeno v opravičevanje ter minimaliziranje medvrstniškega nasilja. V nekaterih primerih so bile intervencije usmerjene na enkratne pogovore z učitelji, s svetovalno službo in z medvrstniškimi mediatorji, ne pa na širšo družinsko ali socialno mrežo mladega človeka.
- Doživljanja mladih pričajo o veliki meri nezaupanja do institucij v sistemu socialnega varstva in šolstva, saj so socialne delavke ter druge strokovne delavce doživljali kot birokratske, usmerjene v patologijo in nadzor.
- Sogovorniki, ki so bili pozneje vključeni v psihosocialne in psihoterapevtske procese, so tovrstna izkustva doživeli kot ključni varovalni steber. Tam so lahko prvič spregovorili o stiskah in s pomočjo podpornih odnosov razvijali strategije soočanja z izkušnjo medvrstniškega nasilja.
- Nudjenje družinske podpore, zlasti odprt pogovor o izkušnji, je bilo za večino mladih glavna varna baza v procesu okrevanja in vir moči za uspešno predelavo izkušnje po soočanju z medvrstniškim nasiljem.
- Mladi ob odsotnosti družinske podpore iščejo vire strokovne pomoči v širši socialni mreži na lastno iniciativo, tudi brez vednosti družine.
- Izkušnja medvrstniškega nasilja se lahko pri mladih oblikuje v proces okrevanja in povečano skrb za osebno rast v smislu večje čustvene odpornosti, samozavesti, želje po pomoči drugim, sposobnosti za samorefleksijo v lastnem življenju ter odnosih. Pri več sogovornikih se je predelana izkušnja kazala v izbiri poklica oziroma opravljanja

poslanstva, povezanega z delom z ljudmi (na primer v razrednem pouku, pedagogiki, socialnem delu, prostovoljstvu).

- Mladi lahko pogovor o izkušnji soočanja z medvrstniškim nasiljem doživljajo tudi kot »terapevtski« ali »katarzični« proces osebne rasti. Tovrstna čustvena razbremenitev pripeva k novemu razumevanju izkušenj soočanja in procesu okrevanja.

7. PREDLOGI

Na podlagi pridobljenih rezultatov raziskave, sklepov in prebrane literature navajam naslednje predloge za prakso socialnega dela. Predlogi so v nadaljevanju zapisani po posameznih ravneh socialnega dela: mikro, mezo in makro.

MIKRO RAVEN SOCIALNEGA DELA:

- Strokovni delavci in strokovne delavke (učitelji ter učiteljice, pedagogi in pedagoginje, psihologi in psihologinje, socialni delavci ter socialne delavke in drugi strokovni profili), ki se pri svojem delu na področju šolstva ali socialnega varstva srečujejo z otroci in mladimi, naj raziskujejo edinstvene življenjske svetove mladih. Upoštevajo naj značilnosti vsakdanjega sveta otrok in mladih; njihov konkretni življenjski kontekst odraščanja, ki zajema razumevanje značilnosti konkretne družine, značilnosti otrokove ali mladostnikove socialne mreže (na primer vrstniške in podporne socialne mreže); in prepoznavanje virov, ki otroku ali mladostniku krepijo ali odvzemajo moč pri soočanju z nasiljem.
- Socialne delavke in socialni delavci naj že na področju preventive medvrstniškega nasilja prevzemajo pobudo in vzpostavijo odnosno raven dela z mladostniki ter družinskimi člani. Poskrbijo naj, da zagotovijo varen prostor za pogovor o družinski dinamiki, vrednotah, komunikaciji ter medsebojnem ravnanju znotraj družine.
- Socialne delavke in socialni delavci naj bodo pri zaznavanju medvrstniškega nasilja pozorni na morebitno korelacijo med medvrstniškim nasiljem in doživljanjem nasilja v družini. Pri tem naj se njihovo delovanje ne osredotoča le na formalne ukrepe, temveč na zgodnjo psihosocialno pomoč mladostniku in njegovi družini. Psihosocialna pomoč naj poteka v obliki pogovora oziroma dolgoročnega svetovalnega dela z mladostnikom in njegovo družino.

MEZO RAVEN SOCIALNEGA DELA:

- Socialne delavke in socialni delavci v šolah naj prevzamejo izobraževalno vlogo na področju psihosocialne pomoči ob medvrstniškem nasilju in ob tem še posebej podprejo druge strokovne ter pedagoške delavce in delavke z znanji ter veščinami svetovalnega dela. Spodbujajo naj oblike timskega dela in pomagajo sooblikovati vključujoče institucionalne skupnosti, kot je denimo šola.

- Socialne delavke in delavci naj na področju medvrstniškega nasilja kljub povečani birokratizaciji dela negujejo odnosno, osebno ter nebirokratsko držo, pri čemer naj se osredotočajo na neposredno delo z mladostniki in njihovimi družinami ne le v instituciji, temveč naj grejo na teren oziroma v skupnost.
- Socialne delavke in delavci v šolah se morajo od prvega dne intenzivno vključevati v razredno skupnost na vsakotedenski ravni skozi celotno obdobje šolanja. Ob tem naj se na podlagi dialoga povezujejo z razrednikom, ki si mora prav tako prizadevati za spoznavanje vsakega otroka ali mladostnika ter njihovih odnosov v družini.
- Socialne delavke in delavci ter drugi strokovni in pedagoški delavci, ki se pri svojem delu srečujejo z otroki, mladostniki in družinami, naj poglobijo znanja o travmi ter skupaj z otroci, mladostniki in družinami razvijajo pristope, ki medvrstniško nasilje upoštevajo kot travmo.
- Socialne delavke in delavci naj pri zaznavi in reševanju medvrstniškega nasilja prevzemajo vlogo koordinatorja tima ter vodje psihosocialne pomoči za žrtve, povzročitelje in opazovalce nasilja s poudarkom na vključevanju njihove socialne mreže ter ljudi, ki so za mladostnika lahko pomemben vir moči.
- V okviru delovanja šol in CSD-jev bi bilo potrebno vzpostavljanje kontinuiranih podpornih srečanj za starše, katerih otroci so žrtve in povzročitelji medvrstniškega nasilja. Na srečanjih bi na nebirokratski in osebni način prejeli psihosocialno pomoč, ključne informacije o nudenju podpore mladostniku doma ter zaupen prostor za razbremenitev.
- Pri reševanju medvrstniškega nasilja naj se vzpostavijo sodelovalni multidisciplinarni timi, ki zajemajo šolsko svetovalno službo, CSD, športna društva in nevladne organizacije. Timi naj delujejo v smeri sodelovanja in vključevanja otroka, mladostnika, družine ter širše socialne mreže.

MAKRO RAVEN SOCIALNEGA DELA:

- Sistem socialnega varstva in šolstva potrebuje na področju reševanja medvrstniškega nasilja sistemsko vzpostavitev dolgoročnega spremljanja mladostnikov, ki so doživljali medvrstniško nasilje, in tudi pozneje med procesom okrevanja. Pri tem bi bila nujno potrebna uvedba posebnih programov psihosocialne podpore za otroke, mladostnike in

družine, kar bi pomenilo nadgradnjo sedanjih protokolov za reševanje medvrstniškega nasilja v Sloveniji.

- Sistem šolstva in socialnega varstva naj se na področjih zaznavanja ter reševanja problematike medvrstniškega nasilja usmeri v zmanjšanje birokracije in obremenjenosti socialnih delavk, delavcev ter drugih strokovnih delavcev z administrativnim delom. To namreč zmanjšuje čas za konkretno odnosno delo z mladostniki in družinami.
- V sistemu šolstva in socialnega varstva, zlasti v institucijah, kot sta šola in CSD, bi bila smiselna ureditev posebnih prostorov za izvajanje psihosocialne podpore in pomoči, ki bi omogočali krožno postavitev sedenja, s tem pa enakovrednejši, prijaznejši in bolj odprt dialog z mladostniki in družinami.
- Smiselno bi bilo okrepiti zaposlovanje socialnih delavk in delavcev s specifičnimi znanji psihosocialnega dela z družinami v sistemu šolstva ter v povezavi s tem urediti ustrezno zakonodajo zaposlovanja tovrstnih profilov v šolstvu.
- Rezultate moje raziskave bi bilo treba posredovati organizacijam, ki se pri svojem delu srečujejo z mladostniki in družinami ter odločilno vplivajo na sistemsko delovanje šolstva in socialnega varstva (dnevnu centru za otroke in mladostnike, kjer opravljam študentsko delo; CSD-ju in šoli, kjer sem opravljala prakso; Zavodu RS za šolstvo; Ministrstvu za vzgojo in izobraževanje ter Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti).

8. UPORABLJENA LITERATURA

- Alhajjaj, H. A., Foda, M. M., & ALSaiari, N. A. (2025). The Professional Intervention for School Social Workers with the Phenomenon of Bullying. *Educational Process: International Journal*, 16. Pridobljeno 23. 2. 2026 s <https://doi.org/10.22521/edupij.2025.16.212>
- Arifin, M. S., Zunia, E. T., Ni'mah, S. K., Wulandari, F. J., Maqfiroh, R. L., & Faruq, F. (2023). Post-Traumatic Growth Experiences Of Bullying Victims. *Academic Journal of Psychology and Counseling*, 4(1). Pridobljeno 19. 2. 2026 s <https://doi.org/10.22515/ajpc.v4i1.7435>
- Barnett, W., Hansen, C. L., Bailes, L. G., & Humphreys, K. L. (2022). Caregiver–child proximity as a dimension of early experience. *Development and Psychopathology*, 34(2). Pridobljeno 20. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1017/S0954579421001644>
- Benedict, M., Quezada-Horne, N. M., Bender, D. A., Campbell, T., & Larkin, H. (2026). Breaking the chains: Understanding the damaging effects of institutional betrayal in social work. *Families in Society*, 107(1). Pridobljeno 24. 3. 2026 s <https://doi.org/10.1177/10443894241291104>
- Bjereld, Y., Daneback, K., & Petzold, M. (2017). Do bullied children have poor relationships with their parents and teachers? A cross-sectional study of Swedish children. *Children and youth services review*, 73. Pridobljeno 20. 2. 2026 s <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1016/j.childyouth.2017.01.012>
- Bohinec, A. (b.d.). *Spolno nasilje – kako ga prepoznam in kaj lahko storim?* Pridobljeno 11. 10. 2025 s <https://www.tosemjaz.net/razisci/spolnost/spolno-nasilje/>
- Bouwkamp, R., & Bouwkamp, S. (2014). *Blizu doma: Priročnik za delo z družinami*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Pedagoška fakulteta, Inštitut za družinsko terapijo.
- Bowers, L., Smith, P. K., & Binney, V. (1992). Cohesion and power in the families of children involved in bully/victim problems at school. *Journal of Family Therapy*, 14(4). Pridobljeno 20. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1046/j..1992.00467.x>
- Bowlby, J. (1986). *Attachment and loss. Vol. 1, Attachment*. Middlesex: Penguin Books.
- Bronfenbrenner, U. (2009). *The Ecology of Human Development* [pdf]. Pridobljeno 16. 10. 2025 s <https://doi.org/10.4159/9780674028845>

- Butler, J. L., & Lynn Platt, R. A. (2008). Bullying: A Family and School System Treatment Model. *The American Journal of Family Therapy*, 36(1). Pridobljeno 21. 1. 2026 s <https://doi.org/10.1080/01926180601057663>
- Bylsma, L. M., Vingerhoets, A. J., & Rottenberg, J. (2008). When is crying cathartic? An international study. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 27(10). Pridobljeno 19. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1521/jscp.2008.27.10.1165>
- Čačinovič Vogrinčič, G. (1992). *Psihodinamski procesi v družinski skupini: Prispevek k razvidnosti družinske skupine*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2020). Socialno delo v osnovni šoli: soustvarjanje podpore in pomoči družinam s številnimi izzivi in preprečevanje socialne izključenosti. *Socialno delo*, 59(2/3). Pridobljeno 18. 10. 2025 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-UWKQYQTS>
- Čačinovič Vogrinčič, G., & Mešl, N. (2019). *Socialno delo z družino: soustvarjanje zelenih izidov in družinske razvidnosti*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Clarke - Stewart, A., & Dunn J. (2006). *Families Count: Effects on Child and Adolescent Development* [pdf]. Pridobljeno 18. 10. 2025 s <https://research-ebSCO-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/search/details/3h7y7bevr?db=nlebk&limiters=None&q=adolescent+development+family&searchMode=boolean>
- Cyndi, I. N. (2024). The relationship between self-esteem and resilience in children who are victims of bullying. *Acta Psychologia*, 3(3). Pridobljeno 19. 2. 2026 s <https://doi.org/10.35335/psychologia.v3i3.67>
- Devaney, C., Mac Donald, M., & Holzer, J. (2024). A social justice perspective on the delivery of family support. *Children and Youth Services Review*, 159(107494). Pridobljeno 1. 12. 2025 s <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2024.107494>
- Diem-Wille, G. (2020). *Psychoanalytic Perspectives on Puberty and Adolescence: The Inner Words of Teenagers and their Parents* [pdf]. Pridobljeno 16. 10. 2025 s <https://doi.org/10.4324/9781003142676ernFamiliesare>
- DNK. (b.d.). *Kaj je nasilje?* Pridobljeno 11. 10. 2025 s <https://www.drustvo-dnk.si/sl/o-nasilju/kaj-je-nasilje.htm>
- Edgar-Smith, S. E., & Wozniak, R. H. (2010). Family Relational Values in the Parent-Adolescent Relationship. *Counseling and Values*, 54(2). Pridobljeno 24. 3. 2026 s <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2010.tb00016.x>

- Ferčak Folnovič, K. (2024). *Medvrstniško nasilje in vloga navezanosti*. Pridobljeno 11. 10. 2025 s <https://dc-mir.si/medvrstnisko-nasilje-in-vloga-navezanosti/>
- Ferguson, H., Warwick, L., Disney, T., Leigh, J., Cooner, T. S., & Beddoe, L. (2022). Relationship-based practice and the creation of therapeutic change in long-term work: social work as a holding relationship. *Social Work Education*, 41(2). Pridobljeno 23. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1080/02615479.2020.1837105>
- Flaker, V. (2024). *Temeljne operacije socialnega dela: Prispevki k taksonomiji socialnega dela in varstva – 2. del*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani.
- Flaker, V., Ficko, K., Grebenc, V., Mali, J., Nagode, M., & Rafaelič, A. (2019). *Hitra ocena potreb in storitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Foucault, M. (2004). *Nadzorovanje in kaznovanje: nastanek zapora*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Ganiyeva, F. (2022). The role of the family as a social institution in the formation of society in modern times. *Vakaniüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(8). Pridobljeno s <https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1151077>
- Golombok, S. (2015). *Modern Families: Parents and Children in New Family Forms* [pdf]. Pridobljeno 16. 10. 2025 s <https://doi.org/10.1017/CBO9781107295377>
- Holjević, S. (b.d.). *Ne bom več tiho...Kaj lahko storim?* Pridobljeno 5. 11. 2025 s <https://www.tosemjaz.net/razisci/druzina-prijatelji-in-vrstniki/ne-bom-vec-tiho-kaj-lahko-storim/>
- Holt, M. K., Kaufman Kantor, G., & Finkelhor, D. (2008). Parent/child concordance about bullying involvement and family characteristics related to bullying and peer victimization. *Journal of school violence*, 8(1). Pridobljeno 20. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1080/15388220802067813>
- Hornby, G. (2015). Bullying: An Ecological Approach to Intervention in Schools. *Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth*, 60(3). Pridobljeno 16. 10. 2025 s <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1080/1045988X.2015.1086969>
- Howe, N, Recchia, H, & Kinsley, C. (2023). Sibling Relations and Their Impact on Children's Development. V R. E. Tremblay, M. Boivin, & R. D. V. Peters (ur.), *Encyclopedia on Early Childhood Development* (str. 1-8). Montreal, QC: Centre of Excellence for Early Childhood Development. Pridobljeno 20. 2. 2026 s <https://www.child-encyclopedia.com/peer-relations/according-experts/sibling-relations-and-their-impact-childrens-development>

- Huang, Y., & Chui, H. (2024). Bullying victims' perceived social support and psychological health and prosocial behavior: A latent profile analysis. *Journal of youth and adolescence*, 53(7). Pridobljeno 24. 3. 2026 s <https://doi.org/10.1007/s10964-024-01954-3>
- Hurrelmann, K., & Quenzel G. (2019). *Developmental Tasks in Adolescence* [pdf]. Pridobljeno 18. 10. 2025 s <https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/search/details/pgmcoilurz?db=nlebk&limiters=None&q=developmental+tasks+in+adolescence&searchMode=boolean>
- Iversen, M. D., Shimmel, J. P., Ciacera, S. L., & Prabhakar, M. (2003). Creating a family-centered approach to early intervention services: Perceptions of parents and professionals. *Pediatric Physical Therapy*, 15(1). Pridobljeno 23. 2. 2026 s 10.1097/01.PEP.0000051694.10495.79
- Juul, J. (2009). *Družinske vrednote: življenje s partnerjem in otroki*. Radovljica: Didakta.
- Juul, J. (2010). *Družine z najstniki: ko vzgoja odpove*. Radovljica: Didakta.
- Kompan Erzar K. (2019). *Družina, vezi treh generacij*. Ljubljana: Družina.
- Košir, K., Špes, T., Horvat, M., Kozina, A., Kranjec, E., Pečjak, S., Peras, I., Pirc, T., Pivec, . T., Usenik, . J., & Zorjan, S. (2024). *Priročnik za načrtovanje krepitve vključujoče razredne in šolske klime ter preprečevanja in odzivanja na medvrstniško nasilje v osnovni šoli*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.
- Lai, Z., & Ding, L. (2024). The role of school social work in preventing bullying in schools—A study based on cognitive-behavioral theory. *Frontiers in Educational Research*, 7(9). Pridobljeno 23. 2. 2026 s DOI: 10.25236/FER.2024.070921
- Langa, M. (2014). Meaning making in growing up without a father: Narratives of young adolescent boys. *The Open Family Studies Journal*, 6(1). Pridobljeno 20. 2. 2026 s [10.2174/1874922401406010056](https://doi.org/10.2174/1874922401406010056)
- Lešnik Mugnaioni, D., Klemenčič, I., Filipčič, K., Rustja, E., & Novakovič, T. (2023). *Protokol za ravnanje ob zaznavi in obravnavi medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih*. Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje. Pridobljeno 10. 10. 2024 s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/SRI/NASILJE/Protokol_medvrstnisko_nasilje.pdf
- Lindstrom Johnson, S., Kulkarni, N., Rodríguez De Jesús, S. A., Cottam, S., Fillhouer, M., & Guevara, A. M. (2024). School-Family Partnerships to Support Attendance: Advancing an Equity-Centered Theoretical Framework. *Journal of School Health*, 94(8). Pridobljeno 7.11. 2025 s <https://doi.org/10.1111/josh.13457>.
- Loreman, T. (2009). *Respecting childhood*. London: Bloomsbury Publishing.

- Lovegrove, E., & Rumsey, N. (2005). Ignoring it doesn't make it stop: adolescents, appearance, and bullying. *The Cleft palate-craniofacial journal*, 42(1). Pridobljeno 23. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1597/03-097.5.1>
- Lucas, S., Jernbro, C., Tindberg, Y., & Janson, S. (2016). Bully, bullied and abused. Associations between violence at home and bullying in childhood. *Scandinavian journal of public health*, 44(1). Pridobljeno 21. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1177/1403494815610238>
- Lunina vila. (b.d.). Pridobljeno 2. 7. 2024 s https://s3.amazonaws.com/kajabi-storefronts-production/file-uploads/sites/2147723940/themes/2154277389/downloads/f4ed37-566c-2100-322-85dd0d0f7f11_Kako_se_odzvati.pdf
- Lv, M., Zhang, M., Huang, N., & Fu, X. (2023). Effects of Materialism on Adolescents' Prosocial and Aggressive Behaviors: The Meditating Role of Empathy. *Behavioral Sciences*, 13(10). Pridobljeno 16. 10. 2025 s <https://doi.org/10.3390/bs13100863>
- Marjanovič Umek, L., & Zupančič, M. (2020). *Razvojna psihologija 1. zvezek*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Masten, A. S., & Schaffer, A. () How Families matter in Child Development: Reflections from Research on Risk and Resilience. V A. Clarke-Stewart, & J. Dunn (ur.), *Families Count: Effects on Child and Adolescent Development* (str. 5- 25). Pridobljeno 11. 10. 2025 s <https://research-ebSCO-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/vw7ceg/search/details/tewg7ilhon?db=e000xww>
- Masten, R. (2017). Duševno zdravje na prehodu v odraslost. *Kairos – Slovenska Revija Za Psihoterapijo*, 11(3-4). Pridobljeno 18. 10. 2025 s <https://kairos.skzp.org/index.php/revija/article/view/379>
- Mastrotheodoros, S., Canário, C., Cristina Gugliandolo, M., Merkas, M., & Keijsers, L. (2020). Family functioning and adolescent internalizing and externalizing problems: Disentangling between and within family associations. *Journal of youth and adolescence*, 49(4). Pridobljeno 1. 10. 2025 s <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01094-z>
- Mears, D. (2007). *Talking to children and young people about domestic violence and abuse, A guide for parent/careers* pdf]. Pridobljeno 8. 11. 2025 s <https://www.n-somerset.gov.uk/sites/default/files/2021-06/27400-children-domestic-violence-leaflet-lr.pdf>
- Mesec B. (2009). Načrtovanje raziskave: študijsko gradivo za interno uporabo, *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 1*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

- Mešl, N., & Kodele, T. (2016). Sodelovalni procesi socialnega dela z družino v skupnosti: krepitev odpornosti družin s številnimi izzivi. V T. Kodele, & N. Mešl (ur.), *Družine s številnimi izzivi: soustvarjanje pomoči v skupnosti* (str. 41 – 64). Pridobljeno 18. 10. 2025 s https://www.fsd.unilj.si/aktualno/2016090512105834/druzine_s_stevilnimi_izzivi_soustvarjanje_pomoci_v_skupnosti/
- Miller Jr, E. M., & Mondschein E. S. (2017). Sexual Harassment and Bullying: Similar, but not the same. What School Officials Need to know. *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 90(5-6). Pridobljeno 16. 10. 2025 s <https://doi.org/10.1080/00098655.2017.1366799>
- Moore, S. E., Norman, R. E., Suetani, S., Thomas, H. J., Sly, P. D., & Scott, J. G. (2017). Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World journal of psychiatry*, 7(1). Pridobljeno 24. 3. 2026 s doi: [10.5498/wjp.v7.i1.60](https://doi.org/10.5498/wjp.v7.i1.60)
- Muršič, M. (2012). Prekiniti krog nasilja (za varnejše družine in vzgojno-izobraževalne zavode). V M. Muršič (ur.) *(O)krog nasilja v družini in šoli: soočanje šole/vrtca z nasiljem nad otroki* (7-42). Pridobljeno 18. 10. 2025 s https://nenasilje.inst-krim.si/images/docs/inst-krim_okrog-nasilja-v-druzini-in-soli.pdf
- Noret, N., Hejazi, H., Wilson, K., Timms, P., Fuller, K., & Lambe, Y. (2025). The trauma of bullying: Evaluating the impact of a trauma-informed therapeutic intervention to support children who have been chronically bullied in school. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 35(2). Pridobljeno 23. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1177/20556365251321846>
- Olweus, D. (1995). *Trpinčenje med učenci: kaj vemo in kaj lahko naredimo*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Palacio, R. J. (2014). *Čudo*. Zagorje ob Savi: Založba Ocean.
- Pečjak, S., Pirc, T., & Košir, K. (2021). *Medvrstniško nasilje v šoli*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Peebles, E. (2014). Cyberbullying: Hiding behind the screen. *Paediatrics & child health*, 19(10). Pridobljeno 18. 10. 2025 s <https://doi.org/10.1093/pch/19.10.527>
- Plaz M. (2014). Nasilje nad ženskami v partnerskih in sorodstvenih odnosih: Oblike nasilja. V Š. Veselič, D. Horvat, & M. Plaz (ur.), *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja* (76-77). Pridobljeno 11. 10. 2025 s <https://drustvo-sos.si/wp->

<content/uploads/2024/02/drustvo-sos-prirocnik-za-delo-z-zenskami-in-otroki-z-izkusnjo-nasilja.pdf>

- Poljak Lukek, S. (2017). *Ko odnosi postanejo družina: oblikovanje edinstvenosti in povezanosti skozi razvojna obdobja družine*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Poštrak, M. (2015). Koncepti socialnega dela z mladimi. *Socialno delo*, 54 (5). Pridobljeno 7. 11. 2025 s <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-6I9TMWUA>
- Prates, J. C., Spolander, G., & Garcia, M. L. T. (2025). Revisiting radical integrated research and practice for contemporary social work. *The British Journal of Social Work*, 55(7). Pridobljeno 1. 12. 2025 s <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaf147>
- Ravelo, Y., Alegre, O. M., Marrero, H., & Gonzalez-Mendez, R. (2022). Motivational mediation between coping and post-traumatic growth in previously bullied college students. *Frontiers in psychology*, 13. Pridobljeno 24. 3. 2026 s <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1048270>
- Razpotnik, Š., & Dekleva, B. (2015). Medvrstniško nasilje v šoli–socialnopedagoški pogled. *Socialna pedagogika*, 19(3/4). Pridobljeno 23. 2. 2026 s <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-DQ92LH6I>
- Rutar, D. (2023). *Sočutna šola: Od inkluzivne šole k sočutni skupnosti*. Škofije: Za-misli.
- Sakroni. (2025). Bullying in education from the perspective of ecological systems theory: a systematic review literature. *Journal of Family Social Work*, 28(2). Pridobljeno 18. 10. 2025 s <https://doi.org/10.1080/10522158.2025.2464961>
- Salma, J., Febriana, A., & Ikasari, F. S. (2025). The Role of Communication and Family Parenting Patterns in Preventing Bullying Behavior. *Holistic Journal of Nursing Studies*, 1(1). Pridobljeno 1. 10. 2025 s <https://doi.org/10.64621/hjns.v1i1.27>
- Salmivalli, C. (1999). Participant role approach to school bullying: Implications for interventions. *Journal of adolescence*, 22(4). Pridobljeno 17. 10. 2024 s [10.1006/jado.1999.0239](https://doi.org/10.1006/jado.1999.0239)
- Salmivalli, C. (2014). Participant roles in bullying: How can peer bystanders be utilized in interventions?. *Theory into practice*, 53(4). Pridobljeno 18. 10. s <https://doi.org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1080/00405841.2014.947222>
- Sanner, C., Ganong, L., & Coleman, M. (2021). Families are socially constructed: Pragmatic implications for researchers. *Journal of Family Issues*, 42(2). Pridobljeno 20. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1177/0192513X20905334>

- Shetgiri, R. (2014). Bullying and Victimization among Children. *PMC: US National Library of Medicine National Institute of Health*. 60(1). Pridobljeno 17. 10. 2025 s [10.1016/j.yapd.2013.04.004](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26101616/)
- Shin, H., & Gyeong, S. (2024). Perceived and Actual Norms, and Norm Misperceptions in Explaining Participant Roles in Bullying. *Youth Adolescence*, 53. Pridobljeno 18. 10. 2025 s <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1007/s10964-024-02042-2>
- Siafaka, V., Zioga, A., Evrenoglou, T., Mavridis, D., & Tsabouri, S. (2020). Illness perceptions and quality of life in families with child with atopic dermatitis. *Allergologia et Immunopathologia*, 48(6). Pridobljeno 20. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1016/j.aller.2020.03.003>
- Siddiqi, A., Nisar, A., Khan, S., & Khan, M. A. (2016). Forgiveness, resilience and compassion as measures of personal growth among bullied boarding school students. *Indian Journal of Positive Psychology*, 7(2). Pridobljeno 19. 2. 2026 s <https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/3vttty2/viewer/pdf/ehxcypmb3j>
- Siegel, D. J. (2015). *Vihar v glavi: moč najstniških možganov: vodnik po mladostnikovi duševnosti od 12 do 24 leta*. Domžale: Družinski in terapevtski center Pogled.
- Simpkins, S. D., Weiss, H. B., McCartney, K., Kreider, H. M., & Dearing, E. (2006). Mother-child relationship as a moderator of the relation between family educational involvement and child achievement. *Parenting: Science and Practice*, 6(1). Pridobljeno 20. 2. 2026 s https://doi.org/10.1207/s15327922par0601_2
- Sišli, F., & Ülker, Y. (2024). Reflection of Consumers' Material Values on Brand Bullying. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 27(2). Pridobljeno 16. 10. s <https://doi.org/10.29249/selcuksbmyd.1520015>
- Smokowski, P. R., & Evans C. B. R. (2019). *Bullying and Victimization Across the Lifespan: Playground Politics and Power* [pdf]. Pridobljeno 5. 11. 2025 s <https://doi.org/10.1007/978-3-030-20293-4>
- Stopbullying.gov. (2024). *What is bullying*. Pridobljeno 22. 10. 2025 s <https://www.stopbullying.gov/bullying/what-is-bullying>
- Šugman Bohinc, L. (2011). Sinergetika soustvarjanja učenja in pomoči v šoli. V L. Šugman Bohinc (ur.), *Učenci z učnimi težavami: izvirni delovni projekt pomoči* (str. 36 -79). Pridobljeno 20. 2. 2026 s https://www.ucne-tezave.si/files/2016/10/UT_IzvirniDelovniProjektPomoci1.pdf

- Sullivan, K. (2011). *The Anti-Bullying Handbook* [pdf]. Pridobljeno 5. 11. 2025 s https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781446247877_A24015400/preview-9781446247877_A24015400.pdf
- Teater, B. (2019). *An introduction to applying social work theories and methods 3e*. London: Open University Press.
- Tedeschi, P., & Jenkins, M. A. () *Human Trauma and Animals: Research Developments, Models, and Practice Methods for Trauma-Informed Animal-Assisted Interventions* [pdf]. Pridobljeno 20. 2. 2026 s https://plus-legacy.cobiss.net/cobiss/ul/sl/discovery/eNqdjUtOwzAURY0QiF_34AUQKS-Onaazio_aQSWEOmAWGedVCSR28HO6C_bMQyobYHR1pHvPPRM3YKAoaw11cc6gdaVVVeu3SwYoDIAxoK7Egugjz_MCal2W-bX43voUQzu71Ae_kpt5tF7uo-WU1rdy7fvRDrSSr0hoo-vkIx5xCNOIPtG93IUWB87f7ku0rHEod5i60JI8hHhyZVvPMOKfMFsT9ZSY-R_jkWX8T3fi4sBvuDjlrYDnp_3DJpti-JqRUoPvIXw6rkc7uM5OPKamAIBLtWxMA0b9Z_MDPzNIRA
- Tsang, S. K., Hui, E. K., & Law, B. C. (2011). Bystander position taking in school bullying: The role of positive identity, self-efficacy, and self-determination. *The Scientific World Journal*, 11(1). Pridobljeno 18. 10. 2015 s <https://doi.org/10.1100/2011/531474>
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi?: socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- UNICEF. (2025). *Bullying*. Pridobljeno 1. 10. 2025 s <https://data.unicef.org/topic/child-protection/violence/bullying/>
- Van Niejenhuis, C., Huitsing, G., & Veenstra, R. (2020). Working with parents to counteract bullying: A randomized controlled trial of an intervention to improve parent-school cooperation. *Scandinavian journal of psychology*, 61(1). Pridobljeno 23. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1111/sjop.12522>
- WHO. (2025). *Adolescent health*. Pridobljeno 11. 10. 2025 s <https://www.who.int/health-topics/adolescent-health>
- Wulan, A. K., & Urbayatun, S. (2020). Art therapy to reduce anxiety in adolescents who become victims of bullying. *American Journal of humanities and social sciences research*, 4(9). Pridobljeno 19. 2. 2026 s www.ajhssr.com
- Xu, D., Li, Y., & Ye, Y. (2024). Turning pain into strength: Prosocial behaviours in coping with trauma. *European Journal of Psychotraumatology*, 15(1). Pridobljeno 19. 2. 2026 s <https://doi.org/10.1080/20008066.2024.2330302>

- Xu, T., Yan, Z., Li, H., Zhang, G., & Zhang, Y. (2023). Self-control, aggression and bullying of martial arts practitioners and non-martial arts practitioners: A comparative study and factor analysis. *Arch Budo*, 19(1). Pridobljeno 19. 2. 2026 s https://www.researchgate.net/profile/Hansen-Li-3/publication/375496344_Self-control_aggression_and_bullying_of_martial_arts_practitioners_and_non-martial_arts_practitioners_A_compa
- Zalla, C. (režiser). (2023). *Radical* [Film]. 3Pas Studios, Pantelion films.
- Zaviršek, D. (2020). *Družinski pojmovnik za mlade*. Maribor: Aristej.
- Zhang, J., Duan, X., Yan, Y., Tan, Y., Wu, T., Xie, Y., Yang, B. X., Luo, D., & Liu, L. (2024). Family functioning and adolescent mental health: the mediating role of bullying victimization and resilience. *Behavioral Sciences*, 14(8). Pridobljeno 24. 3. 2026 s <https://doi.org/10.3390/bs14080664>
- Zupančič, M. (2020). Opredelitev razvojnega obdobja in razvojne naloge v mladostništvu ter na prehodu v odraslost. V L. Marjanovič Umek, & M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija 3. zvezek* (str. 644-662).
- Zych, I., Farrington, D. P., Llorent, V. J., Ribeaud, D., & Eisner, M. P. (2021). Childhood risk and protective factors as predictors of adolescent bullying roles. *International journal of bullying prevention*, 3(2). Pridobljeno 1. 10. 2025 s <https://doi.org/10.1007/s42380-020-00068-1>

9. PRILOGE

9.1. Grafično vabilo k sodelovanju v raziskavo

SODELOVANJE V RAZISKAVI

Sem Zala Plevnik, absolventka Fakultete za socialno delo UL. Trenutno pišem diplomu z naslovom:

"POGLED MLADIH NA VLOGO DRUŽINE PRI SOOČANJU Z MEDVRSTNIŠKIM NASILJEM".

V okviru diplome iščem **mlade med 18. in 25. letom starosti**, ki so doživljali medvrstniško nasilje (npr. v šoli oz. srednji šoli) in bi bili pripravljeni podeliti svojo izkušnjo v intervjuju.

Namen raziskave je bolje razumeti, kako so mladi doživljali vlogo družine v procesu soočanja medvrstniškega nasilja ter kaj bi potrebovali - tako z vidika pomoči, odzivanja, okrevanja in vključenosti družine v proces podpore in pomoči (npr. v zunanjih institucijah).

Pogovor je zaupne narave, poteka po dogovoru (osebno oz. preko Zooma) in bo uporabljen izključno za namene diplomske naloge. Vsi osebni podatki bodo anonimizirani skladno z etiko socialnega dela. Vaša identiteta nikakor ne bo razkrita.

V kolikor si odprt za deljenje svoje izkušnje oz. poznaš koga me prosim kontaktiraj na:

- **IG: zalaplevnik**
- **FB: Zala Plevnik ali**
- **e- pošto: zala.plevnik5@gmail.com**

Iskrena hvala za tvoj čas in pripravljenost!

9.2. Vodilo za intervju

UVOD V INTERVJU (vzpostavljanje delovnega odnosa in osebne stika ter ubeseditev notranjega vremena):

- Dogovor o sodelovanju, pomen etike v socialnem delu (soglasje o snemanju, možnost reči ne),
- ubeseditev notranjega vremena tukaj in zdaj (po dogovoru uporaba »DIXIT« kartic).

1. Tematski sklop: »IZKUŠNJA MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA«

1. Najprej bi te prosila, da mi malo poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno (npr. kdo si, kako se definiraš, starost, kraj bivanja, kaj trenutno počneš v življenju, kaj rad/a počneš sicer)?
2. Kako bi opisal/a svoj proces odraščanja? Ilustriraj s primeri.
3. Kako bi opisal/a izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje, kdaj, kdo je bil vpleten, kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice?

2. Tematski sklop: »VLOGA DRUŽINE, DRUŽINSKA DINAMIKA IN ODNOSI V OBDOBJU IZKUŠNJE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA«

4. Kaj/kdo ti predstavlja pojem »družina«?
5. Kako se spominjaš vloge svoje družine v obdobju, ko si doživljal/a medvrstniško nasilje?
6. Kako bi opisal/a vrednote in komunikacijo v družini v povezavi s tvojo izkušnjo?
7. Kaj se je dogajalo v vaši družini v obdobju, ko si doživljal/a medvrstniško nasilje? Kako so člani družine reagirali? Lahko ilustriraš s primeri.
8. Kako bi opisal/a vloge posameznih družinskih članov v obdobju tvoje izkušnje?
9. Kdo je bil tisti, ki ti je stal ob strani v socialni mreži oz. na koga/kaj si se takrat oprl/a?

4. Tematski sklop: »ODZIVI, UKREPANJE TER SODELOVANJE DRUŽINE PRI VKLJUČENOSTI V PROCES PODPORE IN POMOČI«

10. Kakšne so bile tvoje osebne strategije in kakšne so bile strategije članov vaše družine ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja? Ilustriraj s primeri.
11. Kakšna je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz tvoje socialne mreže glede podpore s strani šole CSD-ja, policije oz. drugih strokovnih služb?

5. Tematski sklop: »DOŽIVLJANJE PODPORE ZUNANJIH INSTITUCIJ OZ. STROKOVNIH SLUŽB IN VLOGA DRUŽINE PRI TEM«

12. Kako si doživljal/a oz. ste doživljali odziv in podporo s strani zunanjih institucij oz. strokovnih služb?
13. Kako bi opisala sodelovanje med tabo, družino, socialno mrežo in strokovnimi delavci?
14. Kako bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja?
15. Kaj bi na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?

6. Tematski sklop: »VLOGA DRUŽINE V PROCESU OKREVANJA IN NADALJNEGA ŽIVLJENJSKEGA POTEKA MLADEGA ČLOVEKA«

16. Na kakšen način je družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želel/a, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.
17. Kakšne/katere so bile varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se oprl/a v procesu okrevanja?

18. Kako danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja?

ZAKLJUČEK INTERVJUJA

19. Kako si se počutil/a ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj?
20. Kako danes gledaš nase in svojo izkušnjo?
21. Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravnaajo in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?
22. Bi želel/a še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom v današnjem času?

9.3. Transkripti pogovorov s sogovorniki

Zaradi spoštovanja anonimnosti so vsa imena sogovornikov v sledečih intervjujih povsem izmišljena. Psevdonimi so uporabljeni v skladu z upoštevanjem etičnih načel v socialnem delu.

1. POGOVOR S SOGOVORNIKOM DAVIDOM

Jaz: »Najprej bi te prosila, da mi malo poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno oz. kdo je David?«

David: »Star sem 24 let. Sem strojnik – strojno srednjo sem hodo, strojni faks. V prostem času trenutno ful raziskujem filozofijo, teologijo, ful debatiram – od morale do politike. Drugače treniram, hodim na fitnes, treniram kalisteniko. To so parki v naravi, kjer treniraš s telesno težo. Hotel sem igrati tudi kitaro, ampak sem zaradi faksa mogel pustiti. Učil sem se japonsko pa sem mogo tudi zaradi faksa pustiti.«

Jaz: »Kako bi opisal svoj proces odraščanja? Lahko ilustriraš z zgodbami, primeri, ki so morda bolj pozitivno obarvani.«

David: »Bolj ko ne imam samo nevtralne spomine pa slabe spomine... Nekaj dobrih imam, do petega leta. A1 Ko sem začel hoditi v osnovno šolo pa jih ni bilo več. A2 Jaz sem zaj v Mariboru, zato, ker sem od doma odiš. A3 Grdo se do mene obnašajo, ne spoštujejo me. A4 Očeta ni bilo nikoli doma, tudi ko je bil se ni z mano pogovarjal. Jaz to povem kot hec, vem pa da je to za druge žalostno. Prvi spomin, ko sem očeta vido, on je bil v Nemčiji skos. Pride domov pa ga z dvojčkom gledama... Nisma ga poznala – kdo te toti je. Ko sem se z njim pogovarjal, sem mel samo negativne izkušnje. A5 Delali smo skupaj kot družina, komunicirali nismo. A6 Mama je bla do 4. oz. 5. leta v redu, skrbela je za mene pa brata. Naučila naju je abecedo, brati, delala je domače naloge z nama. A7 Začela se je pol razburjati, če nisva česa vedla, te se je začela kregati. Z njo sem se nehal pogovarjati kasneje. Negativna oseba je bla. A8 Vedno je tak izpadlo, da sem bil jaz kriv iz neke situacije. A9 Mam enojajčnega dvojčka. A10 Z mojega vidika je on vedno bil svoja oseba, je drugačen. Imel je mel drugačne prijatelje, drugačne hobije, vse drugačno. A11 Hotel sem imeti z njim eno bratsko razmerje, ker vem da je moj brat. A12 V šoli se sploh ni družo z mano.« A13

Jaz: »Iskrena hvala, da to tako odprto deliš... Da še enkrat povzamem, validiram. To je povsem varno okolje, to ostane pri meni, kljub diplomi. Lahko si kasneje izbereš kakšno svetopisemsko ime, ki ti je blizu za anonimnost. Kako bi opisal izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje, kdaj, kdo je bil vpleten, kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice?«

David: »Blo je med 3. do 7. razredom, pred tem tudi malo. A14 Jaz sem bil vedno ful vlki pa močnejši za svojo starost. A15 Spomnim se, da se je enkrat en starejši začel razburjati na mene, te te je samo prijel pa te fizično

»zalezno«. Dosti manjši je bil. A16 Prav nasilje je blo pri nogometu. Velikokrat so se nazaj držali, če bi se jaz razburo. Kakih pet jih je blo, ko se namensko zmenli, da bodo mene pa mojega brata »bili«. Cilj jim je bil žogo v glavo nabiti. Vseh 5 je šlo samo na mene fizično. Ne vem zakaj. Ko Matrix, ko so snemali na Keanu Reevesa. Spomnim se, da sva se z enim prav »zbila«. A17 Trenerju je blo vseeno – prišel je pa vido pa se začel dret na nas. Nič ni naredo.« A18

Jaz: »Super se mi zdi, ker greš res v detajle. Te pa nočem nikakor »triggirat«. Podeliš tisto, da tu bo res udobno in okej. Zdaj greva na drugi sklop vprašanj. Kaj/kdo ti predstavlja pojem »družina«?

David: »Jaz pomislim na prihodnost, ker hočem imeti svojo družino. Preteklosti pa sedanjosti ne mešam tu. A19 Moja punca – za njo bi reko, da je moja družina.«A20

Jaz: »Kako se spominjaš vloge svoje družine v obdobju, ko si doživljal medvrstniško nasilje?«

David: »Očeta tak ni blo. Reko bi: »Na gobec ga vdari«. A21 Starejši brat je stopo vmes, ko je eskaliralo. A22 Mama je vedla, da se mi to dogaja. Ima tipično dva odziva. Prvi odziv je bil vedno strah za otroka, to je pokazala do mene. To ni bil strah, ki bi se lahko pretvoril v nekaj dobrega. Magari sem ljubil nogomet, jaz zaj ne smem več hodit k nogometu, ker me tam »bijejo«. Jaz sem si želel igrati nogomet. Rekla je: »Nena hodi, jaz bom nehala plačevat nogomet.« To mi je šlo na živce, vedno odmik kot odziv. A23 Drugi odziv pa sram – kak se jaz obnašam, kak me drugo ljudje vidijo. Če se bom preveč razjezo. Mislila je, da bo to na njo slabo vplivalo.« A24

Jaz: »Kako bi opisal/a vrednote in komunikacijo v družini v povezavi s tvojo izkušnjo?«

David: »Komunikacije in vrednot ni bilo. A25 Zaradi tega nisem taka občutljiva oseba, ker je blo doma dosti slabega. Mene stvari ne prizadanejo tak strašno zato. Doma je blo dosti nasilja pa tega – mi ni bilo nenavadno.« A26

Jaz: »Kaj se je dogajalo v vaši družini v obdobju, ko si doživljal/a medvrstniško nasilje? Kako so člani družine reagirali? Lahko ilustriraš s primeri kolikor ti je seveda udobno.«

David: »Družinske dinamike – tiste emocionalne ni bilo takrat. A27 Doma so me »bili«. Ko niso bli zadovoljni te po glavi vdarijo. Te se pa malo tišje igraš pa te vseeno po glavi vdarijo. Se začnem jokati, oni pa da se naj neham jokati. Bolj te bije bolj se jočeš. Normalna reakcija. A28 Edini način, da je mama nehala je bil, da sem se začel na glas jokati. Te je nehala, ker jo je blo sram. Pri očetu je blo enako. A29 Moj starejši brat. Tudi ga ni blo. Šest let je starejši. Čim manj se družim z njim pa tudi z dvojčkom. Ni se hotel z otroki igrati. A30 Še danes je podoben očetu pa mojemu botru. A31 Ker očeta nisva mela, sva bla dosti z njim takrat. Z bratom naju je zanimalo kaj dela v delavnici. Poslal me je po »papagajke« - orodje. Strah naju je blo vprašat kaj so. On je tak eksplodiral, za nič nisi dober... A32 Z bratom sva letela pa se jokala mami. Ona je to vedenje opravičevala. A33 Strah naju je blo k starim staršem iti. On je skrbel za njiju, takda nisva mela odnosa z starima staršema. A34 Niso najbolj socialno, kako bi rekel ne najbolj razumejo vsega. Drugače niso slabi ljudje.«A35

Jaz: »Mi je žal, da to slišim. Hvala, da o tem govoriš. Je izredno dragocen prispevek, a si ne morem predstavljati tega... Kaj pa varovalke, na kaj/koga si se takrat oprl v svoji socialni mreži?«

David: »Shanon, japonske risanke za mlade pubece. Namenjeno je za odraščanje pa soočanje s takimi težkimi stvarmi. Te vrednote iz antične Grčije – strpnost, pogum, moč, disciplina. To mi je pomagalo pridobiti te vrednote, ki jih mlad moški potrebuje, ko odrašča. Kasneje sem prešel na druge žanre za starejše moške. Imaš tematike s katerimi se soočajo moški, ker mi je manjkalo družbenih veščin zaradi domačega okolja. To mi je ful pomagalo pri razumevanju ljubezni.« A36

Jaz: »Kakšne so bile tvoje osebne strategije in kakšne so bile strategije članov vaše družine ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja? Ilustriraj s primeri.«

David: »To je blo takrat, ko sem lahko komu to »povrno«. Takrat sem mel moč oz. kontrolo. A37 Med vrstniki – pri nogometu ali pa v šoli sem nazaj nekaj reko. Doma te kontrole nisem mel. A38 To je spremenilo moje razmišljanje: »Zakaj bi se pusto?«. Ne moreš se do nekoga grdo obnašati pa pričakovati, da bo dobro delal naprej. A39 Zgodbe iz stripov, risank so mi pomagale razviti sočutje.«A40

Jaz: »Kakšna je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz tvoje socialne mreže glede podpore s strani šole CSD-ja, policije oz. drugih strokovnih služb?«

David: »Ni prišlo do nobene pomoči v povezavi te izkušnje medvrstniškega nasilja. A41 Trener nogometa ni tak nič naredo. A42 Z bratom sva bla zato ful slaba v nogometu v lokalni skupnosti. Bla sva velika, hitro sem rasto in sva bla »leva«. Reko nama je, da tak z naju nebo nič, da tak brez veze da hodima. A43 Vsi so se nama smejali, izključevali so naju iz igre, nimam nič od tega. A44 Nehala sva kasneje hoditi pol pa je prišo trener po naju v šolo, se nama »opravičo« pa naju proso naj nazaj prideva.« A45

Jaz: »Kako si doživljal/a oz. ste doživljali odziv in podporo s strani zunanjih institucij oz. strokovnih služb?«

David: »Nikamor nisem šel takrat po pomoč, bolj sem se sam s tem soočal. A46 Imel sem opravka s socialno službo dvakrat. Zelo negativno je blo. Tak je blo kot neko birokratsko pisanje za računalnikom. A47 Neka bedarija je bla s sošolci na igrišču. A48 Poklicali so nas, ker smo divjali. Spraševali so me, če me doma »bijejo«. Vrtali so ful. Oči je obračala, se spomnim. Robotska pa vika te kot otroka. Če so te poslali k socialni te bo to do konca osnovne šole zaznamovalo.« A49

Jaz: »Kako bi opisala sodelovanje med tabo, družino, socialno mrežo in strokovnimi delavci?«

David: »Ko je trener prišo po naju z bratom, da se nama opraviči mi je blo neugodno. Ni blo tisto pravo. Zato ker so ljudje bli tam »zanič«. A50 Ko zdaj igram nisem več »levi«, mi je fajn. A51 Ko sem prišo k socialni delavki sem mislo, da sem problem. A52 Otrok se doma in tistega kar pozna navadi, ker misli, da je normalno.«A53

Jaz: »Kako bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja?«

David: »Otroci potrebujejo vrednote, bolj kot kaj drugega. Priučiš se jih samo, če so ti všeč. A54 Želel bi več zgodb, prilik za otroke v sistemu podpore nasploh. Recimo pri verouku smo dosti tega meli – to ne pomaga samo tistemu, ki se sooča z nasiljem, ampak tudi tistemu, ki izvršuje nasilje nad drugim. A55 V okviru nekih modrosti bi se dalo otroke, družine priučiti. Družina je lahko samo živ primer vzornika. Ko otroka pelješ v avtu mu lahko poveš kot starš eno lekcijo za življenje. A56 Otroci potrebujejo resne teme, a nas je tega strah.«A57

Jaz: »Kaj bi na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami? Kakšna bi mogla biti socialna delavka v šoli, da bi ti bilo z njo prijetno?«

David: »Predvsem, da smo vsi ljudje. Človek je združenje telesa in duše. Ljudje imamo um in srce. Potrebovali bi namesto, da je socialni delavec »profesionalen«, da mora ravnati po nekih pooblastilih, bi moral zbrati malo uma, malo srca. Pa da bi rekli: »Otrok doživlja to na svoj način.« A58 Potrebuješ tudi drugačen prostor ne pa eno malo pisarno, kjer ti ni fajn. A59 Neugodno ti je pred nekom, ki ga ne poznaš izliti vse in pol je ful lažje, če se preko nekih »naravnih« sredstev približaš človeku, npr. preko aktivnosti, ki so ljudem blizu, nekaj kar radi delajo nasploh.«A60

Jaz: »Na kakšen način je družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želel/a, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.«

David: »V tem procesu sem si pomagal sam. A61 Želel bi si, da bi dejansko bili družina.«A62

Jaz: »Kakšne/katere so bile varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se oprl/a v procesu okrevanja?«

David: »Pomagal mi je fitness. A63 V srednji nisem mel nobenih prijateljev, eno leto sem zaostal. Mel sem vedno petke, pol je prišla osamljenost, hotel sem biti viden. A64 Spoznal sem, da ni smisla v moji družini, ker me ne vidijo. A65 Punco sem dobil kasneje, me je zapustila. A66 Bil sem zmeden, nisem hodo v šolo.A67 Ko se je k meni preselila druga punca sem se hotel povezati z družino zaradi nje, ker je ona pogrešala svoje. Njo so dobro sprejeli, mene pa še vedno ne. Prišlo je tudi do spora med punco in mojo mamo. Jaz tudi nisem takrat dobro ravnal.A68 Soočam se z odpuščanjem kot kristjan. A69 Hoteli so me v zadnjem letu šestkrat kontaktirati. Vsaj, da bi se mama opravičila.« A70

Jaz: »Kako danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja?«

David: »Včasih sem jih pozdravo, če sem bil lačen sem šel jest, če ni blo nobenega v hiši. Odmik je edina reakcija zaradi mamine strahu pa sramu. A71 Jaz sem ful osebnostno zrastel. A72 Pred diplomo so me vedno silili, da si moram najti službo. Oddal sem jo zadnji rok. A73 Odločo sem se, da grem na magisterij strojništva.«A74

Jaz: »Kako si se počutil/a ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj?«

David: »Ne bi reko katarza, ko lahko daš nekaj stran. A75 To delim s punco tudi kakim prijateljem. Na nek način mi je v redu o tem govoriti, ker me nekdo čuje. A76 Z moškega vidika je drugače – jaz imam stojično, nevtravno držo, ker sem s tem živel.«A77

Jaz: »Kako danes gledaš nase in svojo izkušnjo? Kaj je drugače, kje si danes?«

David: »Hodim v cerkev, sem kristjan.A78 Študij je super. A79 Gledam malo bolj »nestrpno« do sebe. Jaz sem še otrok. Počutim se nepopolnega zaradi modernega življenja – starši nam plačujejo stanovanje, hrano, prelagamo neke naloge zaradi tega.A80 Nekoč si želim biti starš, želim imeti družino.«A81

Jaz: »Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravnajo in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?«

David: »Kot prostovoljec pri delu z mladimi opažam, da potrebujejo bližino. Punce velikokrat potrebujejo »fizično« prisotnost, da je nekdo samo tam. Fantje so bolj »stojični«. Če jim mama ne da ženske nežnosti ali pa babica, teta jim lahko to da učiteljica. A82 Za mene je bla prva dejansko punca.A83 Kot socialna delavka v sistemu je fajn, da fantom damo stripe na neko temo. Dosti je fantov, ki bi radi trenirali borilne veščine zaradi tega. Dosti se lahko nauči s tega, kako se soočiti z jezo, socialnimi veščinami. A84 Tudi filmi, npr. »Rocky«, a so bolj pasivni. A85 Želel bi si več izkustvenega učenja z mladimi. Na ta način lahko izvabiš največ potencialov z ljudi. Potrebujejo več prostega časa – za igro, druženje. « A86

Jaz: »Bi želel še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom v današnjem času?«

David: »Ni mej v družinah. Dajo mu XBOX pa se brigajo za sebe. Ni več toliko druženja nasploh. Več modrosti. A87 To je to. Hvala ti.«

2. POGOVOR S SOGOVORNIKOM ANŽETOM

Jaz: »Pa lahko sedaj vstopiva kar v prvi tematski sklop o sami izkušnji medvrstniškega nasilja. Najprej bi te prosila, da mi sprva malce poveš o sebi, seveda kolikor ti je udobno. Kdo je Anže?«

Anže: »Sem Anže, star sem 25 let. Trenutno sem učitelj na eni izmed osnovnih šol. To mi tudi vzame precej časa, trenutno, takda nimam veliko hobijev. V prostem času se najbolj ukvarjam z glasbo (DJ-janje), za sebe oz. nič kaj ekstra pa s športom se zadnje čase poskušam bolj ukvarjat. Predvsem je to blo kolesarjenje, zdaj ko je pa zima pa se navajam nazaj na telovadbo.«

Jaz: »Hvala za podeljeno. Pa lahko nadaljujeva, če ti je seveda okej z izkušnjo medvrstniškega nasilja. Kako bi opisal svojo izkušnjo – katere oblike, kje kdaj, kdo je bil vpleten in kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice v povezavi s tem?«

Anže: »Moja izkušnja medvrstniškega nasilja je bila v osnovni šoli, tam nekje 8. in 7. razred. B1 Dve leti se je dogajalo. B2 Ta moj »bully«, dajmo mu ime Denis. On me je, no ni me zdaj čakal, vedno ko sva se srečala je prišlo do psihičnega nasilja. Ni prišlo do fizičnega nasilja, ampak je prišlo do nekega zbadanja, zafrkavanja, butanja. Enkrat me je sicer porino v omarico. Drugače pa ta moj »nasilnež« je bil eno leto starejši od mene. Ni me, ne spomnim se, da me je kje čakal, ampak ko me je srečal na hodniku je mel vedno neko tako zbadljivko proti meni, ja. To je to.« B3

Jaz: »Če ti dam še eno podvprašanje. Smem vprašati kakšno pa je bilo ukrepanje okolice v povezavi s tvojo izkušnjo? Lahko ilustriraš s primeri.«

Anže: »To je bilo skrito. B4 Jaz tudi nisem nič reagiral. Nisem hotel vključit nobenega v to, v bistvu je bla to moja bitka. B5 Tut učitelji sploh ne vem, če so vedli. Jaz mislim, da noben ni bil seznanjen s tem, jaz pa tudi tega z nobenim drugim nisem takrat delil.« B6

Jaz: »Hvala za podeljeno. Te smem vprašati kako bi opisal oz. kako si doživljal svoj proces odraščanja?«

Anže: »Jaz mislim, da sem čisto normalno odraščal. Ne bi rekel, da je to karkoli vplivalo... Jaz na svoje odraščanje gledam čisto običajno.« B7

Jaz: »Kdo /kaj ti predstavlja pojem družine?«

Anže: »Družina za mene vedno predstavljajo te osebe, ki živijo v istem gospodinjstvu kot jaz. B8 Tekom mojega odraščanja sta to še zdaj jaz, moja mama, ata pa moj brat. Dal bi še pod svoje/naše gospodinjstvo babico, ki je bla živa pa je umrla pred mislim da tremi, štirimi leti. Njo bi še dal pod družino. Ni pa živela zraven nas v našem gospodinjstvu.« B9

Jaz: »Kako se spominjaš vloge svoje družine v obdobju, ko si doživljal medvrstniško nasilja oz. ta skrit odnos med tabo in Denisom – kot si ga poimenoval?«

Anže: »Takrat nisem spregovoril z nobenim – ne z učiteljem, ne z nobenim iz svoje družine. To je bila povsem moja bitka.« B10

Jaz: »Če se sedaj odcepiva od te izkušnje... Kako bi opisal vrednote in komunikacijo v družini v povezavi s tvojo izkušnjo. Čemu ste dajali poudarek kot družina, kaj vam je bilo kot družini pomembno?«

Anže: »Pomembna nam je bla iskrenost – da se ne lažeš, da stojiš za svojimi besedami. Pač iskrenost predvsem, torej pa poveš direktno kaj si misliš. B11 Jaz bi še reko eno vrednoto, in sicer pripravljenost pomagati – to da vidiš delo. Primer ne rabi ti mama reč: »Zaj pa posesaj.« Da to sam vidiš in tudi sam narediš.« B12

Jaz: »Sedaj, ko si omenil mam, kako bi opisal vloge posameznih družinskih članov v obdobju tvoje izkušnje?«

Anže: »Mama je bla tista, ki se je ponavadi zanimala za šolo. Mama je pogledala zvezke, da je vidla kak je to narejeno. B13 Ata pa – njegova vloga pa je bla, da je skrbel, da je doma vse urejeno – da je pokošeno, da je vse okoli zrihtano. B14 Moj brat – najina skupna vloga, vloga obeh je bla ta, da narediva tisto kar se je od naju zahtevalo. B15 Babičina vloga – ne bi je mogel opisat kot nekega moralnega »zakonika«. Ko je bila še živa je vedno veljalo, da tisto kar babica reče tisto drži kot pribito. To je bilo z neko mero sarkazma tudi vzeto. To je blo mišljeno tak, da ona je bla stara šola, ona ti bo tak pa tak povedala. Si vedel kaj ti bo rekla in si tudi vedo kaj moreš naredit. B16 Na stara leta, ko je bla sama, smo ji tudi mi dosti pomagali. Oče, jaz pa brat smo šli dol k njej kosit ali pa okoli vrta urejat stvari. Ker sama ni mogla, je bla pa vedno taka pedantna, pikantna. To se spomnim. Recimo ko smo drva zlagali so mogla bit točno tak zložena, točno ne vem ena debela drva pa druga malo manka, nevem, tam je še malo lufta. Dej še eno manjšo noter potisni pa glej da bo prav obrnjena. Glej, da nimaš zemlje na drvi. Taka »picajzlasta« je bla bi reko. Neke posebne vloge kot nekega kvazi moralnega razsodnika pa tudi ni mela.«
B17

Jaz: »Katere oz. kakšne so bile varovalke na katere si se oprl, torej kdo oz. kaj je bil tisti, ki ti je stal ob strani v socialni mreži v povezavi s tvojo izkušnjo bullying-a«?

Anže: »Na nobenega se nisem takrat oprl. B18 Večina prijateljev iz osnovne šole, nismo več prijatelji oz. smo zaj še samo znanci. B19 Samo z enim oz. dvema osebama mam še dobre stike ohranjene. B20. Eden moj najboljši prijatelj ko ga mam zdej, je še vedno iz osnovne šole, ampak on je bil v paralelki. In takrat se sploh nisva tak fest družla. Sva se začela družiti pol v srednji šoli pol ko sva se na isto vpisala. B21 Takda prav varovalke v tistem času, ni blo nobene. B22. Šlo je za preživetje, dejansko ni bila strategija preživetja. Izogibanje njemu. Nisem bil pa taki: »Aha, on ma pa zdej biologijo alpa neke. Nisem zdej jaz, nisem se ga aktivno izogibal, jaz sem živel svoje navadno življenje in ko je bil on tam sem si reko: »Spet je on tu, spet me bo neki frcal, spet bo to pa to pa to.« Nisem mel pa nobene strategije kak bi se jaz s tem spopadal. Rekel sem si: »Pusti ga, zdrži pol bo šel pa naprej.«. B23

Jaz: »Kakšna je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz tvoje socialne mreže glede podpore s strani šole, CSD-ja, policije in drugih strokovnih delavcev«?

Anže: »Šola na katero sem hodil je bla velika. Prava tovarna. B24 Niti si nisem upal it k šolski svetovalni. B25 Nismo nikoli sodelovali s CSD-jem in policijo.« B26

Jaz: »Omenil si, da je bila to tvoja bitka in da je bila šola velika »tovarna«. Kako si doživljal oz. ste doživljali podporo s strani šole oz. nekih zunanjih institucij v povezavi s tvojo izkušnjo«?

Prvo bom povedal, kak danes gledam na to in tudi zdaj, ko sem v tem poklicu oz. profesiji. Danes vem, da šolska svetovalna služba ful dela in je preobremenjena. Konstantno majo sestanke, konstantno se nekaj dela, konstantno je pisarna polna. Danes vem, da imajo veliko težav pa da so preobremenjeni. To je danes. B27 Včasih pa sem gledal kot na neko žensko, ki pride na ših in pije kavo v zbornici. Nikoli ni bla prisotna. Sploh nisem vedo, da šolska svetovalna služba ali pa socialna delavka da koga od nas pozna. Edin stik sem mel z njo v 9. razredu, ko me je vprašala kam grem naprej. In sem jim povedal jaz mislim it v tisto gimnazijo. Aha in mi je rekla, to pa vsak lenuh naredi. To je bil edin stavek ko ga je šolska svetovalna služba namenla meni. V tistem času. Nisem niti razmišljal, da bi šel tote stvari njej zaupat. Kaj bom šel neke stvari zaupat eni gospe, ko sploh ne vem v kerem razredu sem pa tam pri nas še sploh. B28 Šele zdaj vem kaj dela šolska svetovalna služba, ko sem te profesije. Prej, sej mi ne bi znala pomagat. Če bi ji povedal, da me ta Denis žali bi mi rekla pa kdo si ti. Brez veze mi je blo njej to govorit, men pa ni blo teh težav za govorit. B29 Na šoli kjer pa delam zdaj pa vem, da šolska svetovalna

služba dela po razredih – se predstavlja, učenci vejo kdo je. B30 Takrat jaz nisem vedo kdo je, kje je pisarna, takda takrat, ko sem rabo pomoč ne bi vedo kam moram it.«B31

Jaz: »Hvala, da to deliš. Kako bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja?«

Anže: »Jaz mislim, da je tukaj ful pomembno sodelovanje, odkritost, pogovor. B32 Žrtve na splošno morajo biti opolnomočene, da sploh tako stvar povejo ne. Zaj kak pa to doseči, se pa mora delat na preventivi. B33 Delavnice Tom telefona, ko smo jih glih na naši šoli izvajali v tem tednu, delavnice počutja. B34 Učenci morajo vedet kaj je prav, kaj pa je narobe. Učence je treba opolnomočiti v tem smislu, da bodo še drugi vidli. Da bodo opazovalci tisti, ki prijavijo kaj takega šolski svetovalni službi. Jaz bi na tem precej delal. B35 Ker če tak razmišljam, sej ne vem, če me je takrat kdo kdaj vido. Pa ziher so bli kdaj keri učenci zraven, ko so vidli, da se je z mene delal norca. Ko se je vidlo, da je moja glava šla dol. B36 Jaz mislim, da bi tu mogli delat, bolj kot družina – šola. Oz. družina – posameznik. B37 Bolj bi se moglo delat na prijateljstvih. Torej posameznik in prijatelji ali pa »opazovalci« nasilja, da drugi znajo povedat naprej. B38 Ne, ker, če tak razmišljaš, v mojem primeru se grem stavit, da je zagotovo kir učenec to vido. Če bi drug učenec to šel povedat šolski svetovalni službi, bi se mogoče oni vključili, brez, da bi mogo jaz k njej it. B39 Po mojih izkušnjah, bolj ko se družina vpleta v to lahko hitro naredijo kaj kar situacijo še poslabša. To zdaj povem iz svojih izkušenj poučevanja. Ko se družina vplete v to imaš hitro kakega mamo in atija, ki ratajo agresivni. Oni spet drugače rešujejo to, vzamejo vajeti v svoje roke, namesto, da bi reševati to skozi pogovor.« B40

Jaz: »Kaj bi na podlagi tvoje izkušnje takrat v povezavi s tvojo izkušnjo kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?«

Anže: »Prvo neko zagotovilo, da bo vse v redu. B41 Da se poslušamo. B42 Inštanca bi morale večkrat ponovit tudi to kar si ti reko. Da ta oseba ve, da te nekdo aktivno posluša. V takem primeru se meni zdi največja težava, da si ti nekaj povedal pol pa bi si tista institucija mislila na drugi strani: »Eh saj nimajo pojma.« B43. Neko celostno sliko bi blo treba naredit. B44 Tudi poročat to družini, da se družina zave tega in da imajo celostno poročilo. Predvsem neko poročilo bi rabla družina o celotni situaciji. B44 Jaz ne bi policije zraven mešal. Meni je policija neki represivni organ, ki lovi tam lopove, ki lovi tiste, ki pijani tam vozijo. Jaz vidim možje v belem, ljudje v uniformi. Mene osebno vedno zgrozi, ker vem, da majo na sebi orožje. Jaz se ne počutim varno pa tudi, če je strokovnjak, če ima na sebi orožje. Moje mnenje je, da ima policija pristojnosti samo, da nekoga prime. To so pa zdaj višje oblike bullyinga ali pa celo te spolne stvari. Pol kasneje šele policije.« B45

Jaz: »Hvala, da deliš svoje mnenje tako jasno s perspektive mladega učitelja. Sedaj naju čakata še dva tematska sklopa, in sicer vloga družine v procesu okrevanja in nadaljnjega življenjskega poteka. Kljub temu, da si rekel, da nisi spregovoril o svoji izkušnji v družini me zanima na kakšen način je tvoja družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želel, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.«

Anže: »Dejansko si nič ne želim. Jaz sem vesel, da sem skozi te stvari šel sam. Da sem sam tudi dobil neko tako izkušnjo, ker mi zdaj tudi ful v službi pomaga. Da res vidim kak je to. B44 Ne, ker če bi družino vpletel v to bi samo iz muhe slona naredili. Vem, da je to zdaj en tak moj »cope«. Vem, da takrat mi ni blo fajn ne. Imam pa občutek, da če bi se takrat moja družina zraven vpletla bi se kaka mama ko zna bit kr zaščitniška, da bi pol ona vpletla zraven šolsko svetovalno službo. B45 Men se pa ni, tut roko na srce, s tem mojim nasilnežem jaz nočem

met nobene restitucije z njim. Jaz nočem njega videt več v življenju. Pika. Midva sva zaključila. Jaz nočem od njega slišat oprostí. Nočem. Briga me. Takrat ga nisem hoto videt, zdaj ga hvala bogu ne vidim.« B46

Jaz: »Kakšne/katere so bile varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se oprl v procesu okrevanja?«

Anže: »DJ-janje, glasba, predvsem.«B47

Jaz: »Zdi se mi fajn, da znaš pogledat kritično na to izkušnjo. Kako pa danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja?«

Anže: »Moji sploh ne vejo, da se je to zgodilo. Ne ve mama, ne ve ata. B48 Jaz tega ne mislim govorit.B49 Mi danes komuniciramo normalno naprej. B50 Ne pogovarjamo se o tem. B51 Tekom mojega odrasčanja sem vseeno slišal, da se more za stvari povedat, če te kdo kdaj izziva alpa »bullyi-ja«.«B52

Jaz: »Sedaj pa vstopava v fazo zaključevanja intervjuja. Te smem vprašati, kako si se počutil ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj. Lahko tudi črpaš iz tega kar ti telo sporoča.«

Anže: »Mal pa sem se razjezo, tak ti bom povedal po pravici. Mal pa sem se razjezo, ko sem govoril o tem Denisu. Neka jeza je še zmeraj v meni noter, samo vem, da je to začasno. Zdaj ko bova midva končala in bom spet umirjen. B53 Jaz mam občutek, da sem to predelal in bi rad šel sam naprej. B54 Ker sem se tudi kot oseba zelo spremenil v tem času. Sem se dosti razvil. B55 Zdaj vem, da bi drugače odreagirai. B56 Takrat sem bil ta takle suh ko prlica in me je blo strah. B57 Zdaj, ko sem starejši je ta strah šel v jezo. B58 Če bi se še enkrat kaj takega zgodilo, definitivno ne bi bil tiho. B59 Dejstvo pa je, da ne bi šel k šolski svetovalni službi, jaz bi se nazaj postavio za sebe. B60 Mi je v redu, ni mi pa težko o tem razlagat. Sem odprt. To je za mene predelano in rad povem to svojo izkušnjo.«B61

Jaz: »Hvala, da to deliš, je povsem normalno, saj si naše telo to zapomni. Kako pa danes gledaš nase oz. kaj je danes pri tebi v tvojem življenju drugače?«

Anže: »Poznam se, vem s katerimi ljudmi rad preživljam prosti čas. Vem kaj je pomembno meni in kaj hočem. Da si iste lastnosti pa norme delim s prijatelji. B62 Pa ne znam bit več tiho. Jaz sem bil tekom svojega osnovnošolskega izobraževanja zelo tak, karkoli slabega se mi je zgodilo nisem nikoli delil. Zdaj delim. Zdaj se pa pogovarjam pa sploh ne zdržim. Sploh s prijatelji si to delimo veliko stvari. Vedno ko sem vesel ali pa v stiski, jaz bom to kolegom napisal. B63 Zdaj ko sem odrasto vem kaj mi paše, vem kaj hočem v življenju delat. B64 V osnovni šoli sem se pa še iskal. Prvo sem hoto bit pilot, pol sem hoto bit mizar na koncu sem učitelj pristal ne. Ampak zdaj vem, da to hočem.B65 Vem, da se že tolko odrasel, da se tolko poznam, da vem kake so moje prioritete pa to da nisem tiho, da si upam, kaj reč.«B66

Jaz: »Super, da to ubesediš in to zmoreš prepoznat pri sebi. Kaj pa bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje medvrstniškega nasilja svetoval strokovnim delavcem, ki imajo oz. imamo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj po tvojem mnenju ravnajo in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?«

Anže: »Preventiva. Otrokom, učencem, komerkoli je treba povedat, da to obstaja.B67 Zaj se bom na šolsko svetovalno službo osredotočo, ker je to moja izkušnja s šolo pa zdaj še lahko kot učitelj povem mal več ne. Treba je otrokom, torej vsak otok more vedet ime pa priimek šolske svetovalne službe. Ime pa priimek pa obraz poznat. Jaz mislim, da je to ful pomembno, ker jaz ne vem katera je bla šolska svetovalna oz. je delala takrat v šolski svetovalni službi, takrat ko se je meni to dogajalo. Tak ko sem reko vidlo se je samo kak je šla v zbornico na kafe ne. Ime pa priimek šolske svetovalne službe pa obraz. B68 Pa ta pristop. Jaz mislim, da more šolska svetovalna služba do vsakega razreda, vsakemu se predstaviti, vsi na šoli morejo to vedet – kje to je pa zakaj ta oseba tukaj je. B69 Ker če pogledam jaz nazaj, tekom mojega osnovnošolskega izobraževanja. Sej nismo meli nič. Nobene

delavnice nismo meli, razen v 9. razredu se spomnim tiste: »Kaj in kako naprej«. To je edin spomin moje šolske svetovalne službe. B70 Ko pride enkrat do nasilja do bullyinga je pa treba delat na preventivi. B71 Pa tudi ostalim učencem povedat, da ko oni to vidijo, da oni ustavijo oz. prijavijo. Da ne bo žrtev mogla bit tista, ker to je velik korak za žrtev, da zbere pogum pa da gre to prijavit. Jaz vem da ga takrat nisem mel ne. B72 Pa strokovni delavci morajo res na taki strokovni pristop pridet, da je topel učencem, da otroci to začutijo. Če bi šolska svetovalna služba prišla oz. če bi jaz v svoji izkušnji to videl pa sej bi šel k njej. B73 Pa tudi staršem tudi družini povedat, da ni fajn vse na svojo lastno pest delat. Povedat, da obstajajo tretje osebe, ki gledajo veliko bolj celostno na ta problem kot pa družina, ki z ene strani vse sliši, vidi pol pa grejo kr oni v napad. B74 Mi smo v čisto zbirokratiziranem sistemu, da čisto razumem. Zato je šolska svetovalna služba še tista, ki prva ravna. Pol je problem, da more po pogovorih šolska svetovalna še 1000 dokumentov izpolnit ne. Tu je ta težava.« B75

Jaz: »Bi želel še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom v današnjem času?«

Anže: »Ja, bi želel, zdaj govorim kot učitelj. Medvrstniškega nasilja je vedno več. Opažam to tekom štirih let zdaj ko delam. V Ljubljani je še huje imam občutek, ampak vseeno. Učenci se ne znajo več pogovarjat. Otroci rešujejo vse še samo s pešicami. B76 Telefone vstran pa res vstran vstran. Jaz sem zagovornik tega, da do 9. razreda telefona ne rabijo. Vsa ta socialna omrežja, vse te povezave, vse te Snapchat skupine pa Discordi pa to, to vse vpliva. Najhujše pa je to skrolanje, tisti Tiktoki, Instagrami, whatever. To ko maš narejene »foryou« strani, ki ti jih že algoritem zbere. Ker prej ali slej ti bo pokazal neko agresijo in učencem je itak to zanimivo. Telefone stran pa pika.« B77

3. POGOVOR S SOGOVORNICO MAJO

Jaz: »Zdaj pa greva kar na prvi tematski sklop, in sicer bi te za začetek prosila, da mi malce poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno. Kdo je Maja?«

Maja: »Sem Maja. O sebi... Zelo imam rada odbojko, zelo imam rada čaj, rada poslušam glasbo, predvsem »country« po novem, ne vem zakaj, ampak. Am, kaj je še takega o meni. Zelo rada poslušam ljudi, rada se pogovarjam, ful sem komunikativna.«

Jaz: »Hvala za podeljeno Maja. Kako bi opisala svoj proces odraščanja v povezavi s samo izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje kdaj, kdo je bil vpleten, kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice?«

Maja: »Če se kar navežem na samo izkušnjo... Jaz se soočam z boleznijo »Atopijski dermatitis«, ki vidno prizadane dele kože, telesa, predvsem v obliki rdečice, izpuščajev. In pač to tudi konstantno srbi in se najbolj izraža v času odraščanja, predvsem v puberteti, ker so takrat hormoni v porastu in so ta nihanja. C1 Moja izkušnja se je začela v zadnjem triletju osnovne šole, kjer nekako odraščáš, se zavedaš kaj nasilje je, ga že avtomatsko nekako... Zbadaš drugega, tretjega, brez da bi nekako vedel kaj so posledice za tem. C2 Takda moja izkušnja je bla na način, da so se me vsi fantje izogibali, ker sem bla rdeča. Klicali so me »sonce«. V smislu, da se me ne smejo dotaknit, ker se bodo opekli, v glavnem take kompleksne zadeve so bile... C3 Tudi sošolke so se odmaknile, ker so se želele prikupiti fantom, ker pride s tem tudi zaljubljenosti, da moram biti nekomu všeč in bom pač nekoga zbadal, da bo moj prijatelj, samo da sem z drugimi v boljših odnosih. Takda je blo nekako tako. C4 To se je odražalo v šoli na način, da sem bila v klopi sama... Veš tisto, ko te izobčijo pri kakih drugih aktivnostih, takda sem komaj čakala, da je konec pouka in sem šla domov. Da jih niti popoldan nisem rabla videt in to je blo to...« C5

Jaz: »Maja, hvala, da to deliš. Katere so bile oblike nasilja s strani sošolk, sošolcev? Kako bi jih opredelila?«

Maja: »Večina je bilo psihično, fizično načeloma na srečo nisem bila deležna, psihično pa je bilo predvsem te žaljivke, zbadanje, na ta način... Kot fizično ne, če se to lahko umesti. C6 Na dan valet sem se ponudla, da bom brala zahvale profesorjem, delavcem šole in sem mela v eni mapi shranjeno in ko sem jaz to mapo prišla so bili noter zalepljeni žvečilni gumiji in jaz ne vem pod kaj to sodi... Verjetno pod fizično, morda bolj posredno. Ampak takrat sem bla: »Pusti, idi gor, zapri...« Drugače pa ni blo... Je blo psihično na ta način.« C7

Jaz: »Omenila si, da je tvoja izkušnja nasilja s strani vrstnikov dogajala v šoli. Kakšen pa je bil odziv, ravnanje okolice takrat?«

Maja: »Kar se tiče od učencev, torej vrstnikov ni bilo nobene neke pozitivne reakcije. Vsi so bili pri tem nasilju, ki so ga sami povzročali, čeprav verjetno tudi ne vede mogoče. C8 S strani učiteljev, pri samih urah niso tega opazili. Ker seveda takrat nimajo časa izražati svojih misli pri delu, so pa opazli recimo med odmorom. C9 Predvsem učiteljica matematike je bla fest pozorna na to. Ona je bla že starejša, takoj je videla kje se kaj dogaja. Je tudi večkrat razredne ure temu namenila, na temo kaj je nasilje, ne stori ti nečesa kaj ne želiš, da se zgodi tebi. Se mi zdi, da se je zaradi tega malo poleglo, a ne za dolgo. C10 Mogoče so se takrat začele bolj druge zadeve, recimo pri malici. Spet sem sama sedela pri kosilu, recimo s sošolko sem sedela pri kosilu. Sva se malo bolj »poconnectali«. C11 Tudi meli smo razredne ure s strani strokovne delavke, ki je mislim da pedagoginja. Tudi ravno te delavnice, nasilje, da velikokrat ni oseba videt to kar je navzven. Kar se mi zdi, da je blo res fajn videt tak primer, ker se je ravno to tudi meni dogajalo. Ker smo to ponotranjili na nek način. C12 Se mi zdi, da je pol to začelo odražat pri sošolkah, mogoče zato, ker so deklice malo bolj čustvene in so začele opažati vzorce, ki so jih počele. In se je pol nekaj postopoma, korak dva naprej... Ni blo to zaj druženje v nekih ekstremih, kar je blo za mene čisto dovolj.« C13

Jaz: »Me vedno znova take zgodbe ganejo... Evo prvi sklop zaključen. Zdaj pa, če ti je okej, greva kar na drugega, in sicer: »Vloga družine, družinska dinamika in odnosi v obdobju izkušnje medvrstniškega nasilja«. Verjamem, da je družina res ena taka celica o kateri je res lahko težko govoriti... Pa še enkrat poudarim, da kamot izpustiš tisto, kar nisi pripravljena deliti. Kaj/kdo ti predstavlja pojem »družina«?

Maja: »Primarno so nas učili, da je družina po biološki zadevi, starš torej kri. Kar se mi zdi po eni strani res, po drugi strani pa ti lahko družina predstavlja tudi varno zatočišče. C14 Ni nujno, da je dom, lahko so prijatelji s katerimi si, čeprav ni krvno sorodstvo. Meni najbolj osebno so to tako... C14 Okej, torej primarna družina (ati, mami, sestra), pol zraven bi rekla tudi ene par prijateljic, ki sem jih zaj v zadnjih dveh letih spoznala. Ja, to je zaenkrat moja družina. C15 Kjer se lahko ti pogovarjaš brez zamere, karkoli poveš... Včasih moraš sprostiti svojo jezo ven, ampak veš, da se boš čez pet minut lahko objel pa si odpustil. To je za mene pojem družina.« C16

Jaz: »Hvala. Kako pa se spominjaš vloge svoje družine v obdobju, ko si doživljala medvrstniško nasilje o katerem si prej tako odprto govorila?«

Maja: »Kot vloga družine. Sestrico bom izključla, ker kljub temu sedem let mlajša, takrat je bla ona prvi, drugi razred. Mogoče se niti ni zavedala kaj sem doživljala. C17 Sicer mami pa ati tut nista vedla, tut jima nisem želela povedat, ker sem vedla, da bo to sprožilo polno nekih zadev, pogovori z učitelji, starši, sošolci... Kot da bi polil bencin na ogenj in sem rekla: »Ne.« C18 Če pogledam za nazaj, bi mogla povedat, ker bi se stvari definitivno spremenile, mogoče, da bi drugače ukrepali, da bi se jaz boljše počutila takrat. C19 Ampak sem omenila kake bolj posredne stvari, recimo nehale smo se družiti s prijateljico, nisem povedla zakaj pa nisem povedla, da me to tak fejt muči. Nekak sem zapakirala to z mašljico, mogoče za nazaj ne bi smela. Vem pa, da bi lahko dosti boljše blo.

C20 Vem, da bi dobila podporo s strani družine. Tudi zdaj jo mam, vem, da bi jo. C21 Ampak mogoče sem tudi prikrila, da sem jima prikrajšala, da njun otrok doživlja nasilje. Se mi zdi, da se je zraven skrival občutek sramu, da noben me nima rad pod narekovajem. C22 Drugače pa vem, da bi bla fest dobra vloga družine, ampak kolko si ti pripravljen kot oseba povedat pa sprejet.« C23

Jaz: »Ful dobro. Zdaj si govorila o temu kaj bi si želela takrat, kako bi opisala komunikacijo in vrednote v družini v povezavi s tvojo izkušnjo? Kaj vam je bilo pomembno v družini takrat oz. tukaj in zdaj?«

Maja: »Mislim, da zdaj definitivno, zdaj ko vemo kaj se s sestrice v šoli dogaja... C24 Definitivno ja, treba si je povedat stvari, ne glede na to kak hude so. Ne glede na to kdo bo užaljen, jezen, kak se bodo stvari odvijale, je fajn, da si povemo. Da mam tisto odprto komunikacijo. C25 Vemo, da se mam radi, da si bomo pomagali ne glede na kaj se bo dogajalo. C26 Kot vrednota ljubezen. C27 Se mi zdi, da čeprav niso vedeli takoj za mojo stisko, smo vseeno imeli te družinske dneve, večere. Samo bili smo. Jedli smo kosilo, gledali smo zvečer kak film, risanko. Ta družinski čas. To je blo res takrat, čeprav ne vem, če smo se takrat tega zavedali.« C28

Jaz: »Hvala. Kaj se je dogajalo v vaši družini v obdobju tvoje izkušnje? Kako so člani družine reagirali oz. kakšni so bili takrat odnosi med vami?«

Maja: »So zvedli za to. C29 To je bil zadnji razred osnovne šole. To sem povedala, dva meseca pred zaključkom šole, torej je bil maj. C30 To sem povedala samo zato pa ta vzorec opažam tudi pri sestri. C31 Ker sem vedela, da bo konec. Da ne bojo neki procesi bli sproženi, verjetno pogovori s straši, z učenci in mojimi starši, pogovori s strokovnimi delavci. Hotela sem se temu izognit in sem takrat to povedala doma. C32 Seveda je bil takrat doma šok, zakaj nisem tega prej povedala. C33 Dosti je bilo jokanja s strani mene in mame. C34 Oče je bil jezen, da bo šel v šolo, ampak potem smo nekaj predebatirali, da več nima smisla, pustimo, bo kar bo... C35 Smo pa takrat res dosti delali na tem, da smo se še bolj povezali. C36 Starša je blo strah, da bi se odtujila od njiju, da bi se zaprla v sebe. Da ne bi več sploh o čem spregovorila, da ne bi šla v kake samomorilne misli. C37 Takda takrat smo se več družili, šli do babice, prijateljev, kjer so meli otroke moje starosti. To je blo takrat najbolj.« C38

Jaz: »V bistvu že tako fajn odgovarjaš na ostala vprašanja. Omenila si obilo varovalk, ki so ti takrat pomagale. Bi se kaj dodala... Na koga oz. kaj si se takrat oprla? V socialni mreži?«

Maja: »Takrat je bla tudi moja sošolka. Je mogoče blo res dobro, da je bla med kosilom, malico. Da imam nekoga. C39 Babica, sej vemo kak so. Vse bodo naredle, da bodo vnuki v redu. C40 Sestrični, zelo zelo dosti. Čeprav mogoče nista vedeli za to. Je blo že dosti, da smo šle igrat odbojko, z žogo, kolesarit, rolat, karkoli. Tolko, da sem malo odmisllila. Ni blo samo to. Vem, da so bile marsikatero pozitivne točke. C41 Takrat sem gledala: »Joj, samo hudo se mi dogaja!«. C42 Zdaj, ko za nazaj pogledam je bilo dosti stvari, ki me je gor držalo. Ne ve de.« C43

Jaz: »Ful dobro, da znaš najti tudi tisto dobro. Zdaj opisala si že vloge družinskih članov. Bi še kaj dodala tukaj?«

Maja: »Zdaj sem se spomnila, takrat sem tudi začela z učenjem kitare. In je blo to tudi fanja zadeva in so bli tudi ful podporni. Recimo božič, tak ko zaj. Recimo »Belo snežinko« smo si peli in je blo v tem smislu povezovanje podpore tudi v drugih stvareh. Ne samo na samozavesti, kak predelat kako težavo... Mogoče mam za to tudi zdaj rada glasbo.« C44

Jaz: »Odlično. Prišli sva že do 4. tematskega sklopa, ki se imenuje: »Odzivi, ukrepanje ter sodelovanje družine pri vključenosti v proces podpore in pomoči. Kakšne so bile tvoje oz. vaše osebne strategije ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja?«

Maja: »Ni bilo ravno v šoli. C45 Jaz sem imela eno prijateljico, ki se je kasneje oddaljila od mene. Najini starši so se zaradi tega posledično tudi dobro razumeli. Posredno so ugotovili, da se to povezuje tudi z njo, da je tudi ona v tem krogu oseb, ki so me posredno užalili. Sta o tem starša spregovorila z njenimi starši. Kar pomeni, da kljub temu, da sta vedla, da jaz ne želim sta mi nudila podporo. Zadnji tedni so bili res maksimalno izkoriščeni s strani te sošolke. En dober »move«. C46 Čeprav tega nisem takrat vedela, sem jima zdaj zelo hvaležna. C47 S strani šole sem torej vedno imela podporo. Tudi so bili v stiku z drugimi učiteljicami, ki so me mele v nižjih razredih pa so vedele za to. C47 Pa mislim, da tudi s strani očeta. Ja točno. Ena učiteljica me je mela v 2. razredu razrednega pouka in sta bila takrat z očetom v ful dobrih stikih. Ati je rad hodil na govorilne ure tudi izven šolskega sistema, ko sta se vidla sta se pogovarjala. Vprašala je kak sem kaj jaz. Pa je povedal, da glede učenja v redu, da pa me ostale stvari malo morijo, zaradi te kože. Vedno je nekak tema nanescila na mojo kožo, ker so vsi vedli kaj se dogaja na sploh. In je tudi ona večkrat posredovala, v smislu do šolske svetovalne. Takda je pol tudi ona večkrat prišla do mene, me vprašala kako sem... To sem zvedla kasneje, ne takrat. C48 Takrat sta me želela oče in mama zaščititi pred tem. Takrat bi jaz to razumela kot neko izdajo, ampak sta verjetno zato želela to prikriti. Ne vem kak bi se takrat odzvala na to... C49 Meli smo na sploh vzpone in padce v družini še pol kasneje, ampak ko predelaš, dojameš, da je nekdo nekaj naredil... Čisto drugače gledaš na vse. Ko doživljaš neko nasilje pa za nazaj pogledaš je čisto drugače...« C50

Jaz: »Odlično. Hvala za to. Zdaj pa je eno vprašanje, ki se navezuje na CSD-je, policijo. Kakšna je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz socialne mreže glede podpore s strani šole, CSD-ja, policije oz. drugih strokovnih služb?«

Maja: »Načeloma na srečo, tega ni bilo, ampak je pa bil en incident sicer nenamenski predvidevam. C51 Naši sošolci so ekstremno radi prijeli eno peresnico, od bilo koga je bila in so si jo podajali, seveda je priletela v mojo glavo. Takrat so se mi očala zlomila. Res ne vem, če je bilo to namerno ali nenamerno. Res ne vem. Takrat so ble tiste tri osebe, torej sošolci, ki so si podajali... Ni bla moja peresnica, ne vem od koga je bla. Seveda je bla vključena šolska svetovalna služba, razredničarka in še posledično s starši. Zakaj? Ja, očala so se zlomila, očala niso poceni. Prišli so starši v bran: »Ja pa moj otrok je pa ni vrgel, vrgel jo je moj sin.« Prišli smo do tega, da žal so bili vsi krivi. Kak si bomo zaj stroške razdelili. Oče je res vztrajal pri tem, da žal to so bla očala za 300 eurov. Stekla so stekla. Takrat sem bla en teden brz očal, nisem mogla nič gledat na tablo. So se mi opravičili takrat, bom omenla pa da, da dva od teh sošolcev nista bla do mene nasilna, da bi blo tisto neposredno nasilje. Blo je s strani tistega tretjega sošolca. Je blo njegovo opravičili čisto »by the way«. Plačali so samo starši teh dveh sošolcev. C52 Lahko bil incident prijavljen policiji, če se ne bi dogovorili, tako kot smo se. Smo rekli, zakaj bi neko večjo dramo povzročali. Mislim, da je bil to 7. razred. C53 Drugače pa s CSD-jem nismo bili povezani.« C54

Jaz: »Zdaj pa greva na peti tematski sklop, in sicer »Doživljanje podpore zunanjih institucij oz. strokovnih služb in vloga družine pri tem«. Kako si doživljala oz. ste kot družina doživljali odziv in podporo s strani zunanjih institucij oz. strokovnih služb?«

Maja: »Jaz sem bila večkrat hospitalizirana zaradi tega. C55 Takrat so zdravniki imeli zelo dober pogovor z mojimi starši, ne samo o zdravljenju, ampak tudi o tem, ker so vedeli, da lahko vpliva tudi na psihično področje. Vsaka bolezen nekaj prinese k tvoji psihi. C56 Takrat sta ati in mami ful delala na tem, kak me spodbudit. V smislu, ja je grozno, ampak ni tak grozno, da se jaz ne bi smela počutiti lepo v tem smislu. Da se moram ceniti ne glede na to kaj je. C57 Takrat sem se fejest sekirala, vsi fantje so valda, kaj je takrat... Odraščanje, zaljubljenost. Glih tisti fant te izobči, takrat sem ful rabla na neki točki, da sta mi rekla, da bi prišlo neki fant, ki te bo mel rad

tako kot si. Takrat sem si misla: »Ne bo ga.«. Na koncu je fant, ki mi je bil celo osnovno všeč z mano plesal na valeti. Bila sem v rožicah. C58 Takda bolnica, na srečo ni prišlo tak daleč, da bi mogla hoditi h kakemu psihologu, psihiatru. Na srečo, ker smo se doma dosti pogovarjali o tem. Kake svetovalnice, ne. C59 Sem pa hodla v sklopu verouka, bila je neka grupica raznovrstnih starostnih skupin. In smo recimo izdelovali take zadeve. To je tudi dosti doprineslo, da smo se dosti pogovarjali o teh stvareh. Tudi duhovnik je bil ful človeški. Star je enako kot moj oče. Znal se je met fajnz otroci, pokazal nam je svojega pitona, župnik, ki ma tatuje. Ful dobro res. Ne vem, če je glih to institucija, je bla pa varovalka takrat.« C60

Jaz: »Ful dobro. Zdaj pa vprašanja, kako bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja?«

Maja: »Predhodni neki pogovori, ne glede na to ali se odvija nasilje ali se ne. Vem, da so velikokrat neke oblike nasilja prikrite. C61 Je fajnz, da se spregovori o tem, zato je družina tista primarna kateri moraš zaupat. C62 Večkrat so tudi kake delavnice fajne za družino, ker starši velikokrat ne vejo kako dati podporo otroku. C63 Da so tudi njim prioriteto v pomoč kot tudi otroku. C64 Pa da tudi vejo, da, če se družina počuti na dnu, vejo koga lahko prosijo za pomoč. Danes je težko priznat, da rabiš pomoč. To se mi zdi že velik korak, da bi se to troje upoštevalo.« C65

Jaz: »Okej. Bi še tu morda kaj dodala z vidika tvoje izkušnje? Kako bi opisala sodelovanje med tabo, družino, socialno mrežo in strokovnimi delavci?«

Maja: »S strani zdravnika bi še dodala, da je večkrat prišlo do mene tudi individualno – sam. Me povabil v pisarno pa tudi mi sam večrat povedal, da ja koža se vidi navzven, vseeno sem jaz kot oseba dosti več. C66 Zdravniki dandanes niso vsi osebe na mestu, da je že to blo super, ko za nazaj gledaš.« C67

Jaz: »Kaj bi na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?«

Maja: »Takrat mogoče ozaveščenost, v smislu, da to da greš na neko institucijo, to še ne pomeni, da si ti družina ki... Velja še vedno dandanes to pravilo, ki ne bi smelo bit, torej, če prosiš za pomoč si nesposoben, ne veš kak doma ravnat. Pač »failer« na totalni črti kot družina. C68 Se mi zdi, da pač že ozaveštit, da prosit za pomoč ni noben »big deal«. Vsak se enkrat znajde, tudi družina v krizi, ne ve kako takrat naprej. C69 Da če greš na CSD to ne pomeni, da si ti revež, to ne pomeni, da si ti nasilnež, brezdomec. Si pač oseba, ki ne ve kako odreagirat v trenutku. Mogoče to ozaveščanje kot družina, da ni samo denarna socialna pomoč... Ampak, da se lahko opreš kamorkoli drugam. C70 Včasih je že samo šola, alpa en zaposlen v neki instituciji, ki ti bo pomagal, ne pa ustanova kot taka.« C71

Jaz: »Zdaj pa greva na zadnji tematski sklop, in sicer »Vloga družine v procesu okrevanja in nadaljnega poteka mladega človeka«. Na kakšen način je družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želela, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.«

Maja: »To so bili tisti skupni večeri, da smo se dosti bolj posvetili drug drugemu. To se mi zdi, da je blo ful dobro. V smislu, ker je to neko okolje v katerem ti po šoli preživiš največ časa. Je treba, da imaš tisto podporo. Ampak se mi zdi, da jim kot otrok ne zaupat toliko koliko bi si želel. Ker si v odraščanju, si misliš solijo mi pamet, ne vejo kaj jaz rabim. Ne jaz rabim, samo to, da me majo sošolci radi, ne rabim jaz njihove podpore. Ampak se mi zdi, da sta takrat naredila veliko stvari prav, ki pa jih jaz nisem dojemala, logično. C72 Večkrat so mene kot sestrico vprašali kaj pa bi midve ta vikend delale? Pa smo dali želje, ne vem kino, bi šli se sankat, kamorkoli. Pa takrat smo meli finančno stisko tudi, ker je bila mami brezposelna. Dosti je mogla skrbeti zame pa sestro v smislu nege.

Marsikaj smo si privoščili. Takrat nisem gledala na to, da je mogel ati delat dve službi, da smo si lahko to privoščili. Nisem takrat gledala na to. Zdaj sem tak: »Waw, to je družina, da ti da res vse, čeprav ni mogla.« Zdaj vidiš, ko si malo starejši...« C73

Jaz: »Katere so bile takrat varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se oprla v procesu okrevanja?«

Maja: »Kitara. Jaz sem se takrat učila pol ene druge pesmi, ki so me takrat dvignile v smislu samozavesti. Ko sem mela slab dan, sem si jo zapela, zašpilala, še sestra je bila zraven, je mela to zelo rada. C74 Odbojka tudi fejest, ker se mi zdi, da daš to ven iz sebe. Pa mogoče v zadnjem razredu, zakaj je bila odbojka, ker gledaš na samopodo v odnosu do fantov. Dejstvo, da te takrat fant opazi je bilo pomembno. Podpirali smo se v smislu treninga. Daš jezo ven iz sebe, se tudi mogoče za to nisem zaprla v sebe.« C75

Jaz: »Kako pa danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja?«

Maja: »Vsak svoje odraščanje dojemam drugače, pa ne da ti laskam ali pa karkoli, ampak pred tem intervjujem nisem tak sebe dojemala, da sem zrastle na osebnotni poti. Pač ja, zrasteš na umski, si zrelejši, bolj razgledan. Ful težko je sebe pohvalit, se mi zdi, da zdaj, ko premišlujem o tem, da dojemam družino čisto drugače. C76 Zdaj ko pa gledam za nazaj, zakaj mi je pomembna pa sem tisto: »Damn!«. Kar se tiče moje osebne rasti, kak čustvovat, kak iskat podporo, izraziti zadeve, se mi zdi, da sem tudi za to dosti bolj odprta za stvari. Bolj v sebi skrivaš bolj tvegaš pa slabše je. C77 Družina mi je dala en ful dober vpogled, kaj pomeni biti odprt, da pač moreš povedat stvari, pa če so to dobre ali pa slabe. Vemo, da nena mislimo slabonamerno. Je pa dejstvo, da marsikdo nima take družine, takda sem fest hvaležna.« C78

Jaz: »Res je lepo to slišat. Kako si se počutil/a ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj na telesni ravni?«

Maja: »Nisem pričakovala, da sem bom zjokala, to je dejstvo. Drugače pa že tisti občutek, da lahko poveš nekomu, da ni tisti osebi muka to poslušat. Že to je ful dosti, daš ven sebe pa vidiš, da si bil sposoben to predelat.« C79

Jaz: »Kako danes gledaš nase in svojo izkušnjo?«

Maja: »Kot študenti socialnega dela smo navajeni odgovarjat na taka vprašanja, delimo koliko želimo. Pa mogoče tudi to, da te poznam kot osebo, mi je zato tudi lažje povedat. Neki osebi, ki veš, da to razume je res lažje povedat.« C80

Jaz: »Joj, hvala! Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravnaajo in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?«

Maja: »Lahko predlagaš, ampak veš, da bo praksa čisto drugačna, vemo, da ni vsak strokovni delavec, da bi kaj preventivno naredil za družino, ker sicer zakaj bi se vključeval, če se mu ni treba. Marsikdo ma takšno mišljenje na CSD-jih, tudi na policiji. Ne bojo šli preventivno, bodo šli takrat ko je ukrepanje. C81 Takda se mi zdi, da je tu primarna vloga institucije, vloga šole, vrtec, konec koncev tudi kakšni hobiji, torej športna društva. Torej mogla bi biti ničelna toleranca o nasilju, kakršna koli oblika je. C82 Ozaveščanje ostaja, ja sej imajo delavnice. Se mi zdi, da eni imajo delavnice, samo zato, da rečejo, da so nekaj naredili, niso pa naredili nekaj praktičnega. C83 Malo je takšnih ljudi, ki vprašajo učenca, če je kaj narobe, se je kaj dogajalo, maš občutek, da se ti kaj dogaja... C84 Kot tudi, da bi družino kontaktiral. Zaj vloga družina, tu pa definitivno v šolah ti mesečni pogovori z razredničarko. Njena naloga bi bila, da vpraša: »Kako pa ste vi kot družina povezani?« C85 Včasih je to dosti bolj pomembno, da nekdo v šoli kontaktira, ker doma nima nekdo podpore. Se postaviti v to kaj žrtev doživlja. Težko se je osredotočat na to. Mi vemo kaj je varen odnos, otrokom pa je to nekaj novega lahko. C86 Je pa najhujše, da

šola svetovalno službi opredeli kot nekaj slabega, npr.: »Če boš poreden boš šel k socialni.«. Že tisto prvo sporočilo je napačno, bi se mogla vsaka strokovna delavka predstaviti, da je tu za podporo. V šoli tega zelo manjka, zato tudi mislim, da v šoli primanjkuje socialnih delavcev. C87 Lahko si pedagog, psiholog, ampak, če nisi tam kot pristna oseba v razredu.« C88

Jaz: »Bi želela še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom v današnjem času?«

Maja: »V današnjem času se mi zdi, da je vse manj otrok, ki vejo za kakršnokoli obliko nasilja. To sem imela priložnost videti na praksi, ko ti vidiš osebo, ki doživlja nasilje, vidiš, da imamo pri nas podporo, ki ni celovita. C89 Takda sem lahko ekstremno, ekstremno srečna, ponavljam še enkrat, da imam tako družino. Sta osebi na mestu, so osebe na mestu. C90 S sestro sva dali skozi dosti preventivnih pogovorov, ker jaz sem vedela, da bo pri njej slej ko prej isto. Mogoče je tudi to pripomoglo, da se postavi za sebe, da je taka kot je. Mi je fajn, da se je ona zdaj, ker jaz se takrat nisem mogla.« C91

4. POGOVOR S SOGOVORNICO JULIJO

Jaz: »Bova začeli sprva kar s prvim sklopom, in sicer z izkušnjo medvrstniškega nasilja. Najprej bi te prosila, da mi malo poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno. Kdo je Julija?«

Julija: »Stara sem 24, sem študentka, glih kar zaključujem svojo diplomu. Jaz bi sebe opisala kot umetnico. Ful rada rišem, pišem, delam zgodbe, gledam filme, serije, berem knjige.«

Jaz: »Hvala. Zdaj pa, če ti je okej, lahko začneva s samo izkušnjo, da ne bova takoj skočili v samo odraščanje, ki je lahko si predstavljam občutljiva tema. Deliš seveda, toliko koliko si pripravljena podeliti. Kako bi opisala izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje, kdaj, kdo je bil vpleten, kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice?«

Julija: »Pr men je blo bolj kot ne verbalno nasilje. Č1 Pa mogoče prvi zametki so se začeli v tretjem razredu. Č2 Sicer mela sem eno sošolko, dajmo ji ime Tara, ki me je bockala. Na začetku je bla samo ona, tko da ni blo tok problematično. Č3 Pol pa se mi zdi, da v četrtem razredu je blo mičken bolj. Č4 Jaz sem bla ful taka hitre jeze. Č5 Ena moja skupina sošolk in sošolcem je zelo rada znervirala, da sem jih lovila po šoli in njim je blo to ful zabavno. Č6 Pol pa se je tekom 4., 5. razreda, mi je ta Tara vedno bolj težila in se je pol to prelevilo, da me je kr cel razred. Pol pa v 5., 6. razredu me je cel razred »rejectu« - noben se ni družil z mano, pač vsi so me tko, bullyjali, se norčeval iz mene, tisti ko pa me niso so se pa pritoževali, da sem skos slabe volje zaradi tega pa res noben v razredu me ni mel rad. Č7 Sam en sošolec v razredu je bil, ni tko kot da me je ful podprl, ampak on pa je bil edin k je nasprotoval temu in je vsakič reko: »Pa dej kaj se vsi spravljate na Julijo, boga Julija kaj vam je nardila?«. Č8 To je pa tudi to, mi je pa takrat ful pomenlo, da se je na tak način postavilo zame. Č9 To je blo vseskozi neko verbalno zbadanje, nikol ni blo fizičnega nasilja, ali pa karkol, takrat niso bla socialna omrežja še ful, pač sam v okviru šole. Č10 Je pa blo res s strani celega razreda, pol se je to na neki točki sam nehal, pač specifično se spomnim, da je blo glih novo leto in so bli vsi tak: »Srečno novo leto!«. Jaz sem si takrat mislila, sej to bo en teden trajalo pol bo pa spet back to the usual, ampak pol so pa kr nehal. Č11 Tista Tara je še kr včasih vztrajala, ne več vsak dan, pol je še ona nehala, kr naenkrat se je nehala. Č12 Zdej sem se še spomnila, to obdobje 5., 6. razreda, jaz sem pol obiskovala en tečaj angleščine izven šole, am in tam je bla majhna skupinica. Tam so me tudi vsi bockali. Jaz sem dost zgodaj pršla in pol ko smo čakali na učiteljico, so se norčevali iz mene. Sem čakala izven učilnice, ker se nisem hotla s tem ubadat.« Č13

Jaz: »Hvala, da to deliš. Kakšen pa je bil odziv okolice? Če prav razumem ta fant ni podlegel nasilju, kaj pa odrasli v šoli?«

Julija: Učiteljica angleščine izven šole je bila edina odrasla oseba, k je posredovala, in sicer se spomnim specifično, je prišla ona, je vidla, da čakam zunaj, me je vprašala in sem rekla, da me uni spet zafrkavajo. In pol je šla not in se pogovorila z njimi, mislim, da jim je dala »strn talk«. Č14 Ob prisotnosti učiteljice niso več tega počeli, ko smo bli sami ja, ob prisotnosti učiteljice pa ne. Č15 To mi je tudi ful pomenlo, tut spomnim se tut enkrat k sem pršla na to angleščino, sem bla spet prva oseba, ona pršla in je vidla, da sem ful slabe volje in je vidla kolko me na šoli zafrkavajo in me je peljala v eno tako učilnico, kjer bi ble na samem in je rekla, da njenega sina tudi tam zafrkavajo in kolk je to grozno. Č16 Ampak ona je bla edina odrasla oseba k je dala neko podporo. Ostale učiteljice so to ignorirale, dve stvari sta k se jih ful spomnim. Č17 Ful slab dan sem mela, tko ful grozno mi je blo in smo mel matematiko in jaz pridem v učilnico čisto rdeča, napol objokana in me učiteljica pogleda in vpraša učenca: »Kaj je z njo?« pa rečejo: »Nič.« in ona kr začne učiti. Najbolj me je razjezila reakcija razredničarke, v enem 7. razredu, smo mel nek kulturni dan in je malo hodla z mano in je rekla, da vidi, da sem kr mal boljše volje kot si bla včasih. Meni se pa zdi, okej, ti si vedla kot razredničarka pa nisi nč posredovala.« Č18

Jaz: Res je dragoceno, da imaš tak vpogled v to, si predstavljam, da je moralo biti grozno. Zdaj pa, če ti je okej bi šli na proces odraščanja... Kako bi opisala svoj proces odraščanja? Ilustriraj s primeri.«

Julija: »Jaz mam eno sestro, k je dve leti starejša od mene, sva si dost podobne v starosti, je že to en pomemben faktor, da odraščáš z neko sorojenko. Č19 Moj oči je skos bil tak šaljivec, za zabavo pa tko. Č20 Moja mama pa taka stroga. Č21 Kar se spomnim iz zgodnjega otroštva, se mi zdi načeloma zlo v redu. Č22 Bil je nek poudarek na vpljudnosti. Č23 Moja mami je bla taka, da se je zlo hitr razjezila, če sem kej narobe nardila, ponavadi je bla prva jezna. Ona je večinoma skrbela za čustveno vzgojo. Č24 Od očija se ne spomnim toliko zlo. Č25 S strani odraščanja je bla mami šola blazno pomembna, ona je skos govorila, prva stvar k je najbolj pomembna je zdravje pol pa šola. Jaz sem mela v 4., 5. razredu, ko so se začele ocene štet pa se je blo treba učiti pa delat domačo nalogo, jaz še nisem mela delovnih navad in sem kr tko mal zabušavala in še nisem mela občutka kaj ocene pomenijo. Večkrat se je ona ful razjezila name, ker pač recimo nisem naredila domače naloge ali pa se nisem učila.« Č26

Jaz: »Omenila si dve vrednoti – zdravje pa šola, kako bi recimo opisala vrednote in komunikacijo v družini v povezavi s tvojo izkušnjo?«

Julija: »Ni blo tok bad, se pa spomnim, da se je vidlo kot neko krizo, krizo za mene, da sem hitre jeze. Ne vem, če sem bla toliko hitre jeze, ampak sošolci so me namerno zafrkvali, da večina ljudi bi se razjezilo. Č27 Mami mi je pa govorila, da sem js ful hitre jeze, da moram to brzdat in js se spomnim, da sem si to ful jemala k srcu, sem se ful ful trudila, da sem bolj mirna. Da ne pustim tem sošolcem, da me na tak način vznemirijo. Č28 Ful mam težave z izražanjem jeze, sem se takrat ful trudla, da jaz ne smem bit jezna. Č29 Kasneje kar je blo pa v 5., 6. razredu se mi pa zdi, da je bla prelomnica za moj odnos z mami, zato ker pač vsak dan k sem pršla iz šole sem mogla njo poklicat k sem hodla sama domov. Jaz sem ji vsak dan jokala, kolk mi je hudo, da me noben v razredu ne mara, kolk se hočem prešolat, njena reakcija je bla, da ji je blo vseeno, taka hladnost, tko res sem jo prosila, ona pa: »Ja, tega se ne da.«. Nobene podpore, nobene neke empatije, včasih pa je celo mene začela krivit, da se name spravljajo. Č30 Očijeve reakcije se v tem času ne spomnim, k da ga sploh ne bi blo tam.« Č31

Jaz: »Kaj pa sestra, omenila si sestro.«

Julija: »Sestra pa tudi ne neki baš, se mi zdi, da ona bi celo hotla sam ni vedla kako. En spomin mam, k me je pač telefonski klic z mami tolk razžalostil, da sem bruhnila v jok. In je ona našo družinsko psičko pripeljala do mene, da me mal pomiri. To pa tut to, nisem pa od sestre dobila ful fejest podpore.«

Jaz: »Omenila si psičko, a lahko rečeš, da je bila ta psička kot ena varovalka takrat?«

Julija: »Ne bi rekla, da je bla ta psička ful podpora, ampak rad jo maš kot družinskega psa. Drugače ni smela v dnevno sobo, kjer sem jokala, ona pa jo je takrat pripeljala.« Č32

Jaz: »Ful hvala, da to podeliš. Kaj/kdo zate predstavlja pojem »družina«?«

Julija: »Jaz še vedno pojem »družina« definiram in razumem v kontekstu neke biološke povezanosti. Ožja družina so tisti s katerimi sem odraščala, širša družina pa ostali, babice, dedki, strici, tete, bratranci, ampak res pa je tko. To je zame družina, ampak ni mi pa družina tolk pomembna kot so mi prijatelji, tko da neke vrednote družine bolj najdem in cenim v prijateljstvih.« Č33

Jaz: »Omenila si prijatelje, kako pa bilo s komunikacijami in vrednotami o tvoji izkušnji v prijateljskih krogih?«

Julija: »Jaz sem mela takrat enega prijatelja, pa še to je bil online prijatelj, se ne spomnim, da bi z njim ful govorila o tem. Jaz sem bla še takrat v mladih letih ful na internetu, ful sem tko ustvarjala animacije, k sem jih dajala na internet, ampak se ne spomnim, da bi takrat omenila, da je kaj narobe. Kot da sem šla v drug svet in sem ignorirala kaj se dogaja. Omenila sem, da me zbadajo in pol je reko, da je blo njemu še huje ker so ga tudi. Kot da je njegova izkušnja hujša. Na eni strani je bil edina dobra stvar, ki sem jo mela na tisti točki v življenju.« Č34

Jaz: »Hvala, da to deliš z mano. Bi te vprašala kaj se je dogajalo v vaši družini v obdobju, ko si doživil/a medvrstniško nasilje? Kako so člani družine reagirali? Kar veliko si že sicer govorila o tem.«

Julija: »Ne spomnim se, da bi o tem govorila izven telefonskih klicev z mami. Reakcije mame so ble pač takšne kot so ble. Č35 Sestra ni bla tolk fest za podporo, oči pa čustveno kot da bi bil povsem odsoten. Jaz se ne spomnim niti ene njegove reakcije skozi celo to obdobje. Č36 Ne spomnim se pa tudi kakšni so bili naši odnosi izven tega konteksta, vem, da sem bila jaz ful žalostna, ampak se ne spomnim. Č37 Edina stvar k je bla, je blo v 5. razredu in se je mami ful jezila name, da je name pritiskala v tem času.« Č38

Jaz: »Da pa greva še zdaj na lepe stvari. Na koga/kaj si se takrat oprla? Je bilo takrat kaj takega, da si se razbremenila, ko se je to dogajalo v osnovni šoli?«

Julija: »Pogovarjanje s tem prijateljem, drugače pa ustvarjanje je bil moj »happy place«. Takrat ko nisem delala domače naloge sem risala in sem delala neke svoje stvari, tko da to bi rekla, da mi je bla tista glavna razbremenitev.« Č39

Jaz: »Zdaj greva pa že na 4. tematski sklop: »Odzivi, ukrepanje, sodelovanje družine pri vključenosti v proces podpore in pomoči«. Kakšne so bile tvoje osebne strategije in kakšne so bile strategije članov vaše družine ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja? Ilustriraj s primeri.«

Julija: »Res ni blo ničesar s strani odraslih, učiteljica angleščine je bila edina, ki je nekaj naredila. Drugače pa nič, v času ko se je to dogajalo s strani odraslih oseb. Č40 Po šoli smo meli plakate za Tom telefon in jaz sem si številko na pamet zapomnila, če bo res krizo. In en dan sem mela ful krizo in se jim poklicala. Jaz sem jih klicala zvečer in vem da se nobeden ni javil, zdej vem, da je blo zaradi delovnega časa, ampak takrat se pa spomnim kok bedno sem se počutla, da niti podporna linija se ni hotla javit. Takrat sem bal stara 11 in še nisem razumela teh tehnikalijskih in res sem se počutla, da sem brezvredna za celi svet. Nikoli jih več nisem upala poklicat. Č41 Res ni blo neke podpore, intervencije z kere kol strani.« Č42

Jaz: »Kakšna je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz tvoje socialne mreže glede podpore s strani šole CSD-ja, policije oz. drugih strokovnih služb?«

Julija: »Mislim, da ne oz. ne da bi jaz vedela pač se mi zdi, da še ena stvar v moji družini, je govorjenje o čustvih je sam ne. Totalno na nuli. Č43 Jaz sem več let, v srednji šoli sem hodla najprej v svetovalnico, pol pa še na terapijo. V svetovalnico sem hodla eno leto, na terapijo sem hodla dve leti, tko da tri leta vsega skup. Č44 Moji starši še vedno ne vejo, js jim nisem nikol povedala za to, tkoda nekaj se mi zdi, da če bi moji starši hodli na kako tako stvar jaz tudi ne bi vedla za to.« Č45

Jaz: »Hvala, da to deliš, si predstavljam, da je to bil zate velik korak. Naslednji sklop se navezuje na »Doživljanje podpore zunanjih institucij oz. strokovnih služb in vlogo družine pri tem«. Kako si doživljala podporo s strani teh dveh strokovnih služb, ki si ju omenila?«

Julija: »Svetovalnica je bila zame kr »life changing«, to je blo zame kr tko prvič, da sem šla po kakšno tako obliko pomoči, tko da takrat sva se s tem svetovalcem ful pogovarjala o tej moji izkušnji »bullyinga« pa o mojem odnosu z mami. Č46 Na tej točki bi še omenla zakaj je blo pomembno zakaj sem spregovorila. Jaz sem kasneje v življenju, ko sem probala ogovorit o tej izkušnji, so me pač druge osebe, ponavadi prijateljice zavrnile, pač kot da se to ni zgodilo, ker sem bla v tem času ful samomorilna in sem na nekih točkah blizu samomora in k sem o tem probala govorit prijateljicam... Ful je blo nekega zanikanja s strani moje izkušnje z vseh strani. Č47 Da sem o tem lahko govorila v svetovalnici je bil velik korak, jaz sem bla pa tudi zelo socialno anksiozna in preko svetovalnice sem prišla do te točke, da sem ful rada z ljudmi, sam še nisem mela šanse bit z ljudmi k me sprejemajo takšno kot sem. Č48 Terapija pa sem pač dve leti bla, isto se mi zdi, da je bla ful pomembna glede mojega odnosa z mami pa kako jaz funkcioniram. Zdej še to ugotavljam, če bi je blo too much, da sem nehala al sem mela občutek, da me terapevtka ne šteka čist, to je zdej mal še sveže, še ugotavljam kaj se še je zgodilo.« Č49

Jaz: »Wau, kaka carica! Kako bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja? Če ti je okej, si lahko pustiš tudi malce sanjarit, ker tudi sama delaš veliko z ljudmi.«

Julija: »Zdaj, da se najprej osredotočim na šolo, vloga družine bi bla, s tem bi se pogovarjala s svetovalno delavko, recimo učiteljice bi mogle bolj posredovati na licu mesta, če vidijo, da je neko medvrstniško nasilje, da to ustavijo, ampak se mi pa zdi, da ni glih vloga učiteljice, da gre raziskovat kakšen odnos mam, z družino, razen, če je kakšna učiteljica s katero mam ful dober odnos. Č50 Če si predstavljam, da bi takrat hodla k neki svetovalni delavki bi želela, da je en del pogovora tudi kakšne vire podpore mam jaz, kakšna je vloga družine in verjetno bi dost hitro ugotovila, kako moja mami ravna s tem, ni glih fajn. Č51 Men se zdi, da tko, težko mi je moja izkušnja blo prepoznat kot nasilje, ker neko čustveno nasilje še vedno ni prepoznano kot nasilje. Č52 Če bi neki svetovalni nek otrok razlagal o tej izkušnji, ki jo mam jaz, se zna zgodit, da ona sploh nebi prišla v stik s starši, ker ni fizičnega nasilja, medtem ko jaz pa bi si želela, da na pogovor povabi še moje starše, da bi se začel pogovarjat o tem. Č53 Jaz upam, da bi ostalo na ravni šole, da bi se pogovori dogajali s strani šolske svetovalne delavke, da ne bi šli naprej na CSD ali pa na policijo.« Č54

Jaz: »Hvala za podeljeno, če prav razumem bi si želela kontinuiranega dela na šoli, ki bi potekal s tabo in tvojo družino brez posredovanja CSD-ja, policije? Kaj bi na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?«

Julija: Ja, kontinuirano delo z družino, bolj v smislu, kako starše podpret, opremit z nekimi znanji, kako shendlat neko čustveno komunikacijo, ker je pri nas ful ni blo. Č55 Če bi blo to, če bi ble učiteljice take, da bi posredovale,

pol se mi zdi, da jaz sploh ne bi rabla nekih zunanjih virov, podpore pač, ker bi se verjetno to medvrstniško nasilje ful zmanjšalo. Č5« Č57

Jaz: »Se mi zdi odlično, da o tem govoriš, tvoj prispevek je zelo dragocen. Zdaj imava pa še sklop okrevanja in zaključevanje. Če ti je naporno, lahko kot sva se dogovorili narediva tudi pavzo.

Julija: »Mi je okej, hvala.«

Jaz: »Grega zdaj na pozitivne vidike izkušnje najprej. Kakšne/katere so bile varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se oprl/a v procesu okrevanja? Bi še karkoli dodala poleg virov pomoči, ki si jih omenila?«

Julija: »Svetovalca pa terapevtka sta igrala tisti glavni vlogi, ker sta mojo izkušnjo prepoznala kot legitimno in sta bla res, da si nisem tega zmisllila, da mi je blo res bad. To mi je ful pomagalo, ker kot sem rekla jaz leta in leta nisem mogla spregovoriti o tem. Sta me onidve pripeljala do te točke, da si v nekem intervjuju upam o tem govoriti. Č58 Še vedno v krogu prijateljev sem bolj tko zadržana o tem, mora biti oseba k ji res zaupam. Prijatelji, ki jih mam zdej jim ful zaupam, samo še vedno iz previdnosti ne upam govoriti o tem, če res ni treba.« Č59

Jaz: »Kako si se počutil/a ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj?«

Julija: »Ja, to je moj korak, v smislu, da širim svoj »comfort zone«, kolko varno se počutim varno govoriti o temu. Lažje mi je vseeno govoriti s tabo o tem kot z raziskovalko, ker vem, da ti mi ne moreš reči, da sem si to zmisllila. Č60 Se zaradi tega počutim varno, mi pa to hkrati pomaga, da se na neki točki bom počutla bolj varno z osebami, s katerimi se želim zblížati. Č61 Sem več let na tej poti, je hkrati tudi razbremenitev. Č62 Sem to sprejela, ampak me včasih obda jeza pa žalost, da se je to moralo zgoditi, am pa jeza, da me nihče ni podprl. Č63 Tut to mi je priložnost, da mal dam ven, kolko sem jezna nad odraslimi v tem obdobju mojega življenja k niso nič naredili, v primeru moje mami k so stvari še poslabšale.« Č64

Jaz: »Mmm. Lahko si ponosna nase. Si se zelo dobro navezala na vprašanje... Kako pa danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji?«

Julija: »To ni vezano na to izkušnjo, malo se povezuje. Č65 Pri moji družini se ne govori o čustvih, ker jaz ne vem nikol kaj on čuti. Č66 Model je bil zadnjič, ko je bla neka družinska drama čisto na chill. Č67 Na mami se jaz ne morem zanest, mi je pokazala, da se na njo ne morem zanest. Tega se še zdaj držim. Č68 Tekom terapije sva šle globoko v moj odnos z mami, to je malo poslabšal najin odnos, ker sem postala ful jezna nanjo. Tut ful zdej ful mal govorim z njo in ona to opazi in njej je to hudo in ja, mave tak dost napet odnos. Ona proba pridet do mene, ji pa jaz ne pustim.« Č69

Jaz: »Super se mi zdi, da sama sebe zmoreš validirati, ker si čustveno ful inteligentna. Kako pa danes gledaš nase in svojo izkušnjo? Kaj je drugače?«

Julija: »Definitivno en pomemben del mene. Men se zdi tko, zame je ta izkušnja najpomembnejši trenutek mojega življenja, negativno obdobje z vidika tega kolk me je oblikovalo bi rekla. Č70 Jaz sem zaradi te izkušnje mela težave še naprej, preko te svetovalnice sem sem spoznala svojo smer študija, sem šla to študirat, v bistvu ne bi bla zdej kle, če ne se ne bi to zgodilo. Č71 Ful velik del življenja je to zdej diktiralo in ja neke posledice še vedno ma, kar se tiče mojega odnosa z mami, se mi zdi pa na tej točki me je tudi prisililo v okrevanje k pa me je nardilo boljše osebo.« Č72

Jaz: »Bravo, Julija! Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravnaajo in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji v povezavi s to temo?«

Julija: »Želim si, da bi se neko čustveno nasilje prepoznalo kot tok hudo kot dejansko je, ker še vedno nekako ni. To je ful pogosto v Sloveniji, verjetno je že navada taka, da folk sploh ne prepozna tega. Č73 K sem delala v trgovini pa vidim kakšne primere staršev, kako komunicirajo s svojimi otroci pa si mislim, da to ni normalno. Č74 Moja želja I guess bi bla, da strokovni delavci to res znajo prepoznati pa da znajo konkretno posredovati v to. Pri čustvenem nasilju ne bo tega kot je pri fizičnem, se mi zdi, da bi intervencija mogla biti, da se starše redno vabi na pogovore, da se preko otroka tudi preverja, a so starši še vedno takšni kot so. Da se res dela na tem, da se dela sproti.« Č75

Jaz: »Bi želela še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom v današnjem času? Ti je še kaj ostalo morda, če bi še rada karkoli. Če ne je tudi okej.

Julija: »To je to. Hvala ti. Si bla zlo taka, da sem se varno počutila. Sem se res mogla malo raspucati.«

5. POGOVOR S SOGOVORNICO SANJO

Jaz: »Podeliš seveda tisto kaj želiš podeliti, če o nečem ne želiš spregovoriti kamot rečeš, da o tem ne želiš govoriti, je vse okej. Res ni namen, da koga »triggiramo«. Najprej bi te prosila, da mi malo poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno, kdo je Sanja?«

Sanja: »Sem Sanja, stara sem 23 let. Trenutno sem študentka, študiram magisterij iz pedagogike, zanima pa me tudi andragogika, ki sem jo študirala tudi na dodiplomcu, tako da zdej še malo se iščem, če bi šla še mogoče vzporedno andragogiko študirat. Drugače pa sem v Društvu prijateljev mladine v Sežani na Krasu. Letovanja mam pa varstva otrok poleti pa učno pomoč. Je sicer bolj prostovoljstvo, ampak me ne moti. Tudi jaz sem včasih hodila z njimi, tako da to nadaljujem v drugi vlogi. Delam tudi na eni srednji šoli preko študenta, mam te DSP-je. Mi cel ta proces svetovanja blizek, od kar sem v teh svetovalnih vodah mam drugačen vtis o medvrstniškem nasilju.«

Jaz: »Hvala. Pa lahko greva kar na drugo vprašanje. Kako bi opisala svoj proces odraščanja? Verjamem, da je to ful direktno vprašanje, da se ga lahko kdo ustraši. Podeliš tisto o čemer ti je udobno govoriti. Ilustriraj s primeri.«

Sanja: »Načeloma bi ga opisala kot okej. D1 Zdi se mi, da sem mogoče bolj navezana na stare starše kot na starše. Pa ne, ker ne bi živela s starši. D2 Nisem hodila v šolo, kjer sem živela, ampak sem hodila v drugi šolski okoliš, kjer so moji stari starši, glih za to, da so me lahko čuvali, ker so me hodili iskat. Sem zato ful navezana na njiju dva, bolj kot na starša. Ko razmišljam o vzgoji, se mi zdi, da mi je več ostalo od njune vzgoje kot pa pač od mej doma. D3 Z mamom se mi zdi, da imam okej odnos. D4 Z očetom nimam toliko bliskega odnosa, ni bil toliko topli. Je en del vplivalo name, k se mi zdi, da smo z ostalimi toliko kompenzirali, da me zdej ne toliko gane. D5 Vsa ta rutina, ki smo jo imeli. Nas je mama peljala k njim domov in pol smo ble kakšno urco tam in pol smo šle v šolo. D6 Vsakič, ko pridem v to hišo, je moj najljubši spomin to, ko pač voham hrano po celem hodniku. Odraščaš v tisti hiši in še zdej veš, kaj tvoja stara mama kuha za kosilo. Bi rekla, da smo cela družina ful povezani glede te hrane, ker je ta domača hrana, jo vsi vnuki radi jemo in še zdej ko prideš na kosilo se počutiš kot da si star sedem let.« D7

Jaz: »Ful dobro, hvala ti. Upam, da ti je okej, da greva sedaj kar samo izkušnjo. Kako bi opisala izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje, kdaj, kdo je bil vpleten, kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice?«

Sanja: »Jaz sem mela enega sošolca, glih smešno ko je pač živel v isti ulici ko moji stari starši, tako da sva se videvala od kadar sva bla mičkена dalje in pol se to v enemu 4. razredu naš odnos malo spremenil. Je začnu met neke »napadalne« tendence. D8 Začelo se je bolj neko psihično nasilje bi rekla, bolj neko zmerjanje, žaljenje, tudi ne vem te, neko ignoriranje, napeljevanje ostalih k nekemu sovražnemu, take stvari. D9 Ni pomagalo, da sva živela v isti ulici, ker se je stopnjevalo v točko k je on mene počakal kadar smo šli domov, za kakšnim vogalom in me pol še zmerjal celo pot domov. D10 V šoli niti ni prišlo tolko do izraza, ker so naju pol kasneje ločili, da sva bla vsak v svojem razredu. D11 To se je nadaljevalo, predvsem na poti domov. D12 Nikoli ni bil fizično nasilen, iskreno si tudi ne bi upal bit. Če bi on mene udaru, bi jaz njega nazaj, ker sem trenirala karate. D13 Dogajalo se je od 4. razreda pa do konca osnovne šole, kaj je to... 5 let. D14 Vmes sva mela več mediacij, ful sem mogla hodit v svetovalno službo zaradi njih. Predvsem smo vpletili svetovalno službo, v enem momentu je svetovalna vpletla tudi starše, verjetno njegovi starši niso bili pripravljeni za sodelovat. D15 Naša svetovalna pa ni delovala, da bo koga silila, čeprav bi mogla. D16 Ful sem odprta glede tega, takda kr vpraši.« D17

Jaz: »Dbest, hvala za podeljeno. Kaj pa ravnanje oz. odziv okolice. Na kakšen način se ga spomniš, recimo na podlagi tvoje socialne mreže«?

Sanja: »Bi rekla sva pršla do tega, da on je bil malo »poseben«, bil je »drugačen«. Ni bil normativen, ni bil sprejet v celi skupini, jaz pa sem mela drugačen odnos, sem bila v skupini malo bolj sprejeta zaradi nekih osebnih značilnosti. D18 Nobeden se ni zaradi njega še dodatno spravlu name, tisti, ki so mi bli blizu so bili ful zaščitniški, nekateri so mu tudi rekli, so ga pozivali k temu, da to ni smiselno. To je še malo »poslabšalo« vse skupi, ker je on pol začel s tem, da mu kradem prijatelje. D19 To je res moja subjektivna predstava, ampak jaz to probam z nekim drugim pogledom pogledat za nazaj, je blo bolj to problem, da je odstopal od tega kar je blo »normalno«, ker v nekih malih družbah so neki tradicionalni vplivi še toliko bolj povdarjeni. D20 On je rabo nekoga, da je dal to ven. D21 Njegova družina je bila zelo spodbudna, nikoli ga niso omejevali, so ga ful podpirali. D22 Ful se je rad igral z barbikami, to je bil najmanjši problem za nas punce. Me smo mele še nekoga, da smo se igrale z barbikami. D23 Njegova družina je to dopuščala, so mu kupavali barbike, kar se tega tiče je mel doma velik support. D24 Cela skupnost ga ni sprejemala. D25 On je bil, ko sem jaz šla domov 30 minut prej v garderobi in so pol učitelji začnli to opažat in bit bolj pozorni.« D26

Jaz: »Zdi se mi, da maš res celosten pogled na to. Res fajn, da o tem govoriš tako odprto. Greva lahko kar na drugi tematski sklop, če ti je okej, in sicer »Vloga družine, družinska dinamika, odnosi v obdobju tvoje izkušnje«. Kaj/kdo ti predstavlja pojem »družina«?

Sanja: »Mogoče tko, v tem tradicionalnem smislu družine, s temi, ko sem si v krvnem sorodstvu, bi rekla, da so to definitivno moja mama, sestra pa moji stari starši in mogoče tudi neka razširjena družina stric, bratranca in sestrična. D27 Am drugače pač ja kot pojem družine zastopim tudi svoje prijatelje. Moram reči, da mam neki zelo dobrih prijateljev za katere sem ful vesela, da jih mam, za katere bi mogoče rekla, da so kot ena družina.« D28

Jaz: »Okej, hvala. Kako pa se spominjaš vloge svoje družine v obdobju, ko si doživljala medvrstniško nasilje?»

Sanja: »Jaz bi rekla, da je bla moja sestra najbolj vpletena v to, ker pač bi rekla, sva dve leti razlike in je nekatere stvari videla, doživela, kaj se dogaja v šoli, videla njihove odzive. Bi rekla, da je bla ona kar se tega tiče najbolj vpletena in je tudi ona zaradi tega kakšnkрат mogla iti v svetovalno službo, iti povedat kakšno stvar. D29 Moj oče je bil nekako odsoten, ni ga nekako zanimala šola in ta del, tako, da se ni ful vpletal v te stvari. Vedel je za te stvari, nekako pa mu nismo hotli vse povedat, da ne bi on preveč impulzivno reagiral. D30 Moja mama, ona je

psihologinja, ona je pogledala ful bolj tko. Ko so jo povabili v šolsko svetovalno je vedno sodelovala, iskala termine, pisala, v takih primerih smo ble naučene, da stopimo do odrasle osebe, do učitelja, ki mu zaupamo, do pač šolske svetovalne službe. D31 Tukaj bi še povdarla svoje stare starše, ker so bli v isti ulici in so tudi oni doživljali neke oblike nasilja z njegove strani pač je začel vandalizem izvajati nad njihovo hišo.« D32

Jaz: »Ojej, v bistvu si se že ful dotaknila teh vrednot in pa komunikacije, v bistvi si že rekla, da ste lahko spregovorile odprto o tem z mami. Bi še tu morda kaj dodala? Kako bi morda opisala vrednote? Kaj vam je bilo kot družini pomembno?«

Sanja: »Stara mama nas je vzgajala v enem družinskem motu, v katerem je bila vzgojena tudi ona. Ona vedno govori: »Kdor ne mara ptic, petja in cvetja, ne mara niti ljudi.« To je nek moto v katerem so že njo vzgajali in je tudi ona vzgajala vse v tem načinu. D33 Smo bli v tem smislu precej odprta družina, mogoče bolj kot kakšna druga. Niso nas nikoli zatirali, da bi nam kaj vsiljevali. D34 Meli smo to, da nasilje ni bilo sprejemljivo, zdej, če smo se otroci med sabo stekli so nas pol nazivali, smo dobili kazni. D35 Je bila pa pomembna vrednota vedno znanje, to je še zdej neka taka vrednota, ki jo mam tukaj jaz pri sebi. Mene znanje, radovednost žene naprej. D36 Smo se pa vedno dobro pogovarjali.« D37

Jaz: »Odlično, pa lahko greva kar dalje. Kaj se je dogajalo v vaši družini v obdobju, ko si doživljala medvrstniško nasilje? Rekla si, če se ne motim, da se je to odvijalo 5 let. Kako so člani družine reagirali? Kakšni so bili takrat odnosi med vami?«

Sanja: »Tisti, ki so bili neposredno vpleteni s šolo in šolskim življenjem, pač mama, sestra pa stara starša so nekako, so vedno vedli, ves čas smo se odprto pogovarjali o tem. D38 V 4. razredu sem odprto spregovorila o tem, nikoli nisem imela problema s tem. D39 Malo je pomagalo, da je bila to manjša skupnost, da so se te stvari razvedle. D40 Zdi se mi, da so bili podporni kolko so lahko bili. Niso mogli biti ne vem kaj, mogoče bi lahko nekako drugače odreagirali. Vedno je bilo to, da se obrnemo na šolsko svetovalno službo, na neke odrasle osebe. D41 Dosti je pomagalo tudi to, da so bližnji od mojih bližnjih, da so bili pozorni na to. Spomnim se, kako je prijateljica od moje none svojega vnuka pripeljala v šolo in je videla, da me ta fant čaka blizu njihove šole in me je ona zapeljala domov. V bistvu so probali reagirati kolko so lahko, da bi to prepričali. D42 Se je pa vsem zdelo, da je to vloga šolske svetovalne službe, primarno. To konec koncev sodi pod tisto varno okolje, ki naj bi ga šola zagotavljala in varna pot domov je eden faktor ne. D43 Dostikrat smo se pogovarjali, se tudi zdaj dostikrat pogovarjamo, mam vsi drugačno perspektivo na to. D44 Jaz sem zdej v svetovalnih vodah in poznam šolsko zakonodajo, neke programske smernice in pač vidim, da pač reagiranje ni bilo primerno.« D45

Jaz: »Kako bi opisal/a vloge posameznih družinskih članov v obdobju tvoje izkušnje? V bistvi si že dosti govorila o tem. Omenila si, da je mami psihologinja, da sta imela stara starša pomembno vlogo vseskozi, tudi ta babičina prijateljica. Bi še kaj dodala tukaj?«

Sanja: »Mogoče bi rekla, da je v tistih trenutkih ratalo res slabo. D46 Ko je mene v 8. razredu za tistih 10 minut od šole do pač hiše, me je moja stara mama alpa nono hodila iskati v šolo, kar se je zdelo absurdno, ker da te iskreno nekdo hodi iskati v šolo pri taki starosti je malo žalostno. So se potrudili, so probali narediti kar je bilo v njihovi moči. D47 Dogovorili smo se, da je tam kjer se lahko se ločimo, da izberemo druge aktivnosti, al da je šla moja sestra z mano domov.« D48

Jaz: »Si se že v bistvu ful dobro navezala na naslednje vprašanje. Kdo je bil tisti, ki ti je stal ob strani v socialni mreži oz. na koga/kaj si se takrat oprla?«

Sanja: »Karate ni bla ravno varovalka, je bil bolj hobi. D49 Se mi zdi, da je bil varovalka bolj tako, da se nasilje nikoli ni stopnjevalo. D50 Se mi zdi, da so eni učitelji res stali ob strani pa so precej bli pozorni na te stvari. D51 Mogoče tudi prijatelji in sošolci so probali bit pozorni na te stvari, so gledali, so ga nagovarjali, njim je tudi ratalo nadležno, da smo se po petih letih še z istimi stvarmi ukvarjali.« D52

Jaz: »Omenila si, da se je vključila šolska svetovalna služba ob zaznavi. Kako je prišlo do tega? Kakšne so bile tvoje osebne strategije in kakšne so bile strategije članov vaše družine ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja? Ilustriraj s primeri.«

Sanja: »Spomnim se, da dokler sva bla sošolca so bila neka ta dogajanja med poukom, ko je izbruhno, mel kakšen komentar. D53 Tako da se je naša razredničarka malo bolj angažirala, je ona kontaktirala starša in jim na govorilnih urah povedala. D54 Takrat sva tudi mela že mediacijo, medvrstniško mediacijo so vodile učenke 9. razreda ob prisotnosti učitelja. D55 Za tem smo se tudi doma pogovarjali, da grem do nekoga in to povem in smo se začeli s tem spopadat in so rekli, da grem k šolski svetovalni, konec koncev je to njihova naloga, da se oni s tem ukvarjajo in smo pol meli to strategijo, ker oni morejo pol naredit zapisnik, zaj če so ga, naj bi ga. D56 Mi smo meli upanje, da se bo to na ta način rešlo. To je bla strategija, ki sem jo jaz ves čas uporabljala, so me tudi doma nagovorili k temu. D57 Zdi se mi pa tudi, da niso hotli vpletat policije, to se mi je zdela šolska stvar.« D58

Jaz: »To se navezuje tudi na naslednje vprašanje. Omenila si, da nisi oz. niste meli stika s policijo. Kakšna je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz tvoje socialne mreže glede podpore s strani šole CSD-ja oz. drugih strokovnih služb?«

Sanja: »Ne, pač nikoli nismo meli. D59 Meni je blo rečeno, da vsak tak dogodek se pove šolski svetovalni. Blo je dogovorjeno, da bi meli sestanek z obojimi starši, ampak so njegovi starši se odločili, da ne morejo pridet, da bodo sporočili, ampak se tega datuma nikoli ni našlo. Nikoli ni šlo dlje od šolske svetovalne službe. D60 Tudi starši nikoli niso meli sestanka med sabo, midva sva mela več pogovorov med sabo. Blo je konkretno, uno, da sva mela tudi dvakrat na teden mediacije.« D61

Jaz: »Grega kar na peti tematski sklop, in sicer »Doživljanje podpore zunanjih institucij, strokovnih služb in vloga družine pri tem«. Kako si doživljala oz. ste doživljali odziv in podporo s strani zunanjih institucij oz. strokovnih služb?«

Sanja: »Svetovalni pogovori so vedno bli v šolski svetovalni službi, kadar sem jaz prišla na lastno iniciativo tja, so me pač kakšni profesorji, ki so se začeli zanimat za to. D62 Ena profesorca se je malo bolj angažirala na svetovalni proces, da sem hodila k njej. Z njo sva se dosti pogovarjali o tem. Drugega ni blo. D63 Doma smo se dosti o tem pogovarjali, ni blo stigme o tem.« D64

Jaz: »Kako bi opisala sodelovanje med tabo, družino, socialno mrežo in strokovnimi delavci? Če se recimo čisto na čustven vidik usmeriš...«

Sanja: »Vedno sem mela upanje, da bo šolska svetovalna bolj to rešla, zdi se mi, da je to prihajalo tudi s tega, da so mi doma vedno rekli naj grem tja. D65 Da bodo našli način, kako ga kaznovat, karkoli, se mi pa zdi, da je enim profesorjem na eni točki ratalo zadosti s tem se ukvarjat. Meni je tudi šlo na eni točki že na živce, da sem mogla bit vsak teden pri šolski svetovalni.« D66

Jaz: »Kako pa bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja? Kot ekspert z izkušnje.«

Sanja: »Zdi se mi, da naj bi institucije to javle in posredovale naprej v primeru nasilja. D67 Zdej mogle bi bolj vključit družino v tem smislu. Definitivno bi mogle ob prvem zaznanem primeru vključit družino, mogoče vsaj,

da se pove, da se to dogaja, da se je zapisalo in da se spremlja dalje. Mogoče je to nasilje enkratni dogodek, poveš, da se spremlja dalje, neke kurativne stvari, ki jih naredi šolska svetovalna služba, mela pogovora, kaznovala otroke, da staršem poveš kako in kaj. D68 Če je pa neka dolgotrajna, se mi pa zdi, da se morajo strokovne institucije vključit v to, bolj neposredno vključit starše v to, met neke sestanke z vsemi starši otrok, ki so prisotni, jih aktivno vključit v sodelovanje in da se doma tudi pogovorijo o tem. D69 Če je več institucij, da maš pol te medinstitucionalne sestanke, da so povabljeni vsi starši vpleteni, da tudi oni vidijo neke možnosti nadaljnega ukrepanja, da se najde neke rešitve skupaj.« D70

Jaz: »Hvala. Kaj bi na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?«

Sanja: »Mogel bi bit nek dialog, zdaj gledam z neke pedagoške prakse, malo bolj racionalno, da se dela že na preventivi. Institucije bi mogle že prej, šola ima s starši od vseh teh institucij najbolj konkreten stik, šola je tista, ki vstopi v stik s starši. D71 Se mi zdi, da bi se še na začetku vsakega šolskega leta predstavilo pravice, dolžnosti, vse te vzgojne načine... D72 Da lahko družina kadarkoli vstopi v dialog, da ni vedno dialog potrata časa, da ima nek produktiven namen. Tudi, da vejo, da so institucije pripravljene na dialog. D73 Pri moji mami je bil največji problem vstopat v dialog, da ta institucija ni dovolj nardila in je pol ratala odklonilna do šolske svetovalne službe, oni se niso trudili za dialog, da bi se to rešlo. D74 Pripravljenost na dialog pa to zavedanje za dialog, da majo družine to. Da tudi starši vejo, da lahko grejo k šolski svetovalni zaradi nasilja.« D75

Jaz: »Zdaj greva pa na tematski sklop okrevanja. Na kakšen način je družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želela, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.«

Sanja: »Meni se zdi, sej pravim mi je pomagalo, da smo bli vedno odprti doma, smo se pogovarjali, mi je pa tudi zdej proces odraščanja, se mi zdi, da so oni tudi zdej odprti... Ker smo tudi zdej na teh poteh, da se bolj odkrito pogovarjamo kaj bi lahko šola še nardila. D76 Moja družina bi mogla po mojem mnenju bolj pritisnit na šolo, se mi zdi, da sem pogrešala, da niso še nikogar kontaktirali. Jaz osebno ne bi rada, da neko nasilje traja pet let pr mojemu otroku. Tiskrat bi mogli bolj pritisnit, da bi se sodelovalo s starši, kar se tiče tistega vandalizma pa so poklicali policijo.« D77

Jaz: »Hvala, da to deliš. Kakšne/katere so bile varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se takrat oprla v procesu okrevanja?«

Sanja: »Varovalke so ble po mojem, da sem probala postaviti neke poti okoli tega pa pač vrstniška mreža, ki je želela pomagat. Se pravi, se mi je vseeno zdelo, če bi jaz pršla do kakega od svojih prijateljev, bi kej rekli, nardili, so bli proaktivni, tudi kakšni učitelji, sem vedla, da bo pršla pomoč. Ugotovila sem na katere ljudi se lahko zanesem. D78

Jaz: »Kako pa danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja? Gledaš zdaj po toliko letih kaj drugače kot študentka?«

Sanja: »Meni se zdi, da smo vse tri v ožji družini, smo vse v poklicih šolske svetovalne, mama je psihologinja, sestra socialna pedagoginja, jaz pedagoginja, tako da definitivno mam vse tri uvid kaj bi lahko blo, kaj se da nardit, definitivno se mi zdi nas je to zblížalo, pomagalo pri procesu okrevanja. D79 Je pa res, da zdaj ko sodelujem s šolsko svetovalno službo, ne bi rekla, da so se mi odprle neke rane, šolska svetovalna služba se še zdej enako odzove. D80 Nekega okrevanja ni bilo, smo tolko sproti delali, da ni blo tega dol tlačiti pa vse. D81 Kar se tiče mojega svetovalnega dela, sem to situacijo reflektirala skozi študij, se doskrat spomnim nanjo, ko smo meli te

predmete, je blo zanimivo slišat, kakšni naj bi bili v teoriji postopki. Kot nekdo, ki dela s to populacijo, da pač kadar zaznam to situacijo, jim rečem naj se obrnejo kamor se lahko, res povem.« D82

Jaz: »Ful dobro, da res lahko črpaš iz svoje izkušnje. Zdaj greva pa na zaključevanje. Kako si se počutila ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj? Kaj si zaznala pri sebi?«

Sanja: »Meni je blo ful prijetno. Nikoli se nisem o tem ne želela pogovarjat, sem zelo odprta za takega kakršnekoli pogovore, je prav, da se te izkušnje deli, če so osebe pripravljene na to, niso vse osebe na to pripravljene in povsem razumem. Jaz zase vem, da jaz se dovolj udobno počutim, da mi ni blo problema se javt, pogovarjat. D83 Če govorim o tem malo pomaga tudi mene, da malo razčistim, da pomaga tudi kakšnemu drugemu.« D84

Jaz: »Kako pa danes gledaš nase in svojo izkušnjo? Jaz sem te ful doživela kot osebo, ki ful osebnostno zraste ob vsem tem.«

Sanja: »Vse te neljube izkušnje so res dobra podlaga za osebnostno rast, ampak kar se mene tiče me je to tudi oblikovalo, je blo to od mnogih razlogov, da sem jaz šla na pedagogiko, da me je tolko zanimalo in se še zdaj v tem izobražujem.« D85

Jaz: »Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravna in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?«

Sanja: »Meni se zdi, da bi definitivno mogli vzeti bolj resno te stvari, jaz osebno sem mnenja, mogoče je to malo kontroveržno. Jaz sem mnenja, da ne bi smele osebe delat v vzgoji in izobraževanju, ali pa na CSD-ju v okoliših, kjer živijo. Jaz mislim, da je to stvar, ki vpliva. Poznam CSD pa pač kr poznam šole in je to od enih stvari stvar, ki najbolj vpliva na dinamiko vseh teh institucij, to da se poznamo, ker pol so vsi, ja sej se poznamo. Pri primerih nasilja bi mogli to vzeti resno in glih zaradi te bližine to ful osebno jemljejo in za to zagovarjam to, da ne bi smel delat v okolišu v katerem živiš. Ful nam manjka te objektivnosti, že itak smo kot Slovenija ful majhni. Lahko reflektiraš tolko, da nisi tako objektivni.« D86

Jaz: »Bi želela še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom danes?«

Sanja: »Sem se že tko ful razgovorila, edino kar bi jaz povedala, da v primerih nasilja, da mladi vejo, da obstaja »support system«, da vejo, da bodo dobili celostno obravnavo in pomoč, ki si jo zaslužijo. Da se jim tudi to pove in da se jim to tudi omogoči.« D87

6. POGOVOR S SOGOVORNIKOM LEVOM

Jaz: »Podeliš seveda tisto kar si pripravljen podeliti, imava pa šest tematskih sklopov, v kolikor ti bo pa slučajno naporno pa me kar ustavi oz. reči, da ne želiš o tem govorit. Res ni namen, da kogarkoli slučajno obremenimo. Najprej bi te prosila, da mi malo poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno. Kdo je Lev?«

Lev: »Sem Lev, 2003 letnik, takda sem 22 let zdaj. V prostem času rad poslušam muziko pa igram igre s kartami.«

Jaz: »Ful hvala. Ti je lažje sprva govoriti o procesu odraščanja oz. o sami izkušnji medvrstniškega nasilja? Lahko ti zbereš.«

Lev: »Meni je oboje vredno, kak si si ti zamislila.«

Jaz: »Okej, če prav razumem ti je okej oboje. Te pa lahko opišeš svoj proces odraščanja, kolikor si seveda pripravljen deliti. Si predstavljam, da je to zelo intimno vprašanje. Lahko ilustriraš s primeri.«

Lev: »Ja, jaz sem bil večino, no zdaj ne več večino. Večino otroštva sem preživel sam z mamo, očeta ni blo v sliki, takda nisem glih mel neke očetovske podobe v življenju, se je pa mama trudla kolko je vedla pa lahko. E1 Pol je

čez čas, pri desetih letih prišo očim v sliko, takda 12 let nazaj pa je bil fajni z mano, z nami. Smo skupaj od takrat pa je bil fajni z mano. E2 Ne vem kaj natančno hočeš glede tega, lahko me še kaj vprašaš.«

Jaz: »Okej, hvala. Meni se zdi čisto okej, da greva počasi, pa se postopoma odpiraš, ker si predstavljam, da je le zelo intimna tema, tako da sem hvaležna, da si pripravljen to deliš z mano oz. sodelovat v raziskavi. Ni panike nobene, itak je pa več tematskih sklopov, te bom še dosti vsega vprašala.«

Lev: »Okej.«

Jaz: »Okej, hvala ti za to. Če ti je okej lahko greva kar dalje, seveda pa me vmes kar ustavi, če ti bo prenaporno. Kako bi opisal izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje, kdaj, kdo je bil vpleten? Greva lahko kar postopoma.«

Lev: »Začelo se je v osnovni šoli, vrtec še je bil kolko tolko vredi. E3 Se mi zdi pol pa se je začelo mislim, da pretežno s tem, da sem mel dolge lase pa so me zmerjali s punčko. E4 Pol je to naredlo, da sem se rajši družo s puncami v razredi kot pa s fanti, kar je prišlo zopet do zmerjanja, zakaj se s puncami družim pa da sem punca in je to naredlo taki cikl, da so se norčevali. Sem se družo še bolj z njimi, so se še bolj norčevali pol pa so, pol sej smo se tudi družli s fanti neke časa pa so se spet norčevali pa so se opravičevat začeli, ker so vedli, da bodo v težavah, če jih bom zatožo. E5 Pa je tudi tak blo, ni neke dolgo trajalo. E6 To je blo prve tri lete osnovne šole pol pa sem se preselo pa sem se prepiso, tam pa realno ne vem zakaj je prihajalo do tega, samo ko da me pač eni niso meli radi v razredu, taki bolj popularni. E7 Te je to tudi prišlo do tega, da so me drugi začeli zmerjati, tudi ni pomagalo, da sem pol aparat dobo in so me pol spet zmerjali, da sem ko veverca pa take. E8 Postopoma se je zmanjševalo proti končnih razredih, v srednji pa ni skoraj nič zmerjanja, toti neki fantovski heci, ampak nič takega.« E9

Jaz: »Si predstavljam, da je moglo bit res naporno. Hvala, da to deliš, takda če prav razumem je blo psihično ter verbalno nasilje o katerem si govoril?«

Lev: »Ni blo glih fizičnega tak, to ko te nekdo porine slučajno, se je tudi včasih zgodlo. E10 Pa tudi en spomin mam, da so žogo v mene brcali in te druga sta bla v razredi, ko pa sta bla z mano prijatla in se je postavlo v napad, da niso v mene brcali pa je on dobo žogo v obraz pa ja sem šel zatem takoj povedat pač v glavnem je blo tudi nekaj tega, E11 pretežno pa je blo psihično pa je blo verbalno.« E12

Jaz: »Hvala. Kakšen pa je bil odziv okolice, ukrepanje učiteljev, vrstnikov, šole?«

Lev: »Ko sem zaj toti primer povedo, eni so neke nazaj rekli, pol pa so pač pustli samo. E13 Učitelji so tak neke malega naredli pol pa jim je blo pač vseeno, so bli tak, okej rešli smo, problem rešen, ampak problem ni bil rešen. E14 Neke malega je kdo kaj nazaj reko, kakega ščitenja pa to ni blo.« E15

Jaz: »Prišla sva že do novega tematskega sklopa, in sicer je naslov »Vloga družine, družinska dinamika in pa odnosi v obdobju same izkušnje«. Pa najprej lahko začneva z »osnovnim« vprašanjem, če ti je okej. Kaj/kdo tebi predstavlja pojem »družina«?«

Lev: »Ja, zdaj bi jaz mel mam, očima to tak al tak. E16 Pa bi še zdaj vključo punco pa njen sklop družine, se mi zdi, da se že lepo razumemo pa bi lahko reko, da so mi že dovolj blizu, da so mi družina.« E17

Jaz: »Zelo lepo. Kako pa se spominjaš vloge svoje družine v obdobju, ko si doživljal medvrstniško nasilje o katerem si prej govoril v osnovni šoli?«

Lev: »Jaz pretežno doma sploh nisem govoril, da prihaja do tega, ker sem nekajkrat probo pa ni blo nekih odgovorov ali pa so bli odgovori: »Bodi moški, sam se brani.«, pa take nazaj. E18 Ne vem, nisem rad preveč se

brano nazaj, probalo mi je vseeno bit, takda sem tudi pol neho doma pravit, da se mi to dogaja pa noben ni glih vedo.« E19

Jaz: »Hvala. Kako bi pa opisal vrednote in komunikacijo v družini v povezavi s tvojo izkušnjo?«

Lev: »Mama je rekla samo, da naj povem učitlom alpa da naj povem nekomu, alpa naj rečem neke nazaj, samo nazaj nisem nič hoto reč, učitli pa tak, da so tisto situacijo rešli pol pa jim je blo tak vseeno. E20 Moji mami je bil zelo pomemben vedno uspeh, hotla je, da sem pač povsod prvi v vsem. Takda je to na nek način pritiskalo na mene, to se je tudi na nogometi poznalo, ko se je drla na tekmah kaj naj delam, čeprav so nas učili drugače pa v šolo je bla jezna, če sem štirke domov prineso, takda uspel je bla neka taka vrednota, ki so jo hotli doma.«E21

Jaz: »Hvala, da o tem govoriš odprto. Vesela sem tudi izkušenj s strani moških sogovornikov, je dragocen prispevek o katerem govoriš. Greva pa zdaj lahko kar dalje. Kako bi opisal vloge posameznih družinskih članov v obdobju tvoje izkušnje?«

Lev: »Mama je mela takrat tudi neke zdravstvene težave pa al je bla doma al pa malo službi, delno v službi, tak da je bla neka skrbnica, da je bil doma neki red. E22 Očim pa je bil v tistih časih, še posebej ko ni bil tolko stari je zelo dosti delal, tak ob petih je odišo pa ga do osmih zvečer ni blo doma. E23 Očim je prepusto, da težave povem mami.E24

Jaz: »Hvala. Kdo je bil tisti, ki ti je stal ob strani v socialni mreži oz. na koga/kaj si se takrat oprl?«

Lev: »Mel sem ja, ker je bil v isti situaciji tak ko jaz, ker so njega tudi isto zbadali, samo njega so zbadali, ker je pač malo močnejši bil, postave in te so oba zbadali. Je pa na srečo bil blizu doma pa sma se začela družiti pa te tak sem se večinoma z njim družo po pouki. Te tak sma se večinoma, pač neke sma delala, ne spomnim se več. E25 Nogomet sem treniral, samo ni pomagalo, ker večina tisti kaj so me zbadali je hotlo tudi tja pa pogostokrat smo bli z višjimi razredi skup in te so še oni začeli zbadat. E26 Nisem glih rad na nogomet hodo, samo me je mama neke vrste silila.«E27

Jaz: »Hvala za podeljeno. Zdaj greva na tretji tematski sklop, in sicer »Odzivi, ukrepanje pa sodelovanje družine v proces podpore in pomoči«. Kakšne so bile tvoje osebne strategije in kakšne so bile strategije članov vaše družine ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja? Lahko ilustriraš s primeri. Tu si že tudi veliko opisal, bi še želel karkoli dodat?«

Lev: »Pol sem neho govorit o tem, takda sem bolj zase začel neke delat, sem se probo zmest z nečim, da nisem tolko razmišlo o tem. E28 Nogomet je malo pomagal pri tem, če odšteješ zbadanje. E29 Pol pa gleda Youtube, igral neke igrce, da nisem o tem razmišljal kaj se v šoli dogaja.« E30

Jaz: »Proces v šoli bi naj bil, da če se dalj časa dogaja, se potem obvesti določene institucije, CSD, tudi tvoje področje, policijo. Kakšna je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz tvoje socialne mreže glede podpore s strani šole CSD-ja, policije oz. drugih strokovnih služb?«

Lev: »Ne glih, v šoli smo najdlje prišli do nekih teh šolskih pedagogov pa svetovalcev, oni so te podobno naredli. Tak so za tisti primer rekli, da naj rešimo to pa smo rešli to, pol pa niso več nič spraševali. Za neko dolgo obdobje se ni nič dogajalo. E31 Jaz sem hodo k pedagogu, ko sem bil mali, samo to je blo zato, ker sem mel nočne more, ni blo zaj glih zaradi medvrstniškega zbadanja zaj, ampak sej pol sem tam tudi o tem povedo, samo ne tolko kolko bi lahko.«E32

Jaz: »Greva sicer na naslednji tematski sklop, in sicer »Doživljanje te podpore, v bistvu nekih zunanjih institucij, strokovnih služb pa vloga pri tem«. Podelil si, da si obiskoval pedaoginjo, da ste meli srečanje. Kako si doživljal oz. ste doživljali odziv in podporo s strani zunanjih institucij oz. strokovnih služb takrat?«

Lev: »Jaz sem tak pričakoval, da se ne bo nič konkretnega doseglo s tega pa sem mel na konci prav. E33 Pač prišlo smo noter pa je vsak povedo toto stvar pa je ona pol njim rekla, da zakaj so to oni delali pa so si neki izgovor zmislili, da se jim je smešno zdelo, ali pa da niso mislili nesramno. Pa so mene vprašali, če smo vredni pa se mi ni dalo ubadat s tem pa sem samo reko, da je vredni pa da je kaj je zaj pa se je tak to rešilo.« E34

Jaz: »Kako bi še opisal sodelovanje med tabo, družino, socialno mrežo in strokovnimi delavci, ko se spomniš na odziv oz. ravnanje šole?«

Lev: »Učitelji so nas pač poslali k totu pedagoginji, da je blo bolj resno, samo ko pa niso k njej poslali pa so pač oni na isti način rešili, da se naj pobotamo zdaj, da smo sošolci pa prijatelji pa da se nena smemo tak obnašati pa so oni rekli, da ne bojo več pa sem jaz reko, da okej pa vredni je, če jim je žal jim je žal. Je blo rešeno za tisti čas. E35 Pol pa se je spet ponavljalo. E36 Tak pri sedmem razredu se je zaključevalo, smo vedli, da ni to tak fajn.« E37

Jaz: »Zdaj pa eno tako ful zanimivo vprašanje. Kako bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja?«

Lev: »Po moje bi, če se to tak dalj časa dogaja, tak kot se je pri meni, bi se moglo starše začeti obveščati o vseh vključenih, tudi ne vem zakaj se pri nas ni. E38 Ne vem, zdi se mi kot da bi, kot da sem jaz tudi to napako delal, da bi mogo večkrat doma povedati kaj se mi dogaja pa da ni fajn pa take stvari pa bi starši mogoče neko spodbudo dali, da se vključi kaj več kot samo učitelji. E39 Če pride do tega mimo nekih učiteljev te bi starši ziher mogli vedeti pa se mogoče tudi kako organizacijo pokliče, kakšni CSD ali pa kaj podobnega.« E40

Jaz: »Se mi zdi krivda čisto normalen odziv, čeprav si predstavljam, da ni okej. To bi morala biti vloga odraslih v šoli, ki sodelujejo z otroki in mladimi. Hvala. Kaj bi pa na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?«

Lev: »Po moje to, da samo mentaliteta kak so pač oni odraščali. Moja starša sta bila oba taka, da naj se sami za sebe borimo, za sebe to rešimo, če bi se oni tudi malo spremenili, da bi se vključile ostale organizacije, bi pomagalo, da se neke reši ali pa da se bi začelo pogovarjati o teh težavah, kere pač mam. E41

Jaz: »Torej, če te prav razumem, če bi se prepričanje starše av spremenilo bi pol to tudi olajšalo sodelovanje z družino oz. institucijami, organizacijami?«

Lev: »Ja, tak sem mislo.«

Jaz: »Tako, zdaj pa zadnji tematski sklop, in sicer »Okrevanje in nadaljnji potek mladega človeka. Na kakšen način je družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želeli, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.«

Lev: »Pri meni niso dosti naredili, samo rekli so: »Reši sam.« E42 Pa sem probo pa nisem mogo, ker nisem bil konfrontalna oseba, ko sem bil mali in te sem se raje izogibal težavam, ko pa da bi kaj naredo, ker mi je blo pač tak lažje. E43 Starša nista neke dosti naredila, tak domov sem prišlo, prvič, ko so me začeli zbadati, da sem veverca, da sem čudno jedo, ker sem mel na novo aparat pa sem probo jest, da se mi nena zatika za aparat pa sem pač prišlo domov, se je vidlo, da sem žalosten pa je mama rekla, da se to bo minilo, ti samo reči pa bodo nehali pa bo boljše. E44 Če mi je kdo kaj reko, sem reko nazaj pa niso nehali. Ker ko smo otroci, nena gluh poslušaj, ko ti rečejo naj nehaš. E45 Očim, njemu tak nisem govoril, če mu je mama, tega ne vem, po moje je še manj vedel, ko mama gleda takih stvari. E46 Pol sem se pa pač s prijateljem meno, pa sma se midva menla o takih stvareh pa sma pol tudi midva »šinfala« o njih, da sva se kao boljše počutila, sma na taki način to delala.« E47

Jaz: »Glih si odgovoril na drugo vprašanje. Praviš, da si se oprl na tega prijatelja, ki je imel sorodno izkušnjo kot ti. Kakšne/katere so bile varovalke, ki so ti takrat še pomagale oz. na kaj si se oprl/a v procesu okrevanja? Bi še kaj dodal?«

Lev: »Je blo fajn, da sem se malo z nekom vsaj pogovarjal, da sva se družila, če ne drugega sma vsaj dobra prijatelja zaradi tega postala.«^{E48} Malo manj se družima zaj, ampak se še slišima na vsake tolko.«^{E49}

Jaz: »Super. Kako pa danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja? Kaj je drugače?«

Lev: »Zdaj je že v redu, zdaj je že tolko let minlo, da sem že sam lahko predelal vse to skozi pa z drugimi pa sej bi lahko boljše odreagirala, samo sta tudi mela svoje skrbi pa sta se vseeno trudla, da sem mel v redu življenje pa da sta naredla kaj sta lahko za mene. Nena ju zaj krivim, da nista dovolj naredla, samo zaj smo v redu glede tega.«^{E50}

Jaz: »Se mi zdi ful dobro, da lahko to vidiš na tak način Zdaj pa še zaključek. Kako si se počutil ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj?«

Lev: »Pač fajn, meni je vedno fajn, ko lahko nekomu povem stvari. Ker se mi zdi, da dostikrat držim v sebi probleme, ker nočem drugih obremenjevat s tem in te ko enkrat dam ven se lepše počutim pa mi je lažje malo pol za neke časa.« ^{E51}

Jaz: »Me res veseli. Hvala tebi za tvojo pripravljenost in odprtost. Kako pa danes gledaš nase in svojo izkušnjo?«

Lev: »Ja, jaz mislim, da me je to naredlo močnejšega, ker jaz sem se pol že navado, mi zaj težje pride kaj do živega, vesel sem, ker sem zaradi tega taki kot sem in sem vesel kaki sem zaj. Vidim to kot tako stvar, da me je to naredlo v takega kot sem danes, kar je meni dobro.« ^{E52}

Jaz: »Odlično, bravo! Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravnaajo in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?«

Lev: »Bolj, da se morajo osredotočit na širšo sliko, ne samo na konkreten problem pa pol pozabit vse kaj se je prej dogajalo pa vse kaj se lahko v prihodnosti zgodi, ampak da pač so pozorni na to, kolko časa se dogaja to, če se isti osebi dogaja, da se pol da to kot celota nekaj rešit, brez da se vleče pa pol otrok ni srečen pa to, da se sporoči drugim odgovornim osebam pa oni ne morejo rešit tega.« ^{E53}

Jaz: »Bi želel še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom danes?«

Lev: »Mislim, da je to to, kaj sem mel za povedat.«

7. POGOVOR S SOGOVORNICO NEVO

Jaz: »Seveda podeliš tisto kar želiš podeliti, ko o nečem ne želiš govoriti pa kar povej in to je povsem okej. Pa lahko greva kar na prvi tematski sklop. Najprej bi te prosila, da mi malo poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno, kdo je Neva?«

Neva: »Jaz sem Neva, stara sem 23 let. Ne vem, jaz rada športam, rada berem, za sprostitev grem kej lavfat, kje dobrega prebrat, alpa fuzbal igrat, tko da ja.«

Jaz: »Hvala Neva. Zdaj pa, če ti je okej, to je zdaj zelo si predstavljam intimna stvar. S čim bi raje začela z izkušnjo medvrstniškega nasilja ali s procesom odraščanja? Lahko izbereš, da te ne bi kje triggiralo.«

Neva: »Ej, čisto kul mi je vse odgovarjat, kakor si si zastavila.«

Jaz: »Okej, potem bova šli pa kar po vodilu, ki ga imava pred sabo. Kako bi opisala svoj proces odraščanja?

Lahko ilustriraš s primeri iz odraščanja.«

Neva: »Hmm, kako bi ilustrirala. Jaz imam sestro še pa mamo pa očija. F1 Včasih smo živel v Trbovljah pol smo se pa sem preselil. F2 Tko da jaz sem že od prvega razreda na isti šoli, moja sestra je pa vmes se prešolala, ona v prvem razredu, ane, k smo se preselil. F3 Sicer pa tko, oba starša sta ljubeča. F4 Pa s sestro sva se velik kregale, tko k vsaka sestra. Zdej se super razumeva, takrat se nisva, ampak ja, kul po moje. Ne vem kako bi še rekla. F5

Jaz: »Okej, super je. Je še dosti tematskih sklopov, tako da je res okej, če greva kar postopoma. Kako bi pa opisala izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje, kdaj, kdo je bil vpleten, kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice?«

Neva: »Tko, jaz bi rekla to medvrstniško nasilje, je blo ful prisotno v prvi pa zadnji triadi osnovne šole, tko od prvega do tretjega pa recimo tam od šestega do devetega, bi pa tko rekla, da se je dogajal v šoli. F6 Jaz sem bla, ko sem prišla v šolo ful občutljiv otrok, ful taka mirna pa to, pol ko sem se pa začela razvijat so mi pa tut moji »bully-ji« rekli kok sem jaz nekoč bla taka tiha, zdej se pa kr skregam rada. Tko nekak. F7 Pol je šlo že v uno obratno smeer, da sem jaz tudi pol takoj nazaj »udarla«. F8 Je blo pa psihično medvrstniško nasilje. F9 Sem se že kar hitro postavila zase. F10

Jaz: »Hvala, da to deliš z mano. Te smem vprašat kakšen je bil odziv okolice oz. ravnanje socialne mreže takrat v šoli?«

Neva: »Ful ne bi rekla, da je bilo izrazito, da bi se načrtno name spravlu, da bi se pol tut umešala šola, bolj je blo tko te take neke subtilne, v igri, pri vključevanju v razred, ane pa tko. F11 Načeloma kar se spomnim, če bi šla povedat učiteljici, bi verjetno intervenirala, ampak bolj se je reševal v kontekstu sam med sabo. F12 Sem pa mami dosti rekla pa se pol z mami dosti pogovorila pa tko.« F13

Jaz: »Kdo pa je bil vpleten v dinamiko nasilja, če prav razumem sošolci oz. vrstniki v šoli?«

Neva: »Ja, v bistvu sošolci, od prvega do tretjega bolj punce, pol v ta zadnjih treh pa bolj fantje, tko.« F14

Jaz: »Hvala. Lahko greva kar na drugi tematski sklop, in sicer: »Vloga družine, družinska dinamika in pa odnosi v obdobju same izkušnje medvrstniškega nasilja«. Najprej eno tako »ogrevalno« vprašanje. Kaj/kdo tebi predstavlja pojem »družina«?«

Neva: »To so pač moji starši pa sestra. F15 Zdej meni je moja družina ful pomembna, ful sem navezana nanje, smo tko taka družina se mi zdi, taka dinamična, se tudi dost skregamo, ampak dosti časa preživljamo skp in pol ti grejo ljudje na živce in se pač spičiš. F16 Poleg bi še dala mojega psička pa mojega mačka.« F17

Jaz: »Kak kul. Zdaj pa kar naslednje vprašanje. Kako se spominjaš vloge svoje družine v obdobju, ko si doživljala medvrstniško nasilje o katerem si prej govorila. Omenila si že mami, da si se z njo pogovorila.«

Neva: »Lahk sem se z mami pogovorila, ko sem bla mlajša pa je blo recimo neko izključevanje in so punce rekle: »Ja, z njo se pa ne družiti.« Aveš, take fore. F18 Takrat sem bla žalostna pa sem se na mami obrnla, pol kasnej k sem bla starejša pa bolj na sestro, k se na njo obrneš pa ti da kak življenjski nasvet k je starejša, pa več ve o tem pa tko pa k je ona mela tut to izkušnjo. Recimo sem se bolj na mami pa na sestro obrnila.« F19

Jaz: »Kako bi pa opisala vrednote in komunikacijo v družini v povezavi s to izkušnjo, lahko pa tudi nasploh.«

Neva: »Vsaj mene so doma učil, da so drugega prijazen, to je neka vrednota I guess. Če povežem s tem, da se ne prepiraš, se ne tepeš. F20 Glede komunikacije pa ja, mami je bolj taka, da reče, da naj pozabim, grem stran, uno tko, oči pa je tut reko, da naj rečem kej nazaj, kej tko.« F21

Jaz: »Kaj se je dogajalo v vaši družini v obdobju, ko si doživljala medvrstniško nasilje? Kako so člani družine reagirali? Lahko ilustriraš s primeri.«

Neva: »Bolj je šlo na hitro za kakšen pogovor, tko no: »Kva je, kako je blo v šoli?« F22 Da bi zdej prav posebej kej blo, se ne spomnim, tko k sem bla starejša sem se dost zaprla vase, tko da takrat je blo: »Dej mi mir.« F23 Ko sem bla pa mlajša je šlo pa za objem pa tisto: »Sej bo.«, te fore.« F24

Jaz: »Hvala, da to deliš z mano. Kako bi pa opisala vloge posameznih družinskih članov v obdobju tvoje izkušnje?«

Neva: »Pri tem sem se na mami bolj zanesla, da je bla ona moja tolažba pa prijateljica pa da mi ona nudi čustveno podporo, tko da mami po moje. F25 Vloge sestre se ne spomnim, po moje sva se takrat igrale, prav posebej vloge ni mela takrat k si glih v unemu obdobju, da ti gre mlajša sestra na živce. F26 Oči pa bolj tko, mislim ne spomnim se točno. On ni mel nobene vloge pri tebi, verjetno če sem mu povedala, da sem žalostna me je objel pa to. F27

Jaz: »Kdo pa je bil tisti, ki ti je stal ob strani v socialni mreži oz. na koga/kaj si se takrat oprla, ko ti je blo zaradi tega težko?«

Neva: »Kasnej, ko sem bla starejša, sem se oprla na to mojo prijateljico, pa na mojo »friend groupico« pa smo rekle: »Kak je ta glup, whatever. F28 Ko sem bla pa mlajša pa je blo to aveš neko namerno izključevanje, tko da je šlo za neko tako vrsto medvrstniškega nasilja pač pol, če ena punca reče, da so vse proti teb I guess, da se pol nimaš na nobenega opret. F29 Sem se oklepala učiteljic pa tko. Itak smo meli to razredničarko pa je bla taka topla, rada sem jo mela, sigurno mi je bla v pomoč.« F30

Jaz: »Odzivi, ukrepanje pa sodelovanje družine in pa vključenost v proces podpore in pomoči. Kakšne so bile tvoje osebne strategije in kakšne so bile strategije članov vaše družine ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja? Ilustriraj s primeri.«

Neva: »Pri meni ni blo tisto sistemsko medvrstniško nasilje, da bi mela enega konstantnega »bully-ja«. F31 Če se spomnim, ko sem se z družino o tem pogovarjala, prvi, tretji, razred, je blo tko: »Povej učiteljici«, to so ble strategije, ne vem: »Umakni se.« F32

Jaz: »Tako da, če prav razumem ni prišlo tako daleč, da bi se zaradi te izkušnje vključili v šolsko svetovalno službo pa pol, da bi povabili starši, da bi delali s temi vrstniki, ki so povzročali nasilje?«

Neva: »Tako, tega ni blo.« F33

Jaz: »Tako da, če prav razumem ni bilo nobenega stika s CSD-jem, policijo?«

Neva: »Ne, ne.« F34

Jaz: »Lahko greva kar na peti tematski sklop, in sicer »Doživljanje podpore zunanjih institucij in pa strokovnih služb. Nič ne skrbi, vsaka izkušnja je dobrodošla in je povsem normalno, ker imamo ljudje tako raznolike izkušnje. Vsaka je drugačna. Kako si doživljala oz. ste doživljali odziv in podporo s strani šole. Podelila si, da si se takrat obrnila na učiteljico, razredničarko, ki je bila topla.«

Neva: »Učiteljica je takrat stopla vmes, če si povedal pa to, je ustavla, se je pa šlo za to, da jaz nisem tak povedala tega, da sem bla zaprta glede tega. F35 Ko sem bla pa starejša pa še manj ne, pa pač tut ne bi nikomur nič rekla. F36 Pol ko sem bla že tolko stara, sem jaz sama z njimi obračunala. Jaz sem njih nazaj užalila, alpa se delala, da mi je vseeno pa tko, bolj tko napad nazaj, alpa: »Zgin stran od mene.« F37

Jaz: »Dejansko si se postavila zase, kar je zelo dobro. Kako bi pa po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja?«

Neva: »Zdej, če se iz dveh vidikov postavim, iz vrste žrtve pa iz vrste tega, ki izvaja nasilje, se mi zdi ful pomembno kakšno družinsko okolje maš doma, če maš ti doma težave se ne boš ti mogu zanest na družinsko okolje, na starše, al da nardijo kej v tej smeri, da ti nehaš »bully-jat« alpa da tebe nehajo »bully-jat«. F38 Sigurno se mi zdi, da bi mogli bit vključeni, pač predvsem se bi moglo delat z izvajalci nasilja pa njihovimi starši. F39 Lani sem mela na praksi en primer, je bil deček, po mojem osmi razred pa pač že od prvega razreda so bli že isti sošolci in pač od prvega razreda je doživljal neko sistematsko »bully-janje« s strani učencev in jaz vidim kot ful koristno, da bi se še od tega izvajalca nasilja vključili starši, da bi se dejansko delal v tej smeri, ker on je mel dejansko ne vem koliko ukrepov zaradi tega, dejansko še kr je ta deček doživljal medvrstniško nasilje, tok hudo, da se je mogu skrivat pri mentorci v pisarni.« G40

Jaz: »Hvala za tvoj prispevek, ki ni le izkustven, ampak tudi strokoven. Kaj bi pa na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?«

Neva: »Pri nas je takrat veljajo, da je družina zaprta enota in nihče se ne sme vmešavat v njo. F41 Po moje bi s strani kakšnih drugih kot šola bi se počutila ogroženo po moje, če bi se kakšen CSD vmešal, pa so pol tko, da zdej si pa na radarju od CSD-ja, zdej te pa majo, ne vem, CSD je bil tko demon. F42 Šola pa pač po moje bi se mogla bolj umešat. F43 Če se spomnim kakšne druge izkušnje, kar se tiče šole, se mi zdi, da so bli tko zlo pasivni, v smislu vključevanja staršev.« F44

Jaz: »Okej. Hvala. Zdaj pa greva na temo okrevanja. Na kakšen način je družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želela, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.«

Neva: »Moja družina je tko podporna pa vse to, ampak se mi zdi, nekak je tko uno: »Ja, pa sej bo, ja pa ne sekiri se, pa sej bo!«. Ni šlo na uno globjo raven. F45 Pol ko sem že bla polnoletna sem se vključla v neko plačljivo psihoterapijo in so bli tko: »Ja pa zakva rabiš ti terapevta?«. F46 To je zdej neko tako vedenje, da tja grejo pa samo tisti »nori«. F47 Tko da mogoče ja, sej so mi nudl tisto čustveno oporo pa vse to, ampak za tiste probleme k sm jih mela bi si želela, da bi me bolj slišal pa da ljudje s psihičnimi težavami pač ne pomeni, da se hočejo ubit, ampak da zlo prav pride neka podpora od nekega strokovnjaka.« F48

Jaz: »Okej, dbest! Omenila si psihoterapijo. Sem jo tudi sama obiskovala, sicer je moja izkušnja povsem drugačna. Na kak način je tebi terapija pomagala pri procesu okrevanja oz. osebni rasti, če te smem vprašat?«

Neva: »Ja, jaz sem mela to smolo, da ena terapevtka, k mi je bla všeč, je pol mogla na drugo pozicijo it, tko da s tisto nisem mogla nadaljevat. Z njo sva največ delali v smeri sprememb, kar je blo men tut pomembno. F49 Pol sem pa obiskovala eno drugo pa sva se mogoče preveč osredotočale na preteklost pa me je pol tut tko »triggiral«. F50 Jaz bi si ful želela, tko za neko osebno rast, zdej grem čez pač da če dela na temu, da se spremenijo vzorci in podobno.« F51

Jaz: »Ful hvala za to, to je bil zagotovo en pomemben korak zate. Kakšne/katere so bile še varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se oprl/a v procesu okrevanja?«

Neva: »Psihoterapija zame ni bla taka varovalka, sem dala iskreno bolj vse sama čez med odraščanjem pa reflektiranjem. F52 Za neko varnost sem se oprla na družino, da veš, da je še vedno nekdo tuki za tabo, karkol se zgodi. F53 Drugače pa tko mogoče najbolj na prijtalce, kasnej tut na sestro, pač mogoče največ prijatlce res. F54 Zdej tut na fanta odkar ga mam, ampak to je pa pač tko zdej.« F55

Jaz: »Kako pa danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja?«

Neva: »Ja bom rekla tko, da so tut oni pripomogli h kakšnim problemom, tko da, ja. Ko za nazaj pogledaš kaj je blo narobe, se mi zdi še posebi k si odrasel pa pol tut iz faksa pa to. Tko da vidim kje so se motil, vidim kva so hotel narest kakšne stvari, jaz bi rekla, da v redu. A veš, kako mislim, jaz bi rekla: »Dober je blo kokr je blo, dobr se je izšlo kokr se je izšlo.« F56

Jaz: »Kako si se počutil/a ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj?«

Neva: »Mogoče sem zaznala neko napetost v telesu. Se mi zdi, da si zlo dobra voditeljica, nardiš ta varen prostor in to.«

Jaz: »Kako danes gledaš nase in svojo izkušnjo?«

Neva: »Bom rekla, da ma malo bolj trdo kožo zaradi tega, ampak, da je šlo tut to v obratno smer, da sem ratala tko malo bolj »bitchy« zaradi tega, da sem zidove gradila okoli sebe, da sem težko pustila, da mi kdorkoli pride zraven. F57 Neka apatija nad tem, ne, da sem zdej hvaležna za to izkušnjo, sigurno mi je nekaj dala, zdej pa al je to dobr al ne, ne vem.« F58

Jaz: »Jaz ne bi rekla, da si »bitchy«, bi rekla, da si zelo taka striktna in da se znaš postaviti zase, na podlagi tega kar si podelila. Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo/imamo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravna in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?«

Neva: »Kar se tiče strokovnjakov, bi jaz rekla velik tega sodelovanja med razrednikom pa med svetovalno službo, mogoče res. F59 Pa da se, če učiteljica ni zmožna, ker nimajo še vse takega znanja k socialni delavci v svetovalni, pač da se oprejo na šolsko svetovalno, da se dela na razredni dinamiki, da so otroci med sabo povezani, da se dela na spoštljivosti. Ker še vseeno je vzgojno – izobraževalni zavod, gre za neko vzgojo. F60 Zdej na sistemski ravni, predvsem zdej k je doba teh telefonov, k se prestav še vse na to sfero, privat sfero, mislim, da bi mogli met obvezen predmet, tko k je slovenščina, da bi šlo za neke socialne veščine, kjer bi meli delavnice, kjer se učijo o čustvih, sej veš to. To jaz res vidim, da se nardi čustveno zrele otroke. F61 Kar se pa tiče družine, ja velik se more delat pač z žrtvijo nasilja, da pač ve, da to ni njegova lastnost alpa krivda, velik je pa tut dela z družino, alpa z izvajalci nasilja. F62 Tuki jaz res vidim, da če ne zaleže, pač kdo bo, šola lahko da deset ukrepov, sam kaj pa bo, če doma ne rečejo kaj ti delaš, če doma ni nekega sodelovanja. Mogoče, da se starše opolnomoči, kako pol ravnat, da ni pol: »Moj ne.«. F63

Jaz: »Res super, da ti študij tak fajn razširi pogled o tvoji izkušnji in tudi nasploh. Bi želel/a še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom v današnjem času?«

Neva: »Hm, želela bi si, da včasih učitli vidijo, da neki ni v redu, tut če si ti visoko funkcionalen otrok ne k pač v šoli ti gre vse dobr. Da pač bi nekdo prepoznal to stisko, ker pač v šoli ti vse štima in bi pristopil do tebe. K se mi zdi, da je šlo res na uno foro: »Pač povej, pomagaj ti bomo.«, ni pa šlo na uno »Ej kako je kej, kako so stvari, a si v redu?«. Bi si želela, da bi blo več te pozornosti, vsaj razrednik. F64 Čisto iz svoje izkušnje izhajam, tko v meni je vrelo, ampak ker sem mela petke, ker mi je šlo dobr v šoli, ker se pač predstaviš kot visoko funkcionalen učenec, noben ne pomisli, da pod to površino nekaj tli.« F65 Da je za vse enako, tut za tihe učence, s tihimi učenci je vse v redu, ja kva se pa dogaja v teh učencih: »Pa bog pomagaj.«. F66

Jaz: »Kak dobro. Hvala tebi.«

Neva: »Hvala tebi.«

8. POGOVOR S SOGOVORNICO KLARO

Jaz: »Pa lahko greva kar na prvi tematski sklop, si si že pogledala. Najprej bi te prosila, da mi malo poveš o sebi, kolikor ti je seveda udobno, kdo je Klara?«

Klara: »Sem 23 let stara punca, sem pa trenutno absolventka na fakulteti, v bistvu kaj rada počnem v prostem času – se družim s prijatelji, am drugače zadnje čase ful rada berem, sem obnovila to ljubezen do knjig, ko sem bila majhna, ful rada ustvarjam, rada gledam kake dobre filme, mam pa tut svojega psa s kerim se ful rada podružim. To je to.«

Jaz: »Ful hvala. Okej, to vprašanje bo zdaj si predstavljam zelo direktno. Lahko greva na sam proces odraščanja naprej, lahko pa na izkušnjo medvrstniškega nasilja. Pa lahko ti zbereš kaj ti je ljubše.«

Klara: »Lahko kar proces odraščanja.«

Jaz: »Velja. Kako bi opisala svoj proces odraščanja? Lahko iustriraš s primeri, ki se jih spomniš.«

Klara: »Proces odraščanja je v moji glavi čisto normalen. Veš tradicionalen. G1 Ati, mami, dve starejši sestri. G2 V bistvu smo vsi živeli zgoraj v hiši, zgoraj mi, spodaj babi, dedi, takda smo bli kr povezana družina. G3 Dinamika doma je bla kr tradicionalna, se mi zdi, da mam kr tradicionalne spolne vloge, recimo delitev dela, ampak se mi je zdelo to normalno. G4 Ampak ful so mi ostale v spominu božične tradicije. Vsako leto gremo v gozd po mah, pol ful okrasimo stanovanje. G5 Poleti skupna morja. G6 Zjutraj smo meli ritual skupni zajtrki, skupne večerje, skupaj začneš dan pa ga tudi nekaj končaš. G7 Družina je bla res ful vrednota, ko sta se sestri odselili, se je seveda nekaj spremenilo.« G8

Jaz: »Odlično, hvala ti za to. Kot sva se dogovorili že prej bova zdaj šli na izkušnjo medvrstniškega nasilja, če ti bo prenaporno kar povej. Sicer pa si res pripravljen, hvala, da si si že vnaprej pogledala vprašanja. Kako bi opisala izkušnjo medvrstniškega nasilja – katere oblike, kje, kdaj, kdo je bil vpleten, kakšen je bil odziv oz. ukrepanje okolice?«

Klara: »Moja izkušnja medvrstniškega nasilja je v bistvu povezana s prvo triado osnovne šole, sem hodla na podružnico, manjšo šolo. G9 Nekateri smo se poznali že iz vrtca, v petem razredu pa smo šli vsi skupaj dalje na večjo šolo. G10 Jaz sem bila ful tiha, nisem glih z lahkoto sklepala prijateljstev, veš ono ko maš veliko znancev, ampak ne ravno prijateljev. G11 Bil je en fant, moj sošolec, tudi on doma je bil deležen nasilja s strani njegove mame, kar sem jaz potem izvedela. G12 Začelo se je z zbadljivkami. G13 Bila sem tudi visoka že takrat, se je povezovalo tudi z mojo težo, kak zgledam, kak zgleda moj nos, da mam dlakave roke, zobe. Da si grda, da si ne vem kaj. G14 Je blo tudi fizično nasilje, da te potisne nekam, ti nabije žogo v glavo pri športni vzgoji. G15 En dan sem bla ful vesela, ker sem mela novo krilo oblečeno za v šolo in pogledam proti mojemu stolu in so veš ono Uhu lepilo prilepljeno na stol.« G16

Jaz: »To je moralo biti res grozno zate takrat. Si res ne predstavljam, so tudi mene zafrkavali, ampak na drugačne načine. Če prav razumem je bil to eden in edini sošolec vpet v to dinamiko?«

Klara: »V bistvu je bil to eden in edin, ampak ne da so se pridružili, so samo gledali, včasih so se smejali, če je bla kaka »inovativna« zbadljivka. G17 V razredu nas je blo 8, res nas je blo malo na šoli.« G18

Jaz: »Kakšen pa je bil odziv oz. ukrepanje okolice takrat?«

Klara: »Niti nismo meli šolske svetovalne delavke, takda so mele učiteljice tisto dvojno vlogo. G19 V bistvu je bla tudi okolica, socialna mreža prijateljev na način, da so gledali. G20 Mene pa je blo iz nekega razloga sram

povedati, da se meni to ne dogaja pa da ni tak hudo. G21 Se modrica da pocelit, ful dolgo nisem povedala doma, dokler nista starša vidla, da prihajam plava iz šole. G22 Ko pa sem povedala sem prvo povedala atiju in smo šli do razredničarke, smo se itak posedli dol, smo se posedli v krog naslednji dan vsi v šoli. G23 Tak sem se izpostavljeno počutla, sploh nisem mogla govorit, jaz sem se samo jokala, ker sem se izpostavljeno počutla. Bi pričakovala, da mene in onega fanta povabi na pogovor, ne pa da vsi gledajo skozi tebe. G24 Se spomnim, da je blo v smislu: »Ja kaj si pa ti naredila!«, da je blo v takem smislu, da sem ga jaz sporovocirala, da je to naredil. Ko sem se jim izpovedala je blo ful v tem aspektu, mogoče sem jaz to takrat tak doživela, ker je blo grozno, da so malo opravičevali dejanja, tak ko neka krivda, da sem jaz tiha, da se jaz ne vključujem. Ko za nazaj pogledam, ja bila sem tiha, ampak, da te nekdo tepe... G25 Z odhodom na tisto matično šolo, ki je večja in je bla vzpostavljena matična služba se ni niti dogajalo, ampak vem, da bi se znala obrnit na koga...« G26

Jaz: »Hvala, da vse to deliš z mano. Res se mi zdi odlično, da lahko pogledaš za nazaj in si kritična do tega. Nihče ne bi smel tega doživljat, tako da ni tvoja krivda. Zdaj pa, če ti je okej lahko greva na drugi tematski sklop, in sicer: »Vloga družine, družinska dinamika in odnosi v obdobju izkušnje. Najprej eno tako čisto uvodno vprašanje. Kaj/kdo tebi predstavlja pojem »družina«?«

Klara: »To sem že včeraj razmišljala, ko si mi poslala vprašanja, sem rekla, da je res dobro vprašanje. Primarno se mi zdi res neko varnost, zavetje, ful je neko generično vprašanje, ampak je meni ful res, tisto sprejemanje mene taka kot sem. V zunanjem svetu moraš biti malo fejk, ko pa res pridem domov je pa res to to, mam dobre lastnosti, slabe, sem kaki dan tečna, ampak res sprejemanje.« G27

Jaz: »Ful dobro, dbest. Kako se spominjaš vloge svoje družine, omenila si že mami in atija, da sta ful odgovorno ravnala v tem obdobju, ko si doživljala medvrstniško nasilje?«

Klara: »Starša itak kot nek povezovalni člen, ker nisem hotla hodit v šolo, sem, ampak je bil jok. G28 Starša sta bla definitivno zaskrbljena, ati tudi malo jezen nad ukrepanjem, ki ni bilo ravno ukrepanje od učiteljic. Tak se je v zaščitniško vlogo postavil. G29 Starša sta me včasih spremljala v šolo, taki koridor temen je bil in sem bruhnila v jok. Počutila sem se kot da mami držim za kiklico: »Mami, ne it.« G30 Predvsem zaščitniška vloga, pa potem sestro tudi. Se mi zdi tak veš, sta me peljali v kino. G31 Ati mami zaščitnika, onidve pa tak razbremenilna vloga pa itak babica tudi, druga mama, tolažba babice.« G32

Jaz: »Če bi to zdaj slišali bi bili zagotovo ful ponosni nate.«

Klara: »Sem večkrat razmišljala, da bi jim mogla to povedat.«

Jaz: »Take zgodbe me vedno navdihnejo, predvsem pa ljudje, ki ste strokovnjaki iz izkušenj. Omenila si že vrednote. Bi še tu želela kaj dodati? Kako se spominjaš vrednot in komunikacije v družini v povezavi z izkušnjo?«

Klara: »Pri vrednotah ne bi kaj dodala, pri komunikaciji pa pri meni je bil prisoten sram, da nisem takoj povedala. G33 En večer sem mela kratko majco in je blo: »Kaj je pa to modro?«. Jaz pa v jok, da me en fant tepe, veš ko bruhaš besede ven. G34 Potem pa se mi zdi, ko sem dobila občutek kak fejest lažje je, so bli družina tiste najbolj zaupne osebe s kerami sem vse delila.« G35

Jaz: »V bistvu si se že ful dobro navezala na naslednjo vprašanje. Kako so člani družine reagirali? Kakšni so bili odnosi takrat med vami?«

Klara: »Mami tisto tolažilno, ati tudi... V bistvu vsi ful, ati je stopo v zaščitniško vlogo, da bo pubeca iz hlač streslo. Sestri pa zaščitniški do mene, vsi so bli take »mamice« do mene.« G36

Jaz: »Si se zelo dobro navezala na drugo vprašanje v povezavi, kako si doživljala vloge posameznih družinskih članov takrat. Bi še tu želela kaj dodati?«

Klara: »Ne, to je to.«

Jaz: »Kdo je bil pa tisti, ki ti je stal ob strani v socialni mreži oz. na koga/kaj si se takrat oprla?«

Klara: »Od sošolcev, jih ne krivim, jih je bilo strah verjetno ravnati. Sem mela prijateljice, ampak, ko bi moralo priti do zaščite pa tega ni bilo. G37 Bil je en fant, ko je bil v taki zaščitniški vlogi, je on njega vdaro nazaj. En dan je bil, ko me je iskal po šoli, ker mi je hoto žogo v glavo vreč, je on stopo pred mene, da pol tega ni naredo, alpa ko me je na wc zakleno me je pol prišo odklenit. Bil je neka varovalka, fizična pregrada takrat, da me ni udaril.« G38

Jaz: »Mi je žal, da to slišim. Zelo veliko si že govorila o ukrepanju v primeru tvoje izkušnje. Lahko greva na četrti sklop, če ti je okej. Ful fajn govoriš. In sicer: »Odzivi, ukrepanje in sodelovanje družine pri vključenosti v proces podpore in pomoči«. Kakšne so bile tvoje osebne strategije in kakšne so bile strategije članov vaše družine ukrepanja ob zaznavi medvrstniškega nasilja? Lahko ilustriraš s primeri.«

Klara: »Nisem mela nekih strategij, bi si želela, da bi jih mela. Bi mu rada pokazala, da se ne sme hecat z mano, tiha, sramežljiva sem bla. G39 Še zdaj me je malo strah teh konfrontacij, to mi dela stres, čeprav delam na tem. Bolj so bli »copying« mehanizmi. B40 Trenirala sem jahanje, so mi konji ful pomenili, trenirala sem borilne veščine, tekvando, mami je neke zasledila, da bo to dvignilo samozavest. G41 Šport mi je dosti pomeno takrat, ampak se nisem tak našla v tem. Še bolj sem se zaprla vase, nisem ravno mela pravih prijateljev.« G42

Jaz: »Kakšna pa je bila izkušnja tebe, tvoje družine in posameznikov iz tvoje socialne mreže glede podpore s strani šole, CSD-ja, policije oz. drugih strokovnih služb?«

Klara: »Izmed teg organizacij je bila vključena samo šola, ena učiteljica, naša razredničarka, niso bile druge službe vključene. G43 Ni blo nič posebnega, ne bom niti dajala posebne teže podpori, ker ni bila ravno podpora, ampak je blo bolj pogovarjanje. Blo je tak naj povem kaj se mi je zgodilo, če je blo res tak. G44 Ko smo bli na matični šoli je blo tega fanta ful sram, takrat mi je bilo iskreno ful fajn.« G45

Jaz: »Si predstavljam. Pa lahko greva kar na peti tematski sklop, in sicer »Doživljanje podpore zunanjih institucij in strokovnih služb in vloga družine pri tem.« Tukaj je mišljena katerakoli institucija s katero imamo stik, tudi v smislu osebne rasti kasneje v življenju. Kako si doživljala oz. ste doživljali odziv in podporo s strani zunanjih institucij oz. strokovnih služb?«

Klara: »Mi kot družina oz. jaz, nočem reči, da niso naredili dovolj, ampak bi se moglo bolj intenzivno ukrepat. G46 Razumem, če je bila ena in edina, mogoče še ni mela kake take izkušnje, ampak bi si želela, tudi kot družina, da bi bili bolj slišani.« G47

Jaz: »Kako bi po tvojem mnenju morale institucije v prihodnje vključevati in upoštevati vlogo družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja?«

Klara: »Se mi zdi, da definitivno ne smemo zanemarjat vloge družine na tem področju, to je tudi ful odvisno od družinske dinamike, ki jo ima posameznik. Velikokrat pa je družina tista na katero se najprej opremo, če izhajam iz lastne izkušnje. G48 Težko je spregovoriti o tem zaradi sramu. G49 Lažje je, če so stvari na odprtem, če je odprta komunikacija med vsemi udeleženi, med celo institucijo tudi šolo. G50 Pomagalo mi je tudi, ko sem bla na področju nasilja, ko znaš analizirat celotno situacijo, da lahko to predelaš.« G51

Jaz: »Hvala ti. Kaj bi na podlagi tvoje izkušnje kot družina potrebovali za uspešno sodelovanje z zunanjimi institucijami oz. strokovnimi službami?«

Klara: »Predvsem odprta komunikacija, da daš vedet, da je posameznik slišan, da bi bili kot družina slišani, ker ko gre neka tebi ljubljena oseba skozi to, moraš vedet, da tudi bližnjim ni lahko. G52 Rabili bi neko tretjo osebo, ki bi malo usmerjali vse to, ker si predstavljam, da sta moja starša bila v skrbeh, zmedena, recimo, da bi šolska svetovalna služba delala s tabo pa niste sami, nek povezovalni člen. Pa da opravičiš to, recimo pri mojem atiju, da je normalno, da je jezen, da bi to preusmerili. G53 Ne samo delo z družino, ampak vsi skupaj, z dečkom, njegovo družino. Da je to res nek usmerjen proces s strani tretje osebe.« G54

Jaz: »Ful dobro. To bi si tudi jaz želela. Lahko greva na šesti tematski sklop, ki se nevezuje na vlogo družine v procesu okrevanja in nadaljnji potek mladega človeka. Na kakšen način je družina prispevala k procesu okrevanja oz. kaj bi si želela, da bi družina naredila drugače? Lahko ilustriraš s primeri.«

Klara: »V procesu okrevanja res so bili zelo podporni, meli so nevtralen odnos, da me niso pomilovali, ker gre meni to na živce. Bla sem samo Laura s to izkušnjo. G55 Veliko zaslugo dajem ravno njim, da so mi stali ob strani, da so me sprejeli in poslušali.« G56

Jaz: »Ful lepo! Bravo, tebi je uspelo v prvi vrsti« **Kakšne/katere pa so bile tiste varovalke, ki so ti takrat pomagale oz. na kaj si se oprla v procesu okrevanja?**«

Klara: »Jahanje sem trenirala, to je bil užitek samo za mene. G57 Ful sem rada ustvarjala iz gline, risala, ful velikokrat sem kake skulpture izdelovala iz vejic, kamnov, ki sem jih našla. Taki umetniški uplift, da sem se sprostila. G58 Res sem rada brala, sem zaj ful vesela, da sem to ubudila, ko sem Harry-ja Potterja brala sem komaj čakala, da sem se zbudla, da sem lahko brala. Pozno v noč sem brala včasih, to mi je tak strast, da si zberem take knjige, ko me res pritegnejo.« G59

Jaz: »Kako pa danes gledaš na vez s svojo družino v povezavi s procesom okrevanja oz. osebne rasti po končani izkušnji medvrstniškega nasilja? Kaj je danes drugače?«

Klara: »Jaz bi rekla, da je relativno nespremenjeno, še vedno mi predstavlja zavetje, mamo močne vezi, čeprav se je fizično spremenilo, da sta se sestri odselili. Še vedno tista povezanost, jim pač dajem velike zasluge tudi zdaj v odraslosti. Tekom odraščanja sem vedla, da me bodo vedno podpirali.« G60

Jaz: »Ful dobro. Zdaj pa greva na zaključevanje. Kako si se počutila ob deljenju te izkušnje tukaj in zdaj na telesni ravni?«

Klara: »Prvo hvala, da si me poslušala tudi. Sem se počutla sproščeno, če bi bil kdo drug bi to vzela malo z rezervo v tem aspektu, ampak mi je blo čisto udobno, kot pogovor ob kavi. Na telesni ravni sem občutila malo jeze, tak sem si res to zaslužila, veš to, da bi ga zaj malo nadržala, če bi pred mano stal, ampak po drugi strani pa je tudi malo olajšanje, ker jaz vem, da sem šla čez to pa mogoče malo tudi ponos, da sem bla tolko močna, da sem zdržala pa tudi odpuščanje, da samo prerežeš te izkušnje in odpustiš, ker je tudi on mel neke izkušnje in je ravnal v tisti situaciji kak pač je.« G61

Jaz: »Kak dobro, da lahko s take perspektive pogledaš na to. Kako pa danes gledaš nase in svojo izkušnjo?«

Klara: »Nočem glih rečt, da sem hvaležna za to izkušnjo, ker nisem, ampak mogoče hvaležna do te mere, ker je ta izkušnja izoblikovala mene kot osebo, mi tudi pomagala pri tem, da bom pri svojem delu malo lažje razumela, če si bil tudi ti tisti, ki je nekaj takega doživljal. Hvaležna sem, da se znam soočit in malo reflektirat stvari, da me ni več sram oz. več strah.« G62

Jaz: »Bravo! Kaj bi kot ekspert na podlagi lastne izkušnje svetovala strokovnim delavcem, ki imajo opravka z otroki in mladostniki? Kako naj ravnajo in kaj potrebuje sistem šolstva in socialnega varstva v Sloveniji?«

Klara: »Prvi del, je to kaj sva že govorili, poslušanje in sprejemanje, dat vedet, da je oseba slišana, da lahko vse zaupa, da ji lahko prideš nasproti s tem kaj rabi. G63 Da so kot družina slišani, da dobijo podporo, sistem pa bi potreboval več tega, nekih aktivnosti, povezovanja izven učnega procesa, v bistvu, da si človek kot človek. G64 Da pač lahko narediš napako, ne pa samo ocene, ocene, ocene, doseči morate ta minimalni nivo znanje, to so kompetence, ki jih morate osvojiti. Zelo je tak strukturirani, naredijo te v take mini robotke, stroje, se mi zdi, da pač ta pritisk, ki ga ustvarja šolsko okolje in da tisti, ki tudi doma doživljajo ta pritisk, da jim je to edini ventil, da lahko svojo frustracijo tak sprostijo, da nekoga zbadajo, izvajajo psihično, fizično nasilje. Ves sistem je naravna zelo storilnostno, opravilno, kaj vse moreš, naret, doseči.« G65

Jaz: »Bi želela še karkoli dodati v povezavi s svojo izkušnjo in vlogo družine v povezavi z medvrstniškim nasiljem in mladostništvom v današnjem času?«

Klara: »Zaključna misel bi bila, da grozljivo, grozen se mi zdi ta proces odraščanja. Velikokrat misli, da se samo tebi to dogaja, da je vse katastrofa, ampak si pa tudi ne znam predstavljati kak je danes odraščati, se mi zdi, da mi smo meli nek nivo stabilnosti, medtem ko zdaj si ne znam predstavljati kak je odraščati recimo mojim nečakom.« G66

9.4. Primer odprtega kodiranja

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
E1	<i>Ja, jaz sem bil večino, no zdaj ne več večino. Večino otroštva sem preživel sam z mamo, očeta ni bilo v sliki, takda nisem glih mel neke očetovske podobe v življenju, se je pa mama trudila kolko je vedla pa lahko.</i>	Otroštvo z mamo, odsotnost očetovske figure v otroštvu in mamin trud	Spomini na otroštvo	Odraščanje
E2	<i>Pol je čez čas, pri desetih letih prišlo očim v sliko, takda 12 let nazaj pa je bil fajni z mano, z nami. Smo skupaj od takrat pa je bil fajni z mano.</i>	Prihod očima pri 10. letih in pozitiven pogled nanj	Spomini na otroštvo	Odraščanje
E3	<i>Začelo se je v osnovni šoli, vrtec še je bil kolko tolko vredi.</i>	Začetek v osnovni šoli	Trajanje medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E4	<i>Se mi zdi pol pa se je začelo mislim, da pretežno s tem, da sem mel dolge lase pa so me zmerjali s punčko.</i>	Tarča zaradi fizičnega izgleda v otroštvu (dolgi lasje in zmerjanje s punčko)	Tarča medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E5	<i>Pol je to naredilo, da sem se rajši družo s puncami v razredi kot pa s fanti, kar je prišlo zopet do zmerjanja, zakaj se s puncami družim pa da sem punca in je to naredilo taki</i>	Druženje s puncami kot strategija soočanja, a je prišlo do cikla zmerjanja s strani	Tarča medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	<i>cikel, da so se norčevali. Sem se družo še bolj z njimi, so se še bolj norčevali pol pa so, pol sej smo se tudi družili s fanti neke časa pa so se spet norčevali pa so se opravičevat začeli, ker so vedli, da bodo v težavah, če jih bom zatož.</i>	fantov		
E6	<i>Pa je tudi tak blo, ni neke dolgo trajalo.</i>	Zanikanje, da je nasilje dolgo trajalo	Trajanje medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E7	<i>To je blo prve tri leta osnovne šole pol pa sem se preselo pa sem se prepiso, tam pa realno ne vem zakaj je prihajalo do tega, samo ko da me pač eni niso meli radi v razredu, taki bolj popularni.</i>	Selitev, prepis na novo šolo in ponovno medvrstniško nasilje s strani popularnih v razredu	Tarča medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E8	<i>Te je to tudi prišlo do tega, da so me drugi začeli zmerjati, tudi ni pomagalo, da sem pol aparat dobo in so me pol spet zmerjali, da sem ko veverca pa take.</i>	Tarča zaradi fizičnega izgleda (zobni aparat) in zmerjanje	Tarča medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E9	<i>Postopoma se je zmanjševalo proti končnih razredih, v srednji pa ni skoraj nič zmerjanja, toti neki fantovski heci, ampak nič takega.</i>	Postopno zmanjševanje in odsotnost zmerjanja v srednji šoli	Tarča medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E10	<i>Ni blo glih fizičnega tak, to ko te nekdo porine slučajno, se je tudi včasih zgodlo.</i>	Občasno fizično nasilje	Oblike medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E11	<i>Pa tudi en spomin mam, da so žogo v mene brcali in te druga sta bla v razredi, ko pa sta bla z mano prijatla in se je postavilo v napad, da niso v mene brcali pa je on dobo žogo v obraz pa ja sem šel zatem takoj povedat pač v glavnem je blo tudi nekaj tega.</i>	Brcanje žoge kot fizično nasilje, ščitenje s strani prijateljev in prošnja po pomoči s strani žrtve	Oblike medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E12	<i>Pretežno pa je blo psihično pa verbalno.</i>	Pretežno psihično in verbalno nasilje	Oblike medvrstniškega nasilja	Izkušnje z medvrstniškim nasiljem
E13	<i>Ko sem zaj toti primer povedo, eni so neke nazaj rekli, pol pa so pač pustili samo.</i>	Ukrepanje nekaterih vrstnikov in	Neustrezno in ne celovito ukrepanje	Pomoč in podpora s strani institucij oz. strokovnih

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
		ignoriranje odraslih	institucij ob medvrstniškem nasilju	služb
E14	<i>Učitelji so tak neke malega naredli pol pa jim je blo pač vseeno, so bli tak, okej rešli smo, problem rešen, ampak problem ni bil rešen.</i>	Ukrepanje učiteljev in prepričanje, da je problem rešen, čeprav ni bil	Neustrezno in necelovito ukrepanje institucij ob medvrstniškem nasilju	Pomoč in podpora s strani institucij oz. strokovnih služb
E15	<i>Neke malega je kdo kaj nazaj reko, kakega ščitenja pa to ni blo.</i>	Verbalni odziv, a odsotnost zadostnega ščitenja	Neustrezno in necelovito ukrepanje institucij ob medvrstniškem nasilju	Pomoč in podpora s strani institucij oz. strokovnih služb
E16	<i>Ja, zdaj bi jaz mel mamo, očima to tak al tak.</i>	Prepričanje, da sta njegova družina, mama in oči	Pojmovanje družine	Vloga družine
E17	<i>Pa bi še zdaj vključo punco pa njen sklop družine, se mi zdi, da se že lepo razumemo pa bi lahko reko, da so mi že dovolj blizu, da so mi družina.</i>	Prepričanje, da je njegova družina tudi punca in njena družina	Pojmovanje družine	Vloga družine
E18	<i>Jaz pretežno doma sploh nisem govoril, da prihaja do tega, ker sem nekajkrat probo pa ni blo nekih odgovorov ali pa so bli odgovori: »Bodi moški, sam se brani.«, pa take nazaj.</i>	Pomanjkanje govora o izkušnji v družini in odziv, da se mora braniti kot moški	Komunikacija in vrednote	Odnosi v družini
E19	<i>Ne vem, nisem rad preveč se brano nazaj, probalo mi je vseeno bit, takda sem tudi pol neho doma praviti, da se mi to dogaja pa noben ni glih vedo.</i>	Potreba po temu, da mu je vseeno in prekinitev govora o tem doma	Komunikacija in vrednote	Odnosi v družini
E20	<i>Mama je rekla samo, da naj povem učiteljom alpa da naj povem nekomu, alpa naj rečem neke nazaj, samo nazaj nisem nič hoto reč, učitelji pa tak, da so tisto situacijo rešli pol pa jim je blo tak vseeno.</i>	Mamin odziv kot prepričanje naj pove učiteljem in neustrezno ukrepanje učiteljev	Komunikacija in vrednote	Odnosi v družini
E21	<i>Moji mami je bil zelo pomemben vedno uspeh, hotla je, da sem pač povsod prvi v vsem. Takda je to na nek način pritiskalo na mene, to se je</i>	Uspeh kot pomembna vrednota in mamina jeza v povezavi z učenim	Komunikacija in vrednote	Odnosi v družini

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	<i>tudi na nogometi poznalo, ko se je drla na tekmah kaj naj delam, čeprav so nas učili drugače pa v šolo je bla jezna, če sem štirke domov prineso, takda uspel je bla neka taka vrednota, ki so jo hotli doma.</i>	uspehom		
E22	<i>Mama je mela takrat tudi neke zdravstvene težave pa al je bla doma al pa malo službi, delno v službi, tak da je bla neka skrbnica, da je bil doma neki red.</i>	Mamine zdravstvene težave in mamina vloga skrbnice pri skrbi za dom in družino	Družinska dinamika	Odnosi v družini
E23	<i>Očim pa je bil v tistih časih, še posebej ko ni bil tolko stari je zelo dosti delal, tak ob petih je odišo pa ga do osmih zvečer ni blo doma.</i>	Očimova vloga – vloga tistega, ki dosti dela	Družinska dinamika	Odnosi v družini
E24	<i>Očim je prepustito, da težave povem mami.</i>	Očimova prepustitev, da težave pove mami	Družinska dinamika	Odnosi v družini
E25	<i>Mel sem ja, ker je bil v isti situaciji tak ko jaz, ker so njega tudi isto zbadali, samo njega so zbadali, ker je pač malo močnejši bil, postave in te so oba zbadali. Je pa na srečo bil blizu doma pa sma se začela družiti pa te tak sem se večinoma z njim družo po pouki. Te tak sma se večinoma, pač neke sma delala, ne spomnim se več.</i>	Druženje s prijateljem, ki se je prav tako soočal z medvrstniškim nasiljem	Viri moči	Varovalke
E26	<i>Nogomet sem treniral, samo ni pomagalo, ker večina tisti kaj so me zbadali je hotlo tudi tja pa pogostokrat smo bli z višjimi razredi skup in te so še oni začeli zbadat.</i>	Nogomet sprva kot varovalni dejavnik, kasneje pa zbadanje pri nogometu	Viri moči	Varovalke
E27	<i>Nisem glih rad na nogomet hodo, samo me je mama neke vrste silila.</i>	Odklonilen odnos pri nogometu in siljenje mame	Viri moči	Varovalke
E28	<i>Pol sem neho govorit o tem, takda sem bolj zase začel neke delat, sem se probo zмест z nečim, da nisem tolko razmišlalo o tem.</i>	Prenehanje govora o izkušnji doma in poskus zamotiti se z nečim drugim	Strategije preživetja	Ukrepanje in sodelovanje družine v procesu podpore in pomoči
E29	<i>Nogomet je malo pomagal pri tem, če odšteješ zbadanje.</i>	Nogomet kot varovalni	Viri moči	Varovalke

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
		dejavnik, če odšteješ zbadanje		
E30	<i>Pol pa gleda Youtube, igral neke igrice, da nisem o tem razmišljal kaj se v šoli dogaja.</i>	Gledanje YouTuba in igranje igrice	Viri moči	Varovalke
E31	<i>Ne glih, v šoli smo najdlje prišli do nekih teh šolskih pedagogov pa svetovalcev, oni so te podobno naredili. Tak so za tisti primer rekli, da naj rešimo to pa smo rešili to, pol pa niso več nič spraševali. Za neko dolgo obdobje se ni nič dogajalo.</i>	Kratkoročna pomoč/podpora šolskih pedagogov oz. svetovalne službe v šoli	Neustrezna in ne celovita pomoč in podpora	Pomoč in podpora s strani institucij oz. strokovnih služb
E32	<i>Jaz sem hodo k pedagogu, ko sem bil mali, samo to je blo zato, ker sem mel nočne more, ni blo zaj glih zaradi medvrstniškega zbadanja zaj, ampak sej pol sem tam tudi o tem povedo, samo ne tolko kolko bi lahko.</i>	Obiski pri pedagogu zaradi nočnih mor in odsotnost izražanja o medvrstniškem nasillju pri svetovalni službi	Neustrezna in ne celovita pomoč in podpora	Pomoč in podpora s strani institucij oz. strokovnih služb
E33	<i>Jaz sem tak pričakoval, da se ne bo nič konkretnega doseglo s tega pa sem mel na konci prav.</i>	Pričakovanje, da se ne bo nič konkretnega s doseglo (sodelovanje s šolsko svetovalno)	Refleksija nekoč	Doživljanje podpore institucij oz. strokovnih služb
E34	<i>Pač prišlo smo noter pa je vsak povedo toto stvar pa je ona pol njim rekla, da zakaj so to oni delali pa so si neki izgovor zmislili, da se jim je smešno zdelo, ali pa da niso mislili nesramno. Pa so mene vprašali, če smo vredni pa se mi ni dalo ubadat s tem pa sem samo reko, da je vredni pa da je kaj je zaj pa se je tak to rešlo.</i>	Utišanje žrtve in normalizacija nasillja s strani šole	Pristopi strokovnih delavcev	Doživljanje podpore institucij oz. strokovnih služb
E35	<i>Učitelji so nas pač poslali k tota pedagoginji, da je blo bolj resno, samo ko pa niso k njej poslali pa so pač oni na isti način rešli, da se naj pobotamo zdaj, da smo sošolci pa prijatelji pa da se nena smemo tak obnašat pa so oni rekli, da ne bojo več pa sem jaz reko, da okej pa vredni je, če jim je žal jim je žal. Je blo rešeno za tisti čas.</i>	Površna intervencija šole	Pristopi strokovnih delavcev	Doživljanje podpore institucij oz. strokovnih služb

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
E36	<i>Pol pa se je spet ponavljalo.</i>	Ponavljanje nasilja	Pristopi strokovnih delavcev	Doživljanje podpore institucij oz. strokovnih služb
E37	<i>Tak pri sedmem razredu se je zaključevalo, smo vedli, da ni to tak fajn.</i>	Zaključevanje v sedmem razredu, ko so vedeli, da to ni fajn	Pristopi strokovnih delavcev	Doživljanje podpore institucij oz. strokovnih služb
E38	<i>Po moje bi, če se to tak dalj časa dogaja, tak kot se je pri meni, bi se moglo starše začeti obveščati o vseh vključenih, tudi ne vem zakaj se pri nas ni.</i>	Obveščanje staršev	Vključevanje in upoštevanje družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja	Vloga institucij in strokovnih služb
E39	<i>Ne vem, zdi se mi kot da bi, kot da sem jaz tudi to napako delal, da bi mogo večkrat doma povedat kaj se mi dogaja pa da ni fajn pa take stvari pa bi starši mogoče neko spodbudo dali, da se vključi kaj več kot samo učitelji.</i>	Prepričanje, da je delal napako, da bi moral večkrat doma povedat	Vključevanje in upoštevanje družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja	Vloga institucij in strokovnih služb
E40	<i>Če pride do tega mimo nekih učiteljev te bi starši ziher mogli vedet pa se mogoče tudi kako organizacijo pokliče, kaki CSD ali pa kaj podobnega.</i>	Prepričanje, da bi starši morali vedet ter kontaktiranje organizacij, denimo CSD-ja	Vključevanje in upoštevanje družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja	Vloga institucij in strokovnih služb
E41	<i>Po moje to, da samo mentaliteta kak so pač oni odraščali. Moja starša sta bla oba taka, da naj se sami za sebe borimo, za sebe to rešimo, če bi se oni tudi malo spremenili, da bi se vključlo ostale organizacije, bi pomagalo, da se neke reši ali pa da se bi začelo pogovarjat o teh težavah, kere pač mam.</i>	Mentaliteta staršev kot vidik, da bi se ukrepalo oz. pogovarjalo o tem	Vključevanje in upoštevanje družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja	Vloga institucij in strokovnih služb
E42	<i>Pri meni niso dosti naredli, samo rekli so: »Reši sam.«.</i>	Prepričanje, da niso dosti naredili in drža, da mora rešit sam	Osebna rast	Okrevanje
E43	<i>Pa sem probo pa nisem mogo, ker nisem bil konfrontalna oseba, ko sem bil mali in te sem se raje izogibal</i>	Poskus po soočenju, da reši stvari sam in	Osebna rast	Okrevanje

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
	<i>težavam, ko pa da bi kaj naredo, ker mi je blo pač tak lažje.</i>	izogibanje težavam		
E44	<i>Starša nista neke dosti naredla, tak domov sem prišo, prvič, ko so me začeli zbadat, da sem veverca, da sem čudno jedo, ker sem mel na novo aparat pa sem probo jest, da se mi nena zatika za aparat pa sem pač prišo domov, se je vidlo, da sem žalosten pa je mama rekla, da sej to bo minlo, ti samo reči pa bodo nehali pa bo boljše.</i>	Prepričanje, da starša nista dosti naredila, da bi ga zaščitila in mamin odziv, da mora rešit sam	Osebna rast	Okrevanje
E45	<i>Če mi je kdo kaj reko, sem reko nazaj pa niso nehali. Ker ko smo otroci, nena glih poslušáš, ko ti rečejo naj nehaš.</i>	Jezik kot orodje za samozaščito	Osebna rast	Okrevanje
E46	<i>Očim, njemu tak nisem govoru, če mu je mama, tega ne vem, po moje je še manj vedo, ko mama glede takih stvari.</i>	Ničelna komunikacija z očimom	Osebna rast	Okrevanje
E47	<i>Pol sem se pa pač s prijatlom meno, pa sma se midva menla o takih stvareh pa sma pol tudi midva »šinfala« o njih, da sva se kao boljše počutla, sma na taki način to delala.»</i>	Odnos s prijateljem kot varovalni dejavnik	Viri moči	Varovalke
E48	<i>Je blo fajn, da sem se malo z nekom vsaj pogovarjal, da sva se družla, če ne drugega sma vsaj dobra prijatelja zaradi tega postala.</i>	Novo prijateljstvo	Viri moči	Varovalke
E49	<i>Malo manj se družima zaj, ampak se še slišima na vsake tolko.</i>	Ohranjanje prijateljstva	Viri moči	Varovalke
E50	<i>Zdaj je že v redu, zdaj je že toliko let minlo, da sem že sam lahko predelal vse to skozi pa z drugimi pa sej bi lahko boljše odreagirala, samo sta tudi mela svoje skrbi pa sta se vseeno trudla, da sem mel v redu življenje pa da sta naredla kaj sta lahko za mene. Nena ju zaj krivim, da nista dovolj naredla, samo zaj smo v redu glede tega.</i>	Prepričanje, da je predelal izkušnjo, refleksija, da bi starša lahko drugače odreagirala, a vednost, da sta naredila najboljše kot sta takrat lahko	Osebna rast	Okrevanje

Št. izjave	Izjava	Pojem	Kategorija	Tema
E51	<i>Pač fajn, meni je vedno fajn, ko lahko nekemu povem stvari. Ker se mi zdi, da dostikrat držim v sebi probleme, ker nočem drugih obremenjevat s tem in te ko enkrat dam ven se lepše počutim pa mi je lažje malo pol za neke časa.</i>	Deljenje izkušnje kot čustvena razbremenitev	Osebnostna rast	Okrevanje
E52	<i>Ja, jaz mislim, da me je to naredlo močnejšega, ker jaz sem se pol že navado, mi zaj težje pride kaj do živega, vesel sem, ker sem zaradi tega taki kot sem in sem vesel kaki sem zaj. Vidim to kot tako stvar, da me je to naredlo v takega kot sem danes, kar je meni dobro.</i>	Prepričanje, da je zaradi tega močnejša oseba	Osebnostna rast	Okrevanje
E53	<i>Bolj, da se morajo osredotočiti na širšo sliko, ne samo na konkreten problem pa pol pozabit vse kaj se je prej dogajalo pa vse kaj se lahko v prihodnosti zgodi, ampak da pač so pozorni na to, koliko časa se dogaja to, če se isti osebi dogaja, da se pol da to kot celota nekaj rešit, brez da se vleče pa pol otrok ni srečen pa to, da se sporoči drugim odgovornim osebam pa oni ne morejo rešit tega.</i>	Prepričanje, da se morajo osredotočiti na širšo sliko in celostno rešitev problema in posredovanje informacij odgovornim osebam	Želje za napreč	Vloga institucij in strokovnih služb

9.5. Osnovno kodiranje

✓ Tema: ODRAŠČANJE

1) Spomini na otroštvo

- Več slabih kot dobrih spominov (A1)
- Pomanjkanje dobrih spominov v obdobju osnovne šole (A2)
- Prebivanje v mestu in odhod od doma (A3)
- Nespoštovanje in neprimerno obnašanje s strani družine (A4)
- Odsotnost ter čustvena nedostopnost očeta v otroštvu (A5)
- Skupno družinsko delo z ničelno komunikacijo (A6)
- Skrbna vloga mame v zgodnjem otroštvu in nudenje pomoči pri učenju (A7)
- Mamina jeza zaradi šolskega dela (A8)
- Grešni kozel - krivec za probleme v družini (A9)
- Brat (enojajčni dvojček) (A10)

- Različni interesi in prijatelji med sorojencema (A11)
- Želja po razumevanju med bratoma (A12)
- Odsotnost druženja z bratom v osnovni šoli (A13)
- Čisto normalen, običajen pogled na odraščanje (B7)
- Zavedanje, da se sooča z Atopijskim dermatitisom, ki najbolj prizadane dele kože v obliki srbečice predvsem v obdobju odraščanja (C1)
- Zavedanje, da ima starejšo sestro in spoznanje, da je to, da imaš sorojenko pomemben faktor odraščanja (Č19)
- Oči v vlogi šaljivca (za zabavo) (Č20)
- Stroga mama (Č21)
- Zavedanje, da so spomini iz zgodnjega otroštva načela v redu (Č22)
- Poudarek na vljudnosti (Č23)
- Mama se je hitro razjezila, če je kaj naredila narobe in skrb mame za čustveno vzgojo (Č24)
- Odsotnost spominov na odraščanje z očijem (Č25)
- Spoznanje, da sta bili mami šola in zdravje zelo pomembna in mamina jeza zaradi nerednega opravljanja domačih nalog (Č26)
- Spoznanje, da je bilo njeno odraščanje okej (D1)
- Spoznanje, da je morda bolj navezana na stare starše kot na starše, a ne ker ne bi živela s starši (D2)
- Hoja v šolo v drug šolski okoliš, navezanost na stare starše bolj kot na starše ter spoznanje, da ji je več ostalo od njune vzgoje kot od mej doma (D3)
- Prepričanje, da ima z mamo okej odnos (D4)
- Prepričanje, da z očetom nima tako bližnjega odnosa, ker ni bil tako topel, a je to ne gane, ker so dosti kompenzirali z ostalimi (D5)
- Rutina (mama jih je peljala k starim staršem, od tam pa so šle v šolo) (D6)
- Spoznanje, da je njen najljubši spomin povezan s hrano stare mame ter družinsko povezovanje skozi hrano (D7)
- Otroštvo z mamo, odsotnost očetovske figure v otroštvu in mamin trud (E1)
- Prihod očima pri 10. letih in pozitiven pogled nanj (E2)
- Sestra, mami in oči (F1)
- Življenje v mestu kasneje selitev (F2)
- Šolanje na isti šoli od prvega razreda, sestra se je vmes prešolala zaradi selitve (F3)
- Spoznanje, da sta oba starša ljubeča (F4)
- Veliko kreganja s sestro, zdaj se super razumeta (F5)
- Spoznanje, da je proces odraščanja čisto normalen, tradicionalen (G1)
- Ati, mami in dve starejši sestri (G2)
- Življenje zgoraj v hiši, spodaj babi in dedi in spoznanje, da so bili kar povezana družina (G3)
- Spoznanje, da je dinamika doma kar tradicionalna (delitev dela in spolne vloge) (G4)
- Božične tradicije v znamenju okraševanja stanovanja in nabiranja mahu v gozdu (G5)
- Skupna morja poleti (G6)
- Jutranji rituali – skupni zajtrki, večerje (G7)

✓ **Tema: IZKUŠNJE Z MEDVRSTNIŠKIM NASILJEM**

1) Trajanje medvrstniškega nasilja

- Od 3 do 7 razreda OŠ, pred tem tudi malo (A14)
- Osnovnošolska izkušnja medvrstniškega nasilja v 8. in 7. razredu (B1)
- Dve leti trajanja (B2)
- Zavedanje, da se je njena izkušnja nasilja začela v triletju OŠ, avtomatsko zbadanje brez vedenja kaj so posledice za tem (C2)
- Spoznanje, da so se morda prvi zametki začeli v tretjem razredu (Č2)
- Spoznanje, da je blo v četrtem razredu malce več nasilja (Č4)
- Začetek v osnovni šoli (E3)
- Zanimanje, da je nasilje dolgo trajalo (E6)
- Medvrstniško nasilje v šoli (od prvega do tretjega razreda in od šestega do devetega) (F6)
- Prva triada osnovne šole in hoja na manjšo šolo – podružnico (G9)

2) Tarča medvrstniškega nasilja

- Zasmehovanje in socialno izključevanje iz nogometne igre (A44)
- Tarča zaradi fizičnega izgleda v otroštvu (A15) (E4) (G14)
- Nereagirane in lastna bitka (B5)
- Spoznanje, da so je fantje izogibali, ker je bila rdeča, zbadanje, da je sonce, da se je ne smejo dotaknit, ker se bodo opekli (C3)
- Odmik sošolk zaradi želje po zaljubljenosti do fantov in socialno izključevanje zaradi tega (C4)
- Spoznanje, da je bila sama v klopi, izobčena pri aktivnostih, pričakovanje, da bo konec pouka ter želja, da jih popoldan ne rabi videt (C5)
- Spoznanje, da s strani učencev ni bilo nobene pozitivne reakcije ter prepričanje, da so povzročitelji to počeli nevede (C8)
- Spoznanje, da so se kasneje začele druge zadeve, ponovno je sedela sama s sošolko s katero sta se povezali (C11)
- Spoznanje, da je to začelo odražat pri sošolkah, opažanje vzorcev vedenja in druženje, ki ni bilo pretirani, kar je bilo zanje čisto okej (C13)
- Spoznanje, da je sprva šlo za sošolko (Taro), ki je izvajala nasilje, a ni bilo tako problematično (Č3)
- Zavedanje, da je bila takrat hitre jeze (Č5)
- Zavedanje, da je šlo za skupino sošolk, ki so jo zelo radi znervirali in se jim je zdelo to zelo zabavno (Č6)
- Spoznanje, da se je prvotno nasilje s strani sošolke (Tare) prelevilo v to, da jo je v 5., 6. razredu začel zbadat celoten razred, sicer pa so se ves čas pritoževali, da je slabe volje in občutek, da je nihče v razredu ni imel rad (Č7)
- Zavedanje, da je bilo nasilje s strani celotnega razreda, spomin, da se je nasilje malce zaustavilo po novoletnih praznikih, a ne za dolgo (Č11)
- Spoznanje, da je Tara še vedno vztrajala v vlogi povzročitelja, a se je kasneje kar naenkrat nehala (Č12)
- Spomin na obdobje 5., 6. razreda, ko je obiskovala tečaj angleščine, kjer so jo ponovno »bully-jali«, a je čakala izven učilnice, ker se ni hotela zmeniti za to (Č13)

- Spoznanje, da je bil sošolec, ki je povzročal nasilje živel v isti ulici kot ona in njeni stari starši (D8)
- Spoznanje, da ni pomagalo, stopnjevanje nasilja po poti domov in čakanje za vogalom (D10)
- Spoznanje, da nasilje v šoli ni prišlo tako do izraza ter ločitev v vsak svoj razred (D11)
- Spoznanje, da se je nasilje nadaljevalo predvsem po poti domov (D12)
- Spoznanje, da je bil sošolec drugačen in ni bil sprejet v skupini, ona pa je bila bolj sprejeta zaradi osebnih značilnosti (D18) (D25)
- Spoznanje, da se ni nihče drug spravljal nanjo, zaščitniškost ostalih sošolcev ter poslabšanje odnosov zaradi tega – kraja prijateljev (D19)
- Zavedanje, da je to njena subjektivna predstava, poskus refleksije za nazaj ter poudarjenost tradicionalnih vplivov v malih družbah (D20)
- Spoznanje, da je sošolec, ki je izvajal nasilje rabil, da je dal to ven da je imel doma support (D21) (D22) (24)
- Zavedanje, da se je sošolec, ki je izvajal nasilje rad igral z barvikami in igra s puncami (D23)
- Druženje s puncami kot strategija soočanja, a je prišlo do cikla zmerjanja s strani fantov (E5)
- Selitev, prepis na novo šolo in ponovno medvrstniško nasilje s strani popularnih v razredu (E7)
- Postopno zmanjševanje in odsotnost zmerjanja v srednji šoli (E9)
- Ob prihodu v šolo ful občutljiv otrok, kasneje pa kreganje z *bully-ji* (F7)
- Šlo v obratno smer, da je nazaj »udarila« in hitro postavljanje zase (F8) (F10)
- Subtilno, v igri, pri vključevanju v razred (F11)
- Sošolci (od prvega do tretjega bolj punce, kasneje pa fantje) (F14)
- Vrstniški odnosi že iz vrtca in odhod na večjo šolo v petem razredu (G10)
- Spoznanje, da je bila tiha, ni z lahkoto sklepala prijateljstev, imela je dosti znancev (G11)
- Spoznanje, da je sošolec, ki je povzročal nasilje tudi sam doživljal nasilje (G12)
- Novo krilo za v šolo in spoznanje, da so na stol pilepili Uhu lepilo (G16)
- Vpetost opazovalcev – socialna mreža prijateljev (G20)
- Občutek sramu in minimaliziranje (G21)
- Mišljenje, da se modrica da pocelit in opazka staršev, da prihaja z modricami iz šole (G22)

3) Oblike medvrstniškega nasilja

- Udarec vrstnika, po velikosti manjšega (A16)
- Direktno oz. namerno fizično nasilje pri nogometu usmerjeno proti bratoma (A17)
- Psihično in fizično nasilje s strani »bully-ja« Denisa (B3)
- Prikritost nasilja (B4)
- Zavedanje, da je šlo za psihično in ne fizično medvrstniško nasilje (žaljivke, zbadanje) (C6)
- Spomin na dan valet, javno osramočenje na valetu (zalepljeni žvečilni gumiji) kot posredno, fizično nasilje ter vednost, da zmora to izpeljati (C7)
- Spoznanje, da je šlo za verbalno nasilje (Č1)
- Začetek s psihičnim nasiljem (zmerjanje, žaljenje, ignoriranje) (D9) (D53)
- Spoznanje, da nikoli ni bil fizično nasilen, saj bi ga udarila nazaj zaradi treniranja karateja (D13)
- Občasno fizično nasilje (E10)
- Brčanje žoge kot fizično nasilje, ščitenje s strani prijateljev in prošnja po pomoči s strani žrtve (E11)

- Pretežno psihično in verbalno nasilje (E12) (F9) (G13)
- Fizično nasilje pri športni vzgoji (nabijanje žoge v glavo) (G15)
- Posmehovanje in ne reagiranje opazovalcev, če je prišlo do »inovativne« zbadljivke (G17)

4) Vloga odraslih ob ukrepanju pri medvrstniškem nasilju

- Avtoritarno reakcija trenerja (razvrednotenje) ob pojavu medvrstniškega nasilja, kasnejše opravičilo trenerja, spoznanje negativnega vpliva vrstnikov (A18) (A43) (A45) (A50)
- Neseznanjenost učiteljev ter lastna bitka brez vednosti družine (B6) (B10)
- Zavedanje, da učitelji pri urah tega niso opazili, a so opazili med odmorom (C9)
- Zavedanje, da je starejša učiteljica matematike prepoznala in ukrepala ter organizirala razredne ure na to temo, začasna umiritev, a ne za dolgo (C10)
- Razredne ure s strani pedagoginje (delavnice o nasilju) in ponotranjanje tega (C12)
- Spoznanje, da je bila učiteljica angleščine edina odrasla oseba, ki je posredovala in izvedla pogovor z tistimi, ki so nasilje izvajali (Č14)
- Zavedanje, da ob prisotnosti učiteljice niso izvajali nasilja, ko so bili sami pa so ga (Č15)
- Občutek, da ti nekaj dosti pomeni in spomin, kako se ji je učiteljica osebno zaupala (Č16)
- Spoznanje, da je bila ta učiteljica edina odrasla oseba, ki je dala podporo, ostale učiteljice so to ignorirale (Č17)
- Spomin na zelo slab dan, jok in nereagiranje učiteljice ob tem, kasneje pa jeza ob ponovnem snidenju s to učiteljico, ker ni takrat ukrepala (Č18)
- Vmesne mediacije, stik s svetovalno službo ter vpetost staršev, a starši sošolca niso bili pripravljeni sodelovat (D15)
- Spoznanje, da svetovalna ni delovala v smislu siljenja, čeprav pravi, da bi mogla (D16)
- Spoznanje, da je bil sošolec, ki je povzročal nasilje 30 minut prej v garderobi in opažanje oz. pozornost učiteljev (D26)
- Če bi šla povedat učiteljici bi verjetno intervenirala, a se je reševalo med sabo (F12)
- Prva zaupna oseba – ati, odhod do razredničarke in skupinski krog v šoli naslednji dan (G23)
- Jok kot odziv na občutek izpostavljenosti in pričakovanje, da bi povabili na pogovor samo njo in fanta, ki je povzročal nasilje (G24)
- Spoznanje, da je šlo za opravičevanje nasilja in občutek kot da je ona kriva, češ, da ga je sprovcirala ter spoznanje, da je bila tiha (G25)
- Odhod na matično, večjo šolo, kjer se nasilje ni dogajalo in spoznanje, da bi vedela na koga se lahko obrne (G26)

✓ **Tema: VLOGA DRUŽINE**

1) Poimovanje družine

- Želja po lastni družini in osredotočanje na prihodnost (A19)
- Dojemanje partnerja kot družinskega člana (A20)
- Dojemanje družine kot ljudi v istem gospodinjstvu (B8)
- Spoznanje, da družino sestavljajo mama, ata, brat in babica (B9)

- Spoznanje, da družina primarno temelji na biologiji in krvi ter pomeni varno zatočišče (C14)
- Spoznanje, da so zaenkrat njena družina po krvi (ati, mami, sestra) ter tudi par prijateljic, ki jih je spoznala v dveh letih (C15)
- Pojmovanje družine kot baza, kjer se pogovarjat brez zamere, kjer lahko sprostiš jezo, z odpuščanjem (C16)
- Spoznanje, da družino pojmuje v smislu biološke povezanosti in zavedanje, da družinske vrednote najde bolj v prijateljstvih kot v družini (Č33)
- Spoznanje, da so njena družina v krvnem sorodstvu (mama, sestra, stari starši in razširjena družina, stric, bratranca, sestrična) (D27)
- Prijatelji kot družina in veselje, da jih ima (D28)
- Prepričanje, da sta njegova družina, mama in oči (E16)
- Prepričanje, da je njegova družina tudi punca in njena družina (E17)
- Starši in sestra (F15)
- Navezanost na družino in pogled, da je njihova družina dinamična (dosti časa preživljajo skupaj, a se tudi skregajo) (F16)
- Poleg bi še dala mojega psička pa mojega mačka. (F17)
- Spoznanje, da ji družina pomeni varnost, zavetje, sprejemanje, tako slabih kot dobrih lastnosti (G27)

✓ **Tema: ODNOSI V DRUŽINI**

1) Družinska dinamika

- Zaščitniški odziv mame kot odmik ter omejevanje igranja nogometa (A23)
- Mamin občutek sramu zaradi sinovega vedenja (A24)
- Odsotnost emocionalne družinske dinamike, Fizično družinsko nasilje med otroško igro in jok kot čustven odziv (A27) (A28)
- Čustvena podpora brata in materin odziv opravičevanja in spoznanje, da družinski člani niso tako slabi, kljub vsemu (A33) (A35)
- Vloga mame pri skrbi za šolo (B13)
- Vloga očeta pri skrbi za urejenost okolice doma (B14)
- Vloga babice – stara šola (B16)
- Družinski dnevi oz. družinski čas (kosilo, filmi) in prepričanje, da se tega niso zavedali in spoznanje, da so izvedeli za soočanje z medvrstniškim nasiljem – dosti dela na povezovanju (C28) (C29) (C36)
- Dosti joka s strani nje in mame (C34)
- Očetova jeza in nagnjenost po temu, da bo šel v šolo ter debata, da več nima smisla (C35)
- Občutek strahu pri starših usmerjen v to, da bi se zaprla vase ter bi imela samomorilne misli (C37)
- Spoznanje, da sestra ni bila tako podporni (Č36)
- Odsotnost vloge očeta v obdobju soočanja z medvrstniškim nasiljem (Č37)
- Spomin, da je mami zelo pritiskala nanjo v 5. razredu (Č38)
- Zavedanje o odsotnosti očeta, prikritost o svoji izkušnji ter očetova impulzivnost (D30)
- Mama kot psihologinja, ki je vedno sodelovala s šolsko svetovalno službo in ozaveščenost o odprti

komunikaciji v povezavi z nasiljem (D31)

- Stari starši, ki so tudi doživljali oblike nasilja (vandalizem nad njihovo hišo) (D32)
- Prepričanje, da so bili odprti, da bi morda lahko drugače odreagirali oz. prepričanje, da se obrnejo na svetovalno službo oz. na odrasle osebe (D41)
- Spoznanje, da je v tistih trenutkih ratalo zelo slabo (D46)
- Mamine zdravstvene težave in mamina vloga skrbnice pri skrbi za dom in družino (E22)
- Očimova vloga – vloga tistega, ki dosti dela in prepustitev, da težave pove mami (E23) (E24)
- Mamin odziv – umakniti se, pozabiti, očijev odziv – reči kaj nazaj (F21)
- Pripravljenost za pogovor o šoli (F22)
- Vloga mame – tolažba (F26)
- Vloga očeta – v primeru, da je bila žalostna jo je objel (F27)
- Starša kot povezovalni člen, jok kot čustven odziv pred odhodom v šolo in spremstvo staršev (G28) (G30)
- Zaskrbljenost staršev, zaščitniška vloga očeta (G29)
- Ati in mami kot zaščitnika, sestri v razbremenilni vlogi in tolažba babice kot druge mame (G32)

2) Vloga sorojencev v družini

- Posredovanje starejšega brata ob izbruhu nasilja v družini (A22)
- Odsotnost starejšega brata pri otroški igri (A30)
- Vloga brata in opravljanje dela skupaj (B15)
- Vednost, da vzorec opaža tudi pri sestri (C31)
- Spoznanje, da ji sestra ni bila toliko v oporo in spomin na dogodek, ko je bila žalostna in je sestra pripeljala družinsko psičko v dnevno sobo, kjer je jokala (Č32)
- Zavedanje, da je bila njena sestra najbolj vpletena (dogajanje na šoli, odzivi, sodelovanje s šolsko svetovalno službo) (D29)
- Vloga sestre – igra (F26)
- Zaščitniška vloga sester in kino (G31)

3) Komunikacija in vrednote

- Odsotnost družinske komunikacije in vrednot (A25)
- Iskrenost (B11) (B12)
- Spoznanje, da mami in ati nista vedela zaradi vednosti, da bo to sprožilo polno zadev ter refleksija za nazaj v smislu, da bi morala povedati, da bi to celostno vplivalo na ukrepanje na njeno počutje (C18) (C19)
- Spoznanje, da je omenila posredne stvari (prenehanje druženja s prijateljicami), »zapakiranje z mašnico« ter zavedanje, da bi lahko bilo bolje, občutek sramu (C20) (C22)
- Zavedanje, da bi bila dobra vloga družine in vednost koliko si kot oseba pripravljen povedati in sprejeti, mišljenje, da bi bila sedaj pripravljena govoriti o tem, ko vedo kaj se dogaja s sestrico (C23) (C24) (C25)
- Zavedanje, da se imajo kor družina radi ne glede na dogajanje – ljubezen (C26) (C27)
- Spoznanje, da je soočanje z nasiljem razkrila pred zaključkom šole v maju (zadnji razred) in želja po izogitvi procesov, ki bi bili sproženi po razkritju, šok doma, čemu tega ni povedala prej (C30) (C32) (C33)

- Spoznanje, da ji je mami govorila, da mora umirit hitro jezo, da se ne sme tako vznemirit pred sošolci, težave z izražanjem jeze (Č27) (Č28) (Č29)
- Spoznanje, da se očijeve reakcije v tem času ne spomni, kot da ga ni bilo tam (Č31)
- Stara mama in njen vzgojni moto (D33)
- Spoznanje o družinski odprtosti, ne zatiranju in ne vsiljevanju ter spoznanje o družinski odprtosti, ne zatiranju in ne vsiljevanju (D34) (D35)
- Znanje in radovednost kot pomembni vrednoti (D36)
- Zavedanje, da so se vedno dobro pogovarjali in odprt pogovor o tem tudi v širši skupnosti (D37) (D38) (D39) (D40)
- Pomanjkanje govora o izkušnji v družini in odziv, da se mora braniti kot moški (E18) (E19)
- Mamin odziv kot prepričanje naj pove učiteljem in neustrezno ukrepanje učiteljev (E20)
- Uspeh kot pomembna vrednota in mamina jeza v povezavi z ucnim uspehom (E21)
- Prijaznost, brez pretepanja, prepiranja kot vrednota (F20)
- Pomanjkanje komunikacije o medvrstniškem nasilju (F23)
- Prisotnost sramu in zaprtost vase (G33)
- Razkritje fizičnega nasilja, jok in »bruhanje« besed ven (G34)
- Občutek, da je lažje, če spregovoriš z družino oz. podpornimi osebami (G35)

4) Čustvena prilagoditev na družinsko okolje

- Zmanjšana občutljivost zaradi nasilja v družini in otroški jok kot strategija za prenehanje nasilja s strani staršev ter otrokova prilagoditev na domače okolje – normalizacija tistega kar pozna (A26) (A29) (A53)
- Očetova odsotnost in eksplozivna reakcija botra in strah pred obiskom starih staršev zaradi botrove skrbi za stara starša (A32) (A34)
- Pomoč in podpora pri spravljanju drv in babičina natančnost (B17)
- Pomanjkanje odnosa z mami in negativen pogled na njene reakcije (Č35)

✓ **Tema: VAROVALKE**

1) Viri moči

- Filmi, risanke, knjige, zgodbe iz stripov kot viri vrednot, socialnih veščin pri moških – za učenje sočutja (A36) (A40)
- Odsotnost opore/varovalk v socialni mreži v času izkušnje medvrstniškega nasilja, izguba prijateljev v osnovni šoli in dobri stiki samo z dvema osebama (B18) (B19) (B20) (B22) (F29)
- Novo prijateljstvo v srednji šoli s prijateljem, ki je bil v osnovnošolski paralelki (B21)
- Več druženja (odhod k babici, prijateljem njene starosti) (C38)
- Sošolka kot vir moči med kosilom, malico (C39)
- Spoznanje o babici – babica kot vir moči (C40)
- Spoznanje o sestričnah (skupno igranje odbojke, igre z žogo, kolesarjenje, rolanje), toliko, da je odmisllila in zavedanje o pozitivnih točkah (C41)
- Spomin na začetek učenja kitare, petje »Bele snežinke«, delo na samozavesti v smislu predelave težav in zavedanje, da ima zato zdaj rada glasbo in druženje s sestro (C44) (C74)

- Verouk (skupina raznovrstnih starostnih skupin) ter podporen duhovnik, ki je imel dober odnos do otrok kot vir moči (C60)
- Odbojka, podpiranje skozi treninge za izražanje jeze ter samopodoba v odnosu do fantov (C75)
- Zavedanje, da je eden izmed sošolcev nasprotoval ostalim, ki so se spravljali nanjo in občutek, da ti veliko pomeni, ko se nekdo postavi zate v socialni mreži (Č8) (Č9)
- Spomin, da je imela enega virtualnega prijatelja v tistem obdobju, ki je bila edina dobra stvar v življenju, ustvarjanje in risanje kot vir razbremenitve (Č34) (Č39)
- Obiskovanje svetovalnice v srednji šoli (1 leto) in obiski pri terapevtki (2 leti) (Č44)
- Spoznanje, da v krogu prijateljev še vedno ne govori o tem, če res ni potrebe (Č59)
- Pozornost bližnjih (nonina prijateljica jo je peljala domov) kot vir moči (D42)
- Spoznanje, da se jim je zdelo, da je to vloga šolske svetovalne službe (D43)
- Prepričanje, da je šlo za absurd, ko so jo stari starši hodili iskat v šolo v 8. razredu ter vložen trud (D47)
- Dogovor o ločitvi in izboru drugih aktivnosti oz. pot domov s sestro (D48)
- Spoznanje, da karate ni bila ravno varovalka, ampak bolj hobi (D49)
- Prepričanje, da je bilo ne stopnjevanje nasilja kot varovalka (D50)
- Spoznanje, da so eni učitelji zares stali ob strani in so bili precej pozorni na te stvari (D51) (D78)
- Spoznanje, da so bili prijatelji in sošolci pozorni na te stvari ter da jim je postalo nadležno po petih letih ukvarjanja z istimi stvarmi (D52) (D78)
- Druženje s prijateljem, ki se je prav tako soočal z medvrstniškim nasiljem (E25)
- Odklonilen odnos pri nogometu in siljenje mame, nogomet kot varovalni dejavnik, če odšteješ zbadanje (E26) (E27) (E29)
- Gledanje YouTubea in igranje igrice (E30)
- Odnos s prijateljem kot varovalni dejavnik, ohranjanje prijateljstva (E47) (E48) (E49)
- Pogovori z mami in življenjski nasveti sestre (F13) (F18) (F19)
- Objem in odziv staršev, da saj bo (F24)
- Ko je bila starejša – podpora »friend groupice« in skupno obrekovanje o vrstnikih (F28)
- Oklepanje pri učiteljicah in razredničarki, ki je bila v pomoč (F30)
- Družinska opora kot varnost karkoli se zgodi (F53) (F54) (G36)
- Fant (partner) kot varovalni dejavnik (F55)
- Spoznanje, da ne krivi sošolcev, saj jih je bilo verjetno strah ravnati in odsotnost zaščite v krogu prijateljic (G37)
- Vrstnik (fant) v zaščitniški vlogi pri športni vzgoji (G38)
- Treniranje jahanja, borilnih veščin in mišljenje mame, da bo to dvignilo njeno samozavest, zaprtost vase in odsotnost prijateljev (G41) (G42)

✓ **Tema: UKREPANJE IN SODELOVANJE DRUŽINE V PROCESU PODPORE IN POMOČI**

1) Strategije preživetja

- Občutek moči, kontrole in govor kot preživetveni strategiji pri nogometu (A37) (A38)
- Sprememba načina razmišljanja in zavedanje o negativnih vzorcih iz družine (A39)

- Izogibanje tistemu, ki izjava nasilje kot strategija preživetja (B23)
- Prepričanje, da ne ve oz. je zagotovo kdo opazil nasilje kot opazovalec (B36)
- Prepričanje, da je nasilje videl sovrstnik in vloga opazovalca, da to posreduje šolski svetovalni službi (B39)
- Spomin na klic Tom telefona, a se niso oglasili, kar je privedlo do tega, da ni več upala poklicati (Č41)
- Pogovor doma, da nekomu pove oz. gre do šolske svetovalne službe ter nesigurnost o napisanem zapisniku, upanje, da se bo nasilje rešilo ter nagovarjanje k temu doma (D56) (D57)
- Prenehanje govora o izkušnji doma in poskus zamotiti se z nečim drugim (E28)
- Odsotnost strategij, ki so ji pomagale, želja, da bi mu rada pokazala, da se ne sme hecat z njo in spoznanje, da je bila tiha, sramežljiva (G39)
- Občutek strahu, stres pred konfrontacijami, delo na sebi in obrambni mehanizmi (G40)
- Odprta komunikacija med vsemi udeleženi (G50)

2) Načini ukrepanja v procesu pomoči in podpore

- Prepričanje, da ukrepanja ni bilo ravno v šoli (C45)
- Spoznanje, da je staršema zelo hvaležna – zavedanje, da je vedno imela podporo s strani šole ter stik staršev z učitelji, ki so vedeli za izkušnjo nasilja (C47) (C49)
- Podporen odnos med njenim očetom in učiteljico med šolsko svetovalno službo in njenimi težavami s kožo (C48)
- Odsotnost pomoči, intervencije s strani odraslih, razen učiteljica angleščine, ki je ukrepala (Č40) (Č42)
- Angažiranje razredničarke (kontaktiranje staršev na govorilnih urah) (D54)
- Medvrstniška mediacija, ki so jo vodile učenke 9. razreda ob prisotnosti učitelja (D55)
- Prepričanje, da niso hoteli vpletati policije oz. da je bila to šolska stvar (D58)
- Spoznanje, da je vedno imela upanje, da bo šolska svetovalna bolj to rešila in da je to prihajalo s tega, da so doma vedno rekli naj gre tja (D65)
- Prepričanje, da so se na eni točki učitelji naveličali ukvarjati se s tem in da je šlo njej že na živce, da je mogla biti vsak teden pri šolski svetovalni službi (D66)

3) Mnenje o ukrepanju in sodelovanju družine v procesu podpore in pomoči

- Vpletanje družine prinese poslabšanje situacije zaradi agresivnosti staršev (B40)

✓ Tema: POMOČ IN PODPORA S STRANI INSTITUCIJ OZ. STROKOVNIH SLUŽB

1) (Ne)ukrepanje institucij ob medvrstniškem nasilju

- Pomanjkanje pomoči tekom izkušnje medvrstniškega nasilja in (ne)ukrepanje nogometnega trenerja (A41) (A42)
- Spoznanje, da je bila šola na katero je hodil velika tovarna in strah pred obiskom šolske svetovalne službe (B24) (B25)
- Zaničanje/odsotnost sodelovanja s CSD-jem in policijo (B26) (C51) (C54) (D59) (F34)
- Spoznanje, da nikoli niso uspeli najti datuma, da bi imeli sestanek z obojimi starši ter odločitev sošolčevih staršev, da ne morejo pridet (D60) (D61)

- Odsotnost dela s šolsko svetovalno službo in družino (F33)

2) Neustrezno in necelovito ukrepanje institucij ob medvrstniškem nasilju

- Incident s strani sošolcev (zlomljena očala, poravnanje stroškov) ter stik s šolsko svetovalno službo, zavedanje, da bi bil lahko prijavljen policiji, a so se uspeli dogovoriti (C52) (C53)
- Kratkoročna pomoč/podpora šolskih pedagogov oz. svetovalne službe v šoli (E31)
- Obiski pri pedagogu zaradi nočnih mor in odsotnost izražanja o medvrstniškem nasilju pri svetovalni službi (E32)
- Vključenost šole (razredničarke) in odsotnost drugih organizacij (G43)
- Spoznanje, da podpora ni bila takšna kot bi morala biti ter opravičevanje nasilja (G44)
- Matična šola, fantov občutek sramu in pozitiven občutek ob tem (G45)

✓ Tema: DOŽIVLJANJE PODPORE S STRANI INSTITUCIJ OZ. STROKOVNIH SLUŽB

1) Refleksija (pogled - nekoč)

- Samostojno soočanje z izkušnjo nasilja brez podpore in bedarija s sošolci na igrišču (A46) (A48)
- Negativen pogled na šolsko svetovalno oz. socialno službo nekoč, negativna izkušnja in nevednost o pisarni (potreba po pomoči) (B28) (B31)
- Pogled za nazaj – prepričanje, da se ji dogaja samo hudo (C42)
- Pogled za nazaj – zavedanje, da je bilo dosti stvari, ki jo je držalo gor, ne ve de (C43)
- Skupno delo staršev v smeri spodbude v povezavi s samopodobo zaradi kože (C57)
- Spoznanje o njenem odnosu s fanti v smislu, da jo bo sprejel takšno kot je in plesanje s fantom, ki ji je bil všeč na valeti (C58)
- Pričakovanje, da se ne bo nič konkretnega s doseglo (sodelovanje s šolsko svetovalno) (E33)
- Poglabitev zaprtosti vase zaradi te izkušnje in samoobramba (F36) (F37)

2) Refleksija (pogled - danes)

- Današnji pogled na šolsko svetovalno službo in preobremenjenost šolske svetovalne službe, spoznanje kaj šolska svetovalna služba dela danes in njeno aktivno delovanje (B27) (B29) (B30)
- Zavedanje vzponov, padcev ter drugačen pogled na doživeto nasilje (C50)
- Večkratna hospitalizacija in prepričanje, da dandanes niso vsi zdravniki osebe na mestu (C55) (C67)
- Zavedanje, da so jo prijateljice zavrile, ko je govorila o izkušnji medvrstniškega nasilja in da se je v tem obdobju soočala s samomorilnostjo (Č47)

3) Pristopi strokovnih delavcev

- Doživljanje socialne službe kot negativne in birokratsko pisanje za računalnikom - zasliševalka oz. robot (A47) (A49)
- Prihod k socialni delavki in človek z izkušnjo kot problem (A52)
- Podporen odnos zdravnikov ne le o procesu zdravljenja temveč tudi z vidika duševnega zdravja ter znikanje podpore pri psihologu, psihiatru in v svetovalnici (C56) (C59)

- Spoznanje, da je bila svetovalnica zanjo zelo razbremenilna, saj je s strokovnim delavcem veliko govorila o »bullying-u« in odnosu z mami (Č46)
- Zavedanje, da je bil velik korak, da je o tem lahko govorila v svetovalnici, soočanje s socialno anksioznostjo in spoznanje, da je zelo rada z ljudmi, ki jo sprejemajo takšno kot je (Č48)
- Terapija (2 leti) kot pomemben vidik odnosa z mami in premišljevanje kaj se je zgodilo s tem, da je odnehala (Č49)
- Samoiniciativni svetovalni pogovori v šolski svetovalni službi ter zanimanje profesorjev za to, odsotnost druge pomoči (D62) (D63)
- Utišanje žrtve, normalizacija nasilja s srani šole in površna intervencija šole – ponavljanje nasilja (E34) (E35) (E36) (E37)
- Učiteljica posredovala vmes ter njena zaprtost zaradi te izkušnje (F35)

✓ **Tema: VLOGA INSTITUCIJ IN STROKOVNIH SLUŽB**

1) Vključevanje in upoštevanje družine pri reševanju primerov medvrstniškega nasilja

- Potreba po vrednotah, ki so otrokom všeč, želja po zgodbah, prilikah v sistemu podpore na področju medvrstniškega nasilja (A54) (A55) (A57)
- Prepričanje, da je družina dolžna modrosti prenesti na otroka med avtomobilsko vožnjo (A56)
- Prepričanje, da bi se svetovalne delavke morale več pogovarjat o »bullying-u«, učiteljice bi ga morale ustavit in spoznanje, da bi odnose v družino lahko raziskovala samo učiteljica s katero ima zelo dober odnos (Č50) (Č51)
- Spoznanje, da ljudje z izkušnjo čustvenega nasilja ne bi prišli v stik s starši, ker ne bi šlo za fizično in želja po pogovoru s starši (Č53)
- Želja po kontinuiranem delu z družino (podpora staršem v smislu, da se jih opremi z znanji o čustveni komunikaciji, mentaliteta staršev kot vidik, da bi se ukrepalo oz. pogovarjalo o tem (Č55) (E41) (F39) (F43)
- Sanje o tem, da če bi prejela celostno pomoč kot družina oz. vire podpore se bi »bullying« zmanjšal, želja po stiku z družino in občutki, da ni imela nikogar na kogar bi se lahko takrat zanesla (Č56) (Č57)
- Obveščanje staršev, prepričanje, da je delal napako, da bi moral večkrat doma povedat ter kontaktiranje organizacij, denimo CSD-ja (E38) (E39) (E40)
- Pomen družinskega okolja na področju *bullying-a* (F38)
- Družina kot zaprta enota in nihče se ne sme vmešavat, pogled, da je CSD demon oz. vir ogroženosti, patologije (F41) (F42)

2) Pristopi institucij in strokovnih služb

- Prepričanje, da mora socialni delavec ravnati v nebirokratski, humani drži – pomoč fantom pri krepitvi socialnih veščin preko stripov, borilnih veščin (A58) (A84)
- Potreba institucij po drugačnih prostorih (A59)
- Neugoden občutek ob nepoznavanju človeka ter približanje človeku preko "naravnih« aktivnosti (A60)
- Njegovo opažanje kot prostovoljca ter razlike med deklicami in dečki (A82)

- Pomembnost sodelovanja, odkritost, pogovor, opolnomočenje žrtev in delo na preventivi, aktivno poslušanje s strani institucij (B32) (B33) (B42) (B41) (B67) (B71) (G63)
- Delavnice Tom telefona, počutja (B34)
- Moralna odgovornost učencev in delo šolske svetovalne službe z opazovalci (B35)
- Delo z družino in posameznikom (B36) (B44)
- Delo na prijateljstvih in odgovornost opazovalcev, da povejo naprej (B38)
- Zagotovilo, da bo vse v redu (B41)
- Policija kot represivni organ (B45)
- Ime, priimek in obraz šolske svetovalne službe (B68)
- Nebirokratski pristop šolske svetovalne službe (B69)
- Negativni spomin na šolsko svetovalno službo (B70)
- Potreba po »toplem« in strokovnem pristopu svetovalne službe in pomanjkanje opolnomočenja učencev za prijavo nasilja (B72) (B73)
- Želja po informiranju družine, da obstajajo bolj službe, ki delajo bolj celostno (B74)
- Zbirokratiziran sistem in obremenjenost šolske svetovalne službe s papirji (B75)
- Predhodni pogovori ter zavedanje o prikritih oblikah nasilja (C61)
- Spoznanje, da je fajn, če se spregovori ter družina kot primarni vir zaupanja (C62)
- Podporne delavnice za starše, ki se soočajo z medvrstniškim nasiljem kot prioriteta (C63) (C64)
- Spoznanje, da je pomembno koga lahko prosijo za pomoč (C65)
- Prepričanje, da je potrebno ozaveščanje, da prošnja za pomoč ni nič takega, ker se vsak v družini enkrat znajde, ko ne ve kako naprej (C69)
- Spoznanje, da če greš na CSD ne pomeni, da si patološki, ozaveščanje v družini o področju delovanja CSD-jev (C70) (C71)
- Zavedanje, da lahko predlagaš, a veš, da bo praksa čisto drugačna, saj vsak strokovni delavec na CSD-ju, policiji ne deluje v smeri preventive, temveč gredo v ukrepe (C81)
- Prepričanje, da imajo primarno vlogo institucije, vrtci, šole, hobiji (športna društva) ter pozornost na ničelno toleranco do katerekoli oblike nasilja (C82)
- Prepričanje, da ozaveščanje ostaja ter prepričanje, da imajo nekateri delavnice samo zaradi formalnosti (C83) (C84)
- Predlogi o kontaktiranju družine, mesečni pogovori med razredničarko in družino (C85) (C86)
- Občutek, da je hudo, ker šola opredeli šolsko svetovalno službo v smislu groženj ter zavedanje o pomanjkanju socialnih delavcev v šolah (C87)
- Zavedanje, da je bilo težko prepoznati, da gre za čustveno nasilje (C52)
- Upanje, da bi dogajanje v povezavi z *bully-ingom* ostalo na ravni šoli, da ne bi šlo naprej na CSD in policijo (C54)
- Vključevanje družine ob prvem zaznanem primeru, spremljanje v smeri kurative s strani šolske svetovalne službe (D68)
- Neposredna vključitev staršev s strani strokovnih institucij (aktivna vključitev staršev v sodelovanje in pogovori doma) (D69)

- Medinstitucionalni sestanki v primeru večih institucij, vpletenost staršev, možnosti nadaljnega ukrepanja in skupne rešitve (D70)
- Želja po dialogu, delo na preventivi ter šola kot konkreten stik med otroci in starši (D71) (D75)
- Želja po tem, da lahko družina kadarkoli vstopi v dialog ter vednost staršev, da so tudi institucije pripravljene na dialog (D73)
- Zavedanje o težavah z objektivnostjo zaradi lokalne vpetosti v vzgoji in izobraževanju in na CSD-ju (D86)
- Pasivnost šole v smislu vključevanja staršev (F44)
- Odprta komunikacija, občutek, da je družina slišana ter zavedanje, da bližnjim osebam ni lahko (G52)
- Potreba po tretji osebi, ki bi usmerjala proces podpore/pomoči oz. kot povezovalni člen, ki bi validiral, normaliziral občutke staršev (G53)
- Skupno delo z vsemi udeleženi in usmerjen proces s strani tretje osebe (G54)
- Želja, da družina prejme podporo, več povezovalnih aktivnosti ter želja po temu, da si »človek« v sistemu (G64)
- Spoznanje, da šolsko okolje ustvarja pritisk, sprostitev frustracij preko fizičnega, psihičnega nasilja ter naravnost sistema v smeri storilnosti (G65)

3) Želje za naprej kot eksperti na podlagi lastne izkušnje

- Želja po izkustvenem učenju za mlade in povečani količini prostega časa v obliki druženja, igre (A86)
- Opažanje o porastu fizičnega medvrstniškega nasilja in pomanjkanje veščin pogovora med učenci (B76)
- IKT omejitev med mladimi in vpliv agresije na učence (B77)
- Današnji čas, ki vpliva na to, da vse manj otrok ve za kakršnokoli obliko nasilja, izkušnje s prakse na področju nasilja ter spoznanje, da podpora ni celovita (C89)
- Ekstremen občutek sreče v povezavi z imetjem družine ter zavedanja, da so osebe na mestu (C90)
- Preventivni pogovori s sestro zaradi zavedanja, da se bo izkušnja medvrstniškega nasilja pojavila tudi pri njej ter občutek radosti, ker se je sestri uspelo postaviti zase, ker se njej ni (C91)
- Želja, da bi se čustveno nasilje prepoznalo kot enako hudo kot fizično in prepričanje, da se v Sloveniji to še vedno ne prepozna (C73)
- Želja v smeri, da bi strokovni delavci res znali konkretno posredovati, razlike med fizičnim in čustvenim nasilju in želja po sprotnem delu s starši in otrokom (C74)
- Želja po tem, da mladi vedo, da obstaja »support system« oz. celostna podpora in pomoč (D87)
- Prepričanje, da se morajo osredotočiti na širšo sliko in celostno rešitev problema in posredovanje informacij odgovornim osebam (E53)
- Sodelovanje med razrednikom in šolsko svetovalno službo (F59)
- Spoznanje, da je šola vzgojno – izobraževalni zavod in želja po tem, da se učitelji oprejo na socialne delavke/šolsko svetovalno službo (F60)
- Na sistemski ravni – obvezen predmet o socialnih veščinah, kar bi naredilo čustveno zrele otroke (F61)
- Delo z družino in delo z žrtvijo ter izvajalci nasilja (F62)
- Potreba po opolnomočenju staršev, kako naj ravna (F63)
- Želja, da učitelji, vsaj razrednik prepozna/jo, da tudi otroci, ki so uspešni v šoli imajo težave (F64)
- Občutek, da takrat »vre v tebi«, a ni nihče pomislil, da se kaj dogaja z njo, ker je bila uspešna v šoli (F65)
- Spoznanje, da mora biti za vse enako, tudi za »tihe učence« (F66)

- Mišljenje, da se samo tebi to dogaja in spoznanje, da si ne zna predstavljat, kako poteka proces odraščanja danes (G66)

✓ **Tema: OKREVANJE**

1) Osebna rast

- Povečan občutek samopodobe pri igri nogometa in fitnes (A51) (A63)
- Individualna pomoč pri okrevanju in želja po dejanski družini (A61) (A62) (A81)
- Soočanje z odpuščanjem na podlagi krščanske vere (A69) (A78)
- Prepričanje, da je posameznik osebnostno zrasel (A72)
- Želja družine po odnosu s sinom ter želja sina po opravičilu mame (A70)
- Pritisk staršev naj si najde službo in oddaja diplome, odločitev za magisterij strojništva (A73) (A74) (A79)
- Spoznanje, da ni šlo za katarzo, govor o osebni izkušnji s punco in vrstniki v smeri čustvene razbremenitve (A75) (A76)
- Moška – stojična drža (A77)
- Občutek nestrpnosti in nepopolnosti, podaljšana mladost in vloga staršev po skrbi za mladostnika (A80)
- Film »Rocky« in pasivnost filmov (A85)
- Veselje zaradi lastne izkušnje in pomoč pri službi (B46)
- Odklonilni odnos po odnosu oz. srečanju z tistim, ki je bil »bully« (B48)
- DJ-janje, glasba (B49)
- Občutek jeze in kasnejša umirjenost (B53) (B58)
- Občutek, da je to predelal, razvoj in sprememba človeka, vednost, da bi drugače odreagiralo (B54) (B55) (B56) (B59) (B60) (B61)
- Spoznanje o pomembnosti prijateljev z istimi normami, vrednotami in preživljanje prostega časa, opustitev molka in večja odprtost o deljenju izkušenj s prijatelji (B62) (B63)
- Poznavanje samega sebe v odraslosti in vizij za življenje, iskanje poklicne identitete, zavedanje prioritet in večja mera samozavesti (B64) (B65) (B66)
- Pozitiven odnos do preživljanja skupnih družinskih večerov in zavedanje o starševski ljubezni, upoštevanje želja pri sestrah in žrtvovanje staršev (mamina brezposelnost in skrb za nego ter očetovo opravljanje dvojne službe) (C72) (C73)
- Spoznanje, da pred tem intervjujem ni tako gledala na svojo osebno rast, spoznanje, da je težko samega sebe pohvalit ter spoznanje, da družino dojema drugače, da je zelo odprta v smislu osebne rasti (čustvovanja, iskanja podpore) (C76) (C77)
- Ni pričakovala, da se bo zjokala, občutek, da lahko komu poveš v smeri razbremenitve ter vednost, da si sposoben to predelat (C79)
- Socialno dela kot zaupanje zaradi skupne študijske identitete v smeri razbremenitve (C80)
- Pripravljenost na intervju kot vir, da širi svojo cono udobja, občutek varnosti in zavedanje, da ji to pomaga pri temu, da bo v nadaljnjih odnosih lahko spregovorila o tem (Č60) (Č61)

- Zavedanje, da je več let na poti okrevanja, a ji to predstavlja razbremenitev, občutek, da je to sprejela, a jo včasih obda jeza in žalost, da se je to moralo zgoditi ter da je takrat nihče ni podprl (Č62) (Č63) (Č64)
- Spoznanje, da izkušnja *bullying-a* ni vezana na vlogo družine, a se povezuje, govor o izzivih z družinskimi člani (Č65) (Č66) (Č67) (Č68) (Č69)
- Zavedanja, da je ta izkušnja najpomembnejši trenutek njenega življenja z vidika, da jo je oblikovalo, tako je spoznala svojo smer študija, jo naredilo v boljšo osebo (Č70) (Č71) (Č72)
- Spoznanje, da ji je pomagala odprtost doma skozi odraščanje in odkriti pogovori o šolskih ukrepih danes (D76) (D77)
- Sorodna strokovna identiteta družinskih članov kot povezovalni člen pri procesu okrevanja (D79)
- Spoznanje, da se ji niso odprle rane sedaj, ko sodeluje s šolsko svetovalno službo in enaki odzivi šolske svetovalne službe, reflektiranje soočanja z nasiljem skozi študij, večja občutljivost pri delu (D80) (D82)
- Zanimanje okrevanja ter spoznanje o sprotnem delu ter spoznanje, da ji je bilo prijetno, da je odprta za pogovore o tem (D81) (D83)
- Prepričanje, da niso dosti naredili in drži, da mora rešit sam brez podpore družine, izogibanje težavam (E42) (E43)
- Prepričanje, da starša nista dosti naredila, da bi ga zaščitila in mamin odziv, da mora rešit sam (E44)
- Prepričanje, da je predelal izkušnjo, refleksija, da bi starša lahko drugače odreagirala, a vednost, da sta naredila najboljše kot sta takrat lahko (E50)
- (E51)
- Prepričanje, da je zaradi tega močnejša oseba (E52)
- Spoznanje, da je družina podporni, a rahlo minimaliziranje težav, neustrezna odzivnost družine na težave v duševnem zdravju (F45) (F48)
- Vključitev v plačljivo psihoterapijo in odklonilen odziv družine, mišljenje, da gredo tja samo »nori«, dobronamerna, ne celovita intervencija družine (F46) (F47) (F56)
- Smola s terapevtko, ki ji je bila všeč in delo v smeri sprememb (E49)
- Obiskovanje druge psihoterapevke in pretirano osredotočanje na preteklost, kar je sprožilo »triggerje« (F50)
- Želja po psihoterapiji za osebno rast in želja po spremembi vzorcev (F51)
- Trda koža zaradi tega, obenem pa zaprtost vase in »gradnja zidov« (F57)
- Občutek apatije zaradi izkušnje (F58)
- Spoznanje, da so bili v procesu okrevanja zelo podporni in je niso pomilovali, ker ji gre to na živce, občutek, da so jo poslušali in sprejeli, da jo bodo vedno podpirali (G55) (G56) (G60)
- Treniranje jahanja – užitek samo za njo (G57)
- Ustvarjanje skulptur iz gline, vejic, kamnov in umetniški »uplift« kot sprostitev (G58)
- Obuditev branja, branje Harry-ja Potterja in branje pozno v noč kot strast (G59)
- Občutek jeze na telesni ravni, želja po konfrontaciji s povzročiteljem in odpuščanje zaradi vednosti, da je tudi on ravnal kakor je pač ravnal zaradi izkušnje doživljanja nasilja (G61)
- Občutek hvaležnosti – spoznanje, da jo je izkušnja izoblikovala, da ji bo pomagala pri delu (refleksija) ter hvaležnost, da se je lahko soočila s tem